CESTY ZA SVOBODOU

KURÝŘI A PŘEVADĚČI V PADESÁTÝCH LETECH 20. STOLETÍ

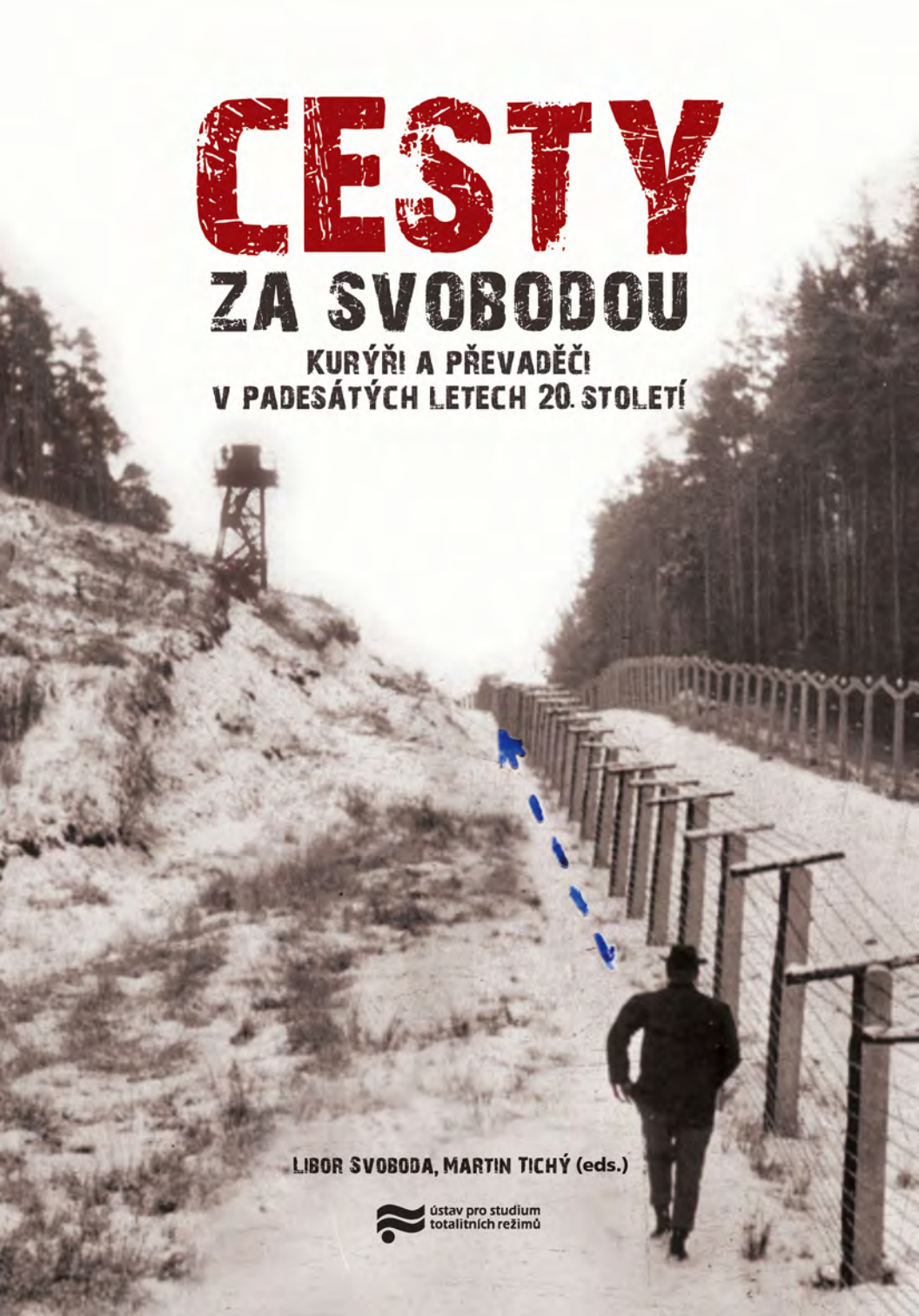

LIBOR SVOBODA, MARTIN TICHÝ (eds.)

ústav pro studium totalitních režimů

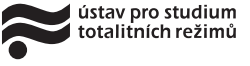
ústav pro studium
totalitních režimů

CESTY ZA SVOBODOU

KURÝŘI A PŘEVADĚČI V PADESÁTÝCH LETECH 20. STOLETÍ

LIBOR SVOBODA, MARTIN TICHÝ (eds.)

Odborní recenzenti:
PhDr. Jiří Petráš
doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

© Ústav pro studium totalitních režimů, 2014
ISBN 978-80-87912-19-5

Obsah

Úvod……7

Libor Svoboda
Kurýři a převaděči jako jedna z forem protikomunistického odboje……9

Pavel Vaněk
Budování ženijnětechnického zajištění
v úseku 12. plánské pohraniční brigády……18

Petr Blažek
Vila „Okopanina“. Výcvikové centrum kurýrů v Bruchsalu
v letech 1949–1950……41

Petr Mallota
Osudy prachatického kurýra Josefa Ludvíka na pozadí
zpravodajských operací čs. exilu……61

Jiří Řezníček
Jan Král, kurýr československé sekce při francouzské
zpravodajské službě SDECE……131

Slavomír Michálek
Osobný príbeh „agenta-chodca“ Živodara Tvarožka……184

Martin Tichý
Rudolf Kalčík. Životopisná črta……205

Summaries……230
Prameny a literatura……235
Seznam zkratek……241
Autorský kolektiv……244

Úvod

Přechody státních hranic a působení kurýrů a převaděčů po únoru 1948 patří v posledních letech bezesporu k nejfrekventovanějším tématům z dějin protikomunistického odboje a odporu. Hlavní důvody jsou podle mého dva. Téměř kolem každého kurýra, který překročil státní hranice a po určitou dobu se v utajení pohyboval na československém území, se vytvořil okruh osob, někdy i hodně široký a rozvětvený do různých koutů republiky. Po dopadení kurýrů nebo jejich nejbližších spolupracovníků StB většinu těchto osob obvykle pozatýkala. V následujících procesech pak byly stovky kurýrů a tisíce jejich opravdových nebo i jen náhodných spolupracovníků odsouzeny k vysokým trestům odnětí svobody a více než čtyřicet z nich dostalo trest absolutní. Přesná čísla nemáme bohužel dosud k dispozici, faktem však je, že velký počet protistátních skupin, jejichž členové byli pozatýkáni a odsouzeni v letech 1948–1955/56, byl v bližším či vzdálenějším styku s cizinou, a to právě prostřednictvím některého z kurýrů.[1] Procesy související s kurýry a převaděčstvím se tedy přímo či nepřímo dotkly velkého množství lidí nejen na úrovni centrální, ale i v regionech.[2]

Druhým důvodem je nepochybně romantismus a záliba v dobrodružství, které toto téma splňuje měrou vrchovatou: temné lesy na hranicích, nebezpečné přechody, přestřelky, život v ilegalitě, tajné služby. Přitahovalo již za minulého režimu, kdy byli glorifikováni příslušníci SNB a PS, tedy ti, kteří se snažili kurýrům a převaděčům v jejich aktivitách bránit. Dokladem není pouze kniha Rudolfa Kalčíka a film Karla Kachyni (obojí *Král Šumavy*) a Ondřeje Soukupa (*Drsná planina*), ale i díla dalších, méně známých autorů a režisérů. Po roce 1989 se tento zájem celkem pochopitelně přesunul na druhou stranu, na stranu kurýrů, převaděčů a těch, kteří zpoza hranice organizovali a řídili zpravodajské operace proti tehdejšímu komunistickému režimu. Stále větší popu-

1 Jiná věc ovšem je, v kolika případech můžeme toto napojení považovat za opravdu relevantní a funkční, jak dlouho platilo a ke kolika kontaktům vlastně došlo. V tomto bodě musíme být kritičtí a s dochovanými materiály z provenience bezpečnostních složek pracovat se vší opatrností.

2 Regionální rozměr této problematiky nelze opomíjet, protože jsou oblasti, kde se s kurýry a ještě více s převaděči setkáváme častěji než na jiných místech (Plzeňsko, České Budějovice, Brno, Bratislava).

laritě se těší osudy „králů Šumavy" Josefa Hasila a Kyliána Nowotného, kteří se dokonce stali i románovými hrdiny.[3] O životních osudech kurýra a převaděče Josefa Hasila chystá jedna nejmenovaná televize hraný seriál.

Bohužel, pomineme-li zásadní a průkopnické práce Karla Pacnera[4] a Prokopa Tomka[5], není problematika zpravodajských operací západních služeb proti komunistickému Československu v letech 1948–1955, s níž problematika kurýrů a převaděčů úzce souvisí, dostatečně zpracována.[6]

Pokusem alespoň částečně zlepšit tento stav je kolektivní monografie věnovaná kurýrům a převaděčům, kterou máte právě v ruce. Vznikla na základě pracovního setkání, které se pod názvem *Králové Šumavy* konalo na podzim 2011 v Muzeu policie ČR v Praze, a jejími autory je sedm historiků z ÚSTR, ABS, Historického ústavu SAV a Okresního muzea v Českém Krumlově, respektive z Ministerstva obrany ČR.

Libor Svoboda z ÚSTR se v první kapitole pokusil o chronologické zařazení a stručnou charakteristiku kurýrů a převaděčů a vymezení jejich místa v historii protikomunistického odboje. Historik a archivář Pavel Vaněk z ABS pojednal o výstavbě ženijnětechnického zajištění v úseku 12. plánské pohraniční brigády. Petr Blažek z ÚSTR se zaměřil na dějiny výcvikového centra kurýrů v Bruchsalu v letech 1949–1950. Pohnutým životním osudům kurýrů Josefa Ludvíka, Jana Krále a Živodara Tvarožka jsou věnovány texty Petra Malloty z ÚSTR, Jiřího Řezníčka z Ministerstva obrany ČR a Slavomíra Michálka z Historického ústavu SAV. Tématem závěrečného příspěvku Martina Tichého z ÚSTR je život a umělecká tvorba autora, který do literatury a vlastně i do filmu přivedl příběh o „Králi Šumavy".

---

3 Viz ŽÁK, David Jan: *Návrat krále Šumavy. Román o Josefu Hasilovi*. Labyrint, Praha 2012; SICHINGER, Martin: *Smrt krále Šumavy. Do nitra hor po dávných stezkách ke starým příběhům*. Nakladatelství 65. pole, Praha 2011.

4 Viz PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1941–1989. Díl III. 1945–1961*. Themis, Praha 2002.

5 Viz PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Svět křídel, Cheb 2010; TOMEK, Prokop: Československý zpravodajský úřad 1949–1956. In: *Historie a vojenství*, 2004, roč. 53, č. 3, s. 74–90; TÝŽ: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956. Výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. ÚSTR, Praha 2009; TÝŽ: Zpravodajská skupina „IRON" a její infiltrace československými bezpečnostními složkami 1948–1952. In: VEBER, Václav – BUREŠ, Jan a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Nakladatelství Aleš Čeněk – ÚSTR – Metropolitní univerzita Praha, Plzeň 2010, s. 295–302.

6 K tomu srovnej příspěvek Petra Blažka v této knize.

Kurýři a převaděči jako jedna z forem protikomunistického odboje

Libor Svoboda

V souvislosti s politickými změnami v Československu po únoru 1948 uprchlo do roku 1953 z Československa na Západ bezmála 70 000 lidí. Někteří se ztratili ve světě, další se však nechtěli smířit s poměry ve vlasti a rozhodli se proti novému režimu bojovat v zahraničí. Např. pracovali v rozhlasových stanicích Rádio Svobodná Evropa a Hlas Ameriky, vydávali česky psané protikomunistické knihy a časopisy (časopis *Skutečnost*, *Svědectví*). Ještě v roce 1948 se objevily první snahy sjednotit rozhádanou a roztříštěnou československou politickou emigraci, která by mohla v zahraničí organizovat boj za obnovu demokratického Československa. Do zahraničí uprchla řada demokratických politiků i bývalých vojáků a příslušníků SNB a tajných služeb, často veteránů z bojů druhé světové války, kteří hodlali vybudovat jednotné politické vedení exilu a zapojit se do odboje obdobným způsobem jako v době první a druhé světové války.[1]

Zahraniční odboj se formoval v nelehkých podmínkách. Čerství emigranti byli po svém příchodu zcela bez prostředků, a zbaveni domácího zázemí, a tak jim nezbývalo nic jiného než přijmout podporu západních demokratických vlád, především USA, které v tomto prostoru měly své mocenské a politické zájmy a jejichž podpora protikomunistického odporu tak měla svou logiku. První kroky k založení orgánu, jenž by pod jedním vedením sjednocoval veškerý československý exil a řídil a organizoval všechny jeho aktivity, byly podniknuty už na jaře roku 1948. Po bezmála ročním vyjednávání byla ve dnech 19.–25. února 1949 ve Washingtonu vyhlášena Rada svobodného Československa, která měla plnit úlohu zastřešujícího orgánu československé emigrace. Předsedou byl zvolen Petr Zenkl, jeho zástupcem Dr. Jozef Lettrich. Sídlem Rady se stal Washington, v Londýně a Paříži byly zřízeny její pobočky. Představa zakladatelů Rady byla taková, že měla být jak hlavním orgánem politického vedení, tak zastávat pozici vedoucího orgánu protikomunistického odboje. Nic z toho se však nestalo, pro-

1 V době, kdy byl tento příspěvek odevzdán do tisku, vyšly dlouho připravované dějiny třetího odboje v letech 1948–1953 od Václava Vebera. I když jsem s nimi již nemohl pracovat, uvádím pro úplnost alespoň odkaz. Viz VEBER, Václav: *Třetí odboj v ČSR v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014.

tože Radě chyběla jednotící a všeobecně respektovaná osobnost a již od počátku byla roztříštěná a prakticky neakceschopná.[2]

Podle původních a nutno dodat, že vzhledem k vývoji politické situace i nereálných představ měla v zahraničí fungovat československá exilová zpravodajská služba, jež by byla politicky podřízena hlavnímu orgánu československé poúnorové emigrace, Radě svobodného Československa, a rozdělena na tři části. Každá z nich měla fungovat v rámci jednotlivých zpravodajských služeb USA, Velké Británie a Francie, jimž by také byla podřízena. Ambiciózní plán se však nakonec nerealizoval. Organizace sice vznikla již v roce 1949 a v jejím čele stál bývalý ministr obrany londýnské exilové vlády za druhé světové války generál Sergej Ingr (oficiálně pověřen však byl až v roce 1952), její činnost však byla spíše formální. Spíše než hlavou nezávislé československé zpravodajské služby byl Ingr koordinátorem mezi vedoucími všech tří zpravodajských částí podřízených spojeneckým zpravodajským službám.[3] Velmoci evidentně neměly velký zájem na tom, aby na jimi kontrolovaném území operovala cizí, byť spřátelená služba, která by zcela nepodléhala jejich kontrole. Centrály a jimi řízené zpravodajské skupiny, které sídlily v amerických, britských a francouzských okupačních zónách v Rakousku a Německu, tak přímo podléhaly výzvědným službám výše uvedených mocností a plnily především jejich zadání. Personálně se skládaly převážně z československých exulantů, často se jednalo o bývalé příslušníky SNB nebo vojáky, kteří se po komunistickém převratu dostali do konfliktu s komunisty

2 ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Politici bez moci, První léta Rady svobodného Československa*. Tilia, Šenov u Ostravy 2000; JIRÁSEK, Zdeněk – TRAPL, Miloš: *Exilová politika 1948–1956. Počátky politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa.* CČES a Moneta – FM, Olomouc 1996; KAPLAN, Karel: *Poúnorový exil 1948–1949*. Dialog, Liberec 2007; TRAPL, Bohumil: *Exil po únoru 1948*. CČES a Moneta – FM, Olomouc 1996.

3 Viz PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989. Díl III. 1945-1961.* Themis, Praha 1999, s. 189–339; SVOBODA, Libor: Život a dílo Miloše Knora. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II. č. 3, s. 44–54; TÝŽ: Štábní kapitán Bohumil Valtr. Osudy jednoho ze zapomenutých hrdinů zahraničního protikomunistického odboje. In: *Solitér. Pocta historiku Václavu Veberovi*. ÚSTR, Praha 2012, s. 103–115; STEHLÍK, Eduard: MEASURE. Příspěvek k historii Czechoslovak Intelligence Organization – CIO. In: *Studentské listy,* 1991, č. 25, s. 16; TOMEK, Prokop: Československý zpravodajský úřad 1949–1956. In: *Historie a vojenství,* 2004, roč. 53, č. 3, s. 74–90; PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Svět křídel. Cheb 2010, s. 16–17; TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války Československo 1948–1956. Výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. ÚSTR, Praha 2009, s. 12–32.

nebo nechtěli žít v nedemokratickém státě ovládaném komunistickou ideologií. Bylo mezi nimi hodně těch, co za druhé světové války bojovali na Západě nebo se účastnili domácího odboje (Bohumil Valtr, František Bogataj, Jaroslav Kašpar – Pátý, Herbert Němec, Alois Šeda, Ferdinand Šeda, Miloš Knor a další).

Všechny tři zpravodajské části se soustředily na špionáž proti komunistickému Československu, což v praxi znamenalo vysílání kurýrů do Československa. Jednalo se o dávný a tradiční způsob zpravodajské práce, kdy byly přes tzv. zelenou hranici ilegálně vysílány na území jiného státu osoby, které tam měly za úkol plnit zpravodajské úkoly různého charakteru. Hlavní náplní jejich práce bylo získávat důležité údaje týkající se bezpečnosti, hospodářství, vojenství, verbovat spolupracovníky, převádět lidi přes hranice, eventuálně připravovat záškodnické akce v týlu nepřítele. Na cizím území se pohybovaly pouze omezenou dobu, jež závisela na úkolu, který tam měly plnit. Mohlo to být několik hodin, ale i několik týdnů či měsíců. Z konspirativních důvodů působili kurýři v naprostém utajení, případně vystupovali pod cizí identitou.

Za první republiky kurýry – tehdy se jim říkalo „agenti-chodci" – běžně využívalo Vojenské obranné zpravodajství, které je vysazovalo do Německa a Rakouska. Jejich služeb využívaly československé zpravodajské služby i po roce 1945. Po únorovém převratu používaly československá StB a OBZ (Obranné zpravodajství) termín „agent-chodec" ve dvou případech: zaprvé tak označovaly své vlastní agenty posílané výše popsaným způsobem na Západ, nejčastěji do Rakouska a Spolkové republiky Německa. A zadruhé osoby, které v letech 1948–1956 tajně přecházely, většinou ve službách amerických, britských a francouzských tajných služeb, československé státní hranice.

Kurýři vysílaní z exilových center měli zpočátku v první řadě za úkol navázat spojení s domovem a získat čerstvé zprávy o dění a vývoji politické situacie v Československu. Později pomáhali uprchlíkům dostat se za hranice nebo do uprchlických táborů přinášeli z Československa narychlo opuštěný majetek. Zjišťovali počty a rozmístění vojenských a policejních posádek, stav komunikací, letišť, průmyslu, těžby uranu a uranového průmyslu apod. Zakládali a organizovali rozsáhlé špionážní sítě a zřizovali mrtvé a živé schránky (místa a osoby, kde se uchovávaly a předávaly informace), připravovali diverzní a sabotážní skupiny a zprostředkovávali jejich spojení se zahraničím, hledali místa pro úkryt vysílaček, které měly začít fungovat v případě vypuknutí třetí světové války.[4]

4 Viz PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti,* s. 12.

Přes hranice chodili lidé různého původu; relativně početnou skupinu tvořili bývalí příslušníci armády a SNB (Jan Hošek, Josef Ludvík, Vladimír Palma), výjimkou však nebyli ani studenti, podnikatelé, učitelé, ale také kněží (Bohuslav Burian) a objevilo se i několik případů, kdy roli kurýra plnily ženy (Eliška Menšíková-Rosenzweigová, Otilie Mücková ad.). Nechodili jen pěšky, hranice se pokoušeli překročit ve vlacích, na říčních lodích, překonáním vodního toku. V letech 1953–1954 bylo na československé území vysazeno několik kurýrů také pomocí balonů a v roce 1952 se uskutečnilo několik pokusných vysazení padákem.[5] Noví kurýři byli najímáni v přeplněných uprchlických táborech, v nichž panovaly otřesné životní podmínky. Lákavou odměnou za úspěšnou spolupráci s tajnými službami bylo povolení vycestovat z Německa a Rakouska do USA, Kanady, Austrálie, případně dalších západních států.[6]

I když byly řízeny zpravodajskými službami, působily exilové zpravodajské skupiny zpočátku velmi neuspořádaně, ne-li diletantsky. Mnohé podnikaly akce na vlastní pěst bez vědomí Američanů, Britů či Francouzů a do akcí posílaly nevycvičené kurýry. Bylo také běžným jevem, že kurýři přecházeli od Britů k Američanům a k Francouzům a naopak, což systému samozřejmě příliš nesvědčilo. Určitý řád zavládl až v průběhu roku 1949, kdy se budoucím kurýrům začalo dostávat výcviku ve zpravodajské činnosti. Přes všechna opatření však byly i v následujících letech do Československa velice často vysílány osoby nezkušené a bez odpovídajícího výcviku, které se často podařilo rychle dopadnout a odsoudit k vysokým trestům. Příčinou byla nezkušenost kurýrů a hrubé chyby v dodržování základních pravidel konspirace a zpravodajské práce (během pobytu v Československu se stýkali s dalšími osobami, proti zákazu navštěvovali příbuzné, neměli v pořádku doklady, pohybovali se na místech, kde hrozilo dopadení, apod.). Nerespektování základních pravidel zpravodajské práce vedlo velice často k zatčení kurýra i jeho spolupracovníků a likvidaci pracně budované zpravodajské sítě.[7]

Ne každý, kdo přešel hranice tam a zpět, musel nutně být profesionálním kurýrem, přesněji řečeno ne každá cesta musela být v režii zpravodajských

5 TOMEK, Prokop: Vysílání kurýrů do ČSR pomocí balonů v době studené války. In: *Historie a vojenství,* 2007, roč. 56, č. 2, s. 76–84; TÝŽ: *Na frontě studené války*, s. 44–50.

6 PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti,* s. 7, 11–12.

7 SVOBODA, Libor: *„Nebylo mi povoleno se hájit" aneb k osudu bývalého poručíka SNB a agenta-chodce Jana Hoška.* In: GALAŠ, Radek (ed.): Almanach příspěvků II. konference policejních historiků. Policejní muzeum, Praha 2007, s. 56–80.

služeb. Situace byla v prvních poúnorových letech mnohem komplikovanější. Někteří lidé se ze Západu navraceli domů, aniž o tom informovali americké, britské či francouzské orgány okupační správy. Do Československa se vraceli pro majetek, chtěli se ještě jednou setkat se svými blízkými, případně jim pomoct v přechodu za hranice nebo se zkrátka vrátili domů, protože se jim v cizině nedařilo. Pro mnohé z nich pak bylo nemilým překvapením, že byli na hranicích zadrženi, předáni StB a odsouzeni často i k vysokým trestům odnětí svobody za špionáž a velezradu.

Postih za účast v zahraničním odboji patřil mezi nejvýraznější formy represe. Důležitou roli v boji proti exilovým aktivitám a aktivitám západních služeb hrála propaganda. Kurýři byli líčeni jako bezcitní vrazi a zabijáci, kteří se neštítí použít jakéhokoliv násilí, a jejich řídící orgány jako vlastizrádci, kteří již za okupace kolaborovali s nacisty a po roce 1948 za peníze s Američany, Brity a Francouzi. Soudním procesům s kurýry se vždy dostávalo velké mediální pozornosti a některé procesy byly využity k veřejným propagandistickým kampaním proti Západu a k zastrašení potenciálních odpůrců režimu. Dopadené agenty i osoby obviněné z napomáhání čekaly tvrdé tresty.

S kurýry úzce souvisejí aktivity převaděčů, proto velice často mylně dochází k záměně obou pojmů, ježto mnozí kurýři pracovali zároveň i jako převaděči (Jaroslav Kaska, Jan Mašek, Josef Hasil aj.). Kurýři měli svoje základny na cizím území, v Rakousku a v Německu, a do Československa se vydávali provádět různé, v převážné míře zpravodajské úkoly a po jejich splnění se vraceli zpátky na německé nebo rakouské území. V ideálním případě měly být úkoly kurýrů vždy primárně špionážního charakteru a převádění lidí bylo pouze vedlejší činností, která se navíc netěšila podpoře jim nadřízených zpravodajských služeb. Je však doložena celá řada případů, kdy kurýři převáděli lidi přes hranice na pokyn svých řídících orgánů. Většinou ale platilo, že pokud se nejednalo o nějakou velmi důležitou osobu, na které měly západní velmoci nebo lidé z centrály zájem, bylo převádění více než co jiného soukromou aktivitou každého kurýra. Kurýři se často převodů ujímali na žádost svých známých v uprchlických táborech, kteří chtěli do zahraničí dostat své rodinné příslušníky, někdy jim předávali i zprávy od blízkých.

Převaděč byl tedy osobou, která aktivně pomáhala jiným lidem při ilegálních přechodech státních hranic. Mnozí převaděči byli také napojeni na zahraniční centrály, pro něž zajišťovali mimo jiné i přechody kurýrů přes hranice a jejich přepravu do československého vnitrozemí, současně jim také vytvá-

řeli zázemí (ubytování, stravu apod.). Žili poblíž státní hranice, a to na obou stranách. Znali terén a vykonávali běžná občanská povolání, takže nebyli nijak podezřelí. Často se rekrutovali z bývalých pašeráků, pytláků, po únoru 1948 se mezi převaděči objevovali hajní, porybní, lidé hospodařící na statcích poblíž státní hranice, lesní dělníci, hoteliéři, správci turistických chat a ubytoven, příslušníci SNB neboli Sboru národní bezpečnosti, bývalí příslušníci Finanční stráže, eventuálně lidé, kteří daný region velmi dobře znali z předúnorových turistických pobytů nebo zde v minulosti po určitou dobu žili. Většinou se tedy jednalo o osoby, kterým jejich zaměstnání umožňovalo svobodný pohyb v hraničním pásmu a jejichž přítomnost poblíž státní hranice nevzbuzovala pozornost ani podezření.

Krátce po únorovém převratu se začaly utvářet převaděčské skupiny, některé i dosti rozsáhlé, s pevnou strukturou a dobře zorganizované, jiné vznikaly víceméně nahodile a příležitostně. Byly skupiny, jež fungovaly i několik let a jejich členy nebyly jen osoby žijící poblíž státních hranic, ale i ve vnitrozemí. Začátek celého řetězce často sahal až do Prahy, Brna či dalšího většího města, v jižních Čechách to byly České Budějovice a Písek, částečně Strakonice, v Čechách západních Plzeň. Některé z těchto skupin organizovaly přechody politicky pronásledovaných osob, existovaly však i takové, které měly hlavně zájem na finančním zisku z ilegálních přechodů a z pašování.

Pro úplnost je však třeba dodat, že ne všechny převody přes hranice byly organizačně propracované, hlavně v prvních měsících po Únoru bylo běžné, že mnozí odcházeli bez cizí pomoci či se až přímo na místě snažili sehnat osobu, jež by jim s přechodem pomohla.

Změny v ostraze československých státních hranic i politické změny po smrti J. V. Stalina vedly v letech 1953–1955 k postupnému útlumu aktivit kurýrů. Naděje, které mnozí českoslovenští exulanti vkládali do brzkého válečného konfliktu mezi SSSR a jeho vazaly na straně jedné a USA a jeho spojenci na straně druhé, se nesplnily. Oba bloky se začaly učit, jak spolu vycházet, a válečné plány byly prozatím odsunuty stranou. V polovině padesátých let minulého století již byly hranice Československa s Rakouskem a SRN takřka neprostupné, naproti tomu začalo přibývat legálních cest mezi státy sovětského bloku a Západem. Vlivem politických změn začaly zpravodajské služby přecházet na jiné metody práce a orientovaly se na využívání těchto legálních kanálů, nazývaných „bílé linky“.

A jaká byla skutečná role kurýrů v dějinách studené války? O tom, jaký význam měly informace, které se jim podařilo na druhé straně železné opony sehnat během první a nejostřejší fáze studené války, se můžeme jen dohadovat. Připravovali se na skutečnou válku, ta však nakonec nepřišla, a proto se může zdát, že jejich oběti byly zbytečné. K absolutnímu trestu bylo odsouzeno dvaačtyřicet kurýrů a více než tisíc jich dostalo tresty v rozmezí od deseti let po doživotí, další tisíce lidí byly odsouzeny za spolupráci s kurýry. Vysoké a často i zbytečné ztráty vyvolávají otázku, nakolik byly tyto zpravodajské akce promyšlené a zodpovědně naplánované. Působí to tak, že západním zpravodajským službám na vysokých ztrátách vůbec nezáleželo, protože jen v takovém případě mohly být přes hranice vysílány osoby s minimálním výcvikem, které vzápětí padly do rukou StB. Citelně nám chybějí zatím nepřístupné informace z amerických, britských, francouzských, německých, rakouských i ruských archivů, jež by možná mnohé osvětlily a některé věci uvedly na pravou míru.

Je pravděpodobné, že se příslušníci exilových zpravodajských skupin i prostí kurýři stali obětí mocenské a zpravodajské hry a že si toho patrně nebyli vůbec vědomi. To však nic nemění na tom, že se rozhodli dobrovolně bojovat za osvobození Československa od komunismu a za obnovu demokracie a svobod v této zemi. Byli to skuteční pěšáci studené války. Jejich činnost je jedním z nejvýraznějších projevů československého protikomunistického odporu řízeného československými exulanty ze zahraničí od konce čtyřicátých do poloviny padesátých let minulého století. Po právu tak můžeme hovořit o jedné z nejvýznamnějších kapitol v dějinách československé protikomunistické rezistence.

Zaminované a zadrátované hranice komunistického Československa. Střední stěna s osnovou vodičů pro vysoké napětí a třístěnný elektrifikovaný drátěný zátaras z roku 1952.

Zdroj: ABS

Pokusy o zdolání železné opony často skončily smrtí

Zdroj: ABS

Příslušníci Pohraniční stráže byli prezentováni jako hrdinové a ochránci lidově demokratického zřízení a mírového života před záškodníky a diverzanty

Repro: Stráže na pomezí

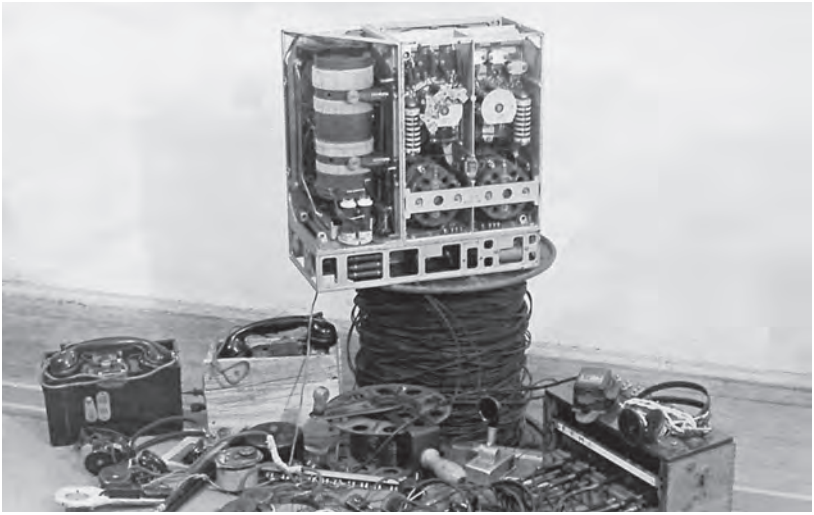

Vysílačka, která patřila jednomu ze spolupracovníků Jaroslava Kasky a Jana Maška

Zdroj: ABS

Budování ženijnětechnického zajištění v úseku 12. plánské pohraniční brigády

Pavel Vaněk

Vlna pokusů o přechod hranice, která se vzedmula po únorovém převratu, měla odezvu také ve způsobu střežení státní hranice. V příběhu pokusů o přechod státní hranice a způsobu jejího střežení, které se vzájemně ovlivňovaly, nalezneme vedle jednorázových přechodů uprchlíků na Západ také vícenásobné přechody spolupracovníků zpravodajských služeb, kurýrů, osob převádějících druhé i osob pašujících zboží. V řadě případů mohly jednotlivé role spolupracovníka, kurýra, pašeráka a převaděče splývat.

V pohledu na změny systému střežení hranice je výrazným předělem rok 1951, kdy klesla úspěšnost přechodů. Jedním z opatření, která jsou se započetím vojskového střežení státní hranice v tomto roce spojena, bylo budování tzv. ženijnětechnického zajištění. Záměrem bylo, aby pohraniční jednotky získaly přehled, kudy se přechází, aby byli hlídkující pohraničníci na přechod upozorněni a konečně aby byla přecházející osoba zdržena či zadržena. Ono „zadržení" je v tomto případě i eufemismus užívaný pro zranění či usmrcení osob, které doplatily na ničivé účinky některého druhu ženijnětechnických opatření.

Ve svém příspěvku, v jehož místním zaměření je zohledněn fakt, že výstava věnovaná kurýrní a převaděčské činnosti po roce 1948 se uskutečnila také v Tachově, se budeme věnovat procesu vzniku těchto ženijnětechnických opatření podél úseku státní hranice, který střežila 12. pohraniční brigáda Ministerstva národní bezpečnosti s velitelstvím v Plané u Mariánských Lázní.

Z důvodu rozsahu se chceme soustředit především na zachycení prací směřujících k instalování jednotlivých prvků tohoto zabezpečení v časovém sledu. Opíráme se především o měsíční vyhodnocení činnosti z prvních tří let existence 12. pohraniční brigády, kdy se tato zařízení budovala. Ohledně parametrů jednotlivých druhů ženijnětechnického opatření odkazujeme na odbornou literaturu. Ještě poznamenejme, že některé důležité prameny, jimiž jsou protokoly o položení minových polí v úseku této brigády, nebyly dosud nalezeny.[1]

Rok 1951

Budování ženijnětechnického zajištění v úseku 12. plánské pohraniční brigády bylo postupným procesem, který závisel na ostatních činnostech, jež musely útvary nové sestavy Pohraniční stráže (PS) Ministerstva národní bezpečnosti od počátku roku 1951 plnit.[2] Pohraniční roty musely nejprve řešit ubytování, organizační záležitosti a také způsob služby na státní hranici. Hlídky se musely důkladně seznámit s prostorem, který střežily. Vedle toho byla problémem velení pohraničních brigád „nespolehlivost mužstva".[3] Proto ženijnětechnická opatření zpočátku nebyla na pořadu dne.

Prvním z těchto opatření, která pohraničníci plánské brigády využívali, byl sněhový pás. Ten by mezi ženijnětechnická opatření vlastně ani neměl spadat, neboť ta předpokládají úpravy terénu, popřípadě práce na instalaci zařízení. Sněhový pás je ovšem prvek, na který od jara do podzimu navazoval kontrolní orný pás. O zřízení sněhového pásu jsme informováni prostřednictvím záznamů o jeho porušení – jednotky brigády zaregistrovaly porušení sněhového pásu jedenáctkrát za první čtvrtletí 1951.[4]

K tomu, aby brigáda mohla zahájit ženijní práce, jí chyběl nejen plán, ale i vyškolení pracovníci. Vojáci byli odesláni do kurzu ženistů. Závěrečné zkoušky skládali počátkem června 1951, tedy ve stejné době, kdy byl vypracován plán ženijních prací. V téže době také ženijní náčelník 12. brigády trasoval místa pro průseky.[5]

---

1 Ohledně parametrů jednotlivých druhů ženijnětechnického opatření odkazujeme na VANĚK, Pavel: *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955.* ÚSTR, Praha 2008, s. 67–115. Zde je též popsán vývoj těchto opatření se zřetelem k 5. chebské a 4. znojemské pohraniční brigádě. Problematiku ženijnětechnických opatření v první polovině 50. let u 15. českobudějovické pohraniční brigády zpracoval SLAVÍK, Tomáš: Ženijnětechnická opatření na příkladu 15. českobudějovické pohraniční brigády v letech 1951–1955. In: VANĚK, Pavel a kol. (eds.): *Ochrana státní hranice 1948–1955*. Technické muzeum Brno, Brno 2013, s. 24–34.

2 K organizačním záležitostem srov. prameny a literaturu uvedenou např. PULEC, Martin: Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek; Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989. In: *Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*, č. 13, 2006; VANĚK, Pavel: Nástin organizačního vývoje 5. brigády Pohraniční stráže Cheb v letech 1951–1990. In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra*, č. 3, 2005, s. 233–300.

3 Příkladem budiž zpráva velitele 5. chebské pohraniční brigády. Viz *ABS*, f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic – 2357 (dále jen f. 2357), k. 9, Vyhodnocení výkonu služby za srpen 1951, 5. brigáda, s. 4.

4 *ABS*, f. 2357, k. 8, Souhrnné hlášení o operativně-služební činnosti PS za I. čtvrtletí – předložení, 12. brigáda.

5 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc květen 1951 – 12. bri-

Předpokládalo se, že s vlastními pracemi se začne v polovině června. U brigády měl být vytvořen oddíl o 150 osobách. Každý prapor měl na tyto práce postavit 20 osob, přičemž z pramenů není zřejmé, zda praporní skupiny jsou zahrnuty v počtu 150, nebo jdou nad tento počet. Místně plán předpokládal začít od 20. roty a skončit u první.[6] Nakonec mělo být s pracemi započato až počátkem července. Problémem se mj. ukázalo i uvolnění sil z praporů. Jejich velitelé upozorňovali na nízký početní stav jednotek, který jim dělal těžkosti i při zajišťování strážní služby. Oproti předchozím číslům dostal 1. prapor Žandov (velitel Kovářík) rozkaz k zajištění ubytování pro 30 mužů, kteří měli zahájit kácení průseků pro drátěné překážky.[7] Vedle toho na rotách vznikaly improvizované nástrahy: *„Nedostatek příslušníků rot jest nahražován různými technickými… a vlastní iniciativou velitelů a příslušníků zřízenými opatřeními. Jsou prováděny nástrahy, natahují v různých místech předpokládaných přechodů nitě a jiné opatření, které jsou denně kontrolovány, nejsou-li poškozeny* [sic]*.“* Po uplynutí třetího čtvrtletí se ovšem ve vyhodnocení konstatuje, že tyto improvizované prostředky se neosvědčily.[8]

Průseky

Na průseky byla tedy určena třicetičlenná jednotka, která oproti předpokladu (plánu) začínala počátkem července od úseku prvního praporu, nikoli od poslední roty. Jednotka byla rozdělena na dvě skupiny, z nichž jedna kácela a druhá osekávala a strouhala poražené stromy. Zpráva hovoří o přesčasové práci a udává 2 km vykáceného průseku. Nicméně zmínky o odvozu kmenů z průseků chybí.

S nástupem nováčků pojalo velení brigády záměr, *„že po skončení příprav pro nováčky bude utvořena pracovní rota, která bude na kácení a úpravu průseků nasazena“.* Rota měla být samostatnou organizační jednotkou a měla být

gáda; tamtéž, Zápis z porady velitelů praporů u PS-útvaru 8356 Planá 1. 6. 1951. Současně nebo krátce na to byl u 16. roty vyměřen kontrolní pás, u 17. roty se provádělo bourání baráků k zajištění výhledu. *ABS*, Zápis z porady velitelů praporů konané dne 14. června 1951 na velitelství brigády.

6 Tamtéž, Zápis z porady velitelů praporů u PS-útvaru 8356 Planá 1. 6. 1951.

7 Tamtéž, k. 8, Zápis z porady velitelů praporů u PS-útvaru 8356 Planá u Mariánských Lázní, konané dne 29. června 1951.

8 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové a politické přípravy za měsíc červenec 1951 – 12. brigáda. Tamtéž, k. 9, Souhrnné hlášení o operativně služební činnosti za III. čtvrtletí 1951 – 12. brigáda.

podřízena tomu veliteli praporu, v jehož úseku by se právě nacházela či byla dislokována.[9] O realizaci tohoto nápadu však není nic známo. Ženijní četa brigády byla nasazena na kácení průseků koncem srpna, a to do úseku 2. praporu (Halže). Na konci třetího čtvrtletí měla hotovo 7 530 m průseků, o měsíc později 12 km.[10] Síly, které soustředila brigáda v září a říjnu na budování průseků a kontrolního orného pásu, byly přemístěny k chebské brigádě. Tj. ženijní četa (1 + 25) a *„20 příslušníků je nadále odveleno jako výpomoc u 5. bps* [brigáda Pohraniční stráže]". Nově se udává 14 km lesních průseků a 3 km kontrolního pásu ve volném terénu.[11]

Kontrolní orný pás

Kontrolní orný pás (KOP) měl především detekovat stopy osob. Proto bylo pro brigádu důležité, aby byl souvislý, nebyl přerušován cestami a aby byl vybudován i v obtížném terénu. S orbou kontrolního pásu započalo strojní družstvo brigády na konci srpna, a to v úseku 1. praporu. Za září je v jejím hlášení uvedeno, že v úseku 1. roty (Oldřichov)[12] bylo zřízeno 2 800 m pásu ve volném terénu. V říjnu práce nepokročily, a tak se stále uvádí 3 km pásu. Problémem se ukázal být nedostatek techniky, zejména pásových traktorů, ale také koní.[13]

Stav ženijních prací na kontrolním pásu zůstal do konce roku již nezměněn – zejména kvůli odvelení ženijního oddílu na ženijní práce k 5. chebské pohraniční brigádě a také kvůli nástupu zimy. Brigáda předpokládala další pokračování ženijních prací až po návratu svého oddílu.[14]

---

9 Tamtéž, k. 8, Zápis z porady velitelů praporů 13. 7. 1951.

10 Tamtéž, k. 9, Vyhodnocení výkonu služby a bojové a politické přípravy za měsíc srpen 1951 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové a politické přípravy za měsíc září 1951 – 12. brigáda; tamtéž, Situační zpráva za měsíc říjen 1951 – 12. brigáda.

11 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc listopad 1951 – 12. brigáda.

12 Lokality rot jsou uvedeny dle *ABS*, f. 2357, k. 37.

13 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové a politické přípravy za měsíc srpen 1951 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové a politické přípravy za měsíc září 1951 – 12. brigáda; tamtéž, Situační zpráva za měsíc říjen 1951 – 12. brigáda. Nedostatek koní a strojů se snažili velitelé praporů řešit jednáním s blízkými útvary čs. armády; tamtéž, Zápis z porady velitelů praporů a jejich ZVP a ZNŠ praporu pro zprav. na velitelství brigády dne 1. 11. 1951.

14 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc prosinec 1951 – 12. brigáda. K 1. 1. 1952 udává 12. brigáda odvelení svých 45 pohraničníků k sousední 5. chebské brigádě. Tamtéž, k. 28, Výkaz počtu ke dni 1. 1. 1952.

Rok 1952

Podél 67 km dlouhého úseku státní hranice, který střežila 12. plánská brigáda, byl již koncem předchozího roku zřízen kontrolní sněhový pás. Neobešlo se to bez diskusí, jež svědčily o tom, že představa o ženijnětechnických opatřeních není ustálená. Velitelé rot, kteří řešili hlídkovou činnost ve svém úseku a každodenní provozní (zejména ubytovací) problémy, popř. budování obranných postavení u objektů rot, pokládali hlídkování podél tohoto pásu za úkol navíc. Štáb brigády naopak prosazoval vedle zřízení sněhového pásu podél hranice ještě druhý kontrolní sněhový pás na hranici zakázaného pásma. Ten měl pohraničníkům umožnit, aby zasáhli hned po zjištění stop, ještě než uprchlík překročí státní hranici. Kontrolu pásu, který vydržel téměř do poloviny března, prováděly hlídky na lyžích.[15]

Drátěné zátarasy

Jestliže jsme mohli vyslovit podiv nad tím, že v druhé polovině roku 1951 se začalo s kácením průseku ne u poslední (20.) roty, jak zněl původní plán, ale u 1. praporu, situace na počátku ledna 1952 to vysvětluje: na stavbu drátěných překážek nastupuje ženijní oddíl složený z příslušníků všech brigád Pohraniční stráže (patrně se jednalo o přesun od posledních rot 5. chebské pohraniční brigády), který přešel na počátek úseku 12. brigády. Ta udává, že na ženijní práce bylo přiveleno 241 příslušníků PS.[16] Na konci ledna byly překážky vybudovány v úseku 1. až 8. roty (Oldřichov až Branka), na konci února byl přehrazen celý úsek 2. praporu (Halže). Celkem brigáda udává 25 km drátěného zátarasu (DZ).[17] Na to měla reagovat také změna ve vysílání hlídek – podle rozkazu měly hlídkovat podél drátěného zátarasu.[18] Drátěný zátaras byl u brigády

15 Tamtéž, k. 25, Zápis z porady velitelů praporů, ZO, PDŠ, jejich ZVP… , 15. 1. 1952; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc leden 1952 – 12. brigáda.

16 Údaj k 1. 2. 1952. Mj. 30 osob od chebské brigády, 53 od poběžovické. Zajímavé přitom je, že chebská brigáda k témuž datu uvádí, že u ní zůstalo přiveleno 30 osob z Plané na ženijní práce. K 1. 3. 1952 ovšem již byli tito muži, včetně plánských ženistů, odveleni ke znojemské brigádě. *ABS*, f. 2357, k. 28, Výkaz počtu ke dni 1. 2. 1952 (12. brigáda).

17 Tamtéž, k. 25, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc leden 1952 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen (sic) 1952 z 1. 3. 1952 – 12. brigáda.

18 Tamtéž, Zápis z mimořádné porady velitele brigády s veliteli praporů a jejich ZVP konané 1. 2. 1952 u velitelství II. praporu.

od počátku budován jako třístěnný. Co však problematizovalo jeho používání, byly stromy, které ženijní oddíl v některých místech zanechal uvnitř drátěných překážek. Lze soudit, že pouze stavěl zátarasy a stromy pokácené na podzim 1951 ženijní skupinou 12. brigády ponechával na místě. Kromě toho zazněly hlasy (1. prapor), že tamní pohraničníci museli odstraňovat z drátěného zátarasu vedle zbylého ostnatého drátu také větve.[19]

Drátěný zátaras měl být široký 3 m, vzdálenost mezi jednotlivými kůly měla být rovněž třímetrová. Předpokládaná výše krajních stěn byla 160 cm, výška druhé stěny 200 cm. Stěny se měly lišit i výpletem ostnatého drátu. Zatímco kůly krajních stěn mělo spojovat 7 vodorovných ostnatých drátů, ve střední stěně to bylo 8 vodorovných a 7 svislých. Dráty na sebe kolmé měly být spojeny v místech protnutí vázacím drátem. Na vrchu střední stěny byla umístěna příčná lať nebo kulatina, tzv. téčko, po jejíž vnější straně byl veden ostnatý drát. Krajní stěny byly kotveny dvěma křížovými dráty v každém poli. Kromě toho byly kůly kotveny ke kotevním kolíkům mezi krajní a střední stěnu. Obdobně mohla být kotvena i střední stěna, jen s tím rozdílem, že kotvení bylo oboustranné.[20]

S táním sněhu zjišťovala brigáda v úseku 1. a 2. praporu, kde byl drátěný zátaras budován ve sněhu, že vlivem teplého počasí se dráty uvolňují a vytrhávají se skobičky, jimiž byly dráty upevněny na kůlech. Zejména v únoru napadly spousty sněhu. Ženijní oddíl[21] byl v březnu soustředěn k 3. a 4. (Lesná a Rozvadov) praporu. Tentokrát se již stromy z míst, kudy měl jít drátěný zátaras, vytahovaly a po navezení materiálu se poměrně rychle postupovalo v další výstavbě, takže na přelomu dubna a května byl podle hlášení brigády drátěný zátaras v úseku dobudován.[22]

19 Tamtéž, Zápis z porady velitelů praporů a ZVP praporů s velitelem brigády 29. 2. 1952 Planá.

20 *ABS*, f. Pohraniční útvary SNB (dále jen f. PS), k. 108.

21 Zatímco z výkazu počtu 12. brigády k 1. 3. 1952 se zdá, že ženijní oddíl byl odvelen ke 4. znojemské brigádě, údaj o soustředění oddílu u 12. brigády k 1. 4. 1952 hovoří o 248 osobách z kmenového stavu všech brigád. Obdobný počet je uveden u ženijního oddílu k 1. 5. 1952. *ABS*, f. 2357, k. 28, Výkaz počtu ke dni 1. 3. 1952, 1. 4. 1952 a 1. 5. 1952 (12. brigáda).

22 Tamtéž, k. 25, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen (sic!) 1952 z 1. 3. 1952 – 12. brigáda; tamtéž, Souhrnné hlášení o operativně-služební činnosti za I. čtvrtletí 1952 – předložení (12. brigáda); tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc duben 1952 – 12. brigáda.

Na konci úseku 12. brigády se tedy stavba drátěného zátarasu v dubnu chýlila ke konci, na jeho začátku jej už bylo nutné opravovat. Toto však již nebyla záležitost ženijního oddílu.[23] Především musel být opravován úsek postavený v zimě. Také se musely začít stavět podchody a průchody v překážkách, *„aby služba mohla býti velena účelněji a hlídky měly možnost většího pohybu v případě pronásledování narušitele“*, a z části průseku od zátarasu směrem ke státní hranici, v níž se měl vybudovat kontrolní pás, se dobývaly pařezy. Zátaras starý tři měsíce, přestože musel být opravován, do jisté míry sloužil svému účelu. Bylo zaznamenáno, že osoba, která se pokusila přejít z bavorské strany do vnitrozemí, se po příchodu k zátarasu vydala podél něho, z druhé strany však byla stavěna hlídkou a dala se na útěk zpět. Hlídka ji ovšem nemohla pronásledovat, neboť v tomto úseku nebyl v zátarasu zřízen průchod.[24]

Celková délka vybudovaného drátěného zátarasu činila 62,254 km. I v polovině roku pokračovalo jeho vylepšování (už dříve si brigáda stěžovala, že ostnatý drát krajních stěn nevede po vrchu kůlů)[25] a zřizovaly se podchody a průchody. Zátaras zůstával zatím bez min a elektřiny.[26] Ovšem pohraničníci k němu a do něj instalovali nástražná osvěcovadla. Je pravděpodobné, že s ohledem na omezené možnosti průchodu byla osvěcovadla instalována k první stěně nebo do mezery mezi první a druhou stěnou.[27]

Hlídková činnost příslušníků pohraničních rot se přizpůsobovala drátěnému zátarasu. Převážná většina dvoučlenných hlídek procházela trasu kolem drátěných překážek, přehledné úseky byly střeženy většinou z pozorovatelen. Další hlídky „byly veleny“ k zajištění lesních dělníků a příslušníků Lidových milicí, kteří odváželi dřevo ze zakázaného pásma a vytahovali dřevo nacházející se na vnější straně zátarasu.[28] Hlídky i musely střežit nově vytvořené průchody

23 Tamtéž, k. 28, Výkaz počtu k 7. 6. 1952 (12. brigáda). Plánští ženisté byli odveleni do úseku sousední poběžovické brigády, autorota k 4. znojemské pohraniční brigádě.

24 Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc květen 1952 – 12. brigáda.

25 Tamtéž, k. 25, Zápis z porady velitele brigády s veliteli praporů, velitelem PDŠ a ZO 19. 2. 1952 u velitelství brigády.

26 Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červen 1952 – 12. brigáda.

27 Vycházíme zde z příkladu střelby na pohraničníka při rekonstrukci způsobu překonání zátarasu. Pohraničník tehdy nahrazoval dráty nástražného osvěcovadla mezi první a druhou stěnou provázky, aby byly na fotografii lépe vidět. Tamtéž, k. 22.

28 Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červen 1952 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnocení [...] za měsíc červenec 1952 – 12. brigáda.

v drátěném zátarasu: *„…v jednom případě nechal velitel roty po dvě hodiny nestřežen nezajištěný průchod v DZ, takže v této době prošla jím osoba, která překročila státní hranici z Bavorska a byla zadržena v hraničním pásmu."*[29] Pro hlídky byla důležitá přehlednost drátěného zátarasu. Proto se kácely stromy stojící v blízkosti DZ směrem z vnitrozemí.[30] S natahováním osnovy vodičů proudu o vysokém napětí se začalo u 3. roty (Mohelno I) v srpnu a v září 1952.[31]

Nástražná osvěcovadla

Nástražná osvěcovadla měla nahradit předchozí improvizované nástrahy. Zkoušelo se několik druhů, ale žádné z osvěcovadel zhotovených v podmínkách brigády se neosvědčilo. Osvěcovadlo navržené operačním oddělením brigády se používalo několik měsíců. Po odzkoušení bylo vyráběno v dílnách brigády a dodáváno na roty.[32] Doklady o jejich dodání na roty a používání pocházejí z února 1952. Měla sloužit hlavně v noci.[33] Zavádění nástražných osvěcovadel měla provázet kampaň podněcující pohraničníky k jejich výrobě, protože počet 6–8 kusů na jednu rotu se pokládal za nedostatečný.[34] Osvěcovadla vyráběná na útvarech PS ovšem pro použití v zimních podmínkách nevyhovovala: spouštěcí provázek se neosvědčil a světlice navlhaly.[35] Mimoto je velmi často přiváděla k výstřelu zvěř.[36]

---

29 Tamtéž, k. 25, Souhrnné hlášení o operativně-služební činnosti za III. čtvrtletí 1952 – předložení (12. brigáda).

30 Již po prvních zkušenostech se službou podél drátěných zátarasů bylo požadováno vykácet les 3 m od překážek. Tamtéž, Zápis z porady velitelů praporů a ZVP praporů s velitelem brigády 29. 2. 1952. Jedním z konkrétních příkladů je střelba na pohraničníka při pořizování fotografií z rekonstrukce pokusu o přechod drátěného zátarasu u 6. roty (Broumov) 31. 7. 1952. Jednalo se o využití klády. Pohraničník viděl hlídku na pozorovatelně vzdálené 330 m, dával jí znamení a myslel si, že ho hlídka vidí. Hlídka ho neviděla, les byl těsně k zátarasu, spatřila ho až na kládě. Navíc byl tento pohraničník pro účely rekonstrukce jen v kalhotách a v košili, nikoli tedy v celé uniformě. Tamtéž, k. 22.

31 Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc srpen 1952 – 12. brigáda. Tamtéž, k. 27, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc září 1952 – 12. brigáda.

32 Tamtéž, k. 25, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc leden 1952 – 12. brigáda.

33 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen (sic!) 1952 z 1. 3. 1952 – 12. brigáda; tamtéž, Zápis z mimořádné porady velitele brigády s veliteli praporů a jejich ZVP konané 1. 2. 1952 u velitelství II. praporu.

34 Tolik osvěcovadel bylo na rotách 2. praporu. Tamtéž, Zápis porady velitele brigády s veliteli praporů, velitelem PDŠ a záložního oddílu 19. 2. 1952 u velitele brigády.

35 Tamtéž, Zápis z porady velitelů praporů a ZVP praporů s velitelem brigády 29. 2. 1952.

36 Tamtéž. Koncem března bylo na každou rotu dodáno 34 nástražných osvěcovadel.

Po dobudování drátěného zátarasu byla nástražná osvěcovadla používána ponejvíce uvnitř něj. Ačkoli během roku se začal používat místo provázku nástražný drát a přebírala se armádní osvěcovadla, trpěla nástražná osvěcovadla řadou mechanických poruch. I správně fungující osvěcovadlo aktivoval poryv větru při nárazu na nástražný drát, popřípadě námraza, která se na drátech objevovala s poklesem teplot. Při dlouhodobé instalaci v terénu selhávaly kvůli únavě pružiny. Natažený nástražný drát během doby korodoval, takže se v očkách, která ho nesla, vlivem většího tření hůře pohyboval. Nástražné osvěcovadlo tak pozbývalo citlivost. Někdy se nástražný drát vlivem špatného pohybu v očkách dokonce přetrhl. Takřka pravidlem bylo, že v zimním období i v nakonzervovaných osvěcovadlech zamrzala vazelína. V závěru roku 1952 proto byla nástražná osvěcovadla používána v menší míře, protože potřebovala každodenní údržbu.[37]

Elektrifikace drátěného zátarasu

V té době však přestávala být instalace nástražných osvěcovadel do drátěných zátarasů provořadá. Od srpna totiž byla na střední stěnu natahována osnova (rovněž z ostnatého drátu) vodičů elektrického proudu. Na zkoušku bylo v tomto měsíci 200 metrů zátarasu připojeno k vysokému napětí.[38]

Elektrifikace drátěného zátarasu nebyla u rot 12. brigády zdaleka tak samozřejmá jako u roty sousední, u 5. chebské pohraniční brigády, kde začala elektrifikace drátěného zátarasu již v únoru 1952 a do konce roku byl elektrický proud zapojen do celého úseku drátěného zátarasu.[39] Mnohé budovy rot 12. brigády totiž byly bez přívodu elektřiny. Zapojení proudu o vysokém napětí tedy následovalo až po vybudování tras pro elektrická vedení na roty. K tomu bylo potřeba nejprve vykácet průseky.[40]

Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen 1952 – 12. brigáda. Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc duben 1952 – 12. brigáda.

37 Tamtéž, k. 27, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc listopad 1952 – 12. brigáda. Tamtéž, Souhrnné hlášení o operativně služební činnosti za rok 1952 – předložení (12. brigáda).

38 Bylo to u 3. roty. Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc srpen 1952 – 12. brigáda.

39 Srov. VANĚK, Pavel: *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*, s. 84.

40 Zmíněno např. ve zprávě za červen, kde se udává, že byly elektrifikovány roty 1. praporu. *ABS*, f. 2357, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červen 1952 – 12. brigáda.

V říjnu práce pokračovaly. Na kůly střední stěny drátěného zátarasu na stranu z vnitrozemí byly upevňovány izolátory a následně natahovány dráty. Lze se domnívat, a nasvědčují tomu i pozdější doklady, že vodiče byly zpočátku tři. Proud byl zapojen v úseku 3. roty a zčásti u 2. roty (Dyleň).[41] Tyto práce probíhaly současně s budováním elektrického vedení na pohraniční roty. V listopadu byl drátěný zátaras elektrifikován u 1. až 5. roty, u 19. (Nový Dvůr) a 20. (Diana) roty (u té ovšem nebyla přípojka). U ostatních rot se pokračovalo v práci (tedy kupř. v upevňování izolátorů na kůly).[42] Stále ještě se kácely průseky pro vedení elektřiny na roty. V prosinci tak brigáda rekapitulovala, že pod proudem je drátěný zátaras v úseku 1. až 6. roty a u 19. roty. U 16. až 18. roty (Jedlina až Rozvadov-bunkry) a u 20. roty byl elektrifikovaný drátěný zátaras bez přípojky. V zátarasu se během elektrifikačních prací budovaly průchody a podchody, aby bylo možné přejít na druhou stranu i při zapnutém elektrickém proudu.[43] Zátaras, který vede ze tří čtvrtin lesem, v závěru roku dosáhl délky 60 170 m.[44]

Minování

Pro použití min v drátěném zátarasu bylo plánováno[45] instalovat miny na kůlech a natáhnout od nich několikametrový nástražný drát, aby změna tahu přivedla minu k explozi.[46] V říjnu byly zatloukány kůly v drátěném zátarasu v úseku rot 1. a 2. praporu. Na opačném konci úseku již 19. a 20. rota měly miny na zatlučených kůlech upevněny. Zatloukání kůlů a upevňování min dále pokračovalo. Na konci prosince 1952 byl úplně zaminován úsek 1., 19. a 20. roty a polovina úseku 2. roty. Minování u prvních rot plánské brigády mohlo souviset s tím, že u 5. brigády se začínalo s minováním od rozhraní s plánskou

41 Tamtéž, k. 27, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc říjen 1952 – 12. brigáda.

42 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc listopad 1952 – 12. brigáda.

43 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc prosinec 1952 – 12. brigáda.

44 Tamtéž, Souhrnné hlášení o operativně služební činnosti za rok 1952 – předložení (12. brigáda).

45 V červnu ještě brigáda hlásí, že s minováním nezapočala. Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červen 1952 – 12. brigáda.

46 Na konci září byly zatlučeny kolíky pro miny v drátěném zátarasu v délce 22 km. „Obaly z betonu", tj. betonové miny, měla brigáda vyrobeny pro úsek dvou praporů. Tamtéž, k. 25, Souhrnné hlášení o operativně-služební činnosti za III. čtvrtletí 1952 – 12. brigáda.

brigádou v listopadu.[47] U 3. až 11. roty (Mohelno I až Pavlova Huť) byly zatlučeny kůly a instalovány miny bez nástražných drátů. V ostatních úsecích jsou pak pouze zatlučeny kůly.[48]

Kontrolní pás

Vedle přípravy elektrifikace a minování drátěného zátarasu pokračoval svoz dřeva z průseků v prostoru předpokládaného kontrolního pásu a vytrhávání pařezů v průsecích,[49] aby mohl být podél drátěných překážek zřízen orný pás. Jestliže brigáda udává mezi přivelenými pět řidičů pásových traktorů, lze předpokládat využití silných pásových traktorů jednak při prvotní orbě kontrolního pásu ve volném terénu, jednak při vytrhávání pařezů z té části průseku, v níž měl být kontrolní orný pás zřízen.[50] V červnu se dovídáme o 15 km zoraného kontrolního pásu v otevřeném terénu. To neznamená, že by pás byl od té doby kontrolovatelný a umožňoval hlídkám „číst" stopy přecházejících osob. Na to ještě potřeboval zbavit velkých drnů a uvláčet. Poté pracovní skupiny brigády „čistily" lesní porosty. Ženisté s traktory a dalšími stroji byli soustředěni k 1. praporu (Žandov) k čištění průseků od poražených stromů a k vytahování pařezů.[51] Tytéž práce pokračovaly o měsíc později u 3. praporu.[52] Na rozdíl od předchozího měsíce se uvádí délka kontrolního pásu mimo les 6,6 km; patrně již šlo o uvláčený pás.[53] Práce dále postupovaly: vytahovaly se pařezy v lesních

47 U sousední 5. brigády bylo minování zahájeno již v březnu 1952 zaminováním úseku drátěného zátarasu dlouhého 8 km. Na konci roku 1952 měla 5. brigáda instalován minový pás v drátěném zátarasu o délce 32 km. Srovnej VANĚK, Pavel: *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*, s. 90.

48 *ABS*, f. 2357, k. 27, Souhrnné hlášení o operativně služební činnosti za rok 1952 – předložení (12. brigáda).

49 Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc květen 1952 – 12. brigáda.

50 Údaj z počátku června. K 1. 7. 1952 brigáda udává počet řidičů „pásáků" na 7 (od znojemské, bratislavské, volarské, karlovarské a poběžovické a také dva z Prahy). Tamtéž, k. 28, Výkaz počtu k 1. 7. 1952. Jeden z pásových traktorů se stal dokonce terčem palby noční hlídky u 6. roty. Dvoučlenná hlídka této roty byla vyslána ke kontrole drátěného zátarasu. Postupovala podél něj a v místě, kde ho přetíná silnice z Broumova do Mährингu, viděla v průchodu za zátarasem tmavý předmět. Na výzvy nikdo nereagoval. Hlídka se domnívala, že je to džíp americké armády, který překročil hranici, a zahájila na něj palbu. Traktor zanechala ženijní skupina po ukončení práce na orném pásu. Hlídka o pásáku nevěděla, velitel roty také ne. Tamtéž, k. 22.

51 Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červen 1952 – 12. brigáda.

52 Jsou zmiňováni také členové Lidových milicí.

53 Dřevo bylo odklizeno na úseku o délce 5 790 m. Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby

úsecích v délce 11 400 m, mimo les byl kontrolní pás o délce 12 461 m stále vláčen, tak aby na něm byly patrné případné stopy; navíc bylo třeba udržovat 3 650 m pomocného orného pásu.[54] Práce pokračovaly i v dalších měsících. Na vláčení pásu byli mj. používáni vozatajští koně,[55] takže některé úseky byly kontrolovatelné. Již v listopadu byl na několik dnů zřízen sněhový pás a také pomocný sněhový pás směrem do vnitrozemí.[56] I přes oblevu na konci měsíce bylo jasné, že k dalšímu rozšiřování kontrolního pásu bude možné přikročit až po jarním tání. Na konci roku brigáda udává, že kontrolovatelný orný pás je pouze tam, kde drátěný zátaras vede volným terénem.[57]

Pozorovatelny

Ačkoli ve zprávách velitelství 12. brigády z roku 1951 nenacházíme zmínky o pozorovatelnách, lze předpokládat, že je pohraniční roty využívaly, protože potřebovaly mít přehled o dění ve svém úseku. S tím může souviset i bourání stavení v některých lokalitách kvůli přehlednosti. Když na počátku roku 1952 ženijní oddíl stavěl drátěný zátaras u 1. až 8. roty, stavěly se tam také věžové pozorovatelny. Následně brigáda udává u každé pohraniční roty jednu věžovou pozorovatelnu, celkem tedy dvacet.[58] Pozorovatelny byly užívány i přes výhrady, že některé z nich jsou umístěny blízko státní hranice a přístup k nim *„není zajištěn nepozorovaně“*.[59] Zajímavostí byla pozorovatelna maskovaná jako metr dřeva u 20. roty. Podle slov velitele 4. praporu (Rozvadov) *„se dá přenášet z místa na místo a nebudí žádnou pozornost, zvláště když se postaví na místo, kde je zpracované dřevo uloženo“.* Velitel brigády pak přikázal, aby každá rota zbudovala ve svém úseku dvě takové pozorovatelny.[60] Zdá se však, že rozkaz splněn

a bojové přípravy za měsíc červenec 1952 – 12. brigáda.

54 Tamtéž, k. 27, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc září 1952 – 12. brigáda.

55 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc říjen 1952 – 12. brigáda.

56 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc listopad 1952 – 12. brigáda.

57 Tamtéž, Souhrnné hlášení o operativně-služební činnosti za rok 1952 – předložení (12. brigáda).

58 Tamtéž, k. 25, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc leden 1952 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen (sic!) 1952 z 1. 3. 1952 – 12. brigáda.

59 Tamtéž, Zápis z porady velitelů pohraničních praporů a rot, velitelů ZO a PDŠ provedené dne 25. 1. 1952.

60 Tamtéž, Zápis z porady velitelů praporů a ZVP praporů s velitelem brigády 29. 2. 1952 Planá.

nebyl, protože další zmínky o vybudovaných pozorovatelnách tohoto typu chybí. I přes malé pokrytí úseku pozorovatelnami brigáda udává, že v denní době střeží hlídky úsek tam, kde je to přehledné, z pozorovatelen.[61]

Pozorovatelen v úseku brigády během klimaticky příznivé části roku postupně přibývalo. Na konci června 1952 brigáda udává 30 pozorovatelen věžových, 7 zemních, 9 na budovách a 40 vysokých posedů.[62] Na výstavbě věžových pozorovatelen se pak dále pracovalo. Nešlo však jen o stavbu nových (v úseku brigády stálo v září 45 věžových pozorovatelen, 9 zemních, 9 na budovách a 21 vysokých posedů) – u sedmi z původních třiceti bylo zjištěno nevhodné umístění, takže se měly rozebrat a přemístit jinam.[63] Další zmínky o budování pozorovatelen lze najít až o rok později, v létě 1953.[64] Na konci září je udáváno 59 věžových pozorovatelen, 9 zemních, 9 na budovách a 21 vysokých posedů.[65] S touto vlnou budování pozorovatelen souvisejí také zmínky o rozšiřování průseku na vnitřní straně zátarasu, aby měla hlídka lepší přehled.

Ženijnětechnická opatření v roce 1953

Ženijnětechnická opatření v roce 1953 se nesla ve znamení dobudovávání. V zimě napadlo hodně sněhu, takže kontrolní sněhový pás byl zřízen v celém úseku brigády. Snahou bylo kontrolovat jej několikrát denně.[66] Pomocné sněhové pásy, které začaly být používány již v předešlé zimě, byly zpravidla vedeny podél vnitřní hranice zakázaného pásma. Sníh vydržel do oblevy na konci února,[67] což ovšem neznamenalo, že by byl sněhový pás vzápětí nahrazen orným

61 Tamtéž, k. 26, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červen 1952 – 12. brigáda.

62 Za červenec se udává 20 vysokých posedů. Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červenec 1952 – 12. brigáda.

63 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc srpen 1952 – 12. brigáda; tamtéž, k. 27, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc září 1952 – 12. brigáda.

64 Tamtéž, k. 49, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červenec 1953 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc srpen 1953 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnotenie výkonu služby a bojovej prípravy na mesiac september 1953 – 12. brigáda.

65 Tamtéž, k. 50, Souhrnné hlášení o operativně služební činnosti za III. čtvrtletí 1953.

66 Tamtéž, k. 48, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc leden 1953 – 12. brigáda.

67 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc únor 1953 – 12. brigáda.

pásem. Detekční funkce sněhového pásu mizela postupně s předjarními oblevami. Noční mrazy, zbytky sněhu a rozvlhlá půda navíc nedovolovaly uvláčet kontrolní orný pás. Vláčení bylo možné až v posledních dnech měsíce března.[68]

V březnu se také obnovilo budování kontrolního orného pásu v lese, které ukončil příchod zimy. V úseku 18. roty vytrhala ženijní jednotka pařezy, zorala a dobudovala pás v délce 3 km.[69] S nástupem jarního počasí byl také přeoráván, čištěn a vláčen již dříve dokončený úsek pásu. V dubnu ženijní jednotka pokračovala u sousední 17. roty; kontrolní pás zde budovala v těžkém kopcovitém terénu.[70] Problémem byly také bažiny nebo potůčky tekoucí přes trasu kontrolního pásu. Výsledkem jarního snažení bylo 21 500 m kontrolního orného pásu, z toho 7 500 m v lese, ke konci května. Orný pás byl zřízen v celém úseku 18., 17., 16., 15. a částečně 13. roty.[71]

Na konci června, kdy již brigáda udává rozsah orného pásu 27 000 m, z toho 12 500 v lese, se „konečně" ví, jak dlouhý bude tento pás v úseku celé brigády: 61,6 km.[72] Normálně by to měla být hodnota shodná s délkou drátěného zátarasu, ale patrně byl někde terén, kde se orný pás zřídit nedal. Na konci léta ženijní jednotka, která se zaměřila na kontrolní orný pás, jej měla hotov v úseku 2., 3. a 4. praporu, ovšem kromě bažinatých částí. K dobudování pásu v úseku 1. praporu se přikročilo v říjnu.[73]

Nástražná osvěcovadla

Nástražná osvěcovadla byla v zimě používána v omezené míře. Jejich tělesa zamrzala, takže se nedala uvést v činnost. Vedle toho se na nástražných drátech

68 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen 1953 – 12. brigáda.

69 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen 1953 – 12. brigáda.

70 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc duben 1953 – 12. brigáda.

71 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby za měsíc květen 1953 – předložení (12. brigáda). V řetězci rot 12. brigády měla být, pravděpodobně od jara 1953, zrušena 14. rota. K přečíslování rot však nedošlo. Tamtéž, k. 37.

72 Tamtéž, k. 49, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červen 1953 – 12. brigáda.

73 Následně brigáda udává 13 500 m kontrolního orného pásu v lese (konec července), na konci srpna pak 20 km v lese. Na konci září jsou hodnoty 42,5 km, z toho 15 km mimo les a 27,5 km v lese; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červenec 1953 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc srpen 1953 – 12. brigáda; tamtéž, k. 50, Vyhodnotenie výkonu služby a bojovej prípravy za mesiac september 1953 – 12. brigáda.

tvořila námraza, jejíž váha mohla způsobit iniciaci světlic bez zjevné příčiny, popřípadě přetržení drátů. Ani trvalé umístění nástražných osvěcovadel v drátěném zátarasu nebylo účinné. Pro vysokou vrstvu sněhu a závěje v drátěných zátarasech bývaly výmetnice přes noc zcela zaváty. Po zimě tedy byla nástražná osvěcovadla ve špatném stavu.[74]

Drátěný zátaras

V drátěném zátarasu pokračovaly práce zmiňované na konci roku 1952. Zřizovaly se podchody, elektrická vedení a minovalo se. Elektrifikace střední stěny opět pokročila, k dosavadním elektrifikovaným a připojeným úsekům 1. až 6. roty a 19. roty přibyla připojení u rot 15. (Starý Pochr) – 17. (Hraničky) a u 20. roty. U ostatních rot byl drátěný zátaras osazen dráty pro elektrický proud. V drátěných zátarasech jsou tři elektrické vodiče, kvůli sněhu byl spodní odpojen.[75]

V únoru připojování úseků drátěného zátarasu k elektrickému proudu o vysokém napětí i nadále pokračovalo. Jednalo se zejména o úseky rot 9. (Hraničná), 12. (Vašíček) a 13. (Skláře). Byla připojena také 18. rota. Nezapojena zůstávala 7. rota (Tišina), protože pro nedostatek dělníků nebyl vybudován průsek pro přípojné vedení, a 8. rota (Branka), kde elektrické vodiče nebyly nataženy kvůli nedostatku ostnatého drátu. U 10. a 11. roty (Pavlův Studenec a Pavlova Huť) se práce zastavily pro množství sněhu. Nadále se budovaly podchody. Stále platilo, že kvůli vysoké vrstvě sněhu byly zapínány zpravidla pouze dva horní vodiče. Brigáda nelibě nesla, že v odpolední a večerní době rozvodný závod vypínal proud.

Po odtátí sněhu v závěru zimy se práce na elektrifikaci drátěných překážek chýlily ke konci. Na konci března byly instalovány vodiče v zátarasu u všech rot kromě 11. roty. Brigáda ovšem přiznávala jiný problém: vytvářené průchody v drátěném zátarasu nebyly dostatečně zajištěny, nebyly přehrazeny elektrifikovanými dráty ani nástražnými osvěcovadly. Na podchodech byly slabé petlice.[76]

74 Tamtéž, k. 48, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc leden 1953 – 12. brigáda; tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc únor 1953 – 12. brigáda.

75 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc leden 1953 – 12. brigáda.

76 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen 1953 – 12. brigáda.

Když sníh roztál, musela brigáda vyčlenit síly na obnovu drátěného zátarasu. Vítr do něj totiž mohl navát vyšší vrstvu sněhu, při jehož odtávání vznikala v návějích u země dutina, která se pak vahou sněhu zbortila. Důsledkem bylo porušení osnovy ostnatých drátů a drátů mezi stěnami, které je měly kotvit a vypínat.[77] Vzhledem k nízkým stavům na rotách ovšem scházely pro tuto obnovu síly. Když roztál sníh, ukazovalo se navíc, že drátěná osnova vodičů vysokého napětí byla kvůli sněhové pokrývce upevňována na kůly příliš vysoko, což po zimě, v době, kdy navíc ještě nebyla vzrostlá vegetace, umožňovalo vodiče podlézt. Proto byly proplétány (či naplétány) dalšími vodiči. Také se přehrazovaly různé prohlubně.[78] Je ovšem otázkou, zda jednotky prvního sledu mohly vlastními silami přidávat k dosavadním nainstalovaným vodičům ještě další.

S ohledem na nastíněný průběh výstavby a na nutné opravy nepřekvapí, že elektrifikace překážek nebyla v celém úseku jednotná. Co se týče vysokého napětí, ne vždy bývá uváděna jeho hodnota. Pokud ovšem uváděna je, zjišťujeme, že do drátěného zátarasu bylo přiváděno napětí 3 000 V.[79] Osnovu vodičů tvořily tři, čtyři, popřípadě pět ostnatých drátů. Pokud bylo užito tří drátů, vzdálenost prvního od země byla 30–35 cm, od prvního ke druhému 40–50 cm a od druhého ke třetímu 50–70 cm. U dvou rot je doloženo, že v jedné části úseku byly tři vodiče a v další čtyři. U jiné to byly v celém úseku čtyři vodiče. U osmi rot byl použit čtvrtý vodič jdoucí po vrchu střední stěny, resp. po „téčku" střední stěny. Zajímavostí je 8. rota s údaji, že ve dvou třetinách zátarasu je i pátý vodič a že na vodičích jsou průvěsná oka. U tří rot byla osnova pětivodičová, opět s pátým vodičem po vrcholu střední stěny. V tomto případě byla vzdálenost prvního vodiče od země asi 30–40 cm, vzdálenost mezi prvním a druhým, druhým a třetím 25–30 cm, ale také 45–60 cm. Mezi třetím a čtvrtým vzdálenost kolísala od 40 do 60 cm podle pohraniční roty. Udávané rozpětí mezi vodiči ovšem neznamená, že by takto kolísala vzdálenost u jedné roty. Jde o souhrn za skupinu rot, které byly vybaveny stejným počtem vodičů. U některých rot bylo elektrické vedení rozděleno na dva úseky, aby při nastalém zkratu mohla býti vyslána poplachová hlídka do příslušného úseku

77 Tamtéž, k. 22.

78 Tamtéž, k. 48, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc duben 1953 – 12. brigáda.

79 Údaje 12. brigády reprezentují stav do poloviny roku 1953. Tamtéž, k. 22, Komisionální přezkoušení EZOH – hlášení. Následující text je zpracován na základě téhož materiálu.

a nemusela se *„zdržovati prováděním kontroly celého úseku“.*[80] Ve dne měla mít úsek drátěného zátarasu pod dohledem hlídka z pozorovatelny, v noci byly na trase zátarasu rozmisťovány nepohyblivé hlídky a navíc podél něj procházely hlídky Dozor, které ho prosvěcovaly a kontrolovaly stav drátěného výpletu.

I přes elektrifikaci zátarasů je bylo možné překonat, ať už za pomoci klády hozené na zátaras (9. 7. 1953, úsek 2. roty) nebo prostříháním (úsek 7. roty),[81] popřípadě díky tomu, že byl zátaras poškozený: v té části průseku, která byla určena pro kontrolní pás, byly stále ještě pařezy jako pozůstatky po pokácených stromech, při jejichž dobývání mohla ženijní jednotka drátěný zátaras poškodit.[82] Koneckonců kdo někdy viděl vývrat v lese, ví, kam až kořeny zasahují. Naopak pro pohraničníky zátaras nejednou představoval překážku, když zasahovali mezi ním a státní hranicí: v září 1953 přešly dvě osoby z Bavorska hranici až k zátarasu, 150 m šly podél něj. Na výzvu hlídky ani na střelbu nereagovaly a vrátily se na bavorské území.[83] V jiných takových případech však bylo několik osob usmrceno.[84]

Dlouhodobé využívání elektřiny v celém úseku překážek brigády přineslo zjištění, že nejsou dodržovány zásady bezpečnosti práce s elektřinou v drátěném zátarasu. Vedení brigády bohužel ustavilo komisi až po smrti pohraničníka, vojáka základní služby. Ten pracoval v drátěném zátarasu, když tam byl vpuštěn elektrický proud. Vyšetřovací komise zřízená velitelem brigády konstatovala, že jeho smrt *„byla zapříčiněna celým shlukem nedostatků zaviněnými jak hlavními funkcionáři 8. roty, tak i nedostatky ve výkonu služby řadových pohraničníků“.*[85]

Následná kontrola z Hlavní správy Pohraniční a Vnitřní stráže se zaměřila na technickou stránku věci. Přezkoušela všechny roty 12. brigády a konstatovala, že téměř u všech se vyskytují poddimenzované vodiče vysokého napětí,

80 Tamtéž, k. 48, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc duben 1953 – 12. brigáda.

81 Tamtéž, k. 49, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červenec 1953 – 12. brigáda.

82 Tamtéž, k. 50, Vyhodnotenie výkonu služby a bojovej prípravy za mesiac september 1953 – predloženie (12. brigáda).

83 Tamtéž, Souhrnné hlášení o operativně-služební činnosti za III. čtvrtletí 1953 – 12. brigáda.

84 13. 2. 1953 Tomáš Kavalec v úseku 2. roty, 16. 5. 1953 Miroslav Svatoň v úseku 20. roty, 26. 7. 1953 Max Felbiger (Felbinger) v úseku 6. roty. Viz PULEC, Martin: Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989. In: *Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*, s. 231n.

85 *ABS*, f. 2357, k. 49, Vyhodnocení výkonu služby za měsíc květen – předložení (12. brigáda).

nedostatečné ohrazení a zabezpečení transformátorů před nepovolanými osobami a zejména špatná instalace spínacích prvků. Vedle těchto zásadních závad působí malé bezpečnostní vzdálenosti mezi vodiči na stycích jednotlivých rot jako marginálie. Bylo stanoveno, dokdy mají být tyto nedostatky odstraněny. Přestože šlo o životu nebezpečné závady, proud do zátarasů byl zapojen stále.[86] Vidíme tedy, že velení brigády zjevně hazardovalo se životy a zdravím svých podřízených, zejména vojáků základní služby.

Stavební práce na drátěném zátarasu neustaly, a to díky odstranění závad na instalaci vysokého napětí. Tráva, která v zátarasu rostla, způsobovala při dešti zkraty a ještě v říjnu se na některých místech nacházely uvnitř něj pařezy. Lze také předpokládat, že hlídky měly výkon služby ztížený tím, že řada podchodů nebyla uzamčena. V úsecích, kde byly nataženy tři vodiče, se přidávaly další dva.[87] Opravovaly se závady vzniklé odstraňováním pařezů z té části průseku, kde měl být kontrolní orný pás. Na vnitřní straně zátarasu se kácely stromy, popřípadě odřezávaly větve stromů, aby hlídky, zejména z pozorovatelen, měly lepší výhled na kontrolovaný úsek.[88]

S nástupem mrazů začaly na větvích stromů i na drátech namrzat srážky. Větve zatížené námrazou se lámaly a jejich pád do zátarasu býval příčinou zkratů, popřípadě destrukce drátěné osnovy. Tíže námrazy na drátech vedoucích vysoké napětí z transformátorů do zátarasu pak vedla k přetržení drátů, po napadnutí sněhu musel být vypínán první vodič od země, navíc rozvodné závody vypínaly odpoledne a zvečera – stejně jako v zimním období na začátku roku[89] – elektrický proud.[90] Uvedené informace by jistě přivítali uprchlíci i kurýři.

Minování

Do elektrifikovaného drátěného zátarasu byly i v zimě nastražovány miny. V lednu byla nastražena minová pole v drátěném zátarasu u 1., 2. a 3. roty a později u 19. a 20. roty; nápadné je zejména to, že šlo o roty, kde byl do záta-

86 Tamtéž, k. 22, Vyhodnocení komisionelního přezkoušení EZOH – předložení (červenec 1953).
87 Tamtéž, k. 50, Měsíční vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc říjen 1953 – předložení (12. brigáda).
88 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc listopad 1953 – předložení (12. brigáda).
89 Tamtéž, k. 48, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc únor 1953 (12. brigáda).
90 Tamtéž, k. 50, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc prosinec 1953 (12. brigáda).

rasu současně zapojen proud o vysokém napětí. Jinde zůstalo u toho, že miny byly jen upevněny na kolících a s natažením nástražného drátu a adjustací min se čekalo, až sejde sníh. Silná námraza totiž přiváděla nastražené miny k výbuchu. Jen u 3. roty napočítali v lednu v čerstvě adjustovaném (minami nastraženém) poli osm výbuchů. Naštěstí se obešly bez zranění.[91] Kupodivu brigáda ani neudávala poškození drátěného zátarasu střepinami; patrně ani nešlo zjistit, zahladila ho vrstva nového sněhu. Výbuchy min, ať už způsobené námrazou, nebo zvěří, zaznamenala brigáda i v následujícím měsíci. V reakci na ně měla aplikovat *„zdokonalené zajištění min"* právě v úseku již zmíněných rot. Celkem vybuchlo pět min betonových a deset min dřevěných, vesměs v úseku 3. roty na Mohelenské pláni. Proto bylo hlídkám zakázáno procházet podél drátěných překážek v tomto úseku. Další zprávy žádné výbuchy nezaznamenávají a nehovoří ani o pokračování prací na minových pásech uvnitř drátěného zátarasu. Nástražný drát byl od min patrně odpojen.[92] Lze tak usuzovat i z toho, že v těsné blízkosti minových polí probíhaly v té době práce na elektrifikaci drátěného zátarasu a na odstraňování pařezů z průseků a také orba kontrolního pásu.[93]

V polovině roku 1953 pak brigáda udávala, že je nastraženo minové pole v délce 500 m u 3. roty,[94] což byl velký rozdíl oproti původnímu rozsahu nastražených minových pásů, které byly instalovány v úsecích pěti rot. Signalizuje to, že začala nová fáze instalace min. Na rozdíl od jiných brigád nebyly zatím nalezeny protokoly o položení minových polí, takže nejsme s to minování kvantifikovat co do délky minových pásů v drátěném zátarasu, způsobu minování a množství použitých protipěchotních min.

V úseku 4. praporu se miny umísťovaly na kůly 7 m od sebe. Mezi dvěma nástražnými dráty dvou min, případně mezi koncem nástražného drátu na kůlu a kůlem s další minou, byla metrová mezera: do ní se dávala nášlapná protipěchotní mina.[95] V tom se způsob minování lišil od předchozího období. Současně s tím se miny také adjustovaly (nastražovaly). Na konci září tak měly

91 Tamtéž, k. 48, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc leden 1953 – 12. brigáda.
92 Tamtéž, k. 50, Souhrnné hlášení o operativně služební činnosti za I. čtvrtletí 1953.
93 Tamtéž, k. 48, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc březen 1953 – 12. brigáda.
94 Tamtéž, k. 49, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc červen 1953 – 12. brigáda.
95 Tamtéž, Vyhodnocení výkonu služby a bojové přípravy za měsíc srpen 1953 – 12. brigáda.

zaminovánu přinejmenším část svého úseku roty 3. a 4. praporu (kromě jedné) a tři roty 2. praporu. Následně se práce na minování přesunuly do úseku 1. praporu. V této souvislosti je zajímavý souběh mezi pracemi na minování drátěného zátarasu a na orném pásu, které se rovněž přesunuly do úseku 1. praporu.[96] Je to pochopitelné, protože kdyby pohraničníci zřizovali orný pás v bezprostřední blízkosti minového pásu, bylo by to dost nebezpečné.

Závěrem

S ženijnětechnickými opatřeními se začalo u 12. brigády v druhé polovině roku 1951. V první řadě se kácely průseky, kudy měl vést drátěný zátaras a kontrolní orný pás. Ten byl zřízen v délce 3 km mimo les, zatímco průseky dosáhly délky 12 km. Vzhledem k tomu, že podél úseku státní hranice 12. brigády se rozkládal ze tří čtvrtin les, byly pro rychlý postup rozhodující lesní práce. Ty nabraly tempo po soustředění ženijního oddílu Pohraniční stráže ke 12. brigádě v lednu 1952, takže do konce dubna byl již v jejím úseku vystavěn drátěný zátaras. To, že od ledna do konce dubna bylo postaveno 62 km (podle údajů z konce roku 1952 to bylo 60 km) drátěných zátarasů, svědčí o chvatu prací, takže není divu, že se řada úseků zátarasu musela v létě roku 1952 opravovat.

Během roku 1952 byl navíc budován kontrolní orný pás, ukázalo se ale, že svoji funkci plnil dobře jen v těch úsecích, kde nebyl les (tedy v délce asi 12 km). Současně s těmito pracemi se brigáda připravovala i na zaminování svého úseku drátěných překážek – do konce roku 1952 natloukla do drátěného zátarasu v úseku 22 km kůly pro upevnění minových polí. Následně byly počátkem roku 1953 v úseku 5. roty tyto minové pásy aktivovány. Je ovšem možné, že aktivní miny znamenaly pro práce podél drátěného zátarasu velké riziko. Proto se lze domnívat, že tato pole byla posléze deaktivována, čemuž nasvědčují i zmínky o nové vlně minování a nové délce minového pole v polovině roku. Pozastavení prací na minování lze dát do souvislosti s natahováním osnovy vodičů pro elektrický proud o vysokém napětí a s vytrháváním pařezů jak z trasy drátěného zátarasu, tak z trasy orného pásu.

96 Tamtéž, k. 50, Vyhodnotenie výkonu služby a bojovej prípravy za mesiac september 1953 – predloženie (12. brigáda).

Elektrifikace drátěného zátarasu byla provedena „na zkoušku“ na malém, několikasetmetrovém úseku v srpnu a v září 1952, aby pak byla do května 1953 dokončena. Pro brigádu byl naopak problém dokončit do konce roku 1953 kontrolní orný pás v zalesněných úsecích.

Ostatní druhy ženijních opatření, nástražná osvěcovadla i pozorovatelny, brigáda do konce roku 1953 do svého systému zakomponovala. Pozorovatelny sloužily ke střežení převážné části trasy drátěného zátarasu po polovině roku 1952, praxe s nástražnými osvěcovadly ukázala, že při jejich stabilním umístění v terénu hrozí ztráta funkčnosti, a to zejména v období mrazů.

V souvislosti se ztrátou funkčnosti prvků ženijnětechnického opatření je třeba podotknout, že osoby přecházející hranici by určitě uvítaly, kdyby věděly, že proud přiváděný do drátěných zátarasů se v odpolední, případně večerní době vypíná, že i drátěné zátarasy musí být opravovány, protože byly poškozeny při vytrhávání pařezů, a že vodiče proudu o vysokém napětí musí být doplňovány, protože po jejich natahování v zimě, kdy byla spousta sněhu, byl najednou na jaře pod nejspodnějším z nich volný prostor…

Elektrifikovaný drátěný zátaras z roku 1952

Zdroj: ABS

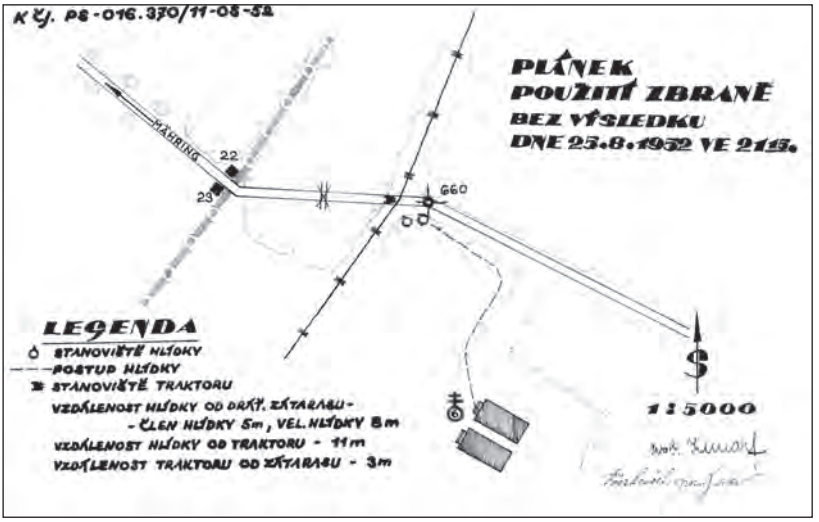

Náčrt situace zmíněné v poznámce č. 50

Zdroj: ABS

František Šubrt, velitel 12. plánské pohraniční brigády v letech 1951–1952

Zdroj: ABS

Jaroslav Janů, velitel 12. plánské pohraniční brigády v letech 1952–1953

Zdroj: ABS

Vila „Okopanina“
Výcvikové centrum kurýrů v Bruchsalu v letech 1949–1950

Petr Blažek

Nejčastější formou zpravodajských operací bylo několik let po roce 1948 vysílání kurýrů (v dobové terminologii „agentů-chodců“[1]),kteří tajně přecházeli přes státní hranici na československé území, kde plnili různé úkoly. Nejčastěji vytvářeli malé odbojové skupiny, získávali informace politického, vojenského a hospodářského charakteru, převáděli ohrožené osoby do zahraničí či zprostředkovávali komunikaci domova s exilem. Většinou se jednalo o mladé muže, kteří byli k této činnosti získáni v uprchlických táborech, kde panovaly často tísnivé poměry. V případě dopadení v Československu hrozily kurýrům dlouholeté tresty vězení, či dokonce trest smrti nejen za zpravodajskou činnost, ale také za jejich předchozí ilegální přechody státní hranice. I z tohoto důvodu se jednalo v případě tajných návratů do Československa o velmi riskantní podnik. Komunistický bezpečnostní aparát měl při zadržování kurýrů poměrně velké úspěchy. V padesátých letech evidovala Státní bezpečnost minimálně 2 229 osob, které měly být napojeny na aktivity zpravodajských služeb USA. Zatčeno bylo celkem několik stovek kurýrů, z nichž bylo dvaačtyřicet popraveno.[2]

Zpravodajské operace namířené proti komunistickému režimu v Československu jsou tématem, jehož výzkum je i čtvrtstoletí od pádu komunistického režimu na počátku. Pro jejich historickou rekonstrukci se používají doposud především dokumenty z provenience komunistického bezpečnostního aparátu,[3]

1 Tento termín měl starší tradici a navíc nebyl používán pouze komunistickou propagandou. Často se tak označovali i sami kurýři. Srovnej RAMBOUSEK, Ota: *Krochnu s sebou*. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1978; TÝŽ: *Paměti lichoběžníka: paměti agenta-chodce*. Primus, Praha 1999.

2 PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Svět křídel, Cheb 2010, s. 23; TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956. Výstava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. ÚSTR, Praha 2009, s. 8–9. Základní přehledy o činnosti amerických tajných služeb a seznamy aktérů s charakteristikami z pohledu StB, které patrně vypracoval Studijní ústav v roce 1962 „vytěžením“ dobové spisové dokumentace, obsahuje dokumentace uložená v *ABS*, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV (dále f. Z), inv. j. Z-10-V-67.

3 Srovnej TOMEK, Prokop: Československý zpravodajský úřad 1949–1956. In: *Historie*

neboť stále nebyly až na výjimky zpřístupněny archiválie z provenience západních tajných služeb. Problémem jsou časté chyby a omyly, které se objevují nejen v operativních dokumentech, ale i v analytických zprávách. Písemné prameny pouze útržkovitě nahrazují ojedinělé vzpomínky několika bývalých exilových zpravodajců, které se ovšem týkají pouze několika konkrétních případů.[4]

Tématem tohoto příspěvku je výcvik kurýrů zpravodajskou skupinou, kterou vytvořil za podpory americké tajné služby někdejší generál československé armády František Moravec (1895–1966). Působila na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století v západoněmeckém městě Bruchsal. Výcvik řídili někdejší českoslovenští vojáci a policisté, kteří měli válečné zkušenosti a po únoru 1948 uprchli z domova. Vycvičili řadu mladíků, které následně vysílali jako kurýry do Československa, většinou přes šumavskou zelenou hranici. Jedním z nich byl Miroslav Dvořáček (1928–2012), jehož příběh před několika lety vyvolal velkou pozornost poté, kdy badatel Adam Hradilek zjistil, že se na jeho zatčení podílel vedle jiných osob i vysokoškolský student a člen Komunistické strany Československa Milan Kundera, později známý spisovatel.[5]

V Archivu bezpečnostních složek se nacházejí výslechové protokoly několika zadržených kurýrů, kteří byli obdobně jako Dvořáček vycvičeni v Bruchsalu a po přechodu hranic zadrženi. Cenné jsou zejména záznamy výslechů bývalého příslušníka SNB Jiřího Formánka (1924–?), který pobýval v Bruch-

---

a vojenství, 2004, č. 3, s. 74–90; PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*; TOMEK, Prokop: Zpravodajská skupina „IRON" a její infiltrace československými bezpečnostními složkami 1948–1952. In: VEBER, Václav – BUREŠ, Jan a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Nakladatelství Aleš Čeněk – ÚSTR – Metropolitní univerzita Praha, Plzeň 2010, s. 295–302.

4 Srovnej PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1941–1989. Díl III. 1945–1961*. Themis, Praha 2002; LUKEŠ, Igor: Operace velký metař. In: PERNES, Jiří (ed.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a případ „Slánský". Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze*. ÚSD AV ČR – Prius, Brno 2005, s. 59–85; TÝŽ: *Československo nad propastí. Selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945–1948*. Prostor, Praha 2014.

5 Srovnej KOUTSKÁ, Ivana – ŽÁČEK, Pavel: Rozbor dokumentů o zatčení „agenta–chodce" Miroslava Dvořáčka. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 4, s. 61–84; HRADILEK, Adam – TICHÝ, Martin: Osudová mise Moravcova kurýra. In: *Paměť a dějiny*, 2009, roč. III, č. 1, s. 72–85; KALOUS, Jan: K obsahu jedné přednášky. Jaroslav Jerman o Dvořáčkově případu. In: *Paměť a dějiny*, 2009, roč. III, č. 4, s. 48–51. Výslechové protokoly Miroslava Dvořáčka jsou uloženy ve vyšetřovacím spise *ABS*, f. Vyšetřovací spisy – Centrála (dále MV-V), V-2051 MV, Vyšetřovací svazek.

salu od října 1949. Po svém zatčení v únoru 1950 uvedl nejen detailní informace o výcviku, ale nakreslil také podrobné plánky bruchsalské vily.[6] Vzpomínky na výcvik Moravcovou skupinou publikoval také kurýr Miloslav Čapek (1928–2005) v knize výmluvně nazvané *Muži, na které se zapomnělo*. Jejich význam spočívá v autenticitě, neboť vznikly až po roce 1989 a současně nebyly ovlivněny téměř žádnými archivními dokumenty.[7]

Hlavní postavou mezi zpravodajci působícími v Bruchsalu byl někdejší major československé armády Antonín Bartoš (1910–1998),[8] úspěšný velitel paravýsadku „Clay-Eva", který operoval od dubna 1944 v okolí Valašského Meziříčí.[9] Po válce byl poslancem za národně socialistickou stranu. Dne 27. února 1948 s rodinou tajně přešel hranici a odešel do Paříže.[10] V říjnu 1948 zde spoluzaložil Sdružení československého odboje, jehož předsedou se stal prof. František Kovárna.[11] V roce 1949 byl Radou svobodného Československa krátce pověřen vedením její zpravodajské organizace. Nejpozději od podzimu 1949 již působil v západním Německu pod krycími jmény „Braun" či „Brauner". Bartošova skupina podléhala Františku Moravcovi, který v západním Německu používal krycí jméno „Arnold" a pro americké zpravodajce hrál roli jednoho z hlavních koordinátorů exilových zpravodajských skupin.[12]

Bartošovým zástupcem v Bruchsalu byl bývalý štkpt. československé armády Imrich Erös (1918–1993), který používal krycí jméno „Heinrich Eminger". V roce 1944 byl z Velké Británie vysazen jako parašutista na Slovensko, kde

6 *ABS*, f. MV-V, V-3275 MV, podsvazek č. 2. Kopie Formánkových výslechů a plánků jsou také uloženy v archivním spise, který vedla Státní bezpečnost ke gen. Františku Moravcovi – tamtéž, f. Historický fond MV (dále MV-H), H-664, podsvazek č. 1.

7 ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo. Autentické svědectví o nelidskosti komunistických věznic*. Pragma, Praha 2000. K životním osudům Miloslava Čapka blíže BLAŽEK, Petr: „Byli jsme první vojáci i zajatci studené války". Případ kurýra Miloslava Čapka. In: JAŠEK, Peter (ed.): *Protikomunistický odboj v strednej a východnej Európe*. Ústav pamäti národa, Bratislava 2012, s. 39–73.

8 ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo*, s. 44–45.

9 Blíže KUNC, Radomír: *Clay-Eva volá Londýn. Hlášení z let 1939–1945. Antonín Bartoš*. Melantrich, Praha 1992 (poprvé vyšlo v New Yorku v roce 1948); TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956*, s. 16.

10 *ABS*, f. 2M, inv. j. 1004, Protokol s Janem Zachovalem, pobočka Oblastní úřadovny Státní bezpečnosti Prachatice, 27. 8. 1948.

11 PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1941–1989. Díl III. 1945–1961,* s. 97 a 221.

12 *ABS*, f. MV-H, H-664, podsvazek č. 1, Protokol výslechu Jiřího Formánka, 25. 2. 1950. Srovnej TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956*, s. 16–23; PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*, s. 17.

probíhalo povstání. Dne 16. dubna 1944 odešel tajně z Československa. Nejdříve pracoval pro skupinu řízenou bývalým poválečným poslancem za Demokratickou stranu JUDr. Michalem Zibrínem (1899–1968),[13] poté se stal blízkým Moravcovým spolupracovníkem.

V první polovině roku 1950 sídlilo Moravcovo ústředí v amerických kasárnách ve Frankfurtu nad Mohanem. V tomto období pro ně pracovala především zmíněná Bartošova skupina v Bruchsalu, ostatní exilové zpravodajské skupiny podporované Američany měly působit samostatně: *„Moravec byl vždy sólista. Proto s ostatními zpravodajskými skupinami nespolupracoval. Občas se stýkal s Kudláčkem-Hutníkem a s Kašparem-Königem. Jeho činnost řídil Katek, kopie přehledů o své činnosti posílal Moravec rovněž Ingrovi do Washingtonu. Jeho skupina měla neustále 10–20 kurýrů."*[14]

Bartošova skupina kurýry cvičila především pro čtyři typy úkolů. Prvním bylo převádění vytipovaných osob, včetně rodinných příslušníků politických uprchlíků, do zahraničí; druhým úkolem bylo vybudovat pro západní výsadkáře tajné úkryty pro případ očekávané nové světové války; třetím úkolem bylo vytvoření zpravodajských sítí, které měly tvořit malé samostatné buňky; posledním pak získávání důležitých dokumentů, osobních legitimací a průkazů.[15]

Podle zprávy, kterou na počátku šedesátých let vypracovalo Studijní oddělení ministerstva vnitra na základě výslechových protokolů zadržených „agentů-chodců" (vyslaných skupinou řízenou Františkem Moravcem), se v tomto období proměňovalo úkolování vysílaných kurýrů: *„Zatím co v létech 1948–50 nacházíme u zadržených agentů podrobné úkoly, co mají zjistit po stránce hospodářské, od r. 1950 jsou již úkoly převážně všeobecné a agentura je již zaměřována na zakládání ilegálních protistátních skupin a na pronikání přímo do center našeho průmyslu a hospodářského života vůbec."*[16]

V dobových dokumentech Státní bezpečnosti se nejčastěji objevuje, že František Moravec pracoval pro americkou vojenskou kontrarozvědku (Counter Intelligence Corps – CIC). Skutečnost byla zřejmě pestřejší. Hlavní roli podle všeho hrála spíše Ústřední zpravodajská služba (Central Intelligence Agency

13 *ABS*, f. svazková agenda ZS GŠ, arch. č. 13215; *ABS*, f. Z, inv. j. Z-10-V-67-2, Seznam orgánů americké rozvědky, kteří v r. 1951 pracovali proti Československu.

14 PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1941–1989. Díl III. 1945–1961,* s. 307.

15 Tamtéž, s. 308.

16 *ABS*, f. Z, inv. j. Z-10-V-67-1.

– CIA), která byla v roce 1947 založena jako nová zastřešující zpravodajská služba USA. Svědčí o tom vedle jiného účast plk. Charlese Kateka (1910–1971), bývalého vojenského přidělence na velvyslanectví USA v Praze, který byl již v polovině března 1948 na nátlak komunistických úřadů vyhoštěn z Československa. Odešel do Frankfurtu nad Mohanem, odkud od léta 1948 organizoval československé exilové zpravodajské skupiny. Oficiálně vystupoval jako vedoucí krycí organizace Jednotka ekonomického vývoje (Economic Research Unit – ERU), jejíž činnost se odehrávala v rámci CIA.[17] Podle dokumentace Státní bezpečnosti byl Charles Katek v roce 1949 *„vedoucím operační skupiny 949 – Signal Service Company, která řídila špionážní složky čs. emigrace“*.[18] Vedle Moravcovy skupiny měl postupně řídit prostřednictvím svého zástupce Kurta Tauba – „Taylora“ (1911–?) také skupiny Jaroslava Kašpara – „Pátého“ (1903–1995), Rudolfa Drbohlava – „Ralpha“ (1914–1954), Františka Bogataje – „Roberta“ (1913–1999) a Aloise Šedy – „Šubrta“ (1908–1999).[19]

Moravcova skupina se v Bruchsalu na rozdíl od některých jiných exilových skupin, které postupovaly velmi amatérsky, snažila o systematický zpravodajský výcvik. Ten se na přelomu čtyřicátých a padesátých let odehrával vedle jiných míst také ve vile, která se nachází na rohu ulic Belvedere a Adolf-Bieringer-Straße v Bruchsalu, přibližně 130 kilometrů od Frankfurtu nad Mohanem a 80 kilometrů od Ludwigsburgu, kde byl jeden z největších uprchlických táborů, odkud Moravcova skupina získávala pro práci kurýrů vhodné adepty z řad mladých uprchlíků.

Jednopatrový bruchsalský dům s garáží a terasou původně vlastnil německý továrník, kterému ho po válce zabavila americká armáda. O zásobování se staral Američan, který před kurýry vystupoval pod jménem „Rott“.[20] Úklid

17 Třetí hlavní tajnou službou USA, která vysílala kurýry do Československa, byla vojenská zpravodajská služba (Military Intelligence Service – MIS). PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*, s. 19–21.

18 *ABS*, f. Z, inv. j. Z-10-V-67-3, Seznam agentů americké špionáže, kteří před svým útěkem z ČSSR bydleli v obvodu KS-MV Praha.

19 TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956,* s. 18–19. Uvedená krycí jména nejsou jediná, v dokumentech se vyskytuje i řada dalších.

20 ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo*, s. 45. Podle Miroslava Dvořáčka vozili potraviny dva Američané, první se jmenoval „Rod“ a druhého oslovovali zřejmě přezdívkou „Boys“. *ABS*, f. MV-V, V-2051 MV, podsvazek č. 1, Výpověď Miroslava Dvořáčka, 29. 3. 1950.

a vaření zajišťovaly dvě Němky.[21] V přízemí vily byla Bartošova kancelář, kde se odehrávaly *„jak veškeré cvičné porady, tak i přípravy k přechodům“*. Jak vzpomínal Miloslav Čapek, na jaře 1950 ve vile pobývalo až šest kurýrů. Každý měl k dispozici samostatný pokoj s telefonem. Navzájem se znali pouze pod krycími jmény, například Čapek vystupoval jako „Carlson“.[22] Kurýři také neměli nikde mluvit o tom, že jsou v Bruchsalu, místo toho používali název Bergstadt. Krycí název vily byl „Okopanina“. Čapkova vzpomínka ovšem není zřejmě přesná, podle výpovědí Jiřího Formánka, který byl zadržen v Československu o dva měsíce dříve, bydleli kurýři po dvou v jednom pokoji.[23]

Ve vile panovala přísná vojenská disciplína. Podle Formánka byli budoucí kurýři nejdříve písemně zavázáni k dodržování domovního řádu, *„ve kterém stálo, že se zde nesmí pořádat žádné pitky, vodit dovnitř ženy, ani žádné známé. Ve vile že se nesmí hlasitě zpívat, nebo křičet. S posluhovačkou, a nebo s kuchařkou mluvit jen v nejkrajnějším případě, taktéž vycházet z vily na zahradu, že je zakázáno. Nikam z vily netelefonovat a mluvit mezi sebou o svém bývalém životě, že je rovněž zakázáno. Toto jsme museli podepsat.“*[24] Neznamenalo to, že by kurýři byli odříznuti od okolního světa a zábavy. Podle Formánkových výpovědí je cvičitelé občas vzali do biografu, po večeři jinak obvykle hráli karty o cigarety a vyprávěli si historiky z uprchlických táborů. Podle vzpomínek Miloslava Čapka se mohli stýkat s ženami ve městě, ale museli o tom informovat.

Výcvik trval přibližně šest týdnů. Zaměřen byl poměrně široce, zahrnoval čtení speciálních vojenských map, základy sebeobrany, střelbu z pistole, nácvik Morseovy abecedy, zakládání mrtvých schránek. Zabral většinou celý den. Jak

21 Podle Miroslava Dvořáčka se jmenovaly „Vail“ a „Notz“. Tamtéž, f. MV-V, V-2051 MV, podsvazek č. 1, Výpověď Miroslava Dvořáčka, 29. 3. 1950.

22 ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo*, s. 45; *Učili jsme se různé legendy pro případ zatčení. Rozhovor autora s Miloslavem Čapkem*, Praha 26. 3. a 2. 5. 2003, http://www.totalita.cz/vzp/vzp_0007_01.php (citováno k 4. 11. 2014). Uvedené krycí jméno je ve zkomolené podobě („Karlson“) uvedeno v zápisu o Čapkově zatčení na KV StB České Budějovice. *ABS*, f. V-ČB, V-111 ČB, Vyšetřovací spis Tomášek Fr. a spol., Zápis o zatčení Miloslava Čapka, 6. 5. 1950. Exilové zpravodajské skupiny, které řídil plk. Charles Katek, měly většinou podobné složení. Sestávaly z vedoucího, dvou až tří asistentů („helprů“), kteří samostatně řídili několik kurýrů. Ve skupině byl písař, který působil také jako překladatel. PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*, s. 22.

23 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-664, podsvazek č. 1, Protokol výslechu Jiřího Formánka, 25. 2. 1950.

24 Tamtéž.

25 ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo*, s. 45–46.

Doposud známí kurýři vycvičení v Bruchsalu (1949–1950)

Jméno a příjmení	Datum narození	Krycí jméno	Datum a místo zatčení	Výše rozsudku
Miloslav Čapek	14. 12. 1928	Carlson (Karlson)	5. 5. 1950, Horní Sněžná	12 let
Josef Černík	21. 1. 1917	Václav Čeček	9./10. 2. 1950, Bohuslav	25 let
Miroslav Dvořáček	28. 1. 1928	Max Dostál, Max Dekr (Deker)	14. 3. 1950, Praha	22 let
Jiří Formánek	13. 2. 1924	Jiří Štejnocher, Fiala, Filer	9./10. 2. 1950, Bohuslav	21 let
Josef Hájek	11. 3. 1926	Horák	30. 12. 1949, Plzeň	18 let
Miroslav Juppa	9. 1. 1927	Max Janeček, Max Jarovský (Jarowsky, Jaworski)		
František Tomášek	2. 12. 1924		5. 5. 1950, Horní Sněžná	17 let
Jaroslav Tošner		Karel Tuček, Tiller		
Josef Zeman	1. 4. 1917	Chalupa, Zalle		
Karel Ševčík		Schmidt (Šmíd)		
		Karel Vantoch		
		Czekyj		

vzpomínal Miloslav Čapek, kurýři byli často cvičeni mimo prostor vily: *„Součástí cvičení byl i náročnější výcvik – například výskoky z jedoucího auta a různé pády a seskoky. Připravovali nás na zdolávání různých překážek, které se vyskytují nejen při přechodu hranic, ale i při pobytu v ‚nepřátelském území'. Pro kurýry bylo Československo skutečně nepřátelským územím. Prováděli jsme i výcvik orientačního zaměření. To znamená různé pochody v neznámém prostředí dle mapy a kompasu. Další variantou byl návrat z neznámého místa, kam jsme byli odvezeni. Dostali jsme pouze obálku, kde byly instrukce a cíle jednotlivých etap! Učili jsme se zakládat mrtvé schránky v terénu a zakreslovat místa jejich umístění. Nebo jsme je museli podle plánku vyhledávat. Dostal jsem například za úkol dostat se nepozorovaně na poštu, která byla střežena. Bez peněz a potřebných dokladů jsme museli jezdit v dopravních prostředcích, ve vlaku apod., a nesměli nás chytit. Pistoli jsem měl, ale bez zbrojního pasu."*[25]

Fyzický výcvik popsal při výslechu také Miroslav Dvořáček: *„V praktickém školení bylo vzpírání činek, box, též základní cvičení v zápase volného stylu, jiu-jitsu, pády na zem a podobně. Také se prováděla lehká atletika, skok daleký, běh, hod kamene na způsob hodu granátem a různé míčové hry. Též jsme prováděli improvisovaný přechod hranic a to směrem na Rýn, který jako hranice se měl přeplout v loďce. Též jsme při takovémto cvičení prováděli schematické zakreslování krajiny a popis cesty, který jsme po návratu ve vile psali jako úlohu.“*[26]

Další detaily každodenního programu uvedl po svém zatčení Jiří Formánek: *„Ráno od 8.00-9.00 hod. byla snídaně a po 9.00 hod., když příslušníci prodělali školení, zabývali se vypisováním zpráv z českých novin anebo se zakreslovali* [sic] *mapy. Na mapách, které byly bílé s černým tiskem, se zakreslovali* [sic] *lesy, rybníky, řeky a pod. Tyto mapy zachycovali* [sic] *celý úsek po obou stranách čsl. státních hranic. Každý den jeden příslušník zprav. ústředny měl pohotovostní službu, která pozůstávala z odposlouchávání zpráv z československého rozhlasu a bezpečnostních zpráv. Služba trvala 24 hodin a musela spát v kanceláři, která je dole v přízemí.“*[27]

Bartošovým asistentem a dalším blízkým Moravcovým spolupracovníkem, který se v Bruchsalu podílel na Čapkově výcviku, byl někdejší ředitel úřadovny Národní bezpečnosti v Plzni Josef Mainer (1893–?),[28] který vystupoval pod krycím jménem „Munzinger“. Jeho úkolem bylo vycvičit kurýry v navazování kontaktů a dodržování konspirace (kterou paradoxně někteří z nich při cestách hrubě porušili, jako tomu bylo v případě Miroslava Dvořáčka). Kurýry také informoval o výslechových metodách Státní bezpečnosti, jak později uvedl jeden ze zatčených kurýrů: *„Munzinger při jedné z těchto návštěv ve vile měl přednášku o způsobu provádění výslechu StB. O StB říkal, že tato provádí výslechy různými způsoby, například že StB používá různých tělesných trestů*

26 *ABS*, f. MV-V, V-2051 MV, podsvazek č. 1, Výpověď Miroslava Dvořáčka, 29. 3. 1950.

27 Tamtéž, f. MV-H, a. č. H-664, podsvazek č. 1, Protokol výslechu Jiřího Formánka, 25. 2. 1950.

28 Srov. ŽÁČEK, Pavel: „Drtina v Plzni: Pokus o organizování reakční mocenské akce“. Prověřování jedné fámy na pozadí reorganizace ministerstva vnitra v letech 1947–1948. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 1, s. 60–75; *ABS*, f. Z, inv. j. Z-10-V-67-14, Seznam orgánů a agentů americké rozvědky. V dokumentu je uveden jako JUDr. Josef Majner, který měl v roce 1950 řídit jako kurýra Ludvíka Kruckého. Miloslav Čapek vzpomínal nepřesně na „dr. Meinera-Munzigera“. ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo*, s. 44. O Munzingerovi vypovídal po svém zatčení také kurýr Jiří Formánek. *ABS*, f. MV-H, a. č. H-664, podsvazek č. 1, Protokol výslechu Jiřího Formánka, 25. 2. 1950.

podobně jako Gestapo. Radil nám, abychom při výsleších se nepřiznávali. Dále o StB orgánech říkal, že chodí v civilu, mají pravomoc zatýkati a že sledují podezřelé lidi. Dále že provádějí kontroly na nádražích, ve veřejných podnicích. Dále při shlucích lidí, že je nebezpečí styku s StB."[29]

Poslední školitel, jehož ve svých pamětech uvedl Miloslav Čapek, byl *„rada ministerstva vnitra Skála"*, který měl být odborníkem na padělané osobní doklady – jeho skutečnou identitu se doposud nepodařilo zjistit.[30] Podle Miroslava Dvořáčka ovšem zajišťoval dokumenty také výše zmíněný vysoký policejní úředník Josef Mainer, je tedy možné, že se ve skutečnosti jednalo o jednu osobu.[31]

Před vlastním vysláním do Československa hovořil s některými kurýry přímo František Moravec, který s nimi probral jejich konkrétní úkoly. Do vily ho na návštěvy vozil osobní řidič, který měl krycí jméno „Karel Mahler".[32] Miloslav Čapek vzpomínal na tento rozhovor s velkým respektem: *„Stále nám zdůrazňoval: provádět práci v tichosti a s důvtipem. Jenom tak měly získané zprávy nejvyšší hodnotu. Nepřítel nesměl znát místo a zdroj úniku informací! Další jeho zásadou bylo, abychom použili zbraň pouze v krajním případě, kdy nám například umožní útěk. Zároveň jsme byli upozorněni, že v případě použití zbraně a zatčení nám hrozí trest smrti!"*[33]

František Moravec stejně úkoloval před první cestou také Miroslava Dvořáčka, kterého společně s jeho přáteli Miroslavem Juppou (1927–?) a Josefem Hájkem (1926–?) získal k práci kurýrů během pobytu v uprchlickém táboře tipař Karel Rada. Do vily „Okopanina" je z Ulmu přivezl muž, kterého oslovovali jako „Mr. Shorty"[34], v polovině listopadu 1949. O měsíc později byl Dvořáček vyslán do Československa společně s Josefem Hájkem. Podruhé šel přes zelenou hranici 13. března 1950 společně s Karlem Ševčíkem. Nazpátek se již nevrátil, neboť byl o den později zatčen v Praze.[35]

29 Tamtéž, f. MV-V, V-2051 MV, podsvazek č. 1, Výpověď Miroslava Dvořáčka, 29. 3. 1950.
30 ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo*, s. 45–46.
31 *ABS*, f. MV-V, V-2051 MV, podsvazek č. 1, Výpověď Miroslava Dvořáčka, 29. 3. 1950.
32 Tamtéž, a. č. H-664, podsvazek č. 1, Protokol výslechu Jiřího Formánka, 25. 2. 1950.
33 ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo*, s. 46.
34 Jiří Formánek při výslechu uvedl jméno „Short". *ABS*, f. MV-H, a. č. H-664, podsvazek č. 1, Protokol výslechu Jiřího Formánka, 25. 2. 1950.
35 Tamtéž, f. MV-V, a. č. V-2051 MV, podsvazek č. 1, Zpráva 6. oddělení Velitelství 1. oblasti o trestním oznámení na Miroslava Dvořáčka, 30. 4. 1950. Blíže k jeho případu HRADILEK, Adam – TICHÝ, Martin: Osudová mise Moravcova kurýra. In: *Paměť a dějiny*, 2009, roč. III, č. 1, s. 72–85.

Kurýři často chodili do Československa ve dvojici. Na cestu dostávali kromě instrukcí také peníze na výlohy (podle Čapka to bylo 1 000 Kčs za jeden den), jídlo (šunku nebo pečené vepřové maso, ovoce, sáček ovocných bonbonů, malou lahvičku whisky, chléb nebo rohlíky) a kuřáci i třicet československých cigaret značky Star.[36] Čapek se svým kolegou obdrželi – jak již bylo řečeno – také pistoli, kterou s sebou jiní naopak nenosili, neboť v případě dopadení hrozil trest smrti. Instruktoři kurýrům nezamlčovali, že se jedná o riskantní podnik, který může skončit špatně. Byli také cvičeni v tom, jak se chovat při výslechu po případném zatčení – především museli vydržet co nejdéle nepřiznat nic podstatného a umožnit tak spolupracovníkům uprchnout a zahladit stopy. Dodržování těchto zásad bylo zcela na místě. Zpravodajská skupina v Bruchsalu měla značné ztráty – jen od prosince 1949 do května 1950 bylo v Československu zatčeno minimálně šest jejích kurýrů, které soudní tribunály poslaly na dlouhé roky do vězení. Vynesené rozsudky byly velmi přísné a tresty se pohybovaly v rozmezí dvanácti až dvaadvaceti let.

Vysoký počet kurýrů, kteří se z riskantních misí nevrátili, byl zřejmě hlavním důvodem, proč byl výcvik v Bruchsalu patrně v létě 1950 ukončen.[37] Moravcova skupina měla v následujícím období ústředí v Bensheimu,[38] kde pracovala až do roku 1954, kdy byla definitivně rozpuštěna.[39] U jejího konce již

36 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-664, podsvazek č. 1, Protokol výslechu Jiřího Formánka, 25. 2. 1950.

37 Bartošova skupina se podle jednoho z dokumentů StB přesunula do Darmstadtu. *ABS*, f. Z, inv. j. Z-10-V-67-3, Seznam řídících orgánů americké špionáže z řad býv. čs. příslušníků, kteří před svým útěkem do zahraničí bydleli v obvodu KS-MV Brno. V tomto dokumentu jsou uvedeni následující kurýři, kteří měli pro Antonína Bartoše údajně pracovat: František Mereš, Josef Čech, Ludvík Holobrádek, Věroslav Šebesta, Jiří Kauer, Jindřich Laurich, Vojtěch Kučera, Michal Molnár, František Dolínek, Miroslav Knop, Bartoloměj Knopf a Ferdinand Špirk. Srovnej PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti* a studii, připravovanou pro sborník ministerstva obrany: SIVOŠ, Jerguš – KALINA, Juraj: *Prípad agenta-chodca Františka Mereša*.

38 Podle výslechu zatčeného kurýra Antonína Miky (1925–?) sídlila Moravcova skupina v srpnu 1951 ve třech kancelářích v Bensheimu. *ABS*, f. MV-H, a. č. H-777, podsvazek č. 6, Úsekový protokol s Antonínem Mikou, 8. 2. 1953.

39 Podle historika Prokopa Tomka sídlil v roce 1954 štáb Moravcovy skupiny stále v západoněmeckém Bensheimu. Mezi jeho členy patřili Miloš Knorr (zástupce Františka Moravce), Jaroslav Kašpar (vedení výkonné skupiny), Alois Šeda (výběr a školení kurýrů), Imrich Erös (instruktor), Herbert Němec (vedoucí obranného oddělení), Jiří Štokman (instruktor), František Bogataj (vedoucí balonové základny), František Opelský (výkonná složka). TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956*, s. 22–23. Srovnej SVOBODA, Libor: Život a dílo Miloše Knorra. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. III, č. 3, s. 50.

velitel výcviku v Bruchsalu Antonín Bartoš nebyl – v roce 1952 se s rodinou přestěhoval do USA, kde pracoval jako konstruktér a nadále působil v exilovém hnutí.[40] Jak vzpomínal jeho syn, důvodem přestěhování byly odlišné představy o dalším postupu: *„Pokoušel se* [u Američanů] *prosadit, aby za železnou oponu – tedy na území Československa – byly vyslány menší ozbrojené jednotky, které by zde působily. To se mu nepodařilo, a tak v roce 1952 z Evropy odešel a usadil se v New Yorku.“*[41]

František Moravec

Zdroj: archiv Jaroslava Čvančary

40 *ABS*, f. Z, inv. j. Z-10-V-67-3, Seznam řídících orgánů americké špionáže z řad bývalých čs. příslušníků, kteří před svým útěkem do zahraničí bydleli v obvodu KS-MV Brno.

41 NAVARA, Luděk: Odbojář Bartoš by slavil stovku. Díky výcviku parašutisty utekl i komunistům. In: *iDNES.cz*, 14. 10. 2010, on-line: http://zpravy.idnes.cz/odbojar-bartos-by-slavil-stovku-diky-vycviku-parasutisty-utekl-i-komunistum-1x4-/domaci.aspx?c=A100914_1449625_domaci_jw (citováno k 7. 10. 2014).

Antonín Bartoš
Zdroj: archiv Jaroslava Čvančary

Charles Katek
Zdroj: ABS

Sergej Ingr
Zdroj: ABS

Kurt Taub
Zdroj: archiv Jaroslava Čvančary

Snímek dnes nejznámějšího kurýra Miroslava Dvořáčka je součástí vyšetřovacího spisu StB

Zdroj: ABS

Na fotografii z britského exilu jsou zachyceni Prokop Drtina, František Moravec, Edvard Beneš a Sergej Ingr. Snímek se dochoval ve svazku Státní bezpečnosti, kde jsou zachovány nejdůležitější dokumenty k Františku Moravcovi.

Zdroj: ABS

1

...Antonín
nar.:
...
...

14.9.1910 Ranšpot,
býv. poslanec nár. soc. strany,
Ranšpot č. 759, okr. Břeclav,
t.č. v zahraničí (Mnichov r. 1952)

V době okupace řídil na Moravě, jako para-
gent, odbojovou skupiny "OLAF", po únoru 1948
uprchl pak ilegálně do zahraničí. Před útěkem
se ukrýval u jistého BALÍKA v Těšicích, s nímž
byl později ve šp. spojení. S BALÍKEM se anal
s činnosti v býv. odbojové skupině OLAF.
(BALÍK v r. 1951 uprchl rovněž do zahraničí).
V NSR začal BARTOŠ spolupracovat s CIC, pro
jejíž služby vytvořil vlastní skupinu. Typa-
řem v jeho skupině byl jistý DVOŘÁČEK, který
verboval ke spolupráci čs. uprchlíky s t bo-
ra VAIHA u Norimberka.
Ze zjištěných agentů pracovali pro něj:
František HERES, Josef ČECH, Ludvík HOLOBRÁDEK,
Věroslav ŠEBESTA, Jiří KAUER, Jindřich LAURICH,
Vojtěch KUČERA, Michal MOLNÁR, František DOLÍ-
NEK, Miroslav KNOP, Bartoloměj KNOPP a Ferdi -
nand ŠPIRK.
Přebíral do své skupiny i ty agenty, kteří by-
li vyhoštěni od Z.o. CIC Františka BOGATAJE.
V r. 1950 byl BARTOŠ velitelem skupiny agentů
CIC v Darmstadtu, odbočky skupiny CIC - gene-
rála MORAVCE v Bensheimu. V r. 1951-1952 byl
pak členem štábu 946 - Signal Service Company
(SSC) se sídlem v Oberrusel.

MV : V - 3265 / skup. sv. / 3
V - 2424/I/22,96/351
V - 2343/63-64, 97
II/52
V - 2462/53
S - 4128/83-84
Liberec : V - 625/ os.sv./36
Bratislava: V - 142/11
Brno : V - 2049/pov. 1/96
O - 2184/III/91-92
Plzeň : O - 628
Ostrava : V - 2175, podsv. Purkert ml./12
V - 2404

Stručnou informaci o Antonínu Bartošovi vypracoval v roce 1962 Studijní ústav MV na základě dokumentace StB

Zdroj: ABS

Letecký snímek okolí vily v Bruchsalu

Zdroj: Google.com

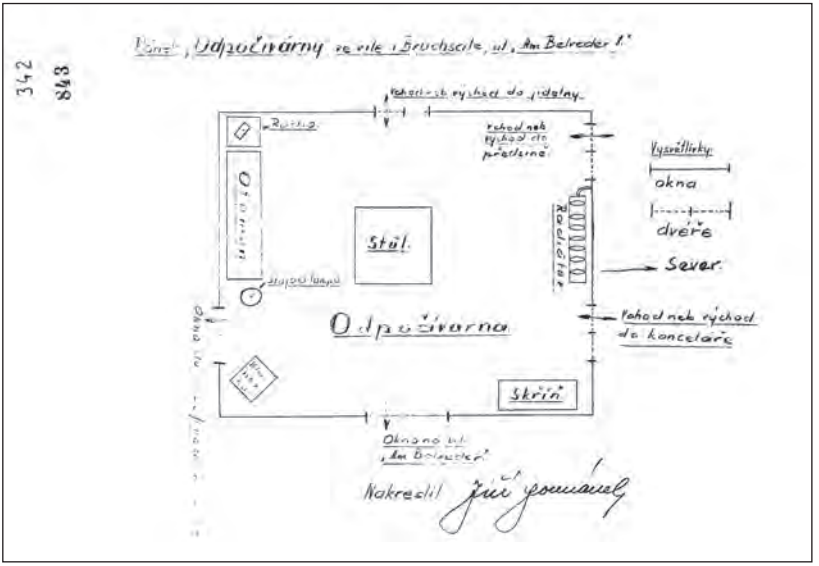

Plánky výcvikové vily v Bruchsalu, které nakreslil po svém zatčení kurýr Jiří Formánek

Zdroj: ABS

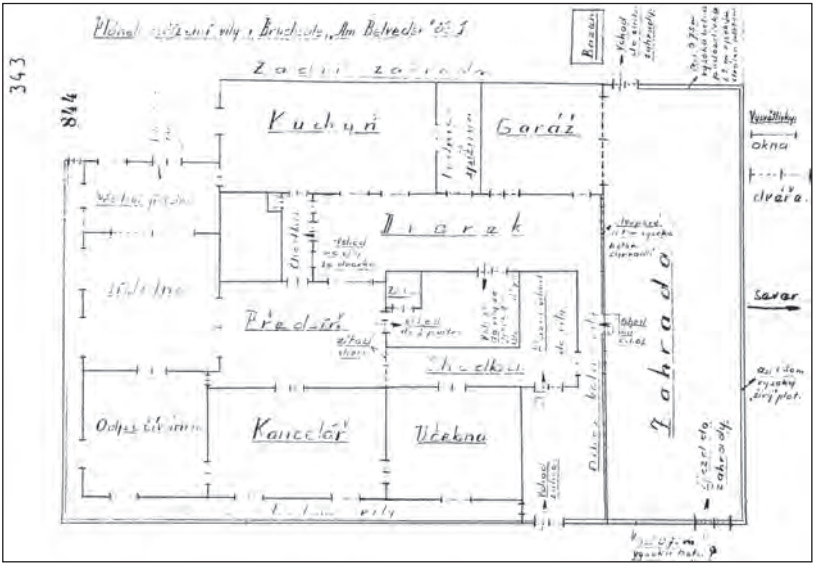
Kuchyň
Garáž
Kancelář
Ložnice
Předsíň
Chodba
Koupelna
Záchod
Zahrada
Sever
okna
dveře

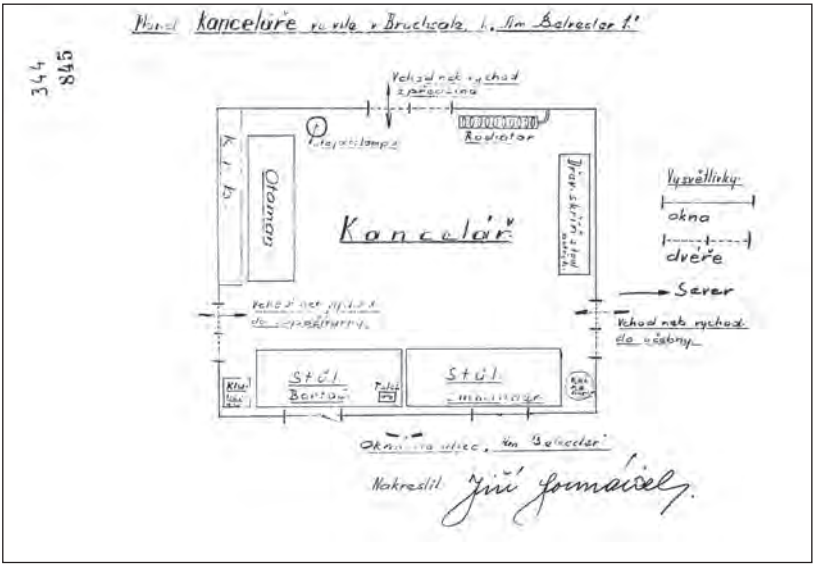
Kancelář
Radiator
Stůl
Sever
okna
dveře

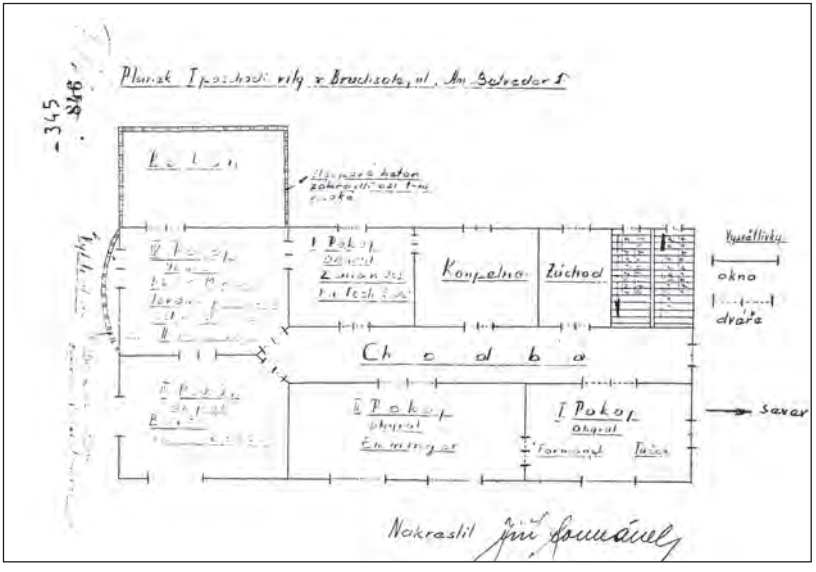
Kuchyně
Koupelna
Záchod
Chodba
Vysvětlivky:
okno
dveře
Sever
Nakreslil Jiří Součáček

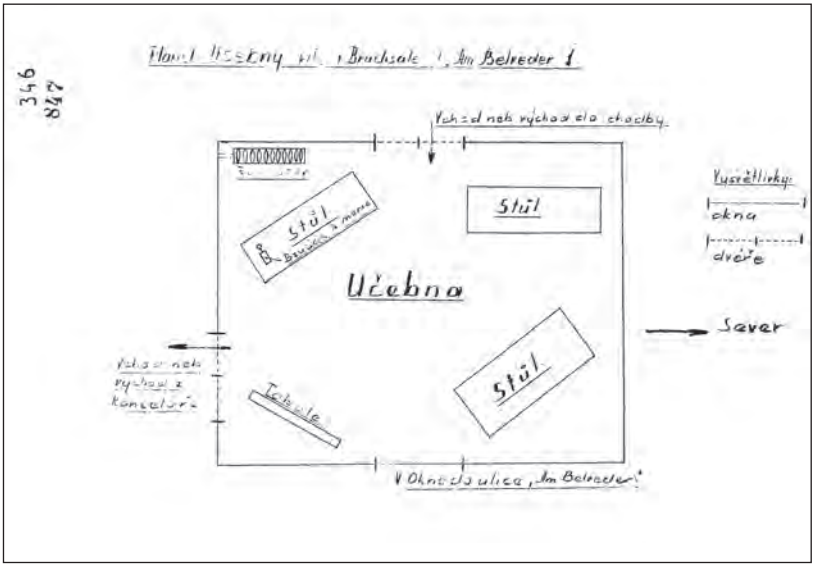
Vchod nah. východ z chodby
Stůl
Učebna
Vysvětlivky:
okna
dveře
Sever
Tabule
V Okrouhlé ulici, Im Belveder

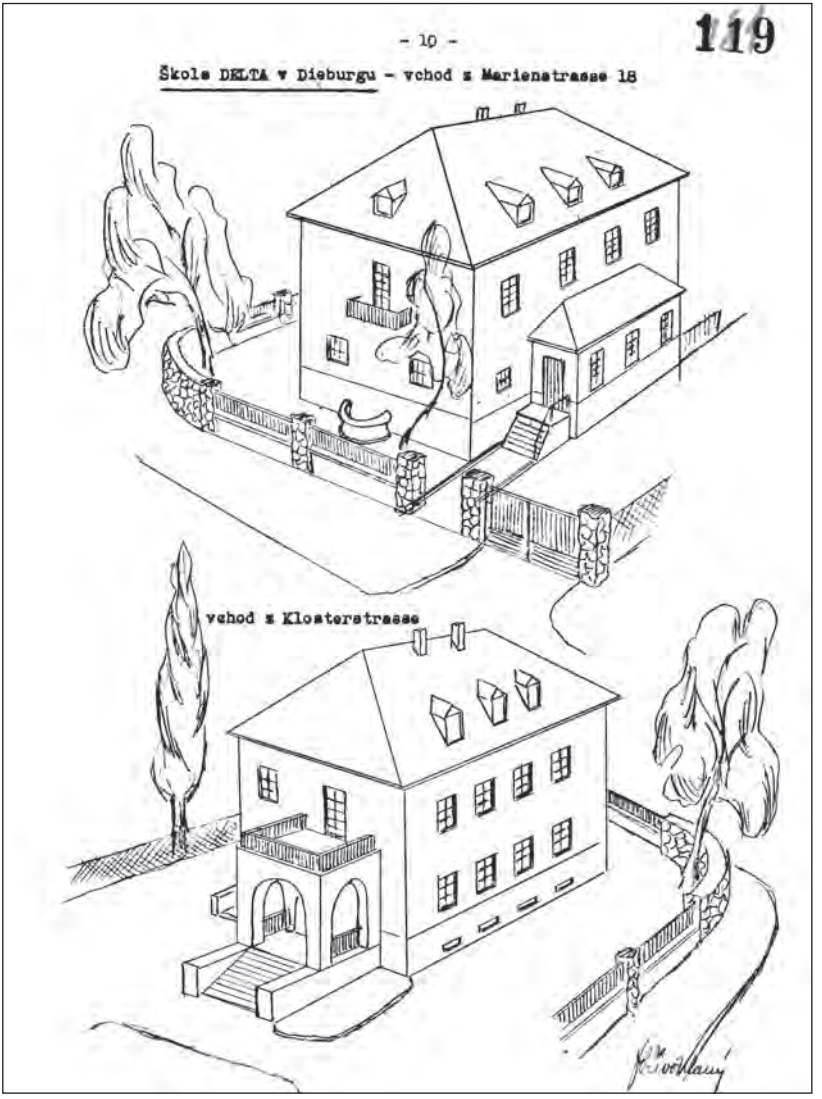

Nákres vily v Dieburgu, kde bylo sídlo jedné ze skupin Františka Moravce. Plánky této zpravodajská školy Delta nakreslil po zatčení StB kurýr Vladislav Křivohlavý, který zde byl školen v letech 1952-1953. Srovnání s vilou v Bruchsalu ukazuje, že základní struktura výcviku zůstávala podobná.

Zdroj: ABS

120

Škola DELTA v Dieburgu - přízemí.

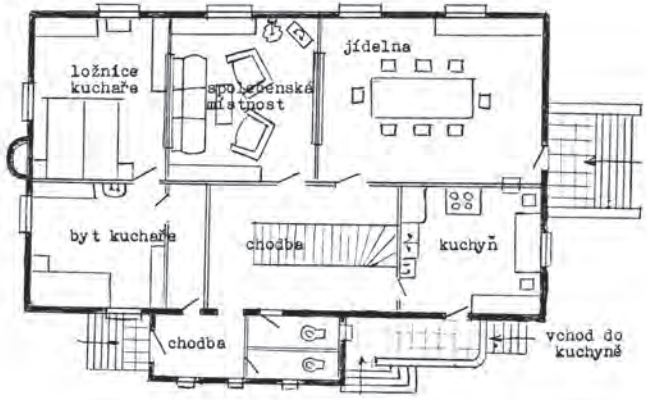

první poschodí

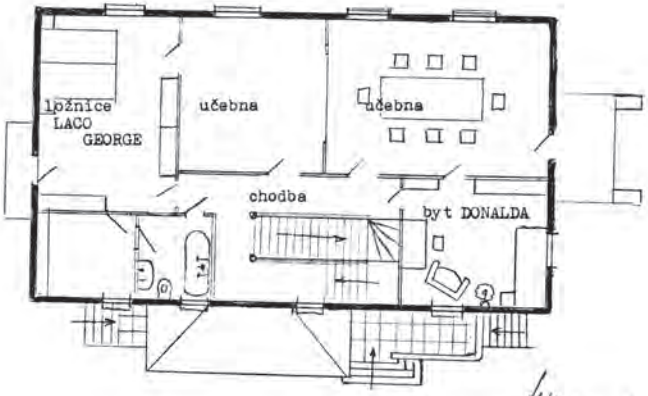

121

Škola DELTA v Dieburgu - podkroví.

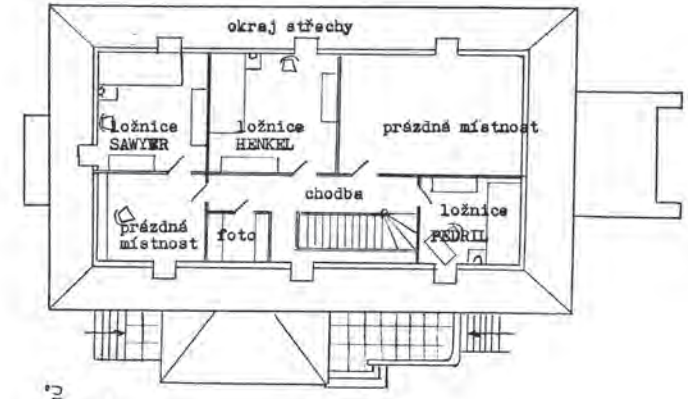

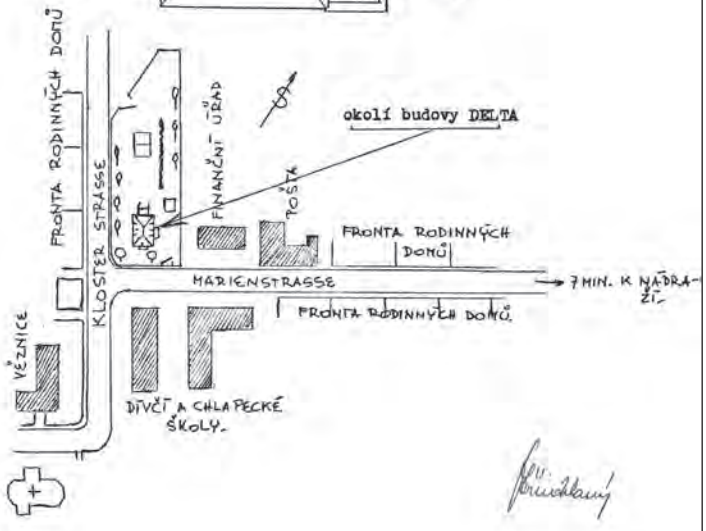

Osudy prachatického kurýra Josefa Ludvíka na pozadí zpravodajských operací čs. exilu

Petr Mallota

„Já osobně jsem tomu celýmu našemu podniku říkal klub sebevrahů.“[1]

Protikomunistický odboj v komunistickém Československu na konci čtyřicátých a v první polovině padesátých let minulého století měl mnoho podob. Lze říci, že aktivity kurýrů, v dobové terminologii „agentů-chodců“, kteří přecházeli se zpravodajskými úkoly nebezpečnou hranici mezi svobodným a nesvobodným světem, patří mezi jeho vůbec nejtypičtější projevy. Mnohavrstevnatý životní příběh prachatického kurýra Josefa Ludvíka, jenž se v exilu potkal a spolupracoval s mnoha slavnými i méně známými osobnostmi, je cennou sondou do těchto bouřlivých dějů.

Jak tento příběh začal?

V sobotu 13. srpna 1949 v brzkých ranních hodinách došlo v ulici Pasovská (dnes ulice Zlatá stezka) v Prachaticích k podivné události. Do úřadovny tamějšího Velitelství oddílu StB (VO-StB Prachatice) se dobýval v podnapilém stavu muž, který u dveří vzlykal a prosil, aby ho příslušníci komunistické tajné policie okamžitě zavřeli. Ti tak překvapivě neučinili, pouze ho vyzvali, aby nebudil pohoršení a šel se domů vyspat. O dva dny později se na policejní orgány obrátila vyděšená žena, aby ohlásila zmizení svého manžela. Jednalo se o štábního strážmistra Sboru národní bezpečnosti (SNB) Josefa Ludvíka, v němž byl záhy identifikován nezvaný noční návštěvník.[2]

Josef Ludvík se narodil 21. října 1912 v Suchém Vrbném u Českých Budějovic do dělnické rodiny. Jeho otec Josef pracoval jako topič u Československých drah (ČSD), zemřel těsně po válce, v roce 1946, matka Marie, rozená Břečková

1 Kurýr Rudolf Boleslav v pořadu České televize *Po stopách třetího odboje: Král Šumavy*, scénář Luděk Navara, režie Petra Všelichová a Marcel Petrov, dramaturg Josef Albrecht a Martin Červenka, premiéra 10. 1. 2012 ČT2, dostupné na http://www.ceskatelevize.cz/porady/10314845897-po-stopach-tretiho-odboje/411235100221015-kral-sumavy/ (citováno 31. 10. 2014).

2 *ABS*, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis Josefa Ludvíka, ev. č. 1146, telegram OV NB Prachatice pro KV NB České Budějovice z 17. 8. 1949, trestní oznámení KV NB České Budějovice vojenskému prokurátorovi v Táboře.

pečovala o domácnost. Ludvíkův starší bratr Václav byl stejně jako otec zaměstnán u ČSD. Hlavní protagonista našeho příběhu vychodil ve svém rodišti obecnou školu, měšťanskou pak absolvoval v Českých Budějovicích. Poté se začal v jihočeské metropoli učit nástrojařem a soustružníkem. Vzdělání si tam posléze ještě doplnil na dvouleté pokračovací odborné živnostenské škole. Až do nástupu povinné vojenské služby v říjnu 1932 i po ní byl zaměstnán u různých českobudějovických firem. Na vojně byl zařazen u dělostřeleckého pluku 5 v Českých Budějovicích. V roce 1933 absolvoval v Josefově tříměsíční dělmistrovský a zbrojířský kurz. Do civilu se vrátil v březnu 1934 v hodnosti svobodníka.[3]

V létě roku 1936 si jihočeský rodák podal přihlášku k prvorepublikové policii. Byla vyřízena kladně a v únoru 1937 příslušné orgány poslaly mladého muže jako „pomocného zřízence strážní služby u uniformovaného policejního strážního sboru v Praze" do půlroční policejní školy v Praze-Braníku (jeho nástupní plat činil 700 Kč měsíčně, k tomu dostával každý měsíc strážní přídavek ve výši 150 Kč, příplatek na byt byl 456 Kč na rok). Po jejím úspěšném absolvování v srpnu 1937 sloužil Ludvík již jako policejní strážník na stanici v Karlíně. V červnu 1938 ho nadřízení přeložili do České Lípy, odkud odešel na vojenské cvičení do Přelouče, kde setrval až do mobilizace. Na začátku listopadu 1938 se vrátil zpět na stanici v Karlíně, v Praze[4] zůstal až do osvobození, o něž se sám v mezích svých možností přičinil.

Během okupace nezůstal Josef Ludvík nečinný. Zapojil se do protinacistického odboje v rámci odbojové organizace Alex. Jednalo se o vojenskou podzemní skupinu, která se po rozbití Obrany národa zformovala okolo jednoho z jejích posledních velitelů, brigádního generála Františka Slunečka (1886–1963). Ten žil od prosince 1939 v ilegalitě, od srpna 1944 pak používal krycí jméno „Alex". Jím vedená odbojová organizace měla své centrum v severních Čechách, její spolupracovníci ovšem působili i v Praze, zejména v řadách státních zaměstnanců. Jejich hlavní úlohou bylo získávat zpravodajský materiál a přispívat k budování protinacistického podzemí. Ilegální vojenská organi-

3 Tamtéž, f. Vyšetřovací spisy – Centrála (dále jen MV-V), vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, životopisy Josefa Ludvíka z výslechových protokolů; Tamtéž, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis Josefa Ludvíka, ev. č. 1146, životopisné údaje.

4 V hlavním městě nakonec Josef Ludvík s rodinou nalezl domov v Braníku v dnešní ulici Údolní v domě čp. 219/47.

zace Alex se s blížícím se koncem války aktivně připravovala na ozbrojené vystoupení proti okupantům. V předvečer povstání se transformovala do tzv. vojenského velitelství Alex. To pod vedením brigádního generála Františka Slunečka aspirovalo na převzetí velení nad povstalci. Dramatický vývoj situace ho však poněkud odsunul do stínu velitelství Bartoš brigádního generála Karla Kutlvašra.[5]

Aktivity Josefa Ludvíka neskončily zapojením do *„illegální organisace „Alex", pro niž v době nesvobody vykonal velmi platné služby"*.[6] Policista se po vypuknutí Pražského povstání 5. května 1945 postavil okupantům se zbraní v ruce. Spolu s dalšími statečnými muži přepadli stráže na ostrově Štvanice, kde z vojenského skladiště opatřili pro povstalce tolik potřebné zbraně. V příštích dnech Josef Ludvík bojoval pod velením majora Lechnera jako velitel družstva.[7] Za výše vypsané činy se mu dostalo ocenění. Dne 6. března 1946 mu prezident republiky udělil *„za osobní statečnost před nepřítelem osvědčenou v boji za osvobození republiky československé z nepřátelského obsazení"* Československou medaili za chrabrost.[8]

Po revolučních událostech z května 1945 se z hlavního města vrátil zpět do jižních Čech. Od 1. října 1945 působil z vůle nadřízených na stanici SNB v Prachaticích, nově v hodnosti štábního strážmistra (s účinností od 1. května 1945). Do šumavského města ovšem neodcházel sám. Ve chmurné atmosféře krátce po německé okupaci 18. března 1939 se Josef Ludvík oženil. Jeho vyvolenou se stala Anna Martínková, pocházející taktéž ze Suchého Vrbného. Z manželství se narodili synové Josef, Jan (zemřel v roce 1943) a Václav. V Prachaticích bydlel s rodinou v kolonii Pod Lázněmi čp. 319. Dům s nimi obýval i Ludvíkův švagr, obvodní kriminální inspektor Jan Rachač (v roce 1946 suspendován) s manželkou Jaroslavou Rachačovou, rozenou Martínkovou. Právě události spojené s tímto mužem dají věci do pohybu. Zatím je na to ještě brzy. V Prachaticích se Josef Ludvík jako člen Sokola věnuje svým koníčkům – hokeji

5 MAREK, Jindřich: Geneze vojenského velitelství „Alex" a jeho vliv na události v květnu 1945. In: *Historie a vojenství*, 2007, č. 4, s. 70–88. K osobě br. gen. Františka Slunečka viz také *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. Ministerstvo obrany ČR – AVIS, Praha 2005, s. 262.

6 *ABS*, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis Josefa Ludvíka, ev. č. 1146, potvrzení npor. Poledníka o Ludvíkově zapojení do odboje z 20. 9. 1945.

7 Tamtéž, výpis činnosti za dobu nesvobody z 17. 2. 1947.

8 Tamtéž, opis dekretu.

a plavání. Sportovně je neobyčejně zdatný. V jeho personálním spise, který se v archivu dochoval do dnešních dnů, nalezneme záznam o jeho umístění v tělovýchovném kurzu v roce 1943. Z osmdesáti frekventantů skončil čtvrtý.[9] Tato průprava se mu bude v jeho příští „profesi" velice hodit.

Do Bavorska

V novém působišti rozhodně nebylo vše ideální. Poměry v Prachaticích jako by předznamenávaly události v celorepublikovém měřítku. V březnu 1947 si štábní strážmistr Josef Ludvík podal přihlášku do KSČ (předtím byl prý po jistou dobu členem Československé strany národně socialistické). Údajně se tak ovšem nestalo dobrovolně, ale až po déletrvajícím nátlaku. Podle vlastních slov neplnil své stranické povinnosti nijak horlivě. V roce 1948 byl prověřen jako kandidát na dva roky. Vedle toho byl členem ROH.[10]

Komunistický puč a nové lidově demokratické pořádky měly výrazným způsobem promluvit do Ludvíkova života. Roznětkou dalších událostí se stalo zatčení jeho švagra Jana Rachače z Prachatic, k němuž došlo 24. září 1948. Ludvíkův příbuzný se totiž zapojil do protikomunistického odboje. Podílel se na organizování útěků československých občanů do Německa a figuroval rovněž ve věci „protistátních" letáků, které na Prachaticku kolportovala ilegální organizace Odboj Šumava I. V jednom z letáků stojí: *„Občané republiky čsl., obracíme se na vás s výzvou, abyste jakýmkoliv způsobem přispěli k odstraně-*

9 Tamtéž, osobní list.

10 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – podsvazek, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 1. a 22. 6. 1951; *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, životopis Josefa Ludvíka z výslechových protokolů. Ve spise Státního soudu Praha, jenž je uložen v Národním archivu v Praze, se dochoval Ludvíkův kádrový posudek z 25. 8. 1949. Je v něm charakterizován takto: *„Politicky neuvědomělý, bez zájmu o politické události u nás. Do politického života se aktivně nezapojil, naopak se stranil stranické práce."* Dále se zde konstatuje, že sám při prověrce uvedl, že do KSČ nevstoupil z přesvědčení, ale prý proto, že mu nic jiného po únoru 1948 nezbývalo (sic!). Jako datum Ludvíkova vstupu dokument uvádí 15. 3. 1948, číslo legitimace pak 2 338 977. Předtím prý údajně nebyl v žádné politické straně organizován. *„…aby dokázal svojí prací a získáním ideologických znalostí, že je hoden býti příslušníkem KSČ,"* byl prachatický policista převeden do stavu kandidátů na dva roky. Viz *Národní archiv* (dále jen NA), f. Státní soud Praha – nezpracováno, sp. zn. 6 Ts I 76/51, kádrový posudek od Krajského vedení stranických organizací u KV NB České Budějovice z 25. 8. 1949.

ní komunistického teroru. Uvědomte si, že vaši synové neprolévali českou krev pro samozvanou zločineckou vládu komunistů. Nezapomeňte, že z jedné tyranie jsme se draze vykoupili a do [druhé] *nás zavlekli rudí desperádové. Jsme národ kulturní, který miluje svobodu a nikoliv teror, sprosté násilí a hnusnou propagandu."*[11] Jan Rachač byl 4. března 1949 odsouzen Státním soudem Praha k desetiletému trestu.[12] Státní bezpečnost na čas zatkla i jeho manželku Jaroslavu Rachačovou, mimo jiné proto, že zásobovala vězně v prachatické věznici potravinami.[13]

Následky brzy pocítil i Josef Ludvík, stal se podezřelým a nepohodlným. Nejprve ho nadřízení, podporováni útvarovou organizací KSČ, zařadili jen jako služebního řidiče, rozkazem ze 6. července 1949 pak dostal umístěnku na malou stanici v Tučapech u Soběslavi, která měla mezi zasvěcenými přezdívku „trestanecká".[14] Dne 12. července 1949 přišel z Krajského velitelství Národní bezpečnosti České Budějovice nový rozkaz, jímž ho posílali na stanici SNB v Kaplici. Ani na jedno z nových působišť však Ludvík nenastoupil. Nahlásil nemoc (prý tehdy trpěl revmatismem) a vyjádřil se, že požádá o propuštění ze sboru. Dne 12. srpna 1949 odešel z domova do jednoho z prachatických hostinců. Odtud pak druhý den ráno zamířil na služebnu StB, s žádostí, aby byl zatčen.[15]

Při pátrání po zmizelém štábním strážmistru SNB, které se rozběhlo na popud jeho vystrašené manželky, se zprvu zcela vážně uvažovalo o možnosti, že spáchal sebevraždu. Tomu nejenže nasvědčovaly informace o jeho nervovém zhroucení krátce předtím, než zmizel (11. srpna 1949 byl na jeden den hospitalizován v prachatické nemocnici). Krajně podezřelé bylo také Ludvíkovo chování. Jak se záhy zjistilo, odjel na svém motocyklu značky Triumph

11 *ABS*, f. Vyšetřovací spisy – České Budějovice (dále jen CB-V), vyšetřovací spis a. č. V-56 CB, Pavelka a spol. – podsvazek, ilegální leták Šumava I.

12 *NA*, f. Správa sboru nápravné výchovy (dále jen SSNV) – nezpracováno, osobní spis (vězně) Jana Rachače, rozsudek Státního soudu Praha z 4. 3. 1949.

13 *ABS*, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis Josefa Ludvíka, ev. č. 1146, telegram KV NB České Budějovice pro ministerstvo vnitra z 16. 8. 1949.

14 Tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – podsvazek, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 1. 6. 1951.

15 Tamtéž, f. Personální spisy příslušníků MV, personální spis Josefa Ludvíka, ev. č. 1146, telegramy KV NB České Budějovice pro ministerstvo vnitra z 16. a 19. 8. 1949, telegram OV NB Prachatice pro KV NB České Budějovice z 17. 8. 1949, trestní oznámení KV NB České Budějovice vojenskému prokurátorovi v Táboře z 25. 8. 1949.

250 neznámo kam, přičemž byl ale jen lehce oblečen. V garáži nechal ležet služební legitimaci, peníze a dokonce i hodinky. Jelikož poslední stopa zmizelého policisty končila v obci Fefry (dnešní Libínské Sedlo), došlo na neúspěšné prohledávání okolních lesů. Záhada se zanedlouho vysvětlila. Objevil se totiž svědek (čtrnáctiletý Jan Breit z Mlaky), který v inkriminovaný den, tedy 13. srpna 1949, mezi desátou a jedenáctou hodinou spatřil muže na motocyklu, odpovídajícího Ludvíkovu popisu. Jezdec projížděl osadou Mlaka u Českých Žlebů, ležící již v bezprostřední blízkosti státní hranice. Ze stop, které po sobě zanechal stroj v terénu rozměklém po dešti, bylo zjištěno, že štábní strážmistr SNB překročil státní hranici s Německem u hraničního kamene č. 5/3. V nesjízdném terénu jezdec sesedl a motocykl přes hranici prostě přetlačil. Jeho opuštění totalitního Československa bylo neuvěřitelně šťastné, rozhodně nezapadá do zažitých představ o dramatickém útěku za štěkotu psů a střelby pohraničníků. Bylo ale zároveň velice riskantní. Pokud by zběh skončil v rukou příslušníků Pohraniční stráže, ocitl by se na mnoho let za mřížemi. Krajské velitelství Národní bezpečnosti České Budějovice na uprchlého policistu podalo již 25. srpna 1949 trestní oznámení.

V Bavorsku Josef Ludvík pokračoval v cestě do vnitrozemí, po necelém kilometru ho ovšem zastavili němečtí policisté a odvedli ho na stanici do Bischofsreutu. Tam s ním sepsali první protokol o důvodech jeho útěku. Večer byl dodávkou převezen spolu s dalšími dvěma mladými uprchlíky, kteří se na policejní stanici v Bischofsreutu objevili nedlouho po něm, do Freyungu, kde všichni přespali. Druhý den jim tam policejní orgány vystavily potvrzení, na jehož základě obdrželi lístky na vlak do Mnichova. V bavorské metropoli se dle předchozích instrukcí přihlásili v uprchlickém táboře v Luitpoldkaserne. Josef Ludvík zde prodělal standardní zpravodajský výslech vedený příslušníky americké vojenské zpravodajské služby CIC (Counter Intelligence Corps).

16 Ludvíkův život za hranicemi i jeho kariéru „agenta-chodce“ lze s pomocí dochovaného archivního materiálu poměrně dobře zrekonstruovat. Mimo jiné díky mnoha výslechovým protokolům, které s ním po jeho zatčení sepisovali vyšetřovatelé StB. Ti měli možnost ověřovat Ludvíkovy výpovědi i z jiných zdrojů, a tak ho donutit, aby některé důležité okolnosti nezamlčel, o což se pokoušel. Viz *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – podsvazek, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 1. a 22. 6. 1951; tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 12. 6. 1951, 20. 6. 1951, 22. 6. 1951, 25. 6. 1951, 11. 7. 1951 a 28. 9. 1951. Srovnej tamtéž, zpráva KV StB Praha o výslechu agenta CIC z 8. 6. 1951.

Německý exil

V exilu strávil nyní již bývalý prachatický příslušník SNB téměř dva roky.[16] Po měsíčním pobytu v Mnichově se zdržoval několik týdnů v uprchlickém táboře Windischbergerdorf u Chamu. Trvalým útočištěm se mu však stal až známý tábor Valka u Norimberka, kam dorazil v listopadu 1949. Zde se setkal s mnoha exulanty včetně aktivních kurýrů, jako např. s legendárním Josefem Hasilem[17]. S jeho bratry Bohumilem a Juliem dokonce po nějaký čas bydlel na jedné světnici (barák č. IV, blok A 11). Právě „Král Šumavy" ho na jaře 1950 získal pro spolupráci s Američany. Jednalo se o zpravodajskou skupinu plukovníka Jaroslava Kašpara – „Pátého"[18] se sídlem v Mühldorfu. V ní tehdy figuroval jako Hasilův (a tedy i Ludvíkův) řídící orgán major Karel Černý.[19]

---

17 Josef Hasil (1924 v Zábrdí u Prachatic), vyučený bednář, aktivní již v protinacistickém odboji. Po válce se dobrovolně přihlásil k SNB. V lednu 1948 byl přidělen k pohraničnímu útvaru Zvonková (okres Český Krumlov). Po komunistickém převratu začal s převáděním lidí. V říjnu 1948 byl zatčen a odsouzen k sedmi letům vězení. Trest si odpykával v pracovním táboře v Dolním Jiřetíně u Mostu, odkud na počátku května 1949 s jedním spoluvězněm uprchl a dostal se do Německa. Zde vstoupil do služeb Američanů. Působil ve skupině plk. Jaroslava Kašpara – „Pátého" jako kurýr a převaděč. Zde byl jeho řídícím orgánem pplk. Karel Černý a Václav Hrneček. Pracoval i pro skupinu plk. Aloise Šedy – „Šubrta". Díky své nepolapitelnosti, znalosti šumavského terénu a odvaze si vydobyl titul „Král Šumavy", o který se dělí s německým převaděčem Kiliánem Nowotným. S aktivní činností skončil v roce 1953, kdy odjel do USA. V souvislosti s jeho činností komunisté zatkli a perzekvovali desítky lidí, včetně členů jeho rodiny. V roce 2001 mu prezident ČR Václav Havel udělil medaili Za hrdinství.

18 Plk. Jaroslav Kašpar (1903–1995), v Německu používal krycí jména „Pátý" nebo „König". Jako důstojník čs. armády se zapojil do protinacistického odboje v Obraně národa. V roce 1940 ilegálně opustil Protektorát a přidal se k zahraniční složce národního odboje. V Turecku, SSSR a Íránu vykonával řadu funkcí (zpravodajec, diplomat, styčný důstojník). Na jaře 1948 byl nucen znovu odejít z vlasti. V německém exilu působil jako vedoucí zpravodajské skupiny pod patronací Američanů (plk. Charles Katek). V polovině 50. let odešel do USA, kde pracoval jako analytik letectva v Kongresové knihovně ve Washingtonu. Po znovunastolení demokracie v Československu byl povýšen do hodnosti generálmajora. Dočkal se i dalšího ocenění, když mu roku 1998 prezident Václav Havel udělil Řád T. G. Masaryka. Viz PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb popravení v letech 1949–1958.* Svět křídel, Cheb 2010, s. 21; *ABS*, f. Mapy zpráv zpracované studijním ústavem MV (dále jen Z), sign. Z 10-V-67, akce „Moře".

19 Mjr. Karel Černý (1914–1991), v německém exilu používal krycí jméno „Charles". Bývalý důstojník čs. armády, v březnu 1940 uprchl z Protektorátu a přidal se k čs. zahraniční armádě. V rámci čs. pěšího pluku 1 bojoval ve Francii, po její porážce byl evakuován do Velké Británie. Zde působil do roku 1943, poslední dva roky jako zpravodajský důstojník pěšího praporu 1. Na Britských ostrovech absolvoval celou řadu speciálních kurzů, mimo jiné i parakurz v Ringway. V srpnu 1943 odjel s dalšími důstojníky do SSSR, kde

Samotná operační skupina plukovníka Jaroslava Kašpara – „Pátého" podléhala spolu s dalšími skupinami, v jejichž čele stáli českoslovenští důstojníci (mjr. František Bogataj, mjr. Rudolf Drbohlav, plk. Alois Šeda, gen. František Moravec), americkému plukovníku Charlesi Katekovi.[20] Přes tvrzení neustále se opakující v materiálech StB, že se jednalo o již zmíněnou americkou vojenskou kontrašpionážní službu CIC (Counter Intelligence Corps), je více než pravděpodobné, že tyto operace řídila jiná, dnešnímu čtenáři mnohem známější služba CIA (Central Intelligence Agency).[21]

Josef Ludvík se na nebezpečnou misi vypravil 30. dubna 1950. Toho dne večer s Bohuslavem Hasilem nenápadně opustili uprchlický tábor a vydali se na smluvené místo. Tam na ně již čekal černý vůz Opel Kapitän. V automobilu seděl Josef Hasil, za volantem pro Ludvíka tehdy neznámý muž – mjr. Karel Černý. Cesta k hranicím vedla přes Řezno do Pasova, kde si čtveřice udělala krátkou zastávku na jídlo.[22] V případě tří odvážlivců to mohla dost dobře být jejich poslední večeře. Byl však vůbec čas na podobné úvahy?

---

pak působil u Čs. vojenské mise v Moskvě jako pobočník a posléze jako zástupce jejího náčelníka brigádního generála Heliodora Píky. Po únoru 1948 byl přeložen do výslužby a dále perzekvován. V dubnu 1949 proto znovu odešel do exilu. V Německu působil jako zpravodajec ve skupině plk. Jaroslava Kašpara – „Pátého". Ve službách Američanů setrval až do svého odchodu do výslužby v roce 1979. Po pádu komunismu v Československu se dočkal rehabilitace: byla mu navrácena hodnost majora a navíc ho ministr obrany povýšil na plukovníka. Viz *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. Ministerstvo obrany ČR – AVIS, Praha 2005, s. 48; *ABS*, f. Z, sign. Z 10-V-67, akce „Moře".

20 Plk. Charles Katek (1910–1971), Američan, který se narodil českým emigrantům, během druhé světové války působil v Evropě u vojenské zpravodajské služby OSS (Office of Strategic Services), jež je obecně považována za předchůdkyni CIA. Mimo jiné tehdy zastával funkci styčného důstojníka mezi OSS a československou exilovou vládou. Od roku 1945 působil v Praze, nejprve jako vedoucí vojenské mise USA a posléze jako vojenský přidělenec na americkém velvyslanectví. Krátce po komunistickém převratu v roce 1948 musel kvůli čs. úřadům tuto funkci opustit. Přesunul se do Frankfurtu nad Mohanem, odkud v příštích letech pod patronací CIA se střídavými úspěchy organizoval a řídil československý exilový odboj. Pomocníkem mu byl Kurt Taub – „Taylor (nar. 1911). V roce 1954 odjel do USA. V letech 1960–1965 pracoval na velvyslanectví USA ve Vídni. Viz PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*, s. 19; LUKEŠ, Igor: Selhání tajných služeb. Československo 1945–1948. *Securitas Imperii*, 2009, č. 15, s. 12–41.

21 K těmto zpravodajským operacím viz také PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989. Díl III. 1945–1961.* Themis, Praha 2002.

22 V Ludvíkových výslechových protokolech lze narazit i na trochu jinou verzi těchto událostí. Podle ní jel Josef Ludvík s bratry Hasilovými z Norimberku do Pasova nikoli automobilem, ale vlakem. Teprve v Pasově pak v hotelu Passauer Wolf navštívili mjr. Karla Černého, jenž jim tam dal instrukce na cestu (do podrobností celé mise byli ovšem zasvěceni pouze bratři Hasilové). Pak je odtud odvezl automobilem ke státní hranici.

Za úplné tmy vozidlo zastavilo na cestě před spícím Bischofsreutem. Zde zazněly z velitelových úst poslední pokyny. Tajná operace v komunistickém Československu měla trvat do 6. května 1950. Po tomto datu byl očekáván návrat agentů. Konkrétní úkoly Josef Ludvík neznal, o těch věděl pouze Josef Hasil. Vzhledem k tomu, co následovalo, lze však dovozovat, že se jednalo v podstatě o rutinní kurýrní činnost. Ta spočívala v doručení a převzetí zpráv od zasvěcených osob a případném oslovení nových spolupracovníků. Tedy v udržování a rozšiřování stávající Hasilovy sítě. Vedle toho se zjevně počítalo i s vyřízením soukromých záležitostí. To byl především případ Josefa Ludvíka, který svou rodinu neviděl téměř osm měsíců!

Než se s nimi mjr. Černý rozloučil a popřál jim šťastnou cestu, došlo i na předání potřebné výbavy. Ta byla ubohá. Zní to téměř neuvěřitelně, ale jako jedinou zbraň prý kurýři dostali pistoli ráže 6.35 mm, kterou převzal Josef Hasil. Když si uvědomíme, že oba bratři byli v Československu po přestřelce, k níž došlo v prosinci 1949 u Českých Žlebů,[23] prakticky lovnou zvěří, nelze se ubránit rozpakům. S jedinou zbraní této ráže se prostě nemohli po zuby ozbrojeným pohraničníkům se samopaly a puškami postavit. Jakákoli smysluplná obrana v případě, že by museli podstoupit boj, byla předem odsouzena k neúspěchu. Zbraň tak mohla posloužit spíše k tomu, aby s ní agenti v bezvýchodné situaci ukončili vlastní život. Kromě pistole dostal Josef Hasil jako jediný i falešnou občanskou legitimaci a peníze.

Poprvé v Československu

Za jeho vedení se poté kurýři vypravili ke státní hranici. Po jejím překročení v lese nad Bischofsreutem vedla jejich nebezpečná cesta mezi vysídlenými osadami Horní a Dolní Cazov, dále obloukem přes radvanovický les směrem k osadě Dobrá (Guthausen). Někde v prostoru Soumarského Mostu muži překročili Vltavu a zalesněným terénem pokračovali vlevo od Mlynářovic až do Řepešína. Tam nalezli azyl u rolníka Matěje Rejžka v domě čp. 12. Trasa, kterou ušli, měřila okolo 25 kilometrů. Hasilové se odtud následující noci vydávali za svými taj-

23 Dne 7. 12. 1949 došlo na silnici vedoucí od Soumarského Mostu do Českých Žlebů ke střetu mezi Josefem Hasilem, který převáděl do Bavorska skupinu uprchlíků, a dvoučlennou hlídkou SNB. Josef Hasil smrtelně postřelil mladšího strážmistra Rudouše Kočího, jeho kolegu, taktéž mladšího strážmistra Františka Hávu těžce zranil.

nými úkoly, Josef Ludvík se pokusil setkat se s rodinou. Po noclehu v Řepešíně odešel do nedaleké obce Fefry (dnešní Libínské Sedlo), kde v místním hostinci (čp. 78, dnes je znám jako restaurace U Nusků) vyhledal hostinského Josefa Pavláka. Toho znal ze svého předchozího služebního působení a domníval se, že mu může věřit. Pavlák bývalému příslušníkovi SNB skutečně poskytl ve svém hostinci nocleh a zařídil setkání s manželkou, k němuž došlo druhý den večer v domě rolníka Juraje Korytara (dům čp. 5, dnes již nestojí). Anna Ludvíková tam přišla v doprovodu své sestry Jaroslavy Rachačové, taktéž manželky „nepřítele lidu". Obě ženy již byly v tu dobu úředně vystěhovány z Prachatic. Ludvíkova manželka nalezla se dvěma malými dětmi útočiště u Josefovy matky v Suchém Vrbném u Českých Budějovic v ulici Dělnická čp. 435/18 (dnes Jindřicha Jindřicha čp. 791/14), její sestra skončila přímo v Českých Budějovicích.

Podle svědectví Ludvíkova syna jeho otec matku opakovaně přemlouval, aby odešla do Německa s ním. Ta to však odkládala z obav před nebezpečnou cestou, kterou by musela absolvovat i s malými dětmi, a kvůli starosti o rodiče.[24] Kdyby přání svého manžela vyslyšela, třeba se mohl film následujících událostí odvíjet úplně jinak. Nevíme ovšem, zda k rozhovoru na toto téma došlo již při této první Ludvíkově návštěvě Československa. Jisté je, že tehdy své ženě dal částku 3000 Kčs, což byla pro šikanovanou ženu důležitá pomoc. Ona mu přinesla oblečení. Poměry v uprchlickém táboře byly velice nuzné, staré šaty se Ludvíkovi již rozpadaly a na nové neměl prostředky.

Hostinský Josef Pavlák na Ludvíkovu žádost vyrozuměl o jeho příchodu do Československa i jejich společného známého, prachatického notáře Václava Morávka. Na tajné schůzce u Pavláka ho kurýr žádal o informace týkající se prachatické StB, tamější vojenské posádky (Morávek mu na jeho výslovnou žádost nakreslil plánek kasáren) a některých továren v Českých Budějovicích.[25]

Vzhledem k tristní vybavenosti kurýrů na jejich misi asi nikoho nepřekvapí, že se rozhodli opatřit si zbraně na vlastní pěst. Josefu Ludvíkovi to Josef Hasil uložil ihned po příchodu do Řepešína a dal mu na to částku 4 000 Kčs. Novopečený kurýr v této věci oslovil právě Juraje Korytara, který mu obratem a zdarma obstaral německý samopal z války s jedním zásobníkem. Navíc od

24 Rozhovor autora s Josefem Ludvíkem, synem kurýra Josefa Ludvíka, dne 11. 6. 2012 v Českých Budějovicích.

25 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-717 CB, Strnad Zdeněk a spol. – II. díl, protokol o hlavním líčení z 19. 3. 1952.

něho Ludvík získal i povolení ke vstupu do pohraničního pásma. Slovenský reemigrant z Rumunska se i v následujících měsících projevil jako statečný pomocník, když se jeho obydlí v pohraničí stalo záchytnou adresou pro „agenty-chodce", kteří přicházeli vyčerpáni po dlouhém pochodu od hranic. Bohumil Hasil si zpět do Bavorska odnášel z úkrytu vyzvednutou loveckou pušku. Byla to pravděpodobně ona zbraň, kterou u něj nalezli pohraničníci, když ho v noci 13. září 1950 u Českých Žlebů smrtelně postřelili při jeho další cestě do Československa.[26] Josef Hasil si od Ludvíka převzal automat.

Ve stanovený den 6. května 1950 se kurýři vydali na zpáteční cestu. Nebyli ovšem sami. Hostinský Josef Pavlák využil příležitosti a již ve Fefrách požádal Josefa Ludvíka, aby převedl přes hranice jakéhosi muže. Když s tím Hasilové vyslovili souhlas, dohodl Ludvík s Pavlákem, že k „předání" uprchlíka dojde na lesní cestě u Řepešína při jejich odchodu do Německa. Jestliže však výpravě před několika dny přálo štěstí a Ludvík s Hasily na žádnou hlídku pohraničníků nenarazili, nyní tomu tak být nemělo. A jen duchapřítomnost hlavních protagonistů zřejmě výpravu uchránila od nejhoršího. Při cestě z Řepešína zpět k hranici je totiž při vycházení z lesa někde poblíže Volar hlídka zaskočila. Josef Hasil okamžitě zmizel zpět mezi stromy, kam ho následovali i ostatní, zatímco pohraničníci spustili za prchajícími palbu. Nikoho však naštěstí nezasáhli. V noci se všichni vrátili k rolníku Matěji Rejžkovi do Řepešína. Josef Hasil nařídil počkat tu dva dny, než se situace na zalarmované hranici uklidní. Po tomto nezáviděníhodném dobrodružství ovšem povolily nervy jejich neznámému chráněnci – jednalo se o úředníka okresního soudu v Prachaticích Václava Wernera – a ten se rozhodl vrátit domů. Mohl sázet výš, protože při opakovaném pokusu již Josef Hasil dovedl své druhy do Německa bezpečně. Všichni opustili horkou půdu komunistického Československa v podstatě ve stejném prostoru, kudy na ni před několika málo dny vstoupili, tedy u Českých Žlebů, a to v časných ranních hodinách 8. či 9. května 1950.

---

26 Bratři Hasilové, kteří tehdy šli pro Bohumilova syna, padli nedaleko hranic v prostoru Českých Žlebů do léčky. Zatímco Josefu Hasilovi se podařilo v dešti kulek dostat zpět do Bavorska, jeho bratr Bohumil byl dávkou z pohraničnického samopalu smrtelně zraněn*: „Celkem byl Bohumil Hasil 9krát zasažen do nohou a smrtelně do boku. K přestřelce došlo asi ve 23.00 hod. Hasil byl okamžitě ošetřen a odvezen na velitelství ps-útvaru v Českých Žlebech, kde v 1.00 dne 14. září 1950 zemřel. Jmenovaný od doby kdy byl postřelen, až do své smrti nepromluvil. Jmenovaný měl u sebe ostře nabitou brokovnici a pistoli ráže 9 mm, náboje a 26 000 Kčs, dva balíky amerických cigaret a čokoládu."* Viz *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-566 CB, Hasil Boh. a Hrašová Vl. – podsvazek, telegram KV StB České Budějovice pro MNB z 15. 9. 1951.

Již v bezpečí za hranicemi došlo k něčemu, co později nepřímo způsobilo katastrofu, jakkoli nepravděpodobné se to může zdát. Hasilové své zbraně ukryli v lese, kvůli tomu, aby je nezabavili němečtí policisté (lze předpokládat, že kurýři některé své „nelegální" zbraně ukrývali i před svými řídícími orgány). Podobnou praxi Ludvíkovi později doporučovali i jiní kurýři.

Po návratu z Československa vedla cesta tří kurýrů pěšky do Feyungu a odtud vlakem do Pasova. Vzhledem k tomu, že datum schůzky propásli, vozidlo mjr. Karla Černého zde již nezastihli. Ten pro ně ovšem po telefonické urgenci přijel a do Norimberku je odvezl. První Ludvíkova mise úspěšně skončila. Zbývá dodat, že bratři Hasilové se z baráku v lágru Valka, v němž s nimi pobýval i Josef Ludvík, zanedlouho odstěhovali. Jak se ale mělo brzy ukázat, kontakty mezi nimi se tím nepřerušily.

Opět za hranice

Postavení celé řady kurýrů za hranicemi bylo problematické. V mnoha ohledech zde panovaly dosti divoké poměry, kdy někteří agenti přecházeli nejen od jednoho řídícího orgána k druhému, ale i od jedné západní zpravodajské služby k druhé. Vzájemné přetahování kurýrů přitom bylo zejména v prvních letech na denním pořádku. Docházelo i k tomu, že jednotliví agenti pracovali pro několik tajných služeb současně. Výsledkem takovýchto poměrů byl samozřejmě chaos, který se promítal do kvality zpravodajské práce.

Ve spojitosti s druhou misí, kterou Josef Ludvík absolvoval jako „agent-chodec", řešíme dvě záhady. Kdo byl jeho řídící orgán, který ho do Československa vyslal, a kdo byl oním převaděčem, který Ludvíka dostal za hranice? Prachatický kurýr uvedl, že ho bývalý velitel táborové policie ve Valce František Skružný koncem června 1950 seznámil s mužem pracujícím pro americkou CIC, který se údajně jmenoval Viktor. *„Viktor je asi 35–40 letý, střední silné postavy, blond vlasů, kulatý obličej, jezdí autem značky Opel Kapitan, mluví dobře česky a jeho příslušnost mně není známa."*[27]

27 Tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechový protokol Josefa Ludvíka z 25. 6. 1951.

Při tajném rozhovoru za uprchlickým táborem Josef Ludvík „Viktorovu" nabídku, aby vstoupil do jeho služeb, přijal. Zpravodajec mu dal za úkol vybudovat v jižních Čechách na vhodném místě poblíže hranic mrtvou schránku a případně sehnat nějaké špionážní zprávy. Polohu schránky měl Ludvík zakreslit do plánku a rovnou oslovit i vhodné spolupracovníky. Schránka by pak byla aktivována při jedné z dalších misí. „Den D" nastal někdy v první polovině července 1950, kdy Josefu Ludvíkovi přišel do norimberské Valky dopis. V něm ho jeho představený vyzýval, aby druhý den přijel ranním vlakem do Pasova. K setkání došlo v tamější nádražní restauraci. Viktor mu tam představil *„muže asi 27letého, malá štíhlá postava, německý příslušník jménem Franz,"*[28] který se měl stát Ludvíkovým průvodcem do Československa (službu převaděče si Ludvík sám vyžádal, neboť tehdy ještě postrádal při zdolávání hranice jistotu). Viktor mu dále předal částku 7 000 Kčs, jedny nylonové punčochy a jídlo na cestu. Zbraň Ludvíkovi svěřena nebyla, pistoli měl pouze převaděč „Franz". S ním kurýr vzápětí odjel vlakem z Pasova směrem na Waldkirchen. Dvě zastávky za tímto bavorským městečkem oba vystoupili a pokračovali v jízdě automobilem, který obstaral Franz. V lese za obcí Mauth vystoupili a za Franzova vedení se vydali k hranici, kterou překročili v poledne v prostoru Kvildy. Německý převaděč svého kurýra dovedl až za Churáňov, kde se rozloučili. Ještě předtím se s ním Ludvík lámanou němčinou domluvil, že se setkají o tři dny později na stejném místě. *„Cestou jsem s Franzem nijak nedebatoval neb on mluvil pouze německy a já jsem mu svou němčinou dovedl jenom vysvětliti zpáteční cestu."*[29]

Kurýr pak zamířil přes les k hlavní silnici vedoucí z Vimperka do Sušice, neboť v Šebestově u Stach hodlal navštívit matku svého známého z lágru, bývalého pekaře a autodopravce Aloise Kůse. Tomu před odchodem slíbil, že se za ní v Československu zastaví, vyřídí pozdravy a poprosí ji, aby svému synovi opatřila cigaretové papírky, sádlo a cukr. Anna Kůsová bydlela přímo u silnice v domě čp. 207, kde ji také Ludvík druhý den brzy ráno zastihl (z Německa ušel přes 30 kilometrů). Dohodli se, že věci vyzvedne při svém návratu do Bavorska, a pak se vydal do osm kilometrů vzdáleného Vacova. Z bezpečnostních důvodů nikoli zde, ale až za touto obcí Ludvík nasedl do autobusu, který ho dovezl do Strakonic. Tam „agent-chodec" přestoupil na vlak a večer se ocitl v Českých Budějovicích.

28 Tamtéž.
29 Tamtéž.

Při hodnocení jeho tehdejšího počínání zarazí jedna věc: na jedné straně opatrnost, která se projevila mimo jiné tím, že Josef Ludvík pěšky došel od hranice až za Vacov, neboť předpokládal, že přímo v obci mohou být policejní kontroly, na druhé straně – ve zjevném protikladu k tomu – jím zvolený cíl. Tím totiž nebylo nic jiného než byt jeho švagrové Jaroslavy Rachačové v Českých Budějovicích. S trochou nadsázky lze říct, že v Československu bylo jen málo míst, která by bylo možno označit za rizikovější a kterým by se proto měl každý kurýr na hony vyhýbat. Nešlo jen o to, že Rachačová byla příbuznou Josefa Ludvíka, o němž úřady věděly, že jako příslušník SNB uprchl na Západ (a mohly předpokládat, že se v Československu dříve či později objeví, aby kontaktoval rodinu). Jak jsme již v předchozím textu uvedli, ona sama byla manželkou politického vězně, který se zapojil do protikomunistického odboje. Vždyť právě z těchto důvodů úřady donutily ji a její sestru Annu Ludvíkovou opustit pohraničí. To však zdaleka není všechno. Jaroslava Rachačová totiž nebydlela v Českých Budějovicích nikde jinde než v podnájmu ve společném domě s dalšími svými příbuznými, Josefem a Marií Kaskovými (Marie byla rozená Rachačová). Jejich syn Jaroslav Kaska (1925–?) se již záhy po únoru 1948 stal v Českých Budějovicích spolu se svým kamarádem Janem Maškem (1923–2011) členem ilegální organizace Lípa, která svou protikomunistickou činnost zaměřovala na kolportaci „protistátních" letáků. V podstatě paralelně s tím oba mladíci ve spolupráci s Kaskovým strýcem Janem Rachačem z Prachatic vytvořili pro uprchlíky kanál na Západ.[30] V únoru 1949 pak sami unikli zatčení útěkem přes hranice, aby se stali agilními kurýry, pracujícími nejdříve pro Američany (skupina plk. Aloise Šedy) a později pro Brity. O jejich nové roli ovšem StB věděla, stejně jako to, že docházejí do Československa. Když k tomu připočteme, že manžele Kaskovy a J. Rachačovou pravidelně navštěvovala i Anna Ludvíková z nedalekého Suchého Vrbného, lze si skutečně jen těžko představit silnější magnet pro komunistickou tajnou policii a její spolupracovníky, než byl právě tento „protistátní" příbuzenský propletenec, koncentrovaný na jednom místě a pod jednou střechou.

Státní bezpečnost dům čp. 902 u dobrovodské silnice[31], jehož součástí byla i Kaskova pekárna (manželé Kaskovi bydleli v přízemí, J. Rachačová v prvním

30 Tamtéž, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-884 CB, Mašek Jan a spol. – I. díl, trestní oznámení z 29. 10. 1953.

31 Dnes ulice Dobrovodská čp. 83/44.

patře), dlouhodobě sledovala, stejně jako jeho obyvatele. V tajném operativním materiálu z její provenience, jenž nese datum 29. dubna 1950, čteme: *„Rachačová Jaroslava po celou dobu okupace bydlela v Prachaticích, v r. 1949, když byl manžel zatčen, Rachačová se přestěhovala do Českých Budějovic. Jest v podnájmu u Josefa Kasky, pekaře v Dobrovodské ul. 902, kde bydlí dodnes. Rachačová organisována není, kladný postoj k dnešnímu zřízení nemá. Nyní jest zaměstnána v domácnosti, při tom dělá soukromě švadlenu a šije. Při šetření bylo zjištěno, že Rachačová stýká se se svou sestrou, provdanou Ludvíkovou, jejíž manžel Ludvík Josef uprchl za hranice.* […] *Rachačová Jaroslava jest reakčního smýšlení a celá její rodina nemá kladný poměr k dnešnímu zřízení a jest v podnájmu u pana Kasky, který má syna za hranicemi a jest předpoklad, že Rachačová může míti spojení se zahraničím a může býti protistátně činná."*[32]

Již měsíc před tímto záznamem informoval útvar 604-A (tedy Krajské velitelství StB České Budějovice) útvar 701-A (pod tímto názvem se skrývalo Velitelství StB Praha) o tom, že *„Mašek i Kaska* (myšlen je samozřejmě kurýr Jaroslav Kaska – pozn. autora) *jest zdejším útvarem obstaven, aby v případě, že navštíví některého ze svých příbuzných nebo přátel, mohl býti zadržen."*[33]

U dveří inkriminovaného domu se kurýr objevil ihned po svém příjezdu ze Strakonic. Na jeho žádost o tom překvapená Jaroslava Rachačová vyrozuměla svou sestru, která ho ještě týž den navštívila spolu s mladším synem Václavem (u staršího Josefa byla obava, že by se mohl podřeknout a otce tak prozradit). U své švagrové Josef Ludvík přespal, druhý den tam za ním znovu přišla nejen manželka, která mu přinesla nové šaty a polobotky (Ludvík tehdy rodině znovu poskytl několikatisícový peněžní obnos), ale dokonce i matka. Mohla StB chtít více? Prachatický kurýr tehdy také požádal Jaroslavu Rachačovou, aby za ním poslala jeho někdejšího kolegu z Prachatic, štábního strážmistra SNB Václava Klaboucha. Ten byl tehdy zařazen na telefonní ústředně Krajského velitelství Národní bezpečnosti v Českých Budějovicích. Oba muži spolu mluvili o poměrech v SNB a snad jednali i o příští spolupráci – policista prý slíbil dodat informace z prostředí SNB.[34] Josef Ludvík strávil ve svém problematickém úto-

32 *ABS*, f. Historický fond MV (dále jen MV-H), inventární jednotka (dále jen inv. j.) H-374, akce „Kaska" – 1. část, úřední záznam č. 45/50 z 29. 4. 1950.

33 Tamtéž, zpráva KV StB České Budějovice pro útvar 701-A z 13. 3. 1950.

34 V tomto bodě, tj. zda došlo k dohodě o budoucím dodávání špionážních informací, hovoří archivní prameny nejednoznačně. Zatímco Josef Ludvík uváděl tuto skutečnost ve své výpovědi a stejně z jeho strany vyzněla i pozdější konfrontace, Václav Klabouch

čišti celý den, večer se hodlal vydat na zpáteční cestu. Jako by zde však platilo lidové rčení, že pod svícnem bývá tma. Přítomnost „agenta-chodce", který se tím, že nalezl azyl u Kasků a Jaroslavy Rachačové, dostal přímo do zorného pole StB, tehdy komunistická tajná policie vůbec nezaznamenala. Avšak bude tomu tak i příště?

Jelikož se Ludvík začal obávat, aby při cestě k hranicím nenarazil na policejní kontrolu – řídící orgán „Viktor" ho nevybavil žádnými falešnými doklady a Ludvík neměl ani své původní – zvolil raději cestu pěšky. Z Českých Budějovic se vydal směrem na Čtyři Dvory, odtud pokračoval na Netolice, Volyni a Vacov. Byl to bezpochyby mimořádný fyzický výkon. Dnes je těžké dojít ke správnému číslu ohledně kilometrů, které absolvoval. Nevíme totiž přesně, kudy jeho cesta vedla, zčásti jistě po vedlejších polních a lesních cestách. Nicméně můžeme zhruba odhadnout, že se vzdálenost blížila 70 kilometrům. „Agent-chodec" šel celou noc i část příštího dne. Podle vlastních slov během svého putování zcela náhodně potkal u Strunkovic nad Blanicí dalšího svého kolegu ze stanice SNB v Prachaticích, vrchního strážmistra SNB Josefa Hanžla, jenž byl v tu dobu služebně zařazen právě zde.[35] Spíše to však vypadá, že si na tohoto muže počkal brzy ráno nedaleko jeho bytu záměrně, aby u něj podobně jako v případě štábního strážmistra SNB Václava Klaboucha v Českých Budějovicích sondoval možnost zapojení do ilegální práce formou dodávání zasvěcených zpráv. Tak to alespoň vyplývá z Hanžlova líčení událostí.[36] Příslušník SNB, který právě mířil na stanici, prý tehdy odvedl Josefa Ludvíka ke hřbitovu za obcí, aby je nikdo neviděl, a tam pak rozmlouvali o poměrech v SNB a společných známých. Kurýr se mu svěřil s tím, že se vrací do Německa, a pro svou ženu mu předal 2000 Kčs, jež měl původně v záloze pro všechny případy. S žádostí o dodávání informací ze SNB údajně nepochodil, nicméně vrchní strážmistr

to při svém výslechu i při soudním přelíčení popíral. Viz *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechový protokol Josefa Ludvíka z 15. 8. 1951. Srovnej tamtéž, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-717 CB, Strnad Zdeněk a spol. – II. díl, výslechový protokol Václava Klaboucha z 30. 11. 1951, zápis o konfrontaci s obviněnými Josefem Ludvíkem a Václavem Klabouchem z 9. 11. 1951, protokol o hlavním líčení z 19. 3. 1952. Příslušník SNB Václav Klabouch prachatického kurýra každopádně neudal.

35 *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechový protokol Josefa Ludvíka z 15. 8. 1951.

36 Tamtéž, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-717 CB, Strnad Zdeněk a spol. – II. díl, výslechový protokol Josefa Hanžla z 28. 11. 1951.

Josef Hanžl nejenže „agenta-chodce“ neudal, ale navíc Anně Ludvíkové peníze opravdu doručil.

U Vacova přespal Josef Ludvík v lese. Mezi stromy se skrýval až do večera. Odtud pak zamířil do Šebestova u Stach k matce přítele z tábora Valka, Aloise Kůse, kde si pro něj vyzvedl slíbené věci. Zbývalo ještě navázat kontakt s německým převaděčem „Franzem“ u Churáňova. K tomu došlo okolo 23.00 hod. Oba muži se rozhodli zůstat v lese až do příštího rána. Riskantní cesta přes hranice šumavskou divočinou (znovu okolo Kvildy) na druhý den jim zabrala dalších mnoho hodin. Teprve večer se objevili nedaleko obce Mauth.

V jedné z bavorských vesnic opatřil „Franz“ automobil, který znavené poutníky odvezl do Waldkirchenu, odkud pak pokračovali autobusem do Pasova. Tam se opět v nádražní restauraci odbyla schůzka Ludvíka s „Viktorem“ (přítomen byl ještě další, neznámý muž). Svého představeného kurýr ovšem zklamal, když mu oznámil, že mrtvou schránku v jižních Čechách nevybudoval, neboť se mu zatím nepodařilo získat k její obsluze spolehlivé lidi. Slíbil, že tak učiní příště. Poté dostal peníze na vlak (údajně 50 marek) a odjel do Valky.[37]

„Viktorova“ identita byla doposud neznámá. Stejné krycí jméno používal v zahraničí např. major Václav Cukr (krycí jména „Viktor Cook“, „Vik“)[38], ten ovšem pracoval pro britskou zpravodajskou službu Intelligence Service, speciálně pro její československou sekci CIO (Czechoslovak Intelligence Office), nikoli pro americkou CIC. V souvislosti s hrdinou našeho příběhu o něm bude ještě řeč, jelikož tento muž později z podnětu Jaroslava Kasky zavázal Josefa

37 Tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 25. 6. 1951 a 28. 9. 1951.

38 Mjr. Václav Cukr (1913–1989), v roce 1939 odešel ilegálně z Protektorátu. Jako letec se nacistům postavil nejprve ve Francii, kde při leteckých bojích zaznamenal celkem osm sestřelů. Díky tomuto skóre se zde stal jedním z nejúspěšnějších čs. stíhačů. Po evakuaci do Velké Británie se v rámci 43. a 253. stíhací perutě zúčastnil bitvy o Británii. Žádná další vzdušná vítězství si ale již na své konto nepřipsal. Během služby utrpěl četná zranění. Už ve Francii byl při leteckém souboji zraněn a musel nouzově přistát. Sestřelení a následnému nouzovému přistání se nevyhnul ani v Británii. Havárie, jež následovala, se bohužel neobešla bez trvalých zdravotních následků. Ty mladého pilota vyřadily z aktivní bojové činnosti. Jako zalétávací pilot a instruktor přežil i další pád svého letounu, po nešťastné srážce s jiným strojem ho v nedostatečné výšce opouštěl na padáku. Do konce války se pak zotavoval, zůstal ovšem invalidní, takže řady armády opustil. V květnu 1948 odešel znovu do vynuceného exilu. Za hranicemi se dal do služeb Brity řízené CIO, kde figuroval jako vedoucí její rezidentury v Curychu. Jako Vicky Eric Cooper emigroval v roce 1959 na Nový Zéland. Viz *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 41–42; *ABS*, f. Z, sign. Z 10-V-82, akce „Řeka“.

Ludvíka ke spolupráci. Ludvík ovšem ve svých podrobných výslechových protokolech uváděl, že se s „Viktorem", který ho vyslal do Československa vybudovat mrtvou schránku, setkal tehdy poprvé a naposledy, jelikož ten ho již v táboře Valka po nepříliš úspěšné misi nekontaktoval.

Klíčem k vyřešení celé záhady je bývalý velitel táborové policie ve Valce František Skružný[39]. Pro koho tento někdejší vojenský gážista, později úředník, původem z Prahy, jenž z Československa uprchl v prosinci 1949, ve Valce pracoval? Z archivních pramenů vyplývá, že to nebyl nikdo jiný než mjr. Rudolf Drbohlav (1914–1952)[40]. Jednalo se o příslušníka československého západního odboje, který za války působil v Anglii jako zpravodajec. Když ho komunisté propustili z armády, odešel v červnu 1948 ilegálně do Německa. Tam vybudoval svou vlastní zpravodajskou skupinu pod patronací CIA, respektive plukovníka Charlese Kateka (ještě předtím ovšem existovala skupina, kterou vedl společně s majorem Františkem Bogatajem). Drbohlavova vlastní zpravodajská organizace sídlila zpočátku v Řezně, později od Američanů získala vlastní vilu v Rottenburgu u Landshutu.

Vedle samotné příslušnosti tipaře Františka Skružného k Drbohlavově skupině zapadají jako do mozaiky další kamínky. Když čteme skutečně pozorně všechny pasáže Ludvíkových výslechových protokolů, jež se týkají tajemného „Viktora", narazíme na tuto informaci: *„…umluvili jsme si, že za měsíc půjdu znovu do ČSR a abych ho navštívil v jeho domě v Rottenburgu."*[41] O tom, že byl tehdy Ludvíkovým řídícím orgánem v Německu skutečně major Rudolf Drbohlav, byť je obecně známo, že tento důstojník v exilu používal krycí jméno „Ralph" (případně „Rolf", „Bernard", „Iron"), nikoli „Viktor", svědčí konečně i jeho charakteristika. Popis z úst samotného Josefa Ludvíka, který jsme uvedli výše, již známe. Poslouží nám pro srovnání. Kurýr, který byl Drbohlavem vyslán na zpravodajskou misi přibližně ve stejné době, svého řídícího důstojníka Rudolfa Drbohlava charakterizoval takto: *„…stáří od 35 do 40 let, asi 170 cm*

39 K osobě Františka Skružného (1901–?), viz např. *ABS*, f. Taktické svazky – Centrála (dále jen MV-T), taktický svazek a. č. T-1792 MV.

40 Tamtéž, f. Z, sign. Z 10-V-67/14, akce „Moře", s. 14. Srovnej *ABS*, f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (dále jen 302), sign. 302-218-4, zpráva o špionážní činnosti majora Drbohlava v Německu; TOMEK, Prokop: Zpravodajská skupina „Iron" a její infiltrace československými bezpečnostními složkami v letech 1948–1952. In: *Historie a vojenství*, 2010, č. 3, s. 23–43.

41 *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechový protokol Josefa Ludvíka z 12. 6. 1951.

vysoký, silnější postavy, obličej kulatý, nos rovný, vlasy blond."[42] V tajné zprávě komunistické vojenské kontrarozvědky se ke špionážní činnosti majora Drbohlava uvádí: *„K služebním účelům dostal Drbohlav od Američanů osobní auto Opel-Capitan poznávacího čísla C-46132."*[43]

Jiné je to s převaděčem „Franzem". Jméno, způsob práce i operační prostor může evokovat proslulého „krále Šumavy" Kiliána „Franze" Nowotného.[44] Ten byl však v tu dobu v rekonvalescenci (v květnu 1950 ho pohraničníci postřelili u Františkova). Navíc Ludvíkův popis – muž okolo sedmadvaceti let – na Kiliána rozhodně nesedí. V tu dobu mu bylo již hodně přes čtyřicet. Identita tohoto muže tak zůstane pravděpodobně neznámá.

Do třetice všeho dobrého

Josef Ludvík přišel za hranicemi do kontaktu se svým příbuzným Jaroslavem Kaskou a jeho kamarádem Janem Maškem v podstatě hned po svém útěku za hranice v létě roku 1949, ještě za pobytu v Mnichově. Na společnou akci s oběma kurýry ovšem došlo až později. V září 1950 za ním přijel do norim-

42 MALLOTA, Petr: Tragická mise kurýrů Rudolfa Fuksy a Jiřího Hejny. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. IV, č. 4, s. 93–112.

43 *ABS*, f. 302, sign. 302-218-4, zpráva o špionážní činnosti majora Drbohlava v Německu.

44 Kilian „Franz" Nowotny (1905–1977), sudetský Němec, rodák z šumavských Starých Hutí (tehdy Kaltenbach). Narodil se do pašerácké rodiny, své řemeslo zdědil po otci. Pro úkoly a výzvy pozdější doby se mu stalo tou nejlepší průpravou. Jako odsunutý sudetský Němec se usadil v bavorském Röhrnbachu na dohled od československých hranic. Po únoru 1948 o jeho cenné služby projevili zájem američtí zpravodajci. Jako bývalý pašerák znal dokonale šumavské prostředí. Byl tak schopen přes nebezpečnou hranici převádět jak uprchlíky, tak kurýry. Podle některých údajů uskutečnil tento muž těžko představitelných 2 000 přechodů (počítaje ovšem zřejmě i ty pašerácké)! Přitom právě poslední, dvoutisící cesta se mu stala málem osudnou. V květnu 1950 zaskočila za dřevěným můstkem přes Vltavu u Františkova čtveřici mužů pod jeho vedením hlídka pohraničníků, která bez varování zahájila palbu. Zatímco Kiliánovi se podařilo dostat se s těžkým zraněním zpět do Bavorska, tři jeho druzi (pomocník Otto Grabmüler, kurýři Rudolf Veselý a Bohuslav Beneš) byli dopadeni. První dva skončili na dlouhá léta v komunistických věznicích, Bohuslava Beneše poslal soud na šibenici. Po tomto incidentu se údajně legendární převaděč nebezpečného řemesla zřekl a živil se jako obchodník se dřevem. Spolu s Josefem Hasilem je označován titulem „Král Šumavy". Ideologicky zcela pokřivený obraz o jeho činnosti vytvořila komunistická propaganda. V roce 1959 natočil režisér Karel Kachyňa film Král Šumavy. V rozporu se skutečností je zde záporný hrdina Kilian zastřelen. Na scénáři se podílel spisovatel Rudolf Kalčík , který posléze scénář přepracoval do knižní podoby.

berského tábora Valka Jan Mašek, aby mu nabídl spolupráci. Šlo o další cestu do Československa, přičemž Ludvíkovým jediným úkolem bylo dělat Maškovi doprovod. Do pozadí operace zasvěcen nebyl. Ta ovšem měla zajímavé konotace. Jaroslav Kaska i Jan Mašek začali poté, co byli v únoru 1950 nuceni opustit „americkou" skupinu plukovníka Aloise Šedy, nabízet své služby americké CIC jako tlumočníci a tipaři a paralelně s tím i Britům, konkrétně již zmiňovanému majoru Václavu Cukrovi alias „Cookovi". Spolupráce ovšem dostala značné trhliny, když vyšlo najevo, že zpravodajský materiál, který nic netušící kurýři přes třetí osobu po měsíce dodávali svému řídícímu orgánu, byl podvrh. Ve snaze opět získat ztracenou důvěru došlo mezi nimi a Václavem Cukrem – „Cookem" k dohodě o uskutečnění klasické kurýrní cesty přes želenou oponu, jíž by se rehabilitovali. Cílem bylo jednak vytvořit fungující spojení přes hranice, jednak převést „Cookem" určené osoby do Bavorska (jednalo se jakési manžele Brejžkovy a učitelku Porákovou z Prahy). Protože Jaroslav Kaska se tehdy na cestu necítil, z jeho podnětu ho měl zastoupit právě Josef Ludvík.[45]

Na provedení této zpravodajské operace na samém sklonku září 1950 se podílel i major Karel Černý, s čehož lze usuzovat, že probíhala pod patronací skupiny plukovníka Jaroslava Kašpara – „Pátého", pro niž Josef Ludvík již jednu cestu vykonal. Mohlo to být ale dost dobře i tak, že zde Černého skupina vlastně nevědomky fungovala jen jako operační báze pro Brity, skrytými za Kasku. Každopádně stejně jako prve se Ludvík s Černým sešel v pasovském hotelu, kde čekali také Jaroslav Kaska a Jan Mašek. Výbava „agentů-chodců" opět zaostávala za jejich skutečnými potřebami. Josef Ludvík sice na cestu dostal kromě potravin poprvé i pistoli, Jan Mašek pak navíc i nějaké peníze, ovšem navýsost důležitá věc jako falešné doklady zůstala kurýrům odepřena.

Na státní hranici odjeli všichni čtyři automobilem Karla Černého, major pak oba agenty, tedy Maška a Ludvíka, vysadil stejně jako při první Ludvíkově misi v prostoru Bischofsreutu u obce Schnellenzipf. Za temné a deštivé noci kurýři vyrazili směrem na Horní Cazov. Zprvu vypadalo vše dobře, což se ovšem záhy ukázalo jako iluzorní. Na okraji této vysídlené osady nedaleko kapličky totiž narazili na příslušníky Pohraniční stráže. Život kurýrům zachránilo to, že čtyřčlennou hlídku, která seděla na kamenech, bavila se a kouřila cigarety, na poslední chvíli zpozorovali. Vzdálenost dělící nic netušící lovce od jejich kořisti nebyla větší než osm metrů (sic!).

45 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-884 CB, Mašek Jan, výslechový protokol Jana Maška z 30. 10. 1952.

Ludvíkovi s Maškem se podařilo odplížit, hlídku obejít a s pomocí kompasu pokračovat na Lenoru, okolo Boubína na Milešice a odtud pak na Fefry (Libínské Sedlo) k Ludvíkovu kontaktu Juraji Korytarovi. Ten jim poskytl jídlo a nechal je přespat na seníku. Následujícího dne pak oba muži pokračovali přes Husinec na Strunkovice nad Blanicí. Tam se již odvážili nasednout do ranního vlaku a odjeli do vesnice Pražák u Vodňan. Z vlakové zastávky pak zamířili do Křtětic k rodině Maškovy tety Růženy Pitrové (dům čp. 6).

S její pomocí Mašek vyrozuměl dopisem příbuzné a známé, s nimiž počítal pro své ilegální aktivity. Druhý den se tak do Křetic dostavila jeho matka Marie Mašková, Jaroslava Rachačová, úředník Krajského národního výboru v Českých Budějovicích Josef Tesař (jeho manželkou byla dcera národněsocialistického ministra pošt Aloise Neumana, což skýtalo velké možnosti), lékařský praktikant zaměstnaný ve vimperské nemocnici Arnošt Članěk a neplánovaně i Kaskova matka Marie Kasková, která se mylně domnívala, že s Maškem do Československa přišel její syn.

Na tajné schůzce, k níž nebyl Josef Ludvík přizván, se projednávalo možné zapojení dalších lidí do Kaskovy a Maškovy odbojové sítě. Arnoštu Člaňkovi kurýr v souladu se svými direktivami uložil vybudovat fungující spojení přes hranice. Když zaměstnanec vimperské nemocnice navrhl využít pro tento účel svého známého, hajného Františka Železného z Černého Kříže, s tím, že k iniciačnímu setkání dojde o jedné z prvních tří říjnových nedělí na vrcholu Třístoličníku, jistě nikdo netušil, jaké důsledky to bude mít. Josefa Tesaře Mašek požádal o zakoupení fotoaparátu značky Mikroma, na což mu dal 5 000 Kčs, a také o opatření zpravodajsky cenných informací. Tesař druhý den obojí dodal, narychlo sehnané informace ovšem Mašek později vyhodnotil jako neupotřebitelné.

Zbývalo ještě zajistit převedení „Cookem" určených lidí do Bavorska. Vědom si toho, že on ani Ludvík nemají falešné doklady, neodvážil se Mašek věc připravit sám. Na pražské adresy tedy poslal s dopisy Jaroslavu Rachačovou, aby s manželi Brejškovými a učitelkou Porákovou dojednala jejich příjezd do Českých Budějovic na druhý den večer. Podle instrukcí měla Rachačová na dotyčné čekat na tamějším vlakovém nádraží a odtud je odvést do hotelu Zvon. Plán počítal s tím, že zde uprchlíci počkají, až je o půlnoci vyzvedne připravený taxík, který s nimi okamžitě zamíří do Křtětic, kde k pasažérům přisednou oba kurýři. Společně pak všichni odjedou co nejblíže k hranici. Originálně byla vyřešena konspirace. Již v Praze Jaroslava Rachačová vyzvala uprchlíky, aby do jihočeské metropole přijeli oblečeni v černém. Na místě jim pak předala

falešná parte (Maškovi rodiče bývali majiteli pohřebního ústavu v Českých Budějovicích), v nichž se oznamovalo úmrtí muže jménem Brejšek. Účastí na jeho pohřbu měli manželé Brejškovi a učitelka Poráková odůvodnit při případné kontrole svůj pobyt v Českých Budějovicích. Na smuteční oznámení byla navíc připsána poznávací značka „jejich" automobilu.

Vypadalo to jednoduše. Jaké však muselo být překvapení Jaroslavy Rachačové, když ji hluboko v noci vzbudila Marie Kasková s tím, že přímo k nim do domu právě dorazili oba kurýři (sic!). Ti zaskočeným ženám oznámili, že se v Křtěticích žádných uprchlíků nedočkali. Autodopravce Václav Krotký, který měl pasažéry přivézt, oběma mužům tvrdil, že do jeho taxíku vůbec nenastoupili. Agenti se s ním tedy vydali zpátky do Českých Budějovic, aby se pokusili dopátrat toho, co se v noci vlastně přihodilo. Některé z možností, jež se nabízely, vyvolávaly značné obavy. Ty ještě vzrostly poté, co druhý den ráno Jaroslava Rachačová, kterou Jan Mašek znovu poslal do Prahy, na původních adresách manžele Brejškovy ani učitelku Porákovou nezastihla, nikdo neotvíral. Až druhá cesta do Prahy další den záhadu objasnila. Nyní již přítomní Brejškovi s učitelkou Porákovou Maškově spojce vysvětlili, že v Českých Budějovicích pojali na poslední chvíli podezření, že jde o past. Vozidlo, které zastavilo před hotelem, mělo prý jinou poznávací značku, než jaká stála na smutečním oznámení. Místo aby do něj nasedli, toulali se po zbytek noci po Českých Budějovicích a parte hodili do kanálu. Ráno se pak vrátili do Prahy. Na výzvu Jaroslavy Rachačové, aby se tedy vše zopakovalo, uprchlíci, které již mezitím zcela opanoval strach, nereagovali.

V domě manželů Kaskových (a Rachačové) strávili oba agenti dva dny v očekávání, jak se záležitost s uprchlíky vyvine. Během té doby je zde navštívilo několik lidí – Maškova matka, Ludvíkova manželka, sestra kurýra Kasky Věra Strnadová s manželem Zdeňkem a sousedka Kaskových Věra Javorská. V podstatě na očích StB zde tedy probíhal čilý ruch, když se tu střídaly návštěvy jedna za druhou. Odjezd na hranice se měl uskutečnit večer. Taxík na oba kurýry čekal u českobudějovického fotbalového hřiště, aby s nimi se zpožděním konečně zamířil k hranici. Na jejich žádost je vysadil před Vacovem, odkud pokračovali pěšky celou noc i celý příští den na Úbyslav, okolo Horské Kvildy na Filipovu Huť, odtud na Černou Horu k bavorské obci Finsterau. Trasa opět měřila přes třicet kilometrů, pod příkrovem lesa zůstal náročný pochod utajen. V Pasově, kam kurýry dovezl přivolaný automobil, přespal Josef Ludvík v hotelu. Od Jaroslava Kasky, kterému vyřídil pozdravy od jeho rodičů, dostal 100 marek.[46]

Pohraničník Vladimír Palma

V neděli 8. října 1950 konala službu podél hranice dvoučlenná hlídka PS útvaru Jelení Vrchy. Jednalo se o vojíny Vladimíra Palmu[47] a Václava Brandejského. Okolo 15.30 došli oba pohraničníci na Třístoličník. Když míjeli turistickou restauraci, která stála na německé straně, zavolal na ně odtamtud muž *„výška asi 185 cm, vlasy vlnivé-světle kaštanové, bez zvláštního znamení, jeho vzhled byl zachovalý,"*[48] který za pohraničníky přišel až těsně k hranici. Na žoviální otázku *„Nazdar chlapci, jak se máte?"*[49] odpověděli oba vojáci, že dobře, načež jim muž přinesl pivo a rozvinula se několikaminutová debata. Během ní jim muž sdělil, že pochází z Českých Budějovic, kde má rodiče, že byl jistý čas u SNB, po převzetí moci komunisty uprchl na Západ. Jako své současné bydliště udal Pasov, kde pracuje pro CIC jako tlumočník. Vše to byly nikoliv smyšlené, ale pravdivé informace (sic!). Nevídaná neopatrnost! Oběma pohraničníkům ukazoval svou pistoli ráže 9 mm. Navrhl jim, aby se znovu sešli příští neděli ve stejný čas na stejném místě. Byl by prý vděčný, kdyby mu sehnali motocykl Jawa, za který by jim dal fotoaparát značky Leica a přidal k tomu velké množství amerických cigaret.

Vojíni přislíbili, že přijdou, avšak okamžitě po návratu k útvaru celou věc nahlásili. Na československé straně vypukla horečná aktivita. Vždyť se zde rýsovala možnost rozehrát s tímto agentem zpravodajskou hru! Nebo ho zlikvidovat, respektive odvléct do Československa. Za úzké součinnosti se svými kolegy z Pohraniční stráže přistoupilo VO StB Prachatice na druhou možnost. Z oficiálních záznamů komunistické tajné policie vyplývá, že provedení celé akce poznamenala rivalita mezi ní a velitelstvím útvaru PS ve Volarech, kte-

46 Tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 11. 7. 1951, 15. 8. 1951, 28. 9. 1951 a výpis z výslechu Jaroslavy Rachačové z 3. 8. 1951.

47 Vladimír Palma se narodil 8. 1. 1927 v Nymburce do dělnické rodiny. Otec Jan Palma, který pracoval jako cementář, zemřel již v roce 1943. Matka Anna, roz. Zbudilová, byla v domácnosti. Kromě syna měli manželé Palmovi ještě tři starší dcery (Libuši, Růženu, Marii). Vladimír Palma vychodil pět tříd obecné a jednu třídu měšťanské školy, poté se vyučil cementářem a pracoval u různých firem. Po smrti otce se rodina přestěhovala do Rožďalovic (čp. 375). V Kopidlně začal Palma pracovat u kameníka Josefa Krause a byl u něj zaměstnán až do nástupu vojenské prezenční služby 5. 10. 1949. Po výcviku byl přidělen k PS útvaru Jelení Vrchy.

48 Tamtéž, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska" – 1. část, zpráva PS-útvaru 5182 Volary pro PS-útvar 8296 Sušice z 11. 10. 1950.

49 Tamtéž, zpráva velitele I. oddělení KV StB České Budějovice pro krajského velitele z 17. 11. 1950.

ré se na zásahu rovněž podílelo: *„…PS-útvar chtěl pravděpodobně celý úspěch sklízet sám.“*[50] Bylo to ale spíše přehazování odpovědnosti na druhou stranu. Nápad VO StB Prachatice, že by se její příslušník Karel Šafránek dostavil v uniformě Pohraniční stráže spolu s vojíny na schůzku, opravdu nepatřil k nejlepším. Argumentace pohraničníků, že je pro „roli“ vojína PS příliš starý a vůbec že přítomnost jakékoli další nezvané osoby vzbudí okamžitě podezření (tajní policisté totiž namísto Karla Šafránka obratem navrhli mladšího příslušníka Bohuslava Ludačku), byla logická.

Plán tedy počítal s tím, že vojíni Palma a Brandejský vlákají neznámého agenta do pasti, kterou mu nedaleko místa setkání na československé straně připraví ukrytí příslušníci tajné policie (jednalo se o příslušníky VO StB Prachatice Karla Šafránka, Bohuslava Ludačku a Václava Kubátka). Svou oběť pak společnými silami zneškodní a odvlečou. Schylovalo se tedy k velkému dramatu. Věci se však seběhly úplně jinak, než kdokoli předpokládal, a to dosti bizarně. Svědčí o tom mimo jiné to, že zainteresovaní zpravodajci na Západě hodnotili celou akci jako fingovanou, nikoli jako skutečnou.

Nadešla neděle 15. října 1950. Trojice příslušníků komunistické tajné policie se u PS útvaru Jelení Vrchy převlékla do stejnokrojů PS a s Palmou a Brandejským odjela služebním vozidlem na Třístoličník, kde se ukryla mezi stromy. Pohraničníci zamířili k turistické restauraci, odkud již přicházel jejich „známý“, ovšem v doprovodu dalšího muže. Na německé straně porůznu postávalo ještě několik osob, mimo jiné jeden americký seržant a dva němečtí policisté. Také snad agentova manželka s malým dítětem. Muži si podali ruce a ve dvojících (první šel Palma s bývalým příslušníkem SNB) pokračovali asi patnáct metrů podél hraniční čáry, načež se všichni usadili, každý na své straně hranice. Vojíni sloužící jako návnada dostali od obou agentů cigarety, čokoládu, žvýkačky a menší peněžní obnos s tím, že peněz mohou dostat mnohem více, pokud příště dodají informace o dění v Československu a u Pohraniční stráže. Slíbeny měli také náramkové hodinky. Na návrh vojína Brandejského se ujednala další schůzka na Trojmezí, což nic netušící agenti kvitovali jako rozumný návrh sloužící ke konspiraci, schůzka na stejném místě představovala vážné nebezpečí.

Poté se všichni vydali stejnou cestou zpět k restauraci. Tam se od nich oddělil „bývalý příslušník SNB“ s tím, že jde říci postávajícím německým policistům, aby odešli a nerušili je. Vzápětí k sobě zavolal i druhého agenta. Ve chvíli,

50 Tamtéž.

když se oba muži po rozhovoru s německými policisty vraceli zpět k pohraničníkům, vojín Vladimír Palma nečekaně vykřikl *„Utíkejte!“,* vytrhl svému kolegovi ze samopalu zásobník a následoval oba agenty do Bavorska. Vojín Václav Brandejský zůstal konsternovaný. Pak se vzpamatoval a rozběhl se k ukrytým příslušníkům StB, kteří celé divadlo s úžasem sledovali. Tam si uvědomil, že má ještě rezervní zásobník do samopalu, navíc i pistoli, a chtěl začít na uprchlíky střílet, bylo mu v tom ale zabráněno. Celá věc skončila pro komunistickou tajnou policii a Pohraniční stráž naprostým fiaskem. Nejenže neodvlekli nepřátelského agenta do Československa, jak plánovali, ale naopak při akci přišli o vlastního pohraničníka, který utekl za hranice v uniformě a s veškerou výzbrojí (Palma měl samopal vz. 48 a služební pistoli ráže 7,65 mm).[51]

Jak to tehdy vlastně bylo? Vladimír Palma se již na útvaru rozhodl, že bude amerického agenta před chystaným zásahem varovat. Dokonce o tom prý mluvil s některými svými kolegy od PS, kterým se navíc těsně před akcí svěřil, že pomýšlí na útěk (sic!).[52] Pro tento účel zakoupil krabičku cigaret zn. Lípa, do níž vložil varovný vzkaz: *„O jedno Tě prosím, nechoď si sednout za tu boudu, neb Tě chce zbalit. Řekni, že hostinská má strach o půllitr, tak abychom šli kousek tam. A řekni, že jestli nemáme pro Tebe uniformu, že půjdeš s námi za čtrnáct dní a pak tam už nechoď, já Tě najdu s kamarádem. Prosím Tě udělej to tak. Já bych byl snad zastřelenej. Vše Ti pak povím.“*[53] Představoval si, že agentovi zprávu během setkání v příhodný okamžik podstrčí. Jeho kamarád svobodník Jaroslav Černý ovšem namítal, že Brandejský použije proti prchajícím zbraň a vše skončí krveprolitím. Tak se zrodil nápad se zásobníkem. Vzkaz nechal Palma v posteli na ubikaci, kde byl později nalezen, a tak se dochoval jako předmět doličný do dnešních dnů. Bývalého policistu z Českých Budějovic varoval přímo při setkání – stalo se tak za chůze, kdy vojín Brandejský roz-

51 K průběhu událostí na hranici a útěku Vladimíra Palmy viz ještě *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechové protokoly Vladimíra Palmy z 23. 6. 1951, 24. 7. 1951 a 26. 9. 1951, výslechový protokol Jaroslava Černého z 12. 9. 1951; tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – podsvazek, výslechový protokol Vladimíra Palmy z 1. 6. 1951; tamtéž, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-884 CB, Mašek Jan, výslechový protokol Jana Maška z 30. 10. 1952.

52 Tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechový protokol Jaroslava Černého z 12. 9. 1951. Vladimír Palma prý napsal své matce i své dívce dopisy na rozloučenou a Černého požádal, aby jim je po jeho útěku poslal. Ludvíkův kolega je však ze strachu spálil.

53 Tamtéž, zpráva Velitelství PS pro Velitelství StB z 4. 12. 1950.

mlouval s druhým mužem. Agent zareagoval pohotově, nezpanikařil, šeptem vyzval Palmu, aby uprchl s nimi, protože teď již nemá jinou možnost. Pak se pod záminkou rozhovoru s německými policisty vzdálil, přičemž odlákal i svého kolegu, kterého upozornil, jaké nebezpečí na ně číhá. Co následovalo, bylo již popsáno.

Oněmi neznámými americkými agenty byli Jaroslav Kaska a Jan Mašek. Prvně jmenovaný očekával v neděli 8. října 1950 na Třístoličníku člověka, kterého měl z Československa za účelem vybudování „kanálu" poslat Arnošt Článek, jak bylo ujednáno během Ludvíkovy a Maškovy poslední mise v Křtěticích. Hajný František Železný z Černého Kříže však nepřišel. Zato se objevili pohraničníci Palma s Brandejským, čehož se Jaroslav Kaska rozhodl využít. Jak již bylo řečeno, Kaska a Mašek tehdy pracovali vedle Britů (řídící orgán major Václav Cukr – „Cook") i jako tlumočníci a tipaři pro americkou CIC (ostatně toto sám Kaska pohraničníkům bezostyšně sděloval). Za zmínku stojí, že právě major Cukr považoval Palmův útěk za naaranžovaný, s cílem ho takto „podstavit" západním zpravodajcům. Naopak Kaska byl přesvědčen o opaku a pohraničníkovi upřímně děkoval za záchranu života.[54] Další události tuto tajenku rozřešily tím nejdrastičtějším způsobem.

Čtvrtá cesta přes Šumavu

V pořadí čtvrtou misi uskutečnil kurýr Josef Ludvík ještě před koncem roku. V průběhu listopadu 1950 ho v Norimberku navštívil starý známý, major Karel Černý. Jako v případě předchozí spolupráce s tímto zpravodajcem skupiny plukovníka Jaroslava Kašpara – „Pátého" byl Josef Ludvík i tentokrát pověřen ozbrojeným doprovodem dalších kurýrů. Těmi byli Josef Hasil a Antonín Kubala[55]. Josef Ludvík získal od Černého souhlas, aby s sebou na nebezpečnou

54 *ABS*, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska" – 28. část, výpovědi Jaroslava Kasky.

55 Antonín Kubala (1920–?), narozen v Ostravici (dnes okres Frýdek-Místek) jako nemanželské dítě Marie Kubalové. Za okupace pracoval jako dělník ve vítkovických železárnách, v roce 1944 prý z Protektorátu uprchl a zpět se vrátil již jako sovětský parašutista, kterého vysadili na začátku dubna 1945 u Ostravy. Po válce nastoupil k SNB, nicméně 10. 2. 1948 byl pro opilství vyloučen. V květnu 1948 byl kvůli výtržnostem, které ztropil opět v opilosti, zatčen a odsouzen k odnětí svobody, následná amnestie mu však trest zkrátila. Po propuštění krátce pracoval, ale již 9. 5. 1949 ilegálně překročil hranice v prostoru Knížecích Plání. V německém exilu se připravoval na emigraci

cestu vzal ještě svého spolubydlícího z lágru Valka, Jiřího Sadílka.[56] Do Československa se tak chystali čtyři muži. Samotnou akci odstartoval dopis, který přišel Josefu Ludvíkovi od majora Černého na konci listopadu 1950. V souladu s pokyny, jež obsahoval, se hned druhý den ráno vydal prachatický kurýr se svým společníkem vlakem do Pasova. Na nádraží je vyzvedl Josef Hasil, který kurýry odvedl za majorem Karlem Černým a Antonínem Kubalou do hotelu Pasov. Přítomen byl i Jaroslav Kaska. Na schůzce řídící orgán agentům sdělil, že se za hranice půjde ještě týž večer. Josef Ludvík a Jiří Sadílek dostali od majora Karla Černého kromě uvedeného úkolu doprovázet zbývající dva muže ještě obligátní úkol, totiž zakoupit fotoaparát značky Mikroma, na což Ludvík dostal 6 000 Kčs a navíc i v Československu zcela nedostatkové, tudíž velice žádané nylonové punčochy. Vedle toho Jaroslav Kaska svému příbuznému uložil, aby od jeho rodičů přinesl kabát pro manželku, která s ním byla v Pasově. Takové byly životní podmínky za hranicemi. Známý z lágru Alois Kůs pak Ludvíka v Norimberku prosil o další návštěvu své matky v Šebestově u Stach.

Major Karel Černý vysadil své agenty z automobilu na německé straně naproti Novému Údolí. Všichni dostali pistole (Josef Ludvík zbraň ráže 7,65 mm), kromě Jiřího Sadílka, kterého zpravodajec vyzbrojil ručním granátem. Těžko si představit napětí, které agenti při přechodu hranice v prostoru Nového Údolí prožívali. Vždyť to byly sotva dva měsíce, co pohraničníci u Českých Žlebů při podobné noční akci doslova rozstříleli Bohuslava Hasila a co se Josef Hasil jen se štěstím spasil útěkem zpět do Bavorska. Nyní však všechno klapalo. Čtveři-

---

do Austrálie, nakonec však skončil jako kurýr. Na svou poslední misi se vydal 23. 4. 1951 spolu s Josefem Hasilem a Antonínem Vítkem. Dne 28. 4. 1951 je v jejich útočišti u nám již známého rolníka Matěje Rejžka v Řepešíně (viz první misi Josefa Ludvíka v dubnu 1950) překvapila hlídka příslušníků SNB. V nastalém zmatku se však podařilo zmizet nejen trojici kurýrů, ale i Matěji Rejžkovi, který nasedl na kolo a ujel, přičemž se šťastně dostal až za hranice. Josef Hasil vedl své dva druhy směrem k Vimperku, kde si v lese postavili boudu z chvojí. V ní strávili několik dní, přespávali i v lesích poblíž Záblatí a Zábrdí. Večer 6. 5. 1951 se vydali přes Boubín a Lenoru na zpáteční cestu do Bavorska. V prostoru Horního Cazova byli napadeni hlídkou pohraničníků. Zatímco Josefu Hasilovi a Antonínu Vítkovi se podařilo dostat za hranici, Antonína Kubalu, který šel poslední, postřelili, načež ztratil vědomí. Po rozednění byl nalezen a zatčen. Státní soud Praha ho 22. 1. 1952 odsoudil k 16 letům vězení. Viz *ABS*, f. MV-H, inv. j. H-365, akce „Hasil" – 1. část, úřední záznam č. 7/51 z 10. 5. 1951, výslechové protokoly Antonína Kubaly z 7. 5., 10. 5. a 15. 5. 1951; tamtéž, f. Z, sign. Z 10-V-67/2, akce „Moře".

56 Jiří Sadílek (27. 2. 1926–?), narozen v Praze. Jako voják základní služby, přidělený k Pohraniční stráži, dne 20. 5. 1950 zběhl spolu s kolegy Jiřím Srncem a Františkem Vaněčkem od svého útvaru 3499 ve Volarech. Více informací a další souvislosti dále v textu.

ce kurýrů obešla Stožec a zamířila na Lenoru a odtud na Mlynářovice. V lese u této obce se uskutečnila porada, která skončila roztržkou. Její příčina tkvěla v tom, že si Josef Hasil, jak bylo zřejmě jeho zvykem, poněkud upravil instrukce, které agenti dostali v Bavorsku. Vrátit se měli za pět dní. On ale Ludvíkovi oznámil, že zpáteční cestu nastoupí až za deset dní. S tím však Josef Ludvík nesouhlasil. Argumentoval, že na takto dlouhý pobyt nedostal dostatečný finanční obnos a že nedisponuje ani falešnými doklady. Upozorňoval také na nebezpečí, že každým okamžikem dojde k prudké změně počasí a napadlý sníh se stane pro kurýry smrtící pastí. Jelikož ani Hasil, ani Ludvík neustoupili, dvojice se rozešly s tím, že nazpět přes hranice půjdou každá na vlastní pěst. Bylo to v naprostém rozporu s původními rozkazy a Ludvíkovým hlavním úkolem doprovázet Hasila přes nebezpečnou hranici.

Od Mlynářovic vedl prachatický kurýr Jiřího Sadílka na Fefry (Libínské Sedlo), kde strávili zbytek noci ukryti u Juraje Korytara na seníku. Rolník jim tam po celý další den nosil jídlo. S nástupem tmy se oba muži vypravili dál do vnitrozemí, pěšky putovali na Bavorov, Pražák a odtud do Křtětic k Růženě Pitrové, tetě Jana Maška. Po svém příchodu brzy ráno jí vysvětlili, oč jim jde. Žena odjela do Českých Budějovic, kde Jaroslavě Rachačové a Marii Ludvíkové předala peníze s tím, aby pro Josefa Ludvíka opatřily fotoaparát a vyzvedly kabát Kaskovy ženy a vše pak přivezly kurýrům do Křtětic, k čemuž také večer došlo. Josef Ludvík tak znovu nakrátko mluvil se svou manželkou. V Křtěticích u Maškovy tety oba muži přespali a ráno se vypravili na dlouhou túru k Anně Kůsové do Šebestova u Stach. Cesta jim zabrala celý den, na okno jejího domu zaklepali až o půlnoci. Tři hodiny na této adrese nabírali sil a soustřeďovali se na závěrečnou etapu cesty; pak se vydali směrem na Filipovu Huť, bohatší o pět krabic cigaretových papírků. Hranice překročili v prostoru Kvilda – Finsterau. Přesto se v Bavorsku nezastavili, pěšky pokračovali ještě další tři hodiny a teprve pak v jedné bavorské vesnici nasedli na vlak, který je dovezl do Pasova. V hotelu Pasov předali majoru Karlu Černému a Jaroslavu Kaskovi fotoaparát i kabát a podali hlášení s vysvětlením, proč přišli bez svých dvou kolegů. V hotelu přespali a druhý den odjeli z vlakového nádraží zpět do Norimberka.[57]

57 K této Ludvíkově misi viz *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 25. 6. a 28. 9. 1951. Srovnej tamtéž, f. MV-H, inv. j. H-365, akce „Hasil" – 1. část, rukou psaná výpověď Antonína Kubaly, výslechový protokol Antonína Kubaly z 19. 10. 1951. Z Kubalovy výpovědi vyplývá, že Josef Hasil šel tehdy v listopadu 1950 v doprovodu Josefa Ludvíka, Jiřího Sadílka

Osudové setkání

Koncem října 1950 došlo v uprchlickém táboře Valka k osudovému setkání. Josef Ludvík se zde seznámil s o patnáct let mladším bývalým pohraničníkem Vladimírem Palmou, kterého za svým příbuzným poslal právě Jaroslav Kaska. Ve světle následujících událostí je nutno říci, že se tato spolupráce (oba muži se stali brzy blízkými přáteli) nezrodila pod šťastnou hvězdou. Jako by již jejich první společná cesta do Československa byla varováním, že ji nemají opakovat. Uskutečnila se v polovině března 1951 poté, co se v táboře Valka na Josefa Ludvíka obrátil tipař kurýrů Karel Dufek, podle materiálů StB pracující pro CIC.[58] Ten mu v Norimberku v hotelu Münchner Hof zprostředkoval setkání s jistým Mr. Vincencem, Čechoslovákem, jenž byl *„stár asi 33–34 let, vysoký asi 170 cm, černé vlasy zastřižené na ježka, měl brýle čtyřhranné bez obruby, zuby souměrné, bledé barvy v obličeji“*.[59]

Úkolem prachatického kurýra bylo převést do Československa – konkrétně do Vodňan – dvojici agentů. Jak vidno, jistou reputaci si již Josef Ludvík za hranicemi jako kurýr a převaděč získal. Po vzájemné domluvě vybrali oba muži jako místo přechodu Třístoličník. Se souhlasem Mr. Vincence Josef Ludvík přibral za svého společníka Vladimíra Palmu, s nímž se rozdělil o odměnu 200 marek (další peníze od Vincence dostali na uhrazení jízdenek, navíc s sebou nesl dopisy od některých známých z lágru, za což měl i od nich slíbenou odměnu).

Asi 20. března 1951 byli Ludvík s Palmou dopisem vyzváni, aby se dostavili do Pasova. Na vlakovém nádraží je očekával Němec, na něhož se obrátili smluveným heslem *„Guten Tag, Bayer!“*. Spojka je okamžitě dovedla k motocyklu se sajdkárou, na níž se s nimi vydala přes Waldkirchen a Haidmühle k hranicím. Na blíže nespecifikovaném místě v jakési bavorské hospodě pod Třístoličníkem čekal na oba převaděče zbytek výpravy – kurýr František Veselý a jakýsi mladík jménem Hrdlička –,[60] které tam svým automobilem značky Volkswagen dovezl řídící orgán Mr. Vincenc. Ten jim zde proti Ludvíkovu podpisu vydal potraviny

a Antonína Kubaly do Československa poprvé od zastřelení svého bratra. Nová trasa byla vybrána právě s ohledem na prozrazení kanálu u Českých Žlebů.

58 Karel Dufek (30. 6. 1912–?), narozen v Přezleticích, bývalý příslušník Finanční stráže, poslední bydliště Prášily, okres Sušice. Viz *ABS*, f. Z, sign. Z 10-V-67/14, akce „Moře“.

59 Tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – podsvazek, výslechový protokol Josefa Ludvíka z 1. 6. 1951.

60 Ani jednoho z těchto kurýrů se nepodařilo blíže ztotožnit.

na cestu (prachatický kurýr převzal kilovou krabici čokolády, několik konzerv a jako zvláštní platidlo jedny nylonové punčochy). Agent František Veselý od něj obdržel jistou finanční částku v československých korunách, za niž měl koupit fotoaparát značky Mikroma (opět) a ze zbytku peněz (údajně to mělo být 8 000 Kčs) následně vyplatit oba převaděče. Vypadá to tedy, že oněch 200 marek, které již Josef Ludvík dostal, byla jakási záloha. Poskytnutou výzbroj lze označit za slušnou: Ludvík a Veselý dostali německé armádní pistole Luger P.08 Parabellum ráže 9 mm, Palma tři italské útočné granáty. Jen Hrdlička zůstal neozbrojen. Odchod řídícího orgána ze scény působil poněkud zlověstně: *„Z hospody nás odvezli ještě kousek k hranici a tam nás Vincenc opustil. Velmi pospíchal a zdálo se, že má z něčeho strach.“*[61]

Tato Ludvíkova v pořadí pátá mise byla v jednom ohledu specifická: Šumava ležela pod souvislou sněhovou pokrývkou. Pro agenty to nebyly dobré vyhlídky, kostky však již byly vrženy. Po vysazení se vedení skupiny ujal Vladimír Palma, který se zde nejlépe vyznal, protože tu působil jako pohraničník. Kurýři pronikli na území Československa patrně nedaleko Palmova „místa činu“, totiž u turistické restaurace na vrcholu Třístoličníku. V nepřehledném lesnatém terénu se pohybovali v hloubce 1–3 kilometry od hranice, pak však narazili na hlídku pohraničníků, která sledovala prostor ze dvou dřevěných budek. Přestože kurýři zůstali nezpozorováni, s hrůzou si uvědomili, že za sebou v hlubokém sněhu zanechávají široko daleko viditelné stopy. To rozhodlo o okamžitém návratu, k němuž dal pokyn Josef Ludvík. Při klopotné cestě do bezpečí zpět po vlastních stopách objevili ještě dva pohraničnické sněhové bunkry, jichž si předtím nevšimli. Ty však naštěstí pro tuto chvíli zely prázdnotou. Oddech si vyčerpaní „agenti-chodci“ dopřáli ve zmiňované bavorské turistické restauraci, kde se najedli ze svých zásob. Než se odtud vydali na stanici německé pohraniční policie v obci pod Třístoličníkem, pokoušel se Palma na kus papíru zakreslit polohu bunkrů i s jejich popisem.

Jednání s německými policisty poznamenala skutečnost, že smluvené heslo ve formě čtyř číslic pro vyrozumění americké strany nefungovalo. Mr. Vincenc zřejmě nepředpokládal tak brzký kolaps celé operace, takže o svých agentech ještě nestihl nikoho ze zainteresovaných zpravodajců informovat. Němečtí po-

61 Tamtéž, výslechový protokol Vladimíra Palmy z 1. 6. 1951. K průběhu a okolnostem mise viz také *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 25. 6. a 28. 9. 1951.

licisté kurýrům zabavili zbraně, pak bezprizorní muže, o nichž nikdo nic nevěděl, převezli automobilem na stanici v Haidmühle, kde strávili noc. Druhý den ráno je pak vlakem eskortovali do Freyungu, kde na ně bylo formálně podáno trestní oznámení pro držení zbraní. Následoval převoz do Pasova. Tam si další čtyři dny pobyli ve vězení, než si je jejich řídící orgán konečně vyzvedl. Františka Veselého a mladíka Hrdličku odvezl automobilem, Josef Ludvík a Vladimír Palma dostali peníze na vlak do Norimberka.

Nalézt odpověď na to, kdo byl ve skutečnosti řídící orgán Mr. Vincenc – předpokládejme, že jméno nebylo pravé – se zdálo dlouho téměř nemožné kvůli absenci jakéhokoliv vodítka. Až doslova úmorné zkoumání archivní materie a šťastná náhoda přinesly s největší pravděpodobností správný výsledek.[62] Krycí jméno vzniklo jednoduše přehozením písmen skutečného příjmení jeho nositele. Onen muž byl národností Slovák a jmenoval se Josef Vicen (1921–2008). Na východ od našich hranic je toto jméno poměrně dobře známo. Jako student Vysoké školy technické v Bratislavě se aktivně zapojil do činnosti Hlinkovy mládeže a byl přijat do vyšší vůdcovské školy. Spoluzaložil tzv. Slovenskou tajnou ochranu, zpravodajskou organizaci, která Tisovu režimu dodávala špionážní informace z již ztraceného území. Po válce byl několik měsíců vězněn, v květnu 1946 odešel do exilu, odkud aktivně působil proti nástupu komunistů v Československu. Stál u zrodu protikomunistické organizace Bílá legie, která pod patronací americké CIC z Rakouska zpravodajsky pracovala proti komunistickému režimu v Československu (mimo jiné provozovala rozhlasový vysílač). Někteří Vicenovi kurýři byli v Československu zatčeni a popraveni (Albert Púčik, Eduard Tesár, Anton Tunega). On sám se stal v roce 1957 obětí únosu StB. V Československu ho odsoudili k 25 letům vězení, v roce 1968 byl podmínečně propuštěn.[63]

Ačkoli setkání s Josefem Vicenem alias Mr. Vincencem provázel kvůli předchozímu neúspěchu chlad (Josef Ludvík ovšem prokázal svým rozhodnutím vrátit se největší smysl pro realitu a sebe i ostatní pravděpodobně uchránil od

62 Klíč se nachází v *ABS*, f. Z, sign. Z 10-V-67/3, akce „Moře", s. 107.

63 K Josefu Vicenovi viz např. *ABS*, f. Vyřazené typy (dále jen I.S-2), svazek „Čedok", registrační číslo 20607, a. č. AS-5789; ŽÁČEK, Pavel: Odluky osob v padesátých letech (únosy v režii československé Státní bezpečnosti). In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (eds.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Evropské hnutí v České republice, Univerzita Hradec Králové, Ústav filozofie a společenských věd v nakl. M&V, Hradec Králové 2002.

katastrofy), v příštích týdnech to byl právě tento zpravodajec, který prachatického kurýra několikrát přemlouval k nové spolupráci. Ta se již nikdy neuskutečnila, zájem z Ludvíkovy i Palmovy strany prý opadl i proto, že „Vincenc" nesplnil vše, co slíbil (odklad vyplacení 8 000 Kčs „cestovného", menší balení čokolády, než bylo slíbeno, skrovná částka na dráhu). Místo toho se realizovala jiná spolupráce.

Někdy v tu dobu se do tábora Valka přistěhoval Jaroslav Kaska s manželkou a dcerou, protože již nebyl schopen platit za hotel v Pasově (měsíční náklady za tamější bydlení dosahovaly prý 300 marek měsíčně, takže Kaskovi nezbývaly téměř žádné prostředky na jídlo). Ludvíkův příbuzný tehdy již naplno pracoval pro Brity a totéž nabídl i Ludvíkovi s Palmou. Ti z jeho popudu podepsali s řídícím orgánem majorem Václavem Cukrem – „Viktorem Cookem" smlouvu, v níž bylo *„psáno, že budeme pracovat s anglickou zpravodajskou službou za nové Československo".*[64] Dokument oběma kurýrům zajišťoval pravidelný měsíční příjem 100 marek, dalších 100 marek pak za každou uskutečněnou cestu do Československa. K té došlo zanedlouho.

Poslední cesta

Při hodnocení poslední mise Josefa Ludvíka nelze přehlédnout do očí bijící paradox: oba „agenti-chodci" na ni byli vybaveni nejlépe ze všech akcí, na nichž se prachatický kurýr podílel. A přitom právě tato mise skončila tím nejhorším způsobem.

Jako řídící orgán zde figuroval Jaroslav Kaska, kterého úkoloval major Václav Cukr alias Viktor Cook. Oba krátce před uskutečněním cesty do Československa probrali s Ludvíkem a Palmou jejich úkoly. Z nich k vůbec nejdůležitějším patřilo vytvořit za hranicemi tříčlenné ilegální buňky. Ty se měly připravovat na příjem vysílaček, které by jim později Ludvík s Palmou doručili. Úkolem těchto odbojářů ovšem prozatím nebylo cokoli vykonávat, naopak měli zůstat pasivní, pouze se cvičit v obsluze dodaného přístroje. S jejich „probuzením" a zahájením činnosti se počítalo až po vypuknutí války mezi Západem a Východem. Pak měli informovat britskou centrálu o situaci v Českoslo-

64 *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – podsvazek, výslechový protokol Vladimíra Palmy z 1. 6. 1951.

vensku, dodávat špionážní informace o pohybech sovětských vojsk apod. Josef Ludvík měl tyto lidi získat na Prachaticku, Vladimír Palma pak v Rožďalovicích či Kopidlnu. Předpokládalo se, že se bude jednat o jejich známé.[65]

Další instrukce oba „agenty-chodce" zavazovaly, aby dle možností opatřili špionážní zprávy z hospodářské, vojenské a politické oblasti. Vedle obecných pokynů – pokusit se získat informace o vojenských posádkách, údaje o členech a funkcionářích KSČ a příslušnících bezpečnostních složek – dostal Vladimír Palma za úkol opatřit plány *„pardubické petrolejky",* tj. národního podniku Pardubická rafinérie minerálních olejů, včetně údajů o tamější výrobě. Dopomoci mu k nim měl manžel jeho sestry Růženy Pellové, který v pardubickém závodě pracoval. V Avii Čakovice měl pro totéž využít svou bývalou přítelkyni Věru Měřickou z Čakovic. Jaroslav Kaska s majorem Václavem Cukrem – „Viktorem Cookem" projevili velký zájem o získání spolupracovníků z řad bývalých Palmových kolegů od Pohraniční stráže, nicméně se nejednalo z jejich strany o nějaký direktivní příkaz, který by Palma musel splnit za každou cenu. Podobné to bylo s vybudováním mrtvé schránky na hranicích. Josef Ludvík měl obstarat telefonní seznamy, jízdní řády z celé republiky, mapy jednotlivých krajů a denní tisk. Kromě toho měli kurýři z Československa přinést léky podle seznamu, který dostali (antibiotika, krevní náhražku…), dále pak fotografické papíry a film, mikrometr a miliampérmetr.

Úkolů to jistě nebylo málo. Poté, co se kurýři v uprchlickém táboře svěřili některým svým spolubydlícím s chystanou cestou za hranice, přibyly k nim ale ještě další, soukromé. Za různé odměny měli předat sestře Aloise Bublíka[66], která bydlela v Horažďovicích, dopis, balíček čokolády a medailonek a případně od ní nějaké věci převzít, bývalý hostinský Jaroslav Beneš je dokonce poprosil o převedení své ženy z Dlouhých Dvorů u Hradce Králové k němu do Německa (slíbil za to zaplatit 200 marek). Vratislav Borecký, údajně hlasatel Svobodné Evropy, pak prostřednictvím Kaskových agentů posílal své sestře do Prahy dopis se žádostí o doklady totožnosti, Ludvík s Palmou měli navíc

65 K této misi viz *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechové protokoly Josefa Ludvíka z 12. 6., 20. 6. a 28. 9. 1951, výslechové protokoly Vladimíra Palmy z 18. 6., 23. 6. a 26. 9. 1951. Dále tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – podsvazek, výslechové protokoly Josefa Ludvíka a Vladimíra Palmy z 1. 6. 1951.

66 Alois Bublík (1916–?), stavitel z Vimperka, v roce 1949 uprchl do Bavorska, pracoval pro skupinu plk. Aloise Šedy – „Šubrta", pro niž získal mimo jiné kurýry Jaroslava Kasku a Jana Maška.

vyjednat útěk Boreckého přítelkyně za hranice (slibovaná částka 300 marek). Tento muž je prý také poněkud utopicky žádal o zjištění, kde se nachází kardinál Beran. Alois Kůs vyjednal doručení dopisu své sestře Filomeně Vaňkové do Českých Budějovic, bývalý továrník ze Sušice Jan Dospěva pak posílal lístek pro bývalou živnostnici Boženu Petlánovou v Praze (žádal vyplacení peněz za jím dodaný nábytek), vedle toho měl prachatický kurýr poslat na adresu jeho bratra do Sušice čokoládu.

Ve čtvrtek 17. května 1951 v šest hodin ráno vyzvedl za uprchlickým táborem Valka Josefa Ludvíka a Vladimíra Palmu vojenský automobil značky Jeep. Za volantem seděl americký voják, vedle něho Jaroslav Kaska. Britové údajně neposkytli žádné vozidlo, a tak si Ludvíkův příbuzný vypomohl svými „známými" od konkurenční spojenecké zpravodajské služby (možné také je, že si automobil s řidičem vyjednal sám major Václav Cukr – „Viktor Cook"). Navzdory této skutečnosti lze technické zajištění akce, srovnáme-li ho s předchozí Ludvíkovou praxí, označit za výborné. Během jízdy Kaska předal svým kurýrům falešné doklady (Ludvík je tak měl k dispozici vůbec poprvé) – občanské legitimace a policejní přihlášky. Josef Ludvík je měl vystaveny na jméno Josef Novotný, jeho druh se stal Ladislavem Optínským. K tomu každý obdržel částku 10 000 Kčs, jako platidlo také nylonové punčochy a krabici čokolády. Výzbroj tvořily dvě belgické pistole ráže 9 mm (jednalo se o typ Browning FN HP 35), ke každé z nich měli agenti jeden plný zásobník, další náboje pak měli volně (dohromady disponovali 123 náboji ráže 9 mm).[67] Palma navíc dostal na svou předchozí výslovnou žádost „pohraničnický" samopal vz. 48 se dvěma zásobníky: *„…já jsem si mimo toho vyžádal od Kasky samopal s poznámkou, že s ním dovedu lépe zacházeti, jak s pistolí"*.[68] Již v táboře Valka se Josef Ludvík zdokonaloval pod vedením svého příbuzného v orientaci pomocí buzoly. Ta byla rovněž součástí výbavy, stejně jako mapa se zakreslenou cestou.

Americký jeep odvezl pasažéry až za Finsterau – tedy do Ludvíkovi známého prostoru, kde již hranice několikrát překonal. Cestou udělali dvě krátké zastávky v blíže nespecifikovaných vilách (jedna se údajně nacházela u Waldkirchenu, druhá mezi Freyungem a Finsterau). Tam se všichni najedli, Vladimír Palma si zde koupil gumové boty. V lese na hranicích, kam dorazili okolo pole-

67 *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, seznam zabavených věcí a dokladů.
68 Tamtéž, výslechový protokol Vladimíra Palmy z 26. 9. 1951.

dne, bylo dohodnuto, že oba kurýři budou na místě rozchodu očekáváni přesně za čtrnáct dní, ve čtvrtek 31. května 1951. Pro případ, že by se něco zvrtlo, určil Jaroslav Kaska jako další termín návratu sobotu 2. června 1951. Kdyby i toto datum propásli, měli se hlásit na služebně CIC v Pasově. Před rozloučením dostali oba kurýři od amerického řidiče ještě další úkol, totiž opatřit filtr do nové vojenské plynové masky. S pomocí buzoly se poté oba odvážlivci ponořili do hustého lesa, který je měl skrýt očím pohraničníků. Tím postupovali okolo Černé Hory k Horské Kvildě (tam prý zahlédli hlídku, ale ta si jich vůbec nevšimla), odtud zamířili na Ludvíkem používanou vimperskou silnici, pak na Úbislav a Vacov, kam dorazili po mnohahodinovém pochodu okolo půlnoci. Odtud pokračovali dál směrem na křižovatku Strakonice – Volyně, kde v pátek 18. května 1951 nastoupili na ranní autobus, který je odvezl do Strakonic. Zbraně v tu dobu již měli schovány v tlumoku, který jim ležel u nohou, a plně se spoléhali na své falešné doklady.

V neděli 13. května 1951 ve 14.40, tedy čtyři dny před příchodem obou kurýrů do Československa, přijala ústředna Krajského velitelství StB České Budějovice od Velitelství Pohraniční stráže MNB tajný telegram následujícího znění: *„…od vojenskeho utvaru karlovy vary ziskali jsme zpravu, ze pocatkem kvetna 1951 odejde z tabora valka jisty kaska jaroslav nar. 3. 4. 1925. Jedna se o byvaleho vojina zakladni sluzby, posledne bytem ceske budejovice, staromeska ul. c. 14. Jmenovany ma pracovat zpravodajsky pro anglicany a do csr hodla odejit přes rakousko smerem na trebon* […] *je mozne, ze při ceste do csr navstivi sve rodice, kteri bydli v ceskych budejovicich, dobrovodska ul. c. 902. Ucinte potrebna opatreni.“*[69]

Čtenář nemusí být zrovna znalcem tehdejších poměrů, aby si uvědomil, že se zde zřetelně rýsovala neodvratná katastrofa. A to navzdory tomu, že zpráva, kterou československé zpravodajské služby získaly, obsahovala chyby a nepřesnosti. Fakt, že z tábora neodcházel Jaroslav Kaska, ale jeho příbuzný Josef Ludvík s Jaroslavem Palmou, navíc jinou trasou a v jiném termínu, byl vlastně za situace, kdy prachatický kurýr využíval s vědomím Jaroslava Kasky jako své útočiště právě dům Kaskových rodičů čp. 902 v Českých Budějovicích, zcela podružný. Jak již bylo řečeno, tato adresa dlouhodobě byla v centru pozornosti StB. Doposud však kurýry (ke svým rodičům chodil při svých cestách

69 Tamtéž, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska“ – 1. část, dálnopis Velitelství Pohraniční stráže MNB pro KV StB České Budějovice z 13. 5. 1951.

do Československa i Jaroslav Kaska s Janem Maškem) uchránila od odhalení a zatčení shoda šťastných náhod, umocněná snad i jistou liknavostí českobudějovických příslušníků komunistické tajné policie. Na základě nových informací však dostalo sledování domu a jeho obyvatel úplně jiný rozměr. Z dochovaných tajných operativních materiálů StB bezpečně víme, že začalo již v pondělí 14. května 1951: *„Protože Kaska ani Kasková ve večerních hodinách obvykle z domu nikam nechodí ani nejezdí, jsou jejich cesty v posledních dvou dnech podezřelé. Je možné, že dochází k dosud nezjištěným osobám, které by mohly ukrývat jejich syna, který uprchl za hranice a dochází do ČSR jako agent. Toto podezření není zatím ničím podložené."* [70]

Lze dnes zjistit, jaký byl zdroj fatálních informací o Kaskově chystaném příchodu do Československa? Vypadá to, že je poskytl buď některý z mnoha spolupracovníků československých zpravodajských složek působící přímo v uprchlickém táboře Valka, nebo nějaký zatčený kurýr mající jistou povědomost o Kaskových aktivitách. Můžeme říci, že osoba, jež patrně byla zodpovědná za tento nebezpečný únik informací, svým způsobem odpovídala oběma těmto možnostem. Dne 20. května 1950 zběhl od svého útvaru 3499 ve Volarech pohraničník František Vaněček, doprovázen svými kolegy Jiřím Srncem a Jiřím Sadílkem (s ním šel Josef Ludvík na svou čtvrtou misi). Brzy začal pracovat jako kurýr pro skupinu Rudolfa Drbohlava, kde shodou okolností používal rovněž krycí jméno „Viktor". První cestu do Československa Vaněček uskutečnil v srpnu 1950, na podzim roku 1951 se stal v Drbohlavově skupině tzv. helperem, operačním pomocníkem. Do historie zpravodajských operací a protikomunistického odboje se zapsal černým písmem, neboť se již 16. dubna 1951 jako kurýr sám přihlásil na rotě PS v Novém Údolí a nabídl své služby československé straně. Závazek podepsal 23. dubna 1951. V této nové roli spolupracovníka čs. vojenské kontrarozvědky používal krycí jméno „Luděk Stránský" a úspěšně pomáhal rozkládat Drbohlavovu skupinu. Vojenský historik Prokop Tomek, který se činností Drbohlavovy zpravodajské organizace zevrubně zabýval, ve své studii uvádí, že mezi zpravodajsky cennými informacemi, jimiž „krtek" František Vaněček při svém převerbování zahrnul své nové protektory, byly i ty o kurýru Jaroslavu Kaskovi.[71]

70 Tamtéž, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska" – 3. část, úřední záznam č. 8/51 ze 17. 5. 1951.

71 Viz TOMEK, Prokop: *Zpravodajská skupina „Iron" a její infiltrace československými bezpečnostními složkami v letech 1948–1952*, s. 41.

Byl inkriminovaný telegram pro Krajské velitelství StB České Budějovice z neděle 13. května 1951 jedním z prvních plodů této spolupráce? Vše tomu nasvědčuje. Jak by se ovšem František Vaněček dostal k citlivým informacím o Jaroslavu Kaskovi? Vždyť ten pracoval nikoli pro „amerického" majora Rudolfa Drbohlava, ale pro „britského" majora Václava Cukra! Odpověď je jednoduchá. Když František Vaněček nebyl zrovna ubytován ve vile, kterou využívala Drbohlavova skupina, bydlel spolu se svými kamarády Jiřím Srncem a Jiřím Sadílkem v uprchlickém táboře Valka. Na společné světnici tam s nimi byli ještě dva muži, Josef Ludvík a Vladimír Palma.[72] Je tedy jasné, že spolu rozmlouvali, Vaněček mohl mnohé zaslechnout či si domyslet. A nezapomínejme ani na to, že se do Valky přistěhoval i sám Jaroslav Kaska. I on se mohl před Františkem Vaněčkem o svých plánech zmínit.

Ve Strakonicích Ludvík s Palmou nastoupili na vlak, kterým odjeli do Českých Budějovic. Jako by se však prachatického kurýra zmocnila předtucha, do inkriminovaného domu se neodvážil jít. Místo sebe tam poslal svého druha, kterého zde, jak se domníval, nikdo neznal. Někdy okolo 14.00 hod. Palma zaklepal na dveře bytu Ludvíkovy švagrové Jaroslavy Rachačové v prvním patře. Žena ho pozvala dál a za nějakou dobu odešla pro Ludvíka, který vyčkával u tzv. dobrovodské stoky. Aby ho nikdo nepoznal, přinesla mu zelené sluneční brýle a gumový kabát. V jejím bytě se oba kurýři po namáhavé cestě najedli a odpočívali. Na Ludvíkovu žádost Rachačová o kurýrově příchodu informovala jeho ženu. Anna Ludvíková se dostavila okolo 16.00 hod., zanedlouho však musela odejít do zaměstnání. Do domu čp. 902 se pak vrátila znovu kolem 20.00 hod. spolu se synkem: *„… přijela žena s děckem na kole a vešla do domu Kasky* […] *Provedeným šetřením bylo zjištěno, že děvče na modrém kole jest Anna Ludvíková* […] *jest sestrou Jaroslavy Rachačové, která bydlí v podnájmu u Josefa Kasky v Pětidomí, kam se přistěhovala s dětmi v září 1949 z Prachatic po zatčení svého manžela Jana Rachače, který byl jako člen illeg. organisace „Šumava" odsouzen k 10 letům žaláře a je pravděpodobně ve vězení v Písku. Manžel Anny Ludvíkové Josef Ludvík, býv. člen krim. úřadovny v Prachaticích, uprchl v r. 1949*

72 *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – podsvazek, výslechový protokol Vladimíra Palmy z 1. 6. 1951. O tom, že informace, jež obsahoval tajný dálnopis, mají opravdu svůj původ v lágru Valka, kde je zřejmě získal „krtek" František Vaněček, svědčí jejich shoda s tím, co věděl Vladimír Palma: *„Po našem příchodu chtěl jít do ČSR Kaska. Dá se předpokládat, že půjde, i když se nevrátíme. Kudy půjde přede mnou, neříkal, jen mluvil o tom, že hranice jsou dosti obsazené, a tak že asi půjde přes Rakousko."*

za hranice a stal se agentem CIC, který stejně jako Jaroslav Kaska dochází do ČSR se špionážními úkoly […] *Večerní jízdy a návštěvy Kasky, Kaskové a Anny Ludvíkové mohou býti normální příbuzenské a přátelské styky, ale vzhledem k jejich podezřelému chování a zachycené zprávě o přítomnosti agenta CIC Jaroslava Kasky se může jednat o styky s tímto a jeho přechovávání."*[73]

Zatímco StB sledovala dům Kaskových rodičů, za jeho zdmi Josef Ludvík, jenž neměl ani ponětí o nebezpečí číhajícím venku, žádal zasvěcené osoby – kromě „domácích" Marie Kaskové a Jaroslavy Rachačové to byla Anna Ludvíková se svou matkou Helenou Martínkovou, dále švagr kurýra Jaroslava Kasky, úředník Zdeněk Strnad – o pomoc se splněním úkolů. Anna Ludvíková měla se svou matkou zařídit doručení balíků s čokoládou a dopisů sestře Aloise Bublíka do Horažďovic, bratru Jana Dospěvy do Sušice a sestře Aloise Kůse do Českých Budějovic. Vedle toho ji manžel prosil o obstarání nových kalhot pro svého společníka, který si ty své roztrhl při přechodu hranice. Zdeněk Strnad měl pak opatřit alespoň některé léky podle Ludvíkova seznamu, fotografické papíry s filmem, mikrometr a miliampérmetr. Na to mu kurýři poskytli 5 000 Kčs. Radili se s ním také o silničních kontrolách a porovnávali své falešné legitimace s jeho pravými doklady. Zdeněk Strnad také nabídl, že se pro ně pokusí získat vzorek uranové rudy.

Noc z pátku 18. na sobotu 19. května 1951 kurýři strávili v domácnosti manželů Kaskových. Po snídani odešli o patro výš do bytu Jaroslavy Rachačové. Přišel tam za nimi Josef Kaska, aby se jich zeptal na syna Jaroslava a jeho rodinu v Německu. Ke své sestře zavítala také Anna Ludvíková. Večer se vrátila, aby manžela s Vladimírem Palmou odvedla ke svým příbuzným, manželům Josefu a Miladě Macákovým do Fierlingerovy ulice čp. 18. Josef Ludvík ji totiž požádal o zajištění jiného úkrytu.

Nové „nájemníky" přijala Milada Macáková okolo 21.00 hod. Druhý den „agenti-chodci" rozmlouvali s jejím mužem Josefem Macákem, který byl zaměstnán jako strojvedoucí ČSD. Ten jim slíbil opatřit mapy, plán Českých Budějovic a úřední jízdní řád ČSD. Když Josef Macák mluvil o svých známých, kteří měli mít co do činění s armádou, Vladimír Palma ho požádal o filtr do nové vojenské plynové masky. Strojvedoucí kurýrům předal speciální klíč, kterým se daly otvírat dveře železničních vagonů. Měli tak šanci uniknout v případě po-

73 Tamtéž, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska – 3. část, úřední záznamy č. 11 a 12/51 z 19. 5. 1951.

licejní kontroly. I zde je navštívila Anna Ludvíková s dítětem, podívat se na ně přišla i další příbuzná, Kateřina Šimečková, která s nimi hovořila o perzekuci kněží a udala jim některá konkrétní jména ze svého okolí. Týž den večer, psala se neděle 20. května 1951, odešli v doprovodu Josefa Macáka a Anny Ludvíkové na vlak, na tzv. pražskou zastávku. Lístky jim předem koupil Josef Macák. U svých „ubytovatelů" si ponechali v úschově batoh s věcmi včetně samopalu, pistole si zřejmě vzali s sebou.[74]

Do Prahy dorazili Josef Ludvík s Vladimírem Palmou ve čtyři hodiny ráno v pondělí 21. května 1951. V hlavním městě, stejně jako předtím v Českých Budějovicích, potřebovali získat bezpečnou adresu, aby zde mohli přespávat. Z Wilsonova nádraží zamířili k prvnímu „kontaktu", od něhož si slibovali pomoc. Tím byl krejčí Josef Klíma z Vršovic, u kterého Ludvík bydlel během okupace. Ten ovšem poté, co se dovtípil, o co se vlastně jedná, kurýry odmítl. Od něj zamířili tramvají na Klárov. Josef Ludvík zde doufal zastihnout při cestě do zaměstnání svoji známou Marii Hrubou. Ovšem nikoli kvůli ubytování. Tato žena pracovala jako úřednice přímo ve Strakově akademii na Úřadě předsednictva vlády. Pro prachatického kurýra tak představovala potenciálně nesmírně cenný zdroj špionážních informací.[75] K setkání skutečně došlo, po krátké rozmluvě si sjednali schůzku na večer, až se bude úřednice vracet ze zaměstnání domů. Odbyla se v jedné z restaurací na Malostranském náměstí a zúčastnil se jí i Vladimír Palma. Oba kurýři úřednici v základních obrysech vysvětlili, jaká je jejich role v Československu, a sdělili jí, že mají zájem o její služby. Protože Marie Hrubá se spoluprací souhlasila, Josef Ludvík stanovil na sobotu 26. května 1951 další „zasvěcovací" schůzku.

Došlo i na vyřizování úkolů pro známé z tábora Valka. Po setkání s Marií Hrubou se kurýři vydali do Karlína k Boženě Petlánové, jíž Josef Ludvík předal Duspěvův dopis se žádostí o vyplacení dlužné částky za nábytek. Adresátka mu řekla, ať se zastaví za několik dní. Pak se oba muži vydali na Staré Město, kde bydlela sestra Vratislava Boreckého. Doma však byla pouze její matka. Ta Jose-

74 Výše uvedené výslechové protokoly Josefa Ludvíka a Vladimíra Palmy srovnej s *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-717 CB, Strnad Zdeněk a spol. – I. díl, výslechové protokoly Zdeňka Strnada z 29. 11. 1951, Marie Kaskové z 14. 11. 1951 a Josefa Macáka z 15. 9. 1951. Dále tamtéž, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-717 CB, Strnad Zdeněk a spol. – II. díl, výslechový protokol Anny Ludvíkové z 20. 11. 1951.

75 Marie Hrubá (1915–?), rozená Tenknerová, pracovala na Úřadu předsednictva vlády od 28. května 1945 v odborech, které se zabývaly personální agendou. Jejíma rukama tedy procházely všechny informace o jmenování úředníků.

fu Ludvíkovi slíbila, že dceři vyřídí, že na ni bude kurýr čekat ve 20.00 hod. na Karlově náměstí. Věra Borecká však na schůzku nepřišla, a tak ji Josef Ludvík večer znovu navštívil. Krátce spolu mluvili v jejím pokoji, prachatický kurýr vyřídil pozdravy od bratra a předal dopis, jenž obsahoval prosbu jejího bratra o poslání dokladů a vyjednání odchodu jeho přítelkyně za ním do Bavorska. Věra Borecká sice bratrovi napsala dopis, ovšem neprojevila přílišnou ochotu splnit jeho přání. Podle svých slov se obávala následků, které by to pro ni a pro matku mělo, kdyby se věc prozradila. Josef Ludvík jí prý tehdy řekl, že není třeba mít strach, že ho v Československu nechytí, protože dobře zná hranice. Kdyby jen věděl, jak se mýlí! Rozloučili se s tím, že ji navštíví, až znovu přijde do Československa, ať ona zatím informuje Boreckého přítelkyni o možnosti dostat se s jeho pomocí do Německa (to skutečně udělala, Boreckého přítelkyně prý však tuto možnost zavrhla).

Svou známou v Praze oslovil i Vladimír Palma. Stalo se tak vlastně díky náhodě. Při marném čekání na Karlově náměstí na Věru Boreckou zahlédl bývalý pohraničník, jak z tramvaje vystupuje Jiřina Suchardová. Znal ji z Rožďalovic, kde bydleli i její rodiče. Překvapená dívka odvedla oba kurýry k sobě do bytu v Paláci Charitas na Karlově náměstí č. 5. Když se jí Palma vyptal na matku – Jiřina Suchardová s ní shodou okolností nedlouho předtím v Rožďalovicích mluvila a věděla, že její syn utekl za hranice –, muži jí vysvětlili, že pracují pro britskou zpravodajskou službu. Aby jim uvěřila, že jsou skutečně agenty vyslanými ze Západu, ukázal jí Palma pistoli a falešné doklady. Kurýři měli opravdu veliké štěstí, protože Jiřina Suchardová byla zaměstnána jako zdravotní sestra v nemocnici na Karlově náměstí a slíbila jim obstarat všechny léky, které jim dal Jaroslav Kaska za úkol přinést. Vladimír Palma ji vedle toho chtěl využít pro napojení na svou bývalou přítelkyni Věru Měřickou z Čakovic, od níž hodlal dle původních instrukcí z Německa získat špionážní informace o Avii Čakovice. Jiřina Suchardová s ní měla Palmovi vyjednat setkání v Praze. Jako poznávací znamení dal Suchardové řetízek s andělíčkem, který od své dívky kdysi dostal, a svou fotografii. Kurýři ji rovněž, tak jako většinu svých kontaktů v Československu, žádali o informace, jež by mohlo využít Rádio Svobodná Evropa. Když se jí svěřili, že jedním z jejich úkolů je převést několik lidí do Bavorska, sdělila jim, že zná několik osob, které by o to také měly zájem. Rozloučili se s ní s tím, že ji vyhledají za několik dní přímo v jejím bytě, všechny věci, které se jí podaří opatřit, převezmou a případně dojednají podrobnosti ohledně převedení jejích známých.

Z dochovaných archivních pramenů není jasné, jestli kurýři na myšlenku vypravit se ještě týž den v noci do Pardubic za Palmovou sestrou Libuší Palánovou (bytem Jiříkova ulice č. 600) připadli náhle, či zda to již delší dobu zvažovali jako jednu z alternativ. Každopádně to nebylo moudré rozhodnutí. O své sestře Palma vůbec nic nevěděl. Nejenže nemusela být doma, ale navíc si nemohl být jist její reakcí, nemluvě o postoji jejího muže Josefa Palána. Kdyby ho ať již ze strachu či z jiných důvodů odmítla, zůstali by oba kurýři v nočních Pardubicích bezprizorní. A to se jim mohlo stát osudným. Přesto se však k tomuto kroku odhodlali. Nutno říci, že to příliš nevybočovalo ze způsobu jejich ilegální práce. Na konspiraci nijak úzkostlivě nedbali, o čemž svědčí i to, že se svou rolí „agentů-chodců" seznamovali poměrně široký okruh lidí.

Na cílovou adresu dorazili okolo půlnoci. Neznámé noční návštěvníky, kteří zvonili u domovních dveří, pustila dovnitř patrně domovnice, které Palma neprozřetelně sdělil, že jde za svou sestrou. Manželé Palánovi oběma odbojářům (od Ludvíka a Palmy se i oni dozvěděli, že jsou britskými kurýry) azyl skutečně poskytli. Ti u nich přespali a druhý den, v úterý 22. května, poprosili Josefa Palána, zaměstnaného u ČSD, o zakoupení nového jízdního řádu (bylo jim ovšem vysvětleno, že ještě nevyšel), prádla a potravin, na což mu dali peníze. V souladu s původními pokyny se také pokusili oslovit prostřednictvím Josefa Palána druhou Palmovu sestru žijící v Pardubicích, Růženu Pellovou (bytem Češkova ulice č. 1650), jejíž manžel byl zaměstnancem „pardubické petrolejky." Ta se však odmítla se svým bratrem sejít, protože prý byla nedlouho předtím komunistickou policií vyzvána, aby jeho případný příchod okamžitě oznámila. Bývalý pohraničník se však nehodlal jen tak vzdát, a proto se k manželům Pellovým vydal i se svým kolegou týž den večer osobně, nikdo jim však neotevřel. Když mu sestra Libuše Palánová rozmluvila i setkání s matkou, která by prý jeho náhlý příchod nepřežila, rozhodli se přistoupit ke splnění dalších úkolů. U Palánových strávili ještě jednu noc a ve středu 23. května 1951 odjeli ranním vlakem do Dlouhých Dvorů u Hradce Králové za manželkou uprchlíka Jaroslava Beneše, kterého znali z Valky. Ani tu doma nezastihli, její rodiče kurýrům sdělili, že je zrovna na Slovensku. Pro svou dceru převzali alespoň Benešův dopis, v němž ji vyzýval, aby s dítětem odešla za ním do Německa. Po Ludvíkovi poslali dvě rodinné fotografie a on jim dal adresu své manželky, na niž se měla Benešova žena obrátit, pokud by se k odchodu odhodlala.

Z Dlouhých Dvorů se vydali vlakem do Kopidlna k bývalému Palmovu zaměstnavateli, živnostníku Josefu Krausovi. Toho jejich návštěva zaskočila, nic-

méně poté, co ho zasvětili do svých úkolů, jim sehnal jízdní řád ČSD, telefonní seznam a mapu Jičínska, do níž zakreslil dvě letiště. Také jim poskytl nocleh. Palma mu tehdy navrhl, aby se i v budoucnu podílel na podzemní práci – měl vytvořit vlastní odbojovou trojku, jíž by se v budoucnu dodala z Německa vysílačka. Z dochované spisové dokumentace jasně nevysvítá, jak moc se Kraus ve skutečnosti pro tento nápad zapálil, ovšem pravda je, že si s Palmou ujednali pro případný další kontakt s kurýry ze Západu tajné heslo, které znělo „Fajfka" vyslovené čtyřikrát za sebou.

Ve čtvrtek 24. května 1951 po obědě dorazili kurýři do Prahy a ihned se znovu vypravili do Karlína k Boženě Petlánové. Josef Ludvík se však od ní dozvěděl, že po něm sušickému továrníkovi Janu Dospěvovi žádné peníze nepošle. Příští hodiny oba muži strávili bezcílným chozením po ulicích, koupili si dokonce klobouky. Okolo 18.00 hod. zazvonili u Jiřiny Suchardové na Karlově náměstí. Protože ji nezastihli, odešli za ní do nemocnice, kde si ji nechali vrátným vyvolat. Zdravotní sestra se s kurýry dohodla na setkání v sobotu 26. května 1951 v jejím bytě. Palma jí řekl, aby za jeho bývalým děvčetem do Čakovic raději nejezdila, místo toho ji požádal, aby se obrátila na několik jeho kamarádů z Rožďalovic, od nichž si do budoucna sliboval spolupráci, snad dokonce vytvoření požadované odbojové buňky pro provoz vysílačky. Jiřina Suchardová jim také přes svého přítele laboranta Jiřího Wintera zajistila ubytování. Mladík je poslal vybavené vlastnoručním vzkazem za svou nevlastní matkou Ludmilou Archlebovou do Starých Strašnic, konkrétně do ulice Melitorovská. Na této adrese strávili „agenti-chodci" všechny zbývající „pražské noci" své mise. I tuto ženu tehdy informovali, i když snad ne tak explicitně, jaké je jejich poslání, a dohodli se s ní, že její byt bude v příštích měsících využíván jako útočiště. Poznávacím heslem zde ovšem nemělo být jako u Josefa Krause v Kopidlně tajné heslo, ale červené samolepky na dopise, které jim Ludmila Archlebová k tomu účelu předala.

Následujícího dne, v pátek 25. května 1951, Ludvík s Palmou vstali okolo desáté hodiny. V podstatě volný den – schůzky s úřednicí ze Strakovy akademie Marii Hrubou a zdravotní sestrou Jiřinou Suchardovou se měly uskutečnit až příští den – využili k návštěvě výstavy KSČ v památníku odboje na Žižkově. Z Vítkova přehlédli pražské vojenské objekty, včetně Invalidovny – tam napočítali 120 vojenských nákladních automobilů, přičemž si Vladimír Palma zakreslil jejich polohu. Po zbytek dne se kurýři opět toulali po Praze.

V sobotu 26. května 1951 brzy ráno odjeli do Veletržního paláce, kde si zakoupili různé mapy a kapesní kalendáře. Odtud se Josef Ludvík vydal sám na Újezd na schůzku s Marií Hrubou, zatímco jeho přítel později zamířil za Jiřinou Suchardovou na Karlovo náměstí. Prachatický kurýr vyjel s Marií Hrubou lanovkou na Petřín. Na lavičce za hvězdárnou pak dohodli další konkrétní body spolupráce. Úřednice mu zodpověděla několik otázek týkajících se fungování Úřadu předsednictva vlády, mimo jiné mu sdělila, že předseda vlády Antonín Zápotocký má kancelář v prvním poschodí. Před rozchodem si ujednali, že ji ve věci zpravodajských informací znovu navštíví buď sám Josef Ludvík, nebo jím poslaná spojka, která se prokáže heslem „Jouza". Příběh Marie Hrubé má zajímavé postskriptum. Když je tato žena 30. června 1951 zatčena StB přímo ve Strakově akademii, není o tomto kroku informován její nejvyšší nadřízený Antonín Zápotocký: *„V podstatě šlo o to, že kádrový referent, který Marii Hrubou zdejším orgánům předával prostřednictvím obranného referenta, nezpravil přítomného s. předsedu vlády, který byl v té chvíli na zasedání komise. S. předseda vlády se cítil být dotčen, že orgánové StB s ním o zatčení jeho zaměstnankyně Marie Hrubé* [nemluvili]."[76] Velitel 5. oddělení KV StB Praha musí posléze tento postup osobně vysvětlovat na Úřadu předsednictva vlády.

Josef Ludvík s Vladimírem Palmou se znovu sešli v bytě Jiřiny Suchardové na Karlově náměstí. Tam jim byla představena zájemkyně o převedení na Západ jménem Irena (jednalo se o kolegyni Jiřiny Suchardové, zdravotní sestru Irenu Peczkovou). Kurýři stanovili jednoduchý plán: Irena přijede ve středu 30. května 1951 ranním rychlíkem do Českých Budějovic, kde ji Vladimír Palma vyzvedne na nádraží. Aby nedošlo k záměně, předala Irena kurýrům svou podobenku. Když se jich ptala, kolik bude její převedení stát, jakoukoli odměnu pro sebe odmítli. Od Jiřiny Suchardové převzali skleněné ampulky s léky, které jim dle seznamu opatřila (ani ona nechtěla žádné peníze) a rozloučili se. Vladimír Palma odjel tramvají za Ludmilou Archlebovou do Starých Strašnic, Josef Ludvík odešel za svým známým, vedoucím obchodního domu v Nuslích Josefem Bartošem. Jeho manželku totiž ve stejný den náhodou potkal na Václavském náměstí a ta mu sdělila, že její muž má jednání v Obchodním domě ARA (na rohu Perlové ulice a ulice 28. října na Starém Městě, v té době byl již

76 *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 2, interní dodatečná zpráva KV StB Praha z 31. 7. 1951. Srovnej tamtéž, Marie Hrubá – zpráva o zatčení a domovní prohlídce z 30. 7. 1951.

přejmenován na Obchodní dům Perla). Poté, co Josef Bartoš vyšel ven, kurýr se k němu přitočil a vydal se s ním ulicí Na Příkopě. Údajně mu přímo řekl, že přichází ze zahraničí jako britský agent (Josef Bartoš to při výslechu popíral, prý to takto jasně nezaznělo a on to takto nepochopil[77]) a ptal se ho na situaci v zásobování. Také ho požádal o adresu, aby za ním mohl za tři týdny přijít. Pak se i on vydal do útočiště k Ludmile Archlebové. Tam večer neprobíhal zrovna klidně a nenápadně. K této ženě totiž přišel přespat snoubenecký pár. Mladík, jenž byl prý hercem a hudebníkem Severočeského národního divadla v Liberci, se v příštích hodinách hrou na piano staral o zábavu celé pětičlenné společnosti. Pilo se víno a Ludmila Archlebová, která na rozdíl od snoubenců věděla o ilegálním poslání svých dvou hostů, na svém rozhlasovém přijímači snad dokonce vyladila vysílání z Londýna.[78]

Do Českých Budějovic kurýři přijeli vlakem druhý den, tj. v neděli 27. května 1951 okolo 20.00 hod. (celé dopoledne strávili v Praze u Ludmily Archlebové, která jim prý vykládala karty a uvařila jim i oběd, za ubytování a stravování jí zaplatili 2 000 Kčs). Jejich kroky vedly k manželům Macákovým do Fierlingerovy ulice čp. 18, jelikož zde však nikoho nezastihli, vypravili se na „nešťastnou adresu" do domu čp. 902 u dobrovodské silnice za manželi Kaskovými a Jaroslavou Rachačovou. Ještě týž večer se tam objevila i Anna Ludvíková. Zdálo by se, že nyní již komunistická tajná policie musí zasáhnout. Nestalo se ale vůbec nic.

Zní to sotva uvěřitelně, ale StB – jako v Ludvíkově případě již poněkolikáté – pohyb kurýrů na adrese, již měla kvůli zprávě o příchodu kurýra Jaroslava Kasky do Československa aktivně pokrytou – vůbec nezaznamenala. Jak je to možné? Nejednalo se zde o promyšlený a cynický plán? Nebo tu byly jiné, nám skryté důvody? Vždyť do sebe vše na první pohled zapadalo: *„Podle sledování starého Kasky, Jaroslavy Rachačové a Anny Ludvíkové jsou jejich večerní cesty a přenášení věcí a balíčků, tašek a pod. velmi podezřelé, zvláště pro jejich nápadné chování – rozhlížení a otáčení se, je zde důvodné podezření, že celé příbuzenstvo Kasků, Rachačů a Ludvíků napomáhá Jaroslavu Kaskovi, tohoto ukrývá*

77 Tamtéž, výslechový protokol Josefa Bartoše z 19. 9. 1951.

78 K činnosti kurýrů po odjezdu z Českých Budějovic kromě jejich výše uvedených výslechových protokolů viz také *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, výslechový protokol Boženy Petlánové z 8. 9. 1951. Dále tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 2, výslechové protokoly Marie Hrubé z 2. 8. 1951 a 22. 9. 1951, Jiřiny Suchardové z 24. 9. 1951 a 16. 8. 1951, Josefa Krause z 2. 8. 1951, Josefa Bartoše z 27. 8. 1951 a 19. 9. 1951 a Věry Borecké z 14. 8. 1951.

a tím mu umožňuje jeho špionážní a protistátní činnost."[79] Důvod byl zřejmě prozaický a vlastně stále týž. Z tajných zpráv vyplývá, že sledování domu u dobrovodské silnice přinášelo jisté problémy: *„…ve večerních hodinách jest Dobrovodská silnice skoro liduprázdná a sledování bude obtížné."*[80] Josef Ludvík a jeho kolega měli obrovskou dávku štěstí, že se svými odchody a příchody trefili přesně do doby, kdy příslušníci StB a jimi nasazený agent v monitorování buď polevili, nebo v něm vznikla hluchá místa. Snad se také příliš zaměřili na kurýra Jaroslava Kasku a možnost, že by ze Západu místo něj přišel někdo jiný, do svých výpočtů nezahrnuli. K přímé akci, razii v domě, se příslušníci komunistické tajné policie neodhodlali. Při znalosti příštích událostí však víme, že se Štěstěna začala od obou „agentů-chodců" odvracet. Jejich pád, který je bude stát život, totiž smutnou ironií osudu přivodila stejně intenzivní smůla.

Sledování manželů Kaskových a jejich známých českobudějovickými tajnými policisty přece jistý výsledek mělo. Jejich agent vystupující v archivních materiálech pod značkou AV-58511 a krycím jménem „Maria" (z úředních záznamů nelze tuto osobu jednoznačně identifikovat, pravda je, že se na sledování podílel technický úředník národního podniku Igla František Sova, který bydlel nedaleko manželů Kaskových) se dal v sobotu 19. května 1951 nenuceně do řeči s Jaroslavou Rachačovou, která venčila svého psa před domem čp. 902 (Josef Ludvík a Vladimír Palma se v tu chvíli skrývali za jeho zdmi). Novinky o kurýrovi Jaroslavu Kaskovi na ní sice agent vyzvídal marně, žena se mu nicméně neprozřetelně svěřila s tím, že objekt jeho zájmu opravdu ze zahraničí do Českých Budějovic chodí: *„Z agenturního napojení na Rachačovou se potvrdilo, že sem Kaska dochází."*[81] Druhý den měl podobné štěstí, když svého známého, vedoucího komunálního podniku v Suchém Vrbném Miloslava Hořejšího, vyprovokoval předstíraným protirežimním postojem k přiznání, že patří k osobám, které přes Josefa Kasku předávaly jeho synovi špionážní zprávy: *„Podle poznatků na zdejším KV-StB má Kaska míti na našem území vybudovanou síť svojich spolupracovníků, podle přiznání Hořejšího jest on jeden z nich a přiznal se, že pro Kasku zprávy předával otci."*[82] StB tak neúprosně sbírala jeden poznatek za druhým.

79 *ABS*, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska" – 3. část, úřední záznam č. 12/51 z 19. 5. 1951.
80 Tamtéž.
81 Tamtéž.
82 Tamtéž, úřední záznam č. 25/51 z 23. 5. 1951 a úřední záznam č. 26/51 z 31. 5. 1951.

V onen nedělní večer 27. května 1951 kurýři v domě manželů Kaskových a Rachačové převzali balíky s věcmi, které jim tam pro ně doručili jejich spolupracovníci během jejich dočasné nepřítomnosti. Od příbuzných Aloise Bublíka, které v Horažďovicích s dopisem a čokoládou navštívila tchyně prachatického kurýra Helena Martínková, zde byl připraven k přenesení do Německa balík s cennostmi (zlaté mince, prsteny, perly). Filomena Vaňková z Českých Budějovic poslala svému bratru Aloisi Kůsovi přes Annu Ludvíkovou částku 36 000 Kčs. Zdeněk Strnad zanechal na této adrese slíbené léky, fotografické papíry s filmem, mikrometr a miliampérmetr. Jen vzorek uranové rudy chyběl. Než se kurýři vydali v doprovodu Anny Ludvíkové znovu za manželi Macákovými do Fierlingerovy ulice čp. 18, přibalila jim Marie Kasková ještě tričko a knížku Dobrodružství veverky Zrzečky pro vnučku v Bavorsku.

U manželů Macákových, kam mezitím dorazila Milada Macáková, se kurýři rovnou uložili ke spánku. Když druhý den, v pondělí 28. května 1951, Vladimír Palma vymluvil svému staršímu druhovi cestu do Prachatic, kde chtěl Josef Ludvík oslovit několik svých známých ohledně zapojení do odbojové činnosti – Palma jistě správně argumentoval tím, že je to v tuto chvíli již zbytečné riziko, že by bývalý prachatický policista mohl být ve svém působišti poznán – strávili oba muži u Macáků zbytek dne odpočinkem. Odpoledne přišla za Josefem Ludvíkem opět jeho žena, která s sebou přivedla oba syny. Zatímco malý Václav se s otcem setkal přímo v bytě, staršího Josefa viděl jeho otec jen zpovzdálí, riziko podřeknutí se, jež by mohlo ohrozit široký okruh lidí, bylo příliš vysoké. Je zapotřebí říci, že Anna Ludvíková nesla manželovy ilegální příchody do Československa těžce, uvědomovala si nebezpečí hrozící všem zúčastněným. Proto svého muže od dalších takových dobrodružství odrazovala, ale bez úspěchu. Příští události jí bohužel daly plně za pravdu.

V úterý 29. května 1951 převzali Ludvík s Palmou i na této adrese slíbené předměty a zpravodajské informace. Strojvedoucí Josef Macák jim předal úřední jízdní řád ČSD, dále plánky malého letiště u Rudolfova a vojenských kasáren ve Vysokém Mýtě a také popis vysílací stanice u Českého Krumlova. Do jejich příštího příchodu slíbil opatřit různá úřední razítka, včetně policejních. Filtr do vojenské plynové masky nezískal. Mapy a plán Českých Budějovic a navíc ještě předválečný místopis Čech přinesl vlakový průvodčí v penzi Leopold Šimeček, jehož žena již předtím „agenty-chodce" informovala o perzekuci farářů. Nyní museli čekat do druhého dne, kdy měla z Prahy přijet zájemkyně o cestu na Západ, Irena Peczková. Nedalo se také vyloučit, že se na poslední

chvíli ozve, či dokonce objeví manželka Jaroslava Beneše, známého z uprchlického tábora Valka, u jejíchž rodičů v Dlouhých Dvorech u Hradce Králové zanechali vzkaz.

Lze konstatovat, že cíle mise, které kurýrům v Německu vytyčili Jaroslav Kaska a major Václav Cukr – „Viktor Cook", byly v podstatě splněny. Samozřejmě nikoli zcela, s tím ale nikdo nepočítal. Do Bavorska odnášeli skoro vše, co na nich bylo žádáno, dokonce i denní tisk. Na různých místech získali nové kontakty a spolupracovníky (některé velice zajímavé), z nichž se dala vytvořit fungující odbojová síť, plnící celou řadu úkolů, od tajného ubytování kurýrů a vyřizování vzkazů po sbírání špionážních informací a možná i obsluhu vysílaček. I „soukromé" poslání pro známé v lágru Valka nevyšlo naprázdno, byť zejména převedení určených osob ztroskotalo (manželka Jaroslava Beneše se nakonec neukázala ani o sobě nedala vědět). Ovšem nikoli vinou obou mužů. Zbývalo jediné – vrátit se.

Ve středu 30. května 1951 dopoledne poslal Josef Ludvík Vladimíra Palmu v doprovodu Josefa Macáka na vlakové nádraží, aby vyzvedli Irenu Peczkovou. Ta nepřijela sama, nýbrž s sebou vzala svou přítelkyni, prodavačku Věru Vodičkovou, která rovněž zatoužila po svobodě. Muži obě přivedli k Macákům do Fierlingerovy ulice. Tam záhy začaly poslední přípravy k odchodu za hranice. Vladimír Palma si vzal svůj samopal, který zůstal od přechodu hranice zabalen a ukryt. V případě střetu s pohraničníky to měl být jejich trumf. Poslední, co mohl Macák pro kurýry, kteří u něho nalezli útočiště, učinit, bylo zakoupení lístků na vlak, na který je následně i doprovodil. Čtveřice odpoledne vyjela z tzv. plzeňské zastávky do Strakonic. Aby nevzniklo sebemenší podezření, dívky seděly zvlášť a dělaly, že kurýry neznají. Ve městě dudáků, kam dorazili okolo 17. hodiny, všichni přestoupili na autobus směrem na Vacov. Až tam však nedojeli. Z bezpečnostních důvodů vystoupili jednu stanici před touto obcí. Zdálo se, že vše se už poněkolikáté bude odehrávat podle stejného scénáře, nic nenasvědčovalo blížící se katastrofě.

Po odjezdu autobusu se skupina pod vedením Josefa Ludvíka vydala pěšky polními cestami na Úbislav. Kurýři vyndali z tlumoku pistole a dali si je do kapes. Po dalším pochodu překřížili vimperskou silnici a vkročili do stále hlubších šumavských lesů, jimiž se prodírali ve směru na Horskou Kvildu. Po další hodině chůze se Josef Ludvík rozhodl putování přerušit a pokračovat až příštího rána. Čtveřice se tedy „utábořila". Bylo okolo 23.00 hod. Druhý den, psal se čtvrtek 31. května 1951, skupinu čekala poslední etapa cesty. Po rozednění,

nebo snad možná dokonce ještě za tmy, se všichni ustrojili a muži si znovu připravili zbraně. Vladimír Palma vybalil i samopal a vložil do něj zásobník. Josef Ludvík zřejmě vedl výpravu kolem Horské Kvildy stále blíže hranicím ve směru na Filipovu Huť a Černou Horu. Neschůdný a nepřehledný terén, nutnost maximální ostražitosti před příslušníky Pohraniční stráže, kteří mohli kdykoli ze skrytu zaútočit, to vše činilo cestu namáhavou, zdlouhavou, nervy drásající. Hodiny se vlekly. Kurýři a jejich chráněnky občas zastavili, najedli se a odpočinuli si, aby po několika minutách pokračovali dál. To, že Josef Ludvík ztratil někdy odpoledne v lese orientaci, samo o sobě fatální být nemuselo. Bylo ironií osudu, že zřejmě stačilo jen ještě chvíli vytrvat a dál se řídit podle buzoly. O tom, že to není zapotřebí, přesvědčila oba kurýry kromě zdlouhavého pochodu především jedna paradoxní okolnost. Okolo 19.00 hod. narazili v lese na kámen, který považovali za hraniční. K chybnému úsudku je přivedlo to, že kámen byl očíslovaný. Jednalo se však o obyčejný mezník v lese![83] Příznačné je, že se v pozdějších materiálech objeví, že nikoli číslo na osamělém kameni, ale nakreslený hákový kříž kurýry definitivně přesvědčil, že jsou již v bezpečí v Německu.[84]

Chyba střídala chybu. Pokud by již byli v Bavorsku, ale neznámo kde, bylo nutné učinit dvě věci. Přesně tak, jak to udělal Josef Hasil se svým bratrem, s nimiž Josef Ludvík téměř před rokem absolvoval svou první cestu přes železnou oponu, a vlastně i v souladu s instrukcemi řídícího orgána Jaroslava Kasky pro takovouto situaci, bylo třeba veškeré přenášené věci ukrýt v lesním porostu. I se všemi zbraněmi! Kdyby padly do rukou německé Grenzpolizei, zabavila by je a vše by se tím nesmírně zkomplikovalo.

Nyní musí kurýři zjistit, kde přesně jsou. Z lesa vidí louku a několik stavení. Josef Ludvík, teď již naprosto bezbranný, se k nim vydá, s odstupem ho následuje i jeho kolega s oběma uprchlicemi. Nebezpečná, hazardní hra na kočku a na myš – co jiného byly operace kurýrů v padesátých letech? – tak dospěla k nevyhnutelnému konci. Jakmile vstoupí mezi první domy, doslova padne

83 Tamtéž, úřední záznam č. 9/51 pořízený velitelem VO StB Vimperk pro KV StB České Budějovice z 5. 6. 1951.

84 Informace o údajném hákovém kříži, která se samozřejmě ocitla i v textu rozsudku, byla obsažena až v Palmově druhém výslechovém protokolu, který s ním dne 18. 6. 1951 sepsali příslušníci KV StB Praha. V prvním zachovaném protokolu bývalého pohraničníka, sepsaném na Velitelství PS na Smíchově dne 1. 6. 1951, žádná informace o hákovém kříži na kameni pochopitelně není. U Josefa Ludvíka pak na toto tvrzení nenarazíme vůbec.

do náruče právě procházející tříčlenné hlídce Pohraniční stráže. V beznadějné situaci se ještě pokouší uprchnout, ale zastaví ho střelba. O několik minut později skončí stejně i Vladimír Palma s oběma dívkami. Automobil v lese za Finsterau čeká zbytečně, svých agentů se Jaroslav Kaska již nikdy nedočká.

A kde k této tragické události došlo? Ve skutečnosti prachatický kurýr vedl skupinu, a je to jen další smutný a neuvěřitelný paradox, s téměř milimetrovou přesností. Vše totiž nasvědčuje tomu, že se tak stalo v prostoru obce Bučina.[85] Vzdálenost od hraniční čáry (dnes u turistů oblíbený hraniční přechod Bučina – Finsterau) činí zhruba šest set metrů! Metry, které rozhodovaly o životě a smrti. Štěstí, které Josefa Ludvíka tak dlouho provázelo, se od něj náhle odvrátilo.

Soudní procesy a likvidace odbojové sítě

Zatčení obou kurýrů nebylo tragédií jen pro ně samé, ale i pro desítky dalších lidí. Ačkoli se Josef Ludvík pokoušel svou činnost co nejvíce bagatelizovat a své výpovědi usměrnit tak, aby do osidel komunistické tajné policie spadlo co nejméně lidí – *„Po dobu vyšetřování svojí zbabělost a strach před spravedlivým potrestáním Ludvík potvrdil tím, že chtěl spáchat sebevraždu, což mu však bylo překaženo. Je nutné dívati se na Ludvíka jako na nebezpečného zločince, který je schopen všech špatností a který musel být během vyšetřování stále usvědčován.“*[86] – byl to spíše boj na zdrženou. O výsledku bylo předem rozhodnuto. Nešlo přitom jen o brutalitu vyšetřovatelů, jejichž metody byly plně srovnatelné se způsoby německého Gestapa, jehož výslechům se dalo odolávat jen po určitou dobu.[87] StB měla navíc k dispozici další svědectví (nezávisle na Josefu

85 *ABS*, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska“ – 3. část, úřední záznam č. 9/51 pořízený velitelem VO StB Vimperk pro KV StB České Budějovice z 5. 6. 1951.

86 Tamtéž, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, akce „Ludvík a spol.“ – trestní oznámení KV Stb Praha z 28. 9. 1951.

87 Kurýři byli ihned po zadržení odvedeni na útvar PS Bučina, odtud je pohraničníci odvezli na velitelství brigády do Volar. Poté putovali na Velitelství PS MNB v Praze na Smíchově, kde si odbyli první vyčerpávající výslechy. Dne 8. 6. 1951 večer si je převzalo KV StB Praha a uvěznilo je v Bartolomějské. Josef Ludvík skončil v cele č. 37, Vladimír Palma v cele č. 69. Do Prahy je následně přijeli vyslýchat i příslušníci KV StB České Budějovice. Viz tamtéž, návrhy a rozkazy k zatčení z 14. 6. 1951, výslechové protokoly Josefa Ludvíka a Vladimíra Palmy z 20. a 23. června 1951. Dne 29. 9. 1951 ráno předalo KV StB Praha oba kurýry do vazby Státního soudu Praha v pankrácké věznici. Viz *NA*, f. Státní soud Praha – nezpracováno, sp. zn. 6 Ts I 76/51, zprávy o převzetí vězňů.

Ludvíkovi byl např. na počátku května 1951 zatčen kurýr Antonína Kubala) a také vlastní agenturní poznatky. Vedle fatálního průniku mezi odbojáře díky zatčení Ludvíka a Palmy se ukázal jako zničující také fakt, že toto podzemí bylo vystavěno z velké části na příbuzných a známých hlavních aktérů. To sice skýtalo jisté výhody, nicméně od samého počátku to v sobě zároveň neslo zárodek příští katastrofy. Za těchto podmínek – všichni se znali – byla konspirace téměř nemožná. Lze proto říci, že i bez kolapsu Ludvíkovy a Palmovy mise bylo rozbití této rozvětvené protikomunistické odbojové sítě jen otázkou času.[88]

Komunistické tajné policii se tak v příštích týdnech podařilo rozkrýt v podstatě celou síť spolupracovníků Jaroslava Kasky, Jana Maška a Josefa Ludvíka. Jednalo se téměř o sto lidí, jejichž zatčení proběhlo v několika vlnách.[89] K té první došlo 18. července 1951, tedy měsíc a půl od zatčení Ludvíka a Palmy. Jak vidno, StB nechtěla nic uspěchat, uvědomovala si, jaké možnosti se jí nabízejí. Mezi prvními „realizovanými", jichž bylo celkem jedenáct, figurovala i manželka prachatického kurýra Anna Ludvíková.[90]

A katastrofám ještě nebyl konec. V srpnu 1951 se do Československa vydali znovu i Jaroslav Kaska s Janem Maškem, kteří měli mimo jiné za úkol zjistit rozsah destrukce své podzemní sítě. Když se vraceli přes Rakousko zpět, byli dne 17. srpna 1951 zadrženi vojáky Rudé armády. Sověti je právem považovali za cenný zdroj informací o aktivitách západních zpravodajských služeb, proto je odvezli do Moskvy. Ve vyšetřovací vazbě strávili devět měsíců, teprve 14. května 1952 byli oba kurýři v Čopu předáni československé straně.

Mezi přibližně 250 lidmi, které komunistický režim poslal z politických důvodů na šibenici, nalezneme 43 popravených kurýrů.[91] Bohužel jsou mezi nimi

88 V tajné sumarizační zprávě o likvidaci „skupiny Kaska", kterou pro MNB vypracovalo KV StB České Budějovice, se přímo píše: *„Dne 18. července 1951 bylo započato s likvidací skupiny agenta Jaroslava Kasky na základě výpovědi agentů Ludvíka a Palmy a na základě dalších operativních poznatků." ABS*, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska" – 3. část, souhrnná zpráva KV StB České Budějovice pro MNB (Velitelství StB) z 26. 7. 1951.

89 Tamtéž, vyhodnocení archivního svazku č. 3067 KS StB České Budějovice z 16. 10. 1955.

90 Dalšími zatčenými byli Josef Kaska, Marie Kasková, Zdeněk Strnad, Josef Macák, Milada Macáková, Augustin Vaněk, Filomena Vaňková, Věra Strnadová, Helena Martínková a Jaroslava Rachačová.

91 Vojenští historici Ivo Pejčoch a Prokop Tomek došli na základě svého výzkumu k číslu 42 popravených „agentů-chodců". Historikovi Ondřeji Hladíkovi se dodatečně podařilo objevit ještě jeden takovýto tragický případ, a sice kurýra Františka Vacka. Ten skončil na pankráckém popravišti dne 3. 8. 1954. Viz PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišt*; HLADÍK, Ondřej: František Vacek – krátká kariéra popraveného agenta-chodce. In: *Paměť a dějiny*, 2013, roč. VII, č. 1, s. 103–114.

i jména Josef Ludvík a Vladimír Palma. Soudní líčení s nimi a s dalšími šesti lidmi, kteří se do jejich ilegální činnosti zapojili – Josefem Krausem, Jiřinou Suchardovou, Marií Hrubou, Ludmilou Archlebovou, Jiřím Wintrem, Věrou Boreckou – se konalo před tribunálem Státního soudu Praha v soudní budově na Pankráci ve dnech 26. a 27. února 1952. Zde je třeba říci, že se jednalo pouze o první z mnoha politických procesů s lidmi tvořícími Kaskovu či Ludvíkovu odbojovou síť. Např. manželka prachatického kurýra Anna Ludvíková se spolu s dalšími lidmi z Českých Budějovic dostala do soukolí komunistické justice až 23. července 1952. Vyšla z něho se čtyřletým trestem.[92]

Předsedou senátu, který se měl vypořádat s první skupinou *„vyznavačů reakčního směru a přisluhovačů zrádné emigrace“*, byl dr. Vladimír Siegl, jemuž sekundovali soudci z povolání kapitán dr. Cyril Král a dr. Zdeněk Kaláb. Jako soudci z lidu byli tehdy přizváni strážmistr SNB Josef Leba a František David z Chlumu u Třeboně. Za prokuraturu intervenoval dr. Ervín Munk. Josef Ludvík i Vladimír Palma byli líčeni jako zrádci dělnické třídy, s nimiž je nutno podle toho také jednat. Soud podle svých slov nemohl jako *„zástupce pracujících“* a *„v zájmu všeho občanstva hazardovati s nejvyššími povinnostmi ke státu“*. A uložil tak, za údajný trestný čin velezrady podle § 78 a trestný čin vyzvědačství podle § 78 trestního zákona, dva tresty smrti. Soudci se tak ukázali být nemilosrdní i v případě Vladimíra Palmy, kterému bylo v tu dobu pouhých 25 let. Následovaly ještě vedlejší tresty, propadnutí celého jmění, ztráta čestných práv občanských navždy a vyloučení z vojska. Zbývajících šest obžalovaných dostalo tresty v rozmezí 3–15 roků. V odůvodnění rozsudku mimo jiné stojí: *„Američtí a ostatní imperialisté kapitalistického západu snaží se ze všech sil narušovati poměry v lidově demokratických státech, které pod vedením Sovětského svazu jdou po cestě k socialismu a jsou obhájci míru. Ve své nenávisti nad tím, že část světa unikla z kapitalistického jha, pokouší se zadržeti vývoj poměrů v těchto státech a všemi prostředky usilují o zvrat poměrů u nás zpět ke kapitalismu. Používají k tomu osob, které z různých důvodů odcházejí od nás illegálně do nepřátelského nám západního Německa a které se za jidášský groš propůjčují k nejhorším trestným činům proti našemu státu.“*[93]

92 *ABS*, f. MV-H, inv. j. H-374, akce „Kaska“ – 1. část, přehled o odsouzených osobách v akci „Kaska a spol.“.

93 *NA*, f. Státní soud Praha – nezpracováno, sp. zn. 6 Ts I 76/51, protokol o hlavním líčení a rozsudek Státního soudu Praha z 27. 2. 1952.

Samotného přelíčení se v soudní budově na Pankráci účastnili někdejší kolegové obou kurýrů z řad příslušníků SNB a Pohraniční stráže. Atmosféru, která tam tehdy panovala, nám přiblíží tajná zpráva Státní prokuratury: *„Líčení bylo tajné, bylo však provedeno před kvalifikovanou veřejností, sestávající ze 150 příslušníků SNB a z 230 příslušníků PS útvaru, kteří sledovali průběh hlavního líčení velmi pozorně. Skutková podstata věci byla probrána velmi podrobně a jak soud, tak prokurátor využili i po stránce politické tento proces k tomu, aby zvýšili bdělost a ostražitost příslušníků SNB a PS útvarů. Prokurátor provedl ve své závěrečné řeči široký politický rozbor rámce, do kterého zapadá činnost obviněných, a předseda soudu v odůvodnění rozsudku podrobně rozebíral jak činnost obviněných, tak uložené jim tresty. Přítomní orgánové SNB a příslušníci PS útvarů vyjádřili po hlavním líčení svoji spokojenost s průběhem jeho i rozsudku."*[94]

Josef Ludvík a Vladimír Palma se proti hrdelnímu rozsudku odvolali k Nejvyššímu soudu. Ten nad jejich případem zasedl 15. dubna 1952 a rozsudek soudu nižší instance po líčení, jež trvalo krátce, od 8.00 do 15.00, potvrdil.[95] Stejně se oběma kurýrům vedlo u dělnického prezidenta Klementa Gottwalda, který jim odmítl udělit milost. V této souvislosti nelze neuvést těžko uvěřitelnou okolnost. Na rozdíl od Josefa Ludvíka, v jehož případě doporučení udělit milost Státní soud neschválil, bylo u Vladimíra Palmy udělení milosti doporučeno poměrem hlasů 3:2. Příznačné je, že oba soudci z lidu hlasovali proti udělení milosti (ztotožnili se s názorem prokurátora) a přehlasovat je museli soudci z povolání, včetně předsedy tribunálu (sic!).[96] I tak se však na původním verdiktu nic nezměnilo.

K popravě na šibenici došlo dne 8. července 1952 na nádvoří pankrácké věznice. V 5.05 hod. přivedli dozorci pod šibenici, kde již čekali soudce dr. Zdeněk Kaláb, prokurátor dr. Ervín Munk a zapisovatelka H. Frantálová, vězně Josefa Ludvíka. O tři minuty později kat zahájil exekuci, v 5.10 hlásil, že *„výkon byl proveden"*. V 5.14 přítomný lékař konstatoval Ludvíkovu smrt. Následovala poprava Vladimíra Palmy, který ještě před smrtí stihl pronést *„Bože, Bože…"*[97]

94 Tamtéž, sp. zn. 7 Spt I 120/51, zpráva Státní prokuratury v Praze pro Generální prokuraturu o trestním řízení proti Josefu Ludvíkovi a spol. z 28. 2. 1952.

95 Soudci odvolacího senátu byli: dr. Ladislav Malý (předseda), dr. Arnošt Heller, dr. Sedláček, plk. Otakar Matoušek, pplk. dr. Sedláček (soudci z povolání) a dělnice Jana Hladká s valcířem Jar. Bíbou (soudci z lidu). Generální prokuraturu zde zastupoval dr. Emanuel Čimbura.

96 *NA*, f. Státní soud Praha – nezpracováno, sp. zn. 6 Ts I 76/51, protokol o hlasování z 24. 4. 1952.

Jaroslav Kaska a Jan Mašek měli větší štěstí. Oba byli ve svých vlastních procesech odsouzeni „jen" na doživotí a v roce 1964 je z vězení propustili. Snad stojí za zmínku i osud dvou uprchlic, které prachatický kurýr se svým kolegou převáděli. Krajský soud v Praze Irenu Peczkovou a Věru Vodičkovou odsoudil již 5. prosince 1951 za trestný čin pokusu o nedovolené opuštění republiky k 13 měsícům odnětí svobody.[98]

Oba muži zaplatili za svůj protirežimní postoj cenu nejvyšší. Rehabilitováni byli rozsudkem Vyššího vojenského soudu Tábor dne 2. října 1990 na základě zákona č. 119/90 Sb.[99]

Osud ostatků popravených z politických důvodů se v mnoha případech nepodařilo dodnes vypátrat. Nenávist režimu vůči jeho odpůrcům šla doslova až za hrob, místo posledního odpočinku mělo být proto utajeno. Rodina Josefa Ludvíka měla v tomto ohledu štěstí. Na konci 60. let minulého století informoval Annu Ludvíkovou její známý, který snad tehdy pracoval na Ďáblickém hřbitově, že je její muž pohřben právě tam, konkrétně v nejsvrchnější řadě šachtového hrobu č. 26 (pořadové číslo 34) spolu s dalšími čtyřmi popravenými a pěti chudými (v šachtě nalezlo poslední odpočinek 40 lidí, rakve byly kladeny vždy po deseti vedle sebe).[100]

Závěr

Státní bezpečnost vytvořila v 60. letech uplynulého století pro své interní potřeby tajnou statistiku, která vypočítávala, že se od roku 1950 do roku 1960 zapojilo do činnosti amerických zpravodajských služeb nejméně 2 299 osob, do britských 1 090 a do francouzských 535.[101] Provedeme-li prostý součet, dojdeme k výsledku, který nám říká, že se počet lidí angažovaných v této formě odboje blíží čtyřem tisícům. Patřili k nim jak samotní kurýři, tak jejich řídící

97 Tamtéž, protokoly o výkonech trestu smrti z 8. 7. 1952.

98 *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík Josef a spol. – mapa č. 1, rozsudek Krajského soudu v Praze z 5. 12. 1951.

99 *NA*, f. Státní soud Praha – nezpracováno, sp. zn. 6 Ts I 76/51, usnesení Vyššího vojenského soudu Tábor z 2. 10. 1990 sp. zn. Rtv 256/90.

100 Rozhovor autora s Josefem Ludvíkem, synem kurýra Josefa Ludvíka, dne 11. 6. 2012 v Českých Budějovicích. Ve svém archivu má původní lístek s informací o hrobu svého otce.

101 PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti*, s. 23–26.

důstojníci, domácí pomocníci a podporovatelé. Z výše uvedených skutečností celkem jasně vysvítá, že činnost „agentů-chodců" rozhodně nebyla, minimálně co do množství nasazených lidí, bagatelní záležitostí. Jejich aktivity byly reálné, a co víc, číslo, k němuž StB v souvislosti s nimi došla, může být paradoxně podhodnocené. Zahrnuje totiž pouze ty případy, které komunistické bezpečnostní složky odhalily či zaznamenaly – a jejich úspěšnost v tomto směru jistě nebyla stoprocentní.

Zcela jiné je to s námitkou, která poukazuje na mnohdy nejednoznačnou motivaci samotných „agentů-chodců". Jaká vlastně byla? Z jakých ideových zdrojů vyrůstala? Nehrály při rozhodnutí stát se kurýrem spíše než vlastenecké a ideové pohnutky důvody sociální? Vždyť poměry v uprchlických táborech ve válkou vyčerpaném Německu či Rakousku lidem, kteří přišli o svůj domov, často neumožňovaly důstojný život. A příslib finanční odměny za cestu za hranice a plnění zpravodajských úkolů pro různé skupiny a dalších výhod, např. urychlení emigrace, byl lákavý.

Zajímavou kapitolou je vedení československého poúnorového exilového odboje. U něj lze poměrně snadno prokázat jak ideovou, tak personální kontinuitu s protinacistickým odbojem. Vedle jmen, která již v textu zazněla – majoři František Bogataj, Václav Cukr, Karel Černý, Rudolf Drbohlav, plukovníci Jaroslav Kašpar a Alois Šeda, generál František Moravec (před válkou velitel čs. vojenského zpravodajství, jenž v této činnosti pokračoval během druhé světové války v britském exilu) – nelze nezmínit někdejšího ministra obrany londýnské exilové vlády Sergeje Ingra. Všichni tito muži a mnozí další dělali za hranicemi vše pro to, aby v Československu opět zavládla demokracie.

Rozlišit, jaké motivy u toho kterého kurýra převládaly, je velice složité. Zde je třeba mít na paměti jednu důležitou okolnost. Prameny, které nám v této věci nejčastěji slouží jako zdroj informací, pocházejí z dílny „státněbezpečnostních" složek. V nich kurýři již vystupují v pozici „zpacifikovaného nepřítele lidu", který jen čeká, jaký trest mu bude vyměřen. Tento stav poměrně jednoznačně implikoval jejich strategii pro přežití. Ta se až na výjimky pochopitelně nemohla zakládat na hrdém přiznání se k odboji a demonstraci pevného ideového zakotvení, které kurýry k této činnosti vedlo. Ani sama komunistická justice mnohdy neměla přílišný zájem akcentovat u souzených cokoli jiného než „zvrácený oportunismus". Je také třeba upozornit, že některé zpravodajské centrály za hranicemi samy své kurýry školily, jak před vyšetřovateli své motivy rozostřit. Podle instrukcí se je měli v případě zatčení pokusit zlehčovat

s poukazem na svou lehkomyslnost, dobrodružnou povahu a také bezzásadovost (za hlavní motivaci měla být vydávána finanční odměna).[102]

Jak si v tomto ohledu stál Josef Ludvík? Tento „agent-chodec" po svém zatčení nejprve tvrdil, že za jeho cestami do Československa stála pouhá touha vidět rodinu, některé cesty buď vůbec neuváděl, nebo podstatné detaily, z nichž vyplývala jeho hlubší angažovanost na zpravodajských operacích, zamlčoval. Mimo jiné tím statečně kryl své spolupracovníky. Jasnější obrysy dostaly jeho aktivity až později, poté, co vyšetřovatelé získali informace z jiných zdrojů, čehož okamžitě při výsleších využili. Obraz ideově nezainteresovaného cestovatele přes hranici tím dosti utrpěl.

Z toho, co víme, se zdá evidentní, že Josefu Ludvíkovi nové poúnorové poměry nijak neimponovaly. Svědčí o tom nejen jeho sympatie k politice Československé strany národně socialistické (mimochodem stejné to bylo i u jeho tchána a tchyně), ale i jednoznačně odmítavé postoje k novému režimu ze strany jeho příbuzných. Ti se sami aktivně zapojili do protikomunistického odboje a také za to záhy pykali, čehož byl Ludvík přímým svědkem. Je ovšem pravda, že on sám zůstával až do svého útěku, který nese všechny znaky zkratového jednání, pouze pasivním divákem (do jeho posledního výslechového protokolu určeného již pro soudní řízení ovšem StB cynicky vložila jeho přiznání k dlouhé a promyšlené přípravě útěku[103]). K Ludvíkově proměně v protikomunistického odbojáře tak přispěla souhra okolností a možná i pouhá náhoda.

Pokusme se Ludvíkovu odbojovou činnost „agenta-chodce" shrnout. Poskytne nám to zajímavá data. Šumavský kurýr vykonal v komunistickém Československu celkem šest zpravodajských operací. Z toho čtyři v roce 1950 a dvě v roce 1951. Ta poslední, jak víme, skončila jeho zatčením. Kromě prvních dvou akcí byl vždy ozbrojen, a to pistolí. Pouze jedinkrát disponoval falešnými doklady, žádný speciální výcvik nepodstoupil. Hranice úspěšně překonal jedenáctkrát, po dvanácté skončil v podstatě jen několik metrů před hraniční čárou v rukou pohraničníků.

V jakém prostoru se odehrávaly tyto nebezpečné přechody nejčastěji? Pro přehlednost započtěme i onen poslední, neúspěšný pokus. Nejexponovanějším

102 Viz např. svědectví „francouzského" kurýra Otakara Raulíma. Viz VLČEK, Vojtěch: *Totalitám navzdory.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2011, s. 265.

103 *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-1156 MV, Ludvík a Palma – mapa č. 1, výslechový protokol Josefa Ludvíka z 28. 9. 1951. Jedná se o stylizovaný tzv. otázkový výslechový protokol.

kanálem se stala cesta přes Kvildu (6x), druhým nejčastěji použitým úsekem byl Horní či Dolní Cazov, tedy v podstatě prostor České Žleby (3x), následuje Třístoličník (2x) a Nové Údolí (1x). Denní přechody nad těmi nočními převažují v poměru 9:3. Je zde možné vypozorovat zajímavou souvislost. Přes Kvildu a Třístoličník se chodilo ve dne (myšlena je poslední etapa přechodu), přes České Žleby a Nové Údolí naopak v noci (v jednom případě patrně za svítání). Při dnešní znalosti terénu a hlavně po prozkoumání dobových map je odpověď jasná: zatímco v prvních dvou případech skryl „agenty-chodce" hustý les, v dalších dvou tento souvislý ochranný pás chyběl, a tak ho nahradil příkrov tmy.

A pro jaké tajné zpravodajské služby Josef Ludvík v německém exilu vlastně pracoval? První, druhá, třetí a čtvrtá mise se uskutečnila v režii americké CIA. „Agenta-chodce" Josefa Ludvíka do Československa vysílala skupina plukovníka Jaroslava Kašpara –„Pátého" (z jejího pověření šel celkem 3x), přičemž zde jako Ludvíkův řídící orgán figuroval major Karel Černý. Skupina majora Rudolfa Drbohlava – „Ralpha" pak využila služeb bývalého policisty pouze jednou, roli řídícího důstojníka zastal patrně sám Drbohlav. Pátá mise proběhla zřejmě pod patronací americké CIC. Řídícím orgánem zde s největší pravděpodobností byl vedoucí činovník Bílé legie, Slovák Josef Vicen. Poslední zpravodajský úkol uložila Josefu Ludvíkovi prostřednictvím majora Václava Cukra alias „Viktora Cooka" britská CIO. Získal a řídil ho jeho příbuzný Jaroslav Kaska.[104]

V roce 2012, kdy v prostorách Muzea Policie České republiky proběhla konference *Kurýři a převaděči na Šumavě v padesátých letech 20. století*, jsme si v souvislosti s komunisty popraveným kurýrem Josefem Ludvíkem připomněli dvě výročí. V říjnu toho roku uběhlo 100 let od jeho narození, ale již předtím, v srpnu, 60 let od jeho násilné smrti. Bylo by jistě alespoň částečnou splátkou našeho dluhu tomuto protinacistickému a protikomunistickému odbojáři, kdyby se s jeho příběhem mohla seznámit široká veřejnost.

104 Je zapotřebí si uvědomit, že při realizaci jednotlivých zpravodajských misí často docházelo ke spolupráci napříč skupinami, svou roli jistě hrály i neformální osobní kontakty a známosti. Tím se zřejmě vysvětluje, že se Jaroslav Kaska angažoval i ve dvou misích řízených majorem Karlem Černým.

Josef Ludvík na předválečné fotografii

Zdroj: archiv rodiny

Josef Ludvík během své vojenské služby

Zdroj: archiv rodiny

Fotografie ze svatby manželů Ludvíkových, jež se uskutečnila dne 18. března 1939 v Dobré Vodě u Českých Budějovic

Zdroj: archiv rodiny

Portrét novomanželů

Zdroj: archiv rodiny

Josef Ludvík na procházce s manželkou a syny, snad v Braníku u Vltavy

Zdroj: archiv rodiny

Momentka ze stejného dne

Zdroj: archiv rodiny

Příslušník pražského policejního sboru Josef Ludvík s rodinou o Vánocích roku 1940

Zdroj: archiv rodiny

Bydliště Ludvíkových v pražském Braníku za okupace (zleva syn Josef, manželka Anna a neznámá žena)

Zdroj: archiv rodiny

Anna a Josef Ludvíkovi se synem Josefem v Braníku

Zdroj: archiv rodiny

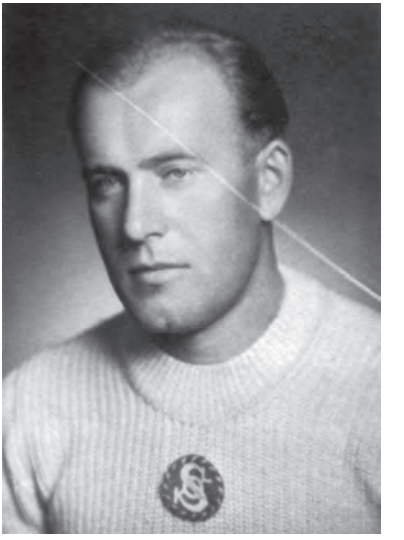

Josef Ludvík v hokejovém dresu prachatického Sokola

Zdroj: archiv rodiny

Dům, který v Prachaticích obývala rodina Josefa Ludvíka a Jana Rachače (stav po roce 1989)

Zdroj: archiv rodiny

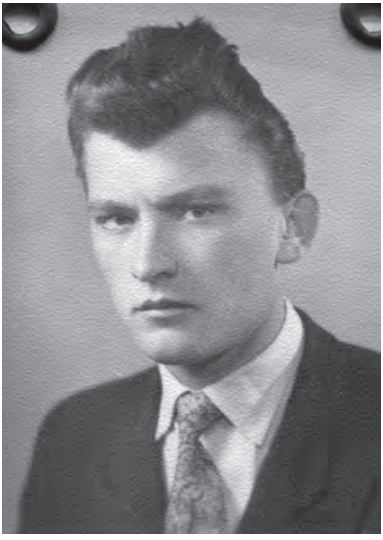

Zběh od Pohraniční stráže Vladimír Palma
Zdroj: ABS

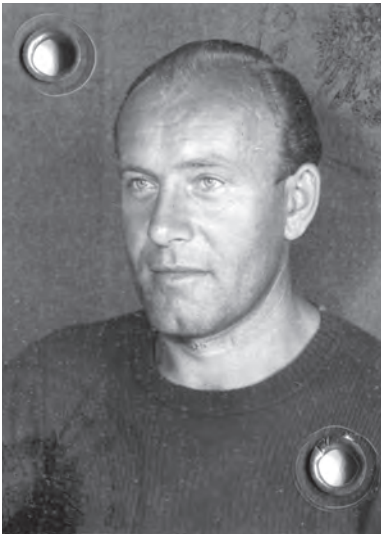

Josef Ludvík po útěku z Československa
Zdroj: ABS

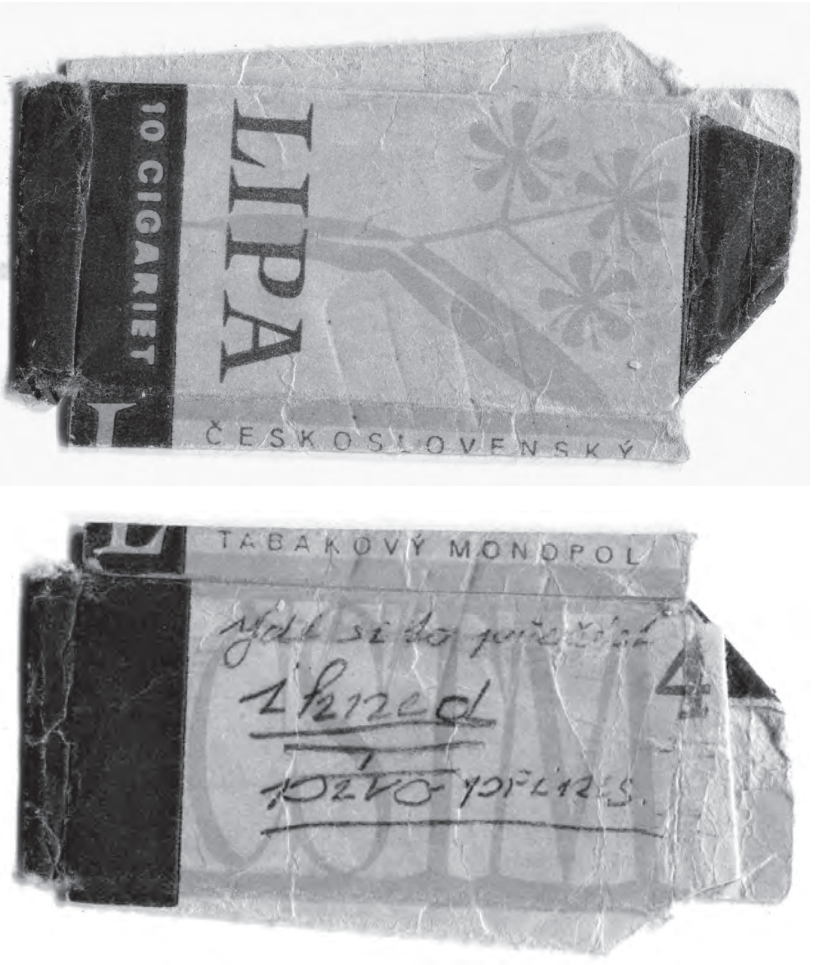

Krabička od cigaret obsahující vzkaz s tajným varováním pro agenta Jaroslava Kasku
Zdroj: ABS

Varování vložené uvnitř

Zdroj: ABS

Německá identifikační karta uprchlíka Vladimíra Palmy

Zdroj: ABS

Ludvíkova osobní zbraň pro cestu do Československa

Zdroj: ABS

Samopal a pistole kurýra Vladimíra Palmy

Zdroj: ABS

Léky, které „agenti-chodci“ odnášeli za hranice

Zdroj: ABS

Fotografie naaranžovaných předmětů nalezených u kurýrů Ludvíka a Palmy

Zdroj: ABS

Josef Ludvík ve vazbě komunistické tajné policie

Zdroj: ABS

Vladimír Palma ve vazbě komunistické tajné policie

Zdroj: ABS

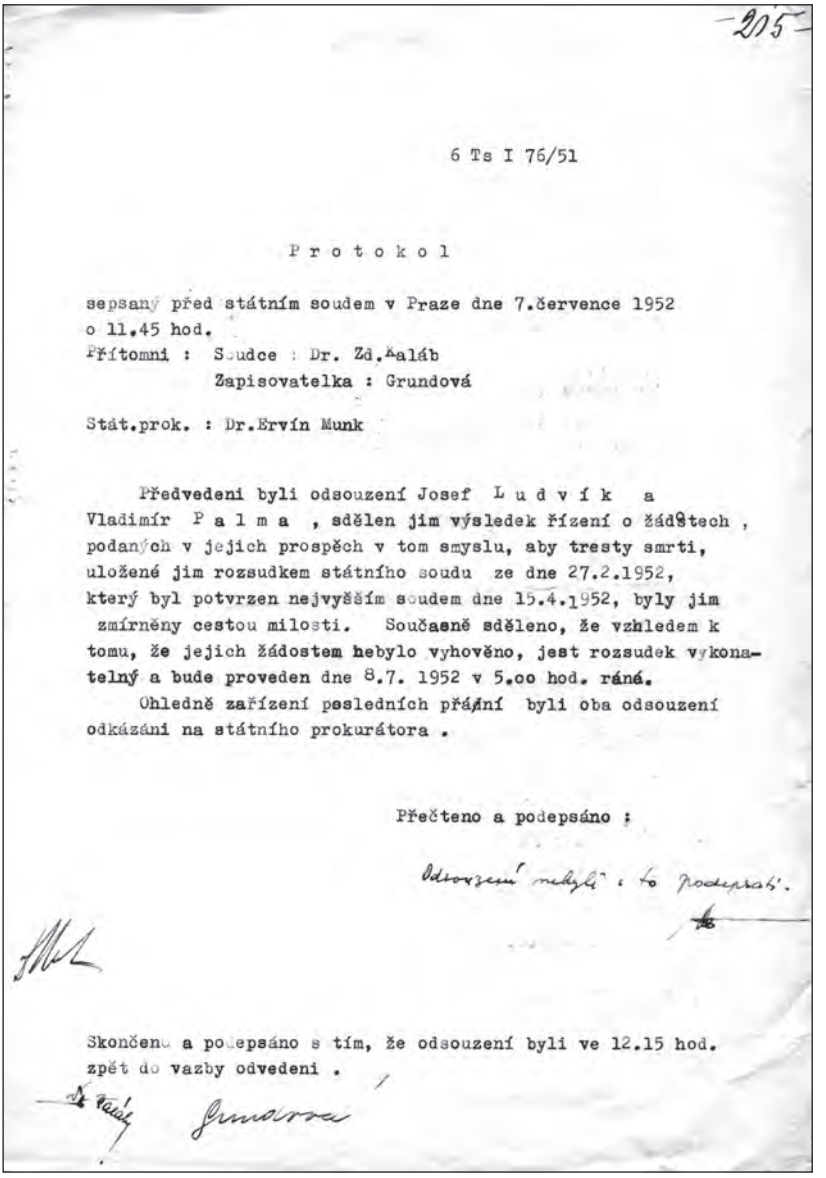

205

6 Ts I 76/51

P r o t o k o l

sepsaný před státním soudem v Praze dne 7.července 1952
o 11.45 hod.
Přítomni : Soudce : Dr. Zd. Kaláb
Zapisovatelka : Grundová

Stát.prok. : Dr.Ervín Munk

Předvedeni byli odsouzení Josef L u d v í k a
Vladimír P a l m a , sdělen jim výsledek řízení o žádostech,
podaných v jejich prospěch v tom smyslu, aby tresty smrti,
uložené jim rozsudkem státního soudu ze dne 27.2.1952,
který byl potvrzen nejvyšším soudem dne 15.4.1952, byly jim
zmírněny cestou milosti. Současně sděleno, že vzhledem k
tomu, že jejich žádostem nebylo vyhověno, jest rozsudek vykonatelný a bude proveden dne 8.7. 1952 v 5.oo hod. ráno.
Ohledně zařízení posledních přání byli oba odsouzení
odkázáni na státního prokurátora .

Přečteno a podepsáno :

Odsouzení nebyli k to podepsáni.

Skončeno a podepsáno s tím, že odsouzení byli ve 12.15 hod.
zpět do vazby odvedeni .

Dne 7. července 1952 před polednem se oba vězni v pankrácké věznici dozvěděli, že budou druhý den popraveni *Zdroj: NA*

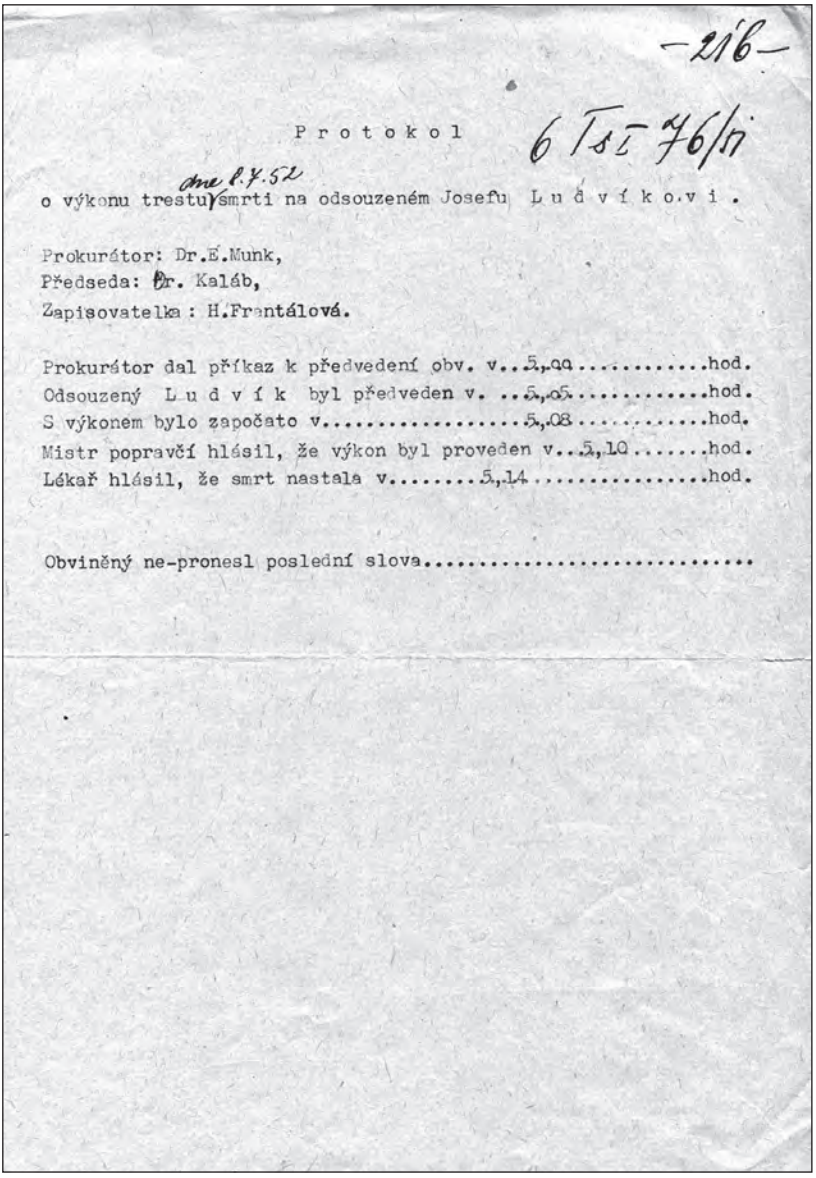

-216-

Protokol 6 Tst 76/51

o výkonu trestu smrti dne 8.7.52 na odsouzeném Josefu Ludvíkovi.

Prokurátor: Dr.E.Munk,
Předseda: Dr. Kaláb,
Zapisovatelka: H.Frantálová.

Prokurátor dal příkaz k předvedení obv. v...5,00.....hod.
Odsouzený Ludvík byl předveden v. ...5,05.....hod.
S výkonem bylo započato v.....5,08.....hod.
Mistr popravčí hlásil, že výkon byl proveden v...5,10.....hod.
Lékař hlásil, že smrt nastala v.....5,14.....hod.

Obviněný ne-pronesl poslední slova.....

Protokol o popravě Josefa Ludvíka

Zdroj: NA

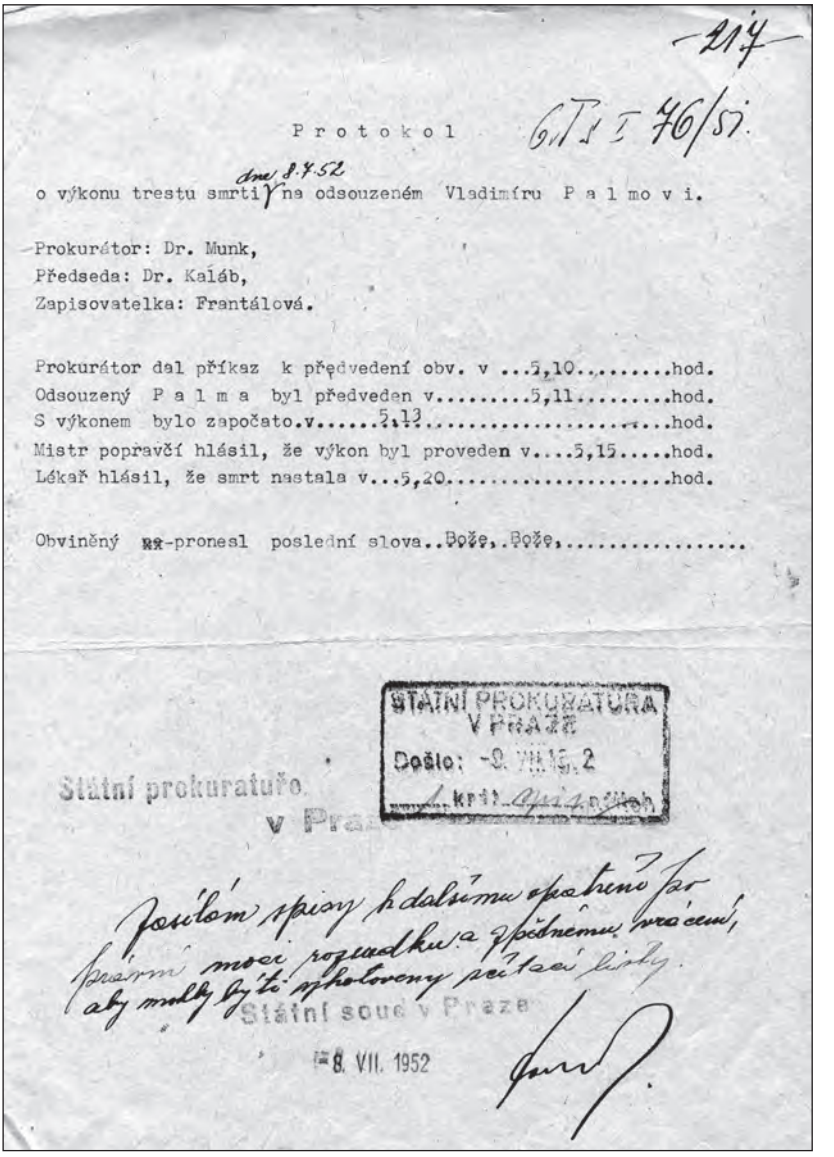

217

Protokol G.T.I 76/52.

o výkonu trestu smrti dne 8.7.52 na odsouzeném Vladimíru P a l mo v i.

Prokurátor: Dr. Munk,
Předseda: Dr. Kaláb,
Zapisovatelka: Frantálová.

Prokurátor dal příkaz k předvedení obv. v ...5,10.....hod.
Odsouzený P a l m a byl předveden v.....5,11.....hod.
S výkonem bylo započato.v.....5,13.....hod.
Mistr popravčí hlásil, že výkon byl proveden v....5,15.....hod.
Lékař hlásil, že smrt nastala v...5,20.....hod.

Obviněný ~~nr~~-pronesl poslední slova..Bože,..Bože,.....

STÁTNÍ PROKURATURA V PRAZE
Došlo: -8. VII. 52
krát. spisů příloh

Státní prokuratuře v Pra

Posílám spisy k dalšímu opatření po právní moci rozsudku a zpětnému vrácení, aby mohly být vyhotoveny ověřené listy.

Státní soud v Praze
8. VII. 1952

Protokol o popravě Vladimíra Palmy

Zdroj: NA

Jan Král, kurýr československé sekce při francouzské zpravodajské službě SDECE[1]

Jiří Řezníček

Jan Král, „nejkvalitnější agent Francouzů", patří mezi dnes již téměř zapomenuté „krále Šumavy". Hranici překonával od léta 1951 až do října 1954, tedy v době, kdy řada jiných kurýrů již zpravodajské úkoly kvůli stále se zdokonalujícím bezpečnostním opatřením neplnila. Do Československa ho vysílala pobočka československé sekce při francouzské zpravodajské službě SDECE ve francouzské okupační zóně západního Německa v Baden-Badenu.[2] V jižních Čechách se mu podařilo vybudovat síť spolupracovníků, kterou vybavil vysílačkou. Jako kurýr byl vysílán do Prahy, Plzně i jiných míst. Jan Král se objevil např. v prorežimní publikaci Zdeňka Šarocha *Výstřely z hranice*, v kapitole s příznačným názvem Král ze Šumavy[3], nebo v autobiografii Jana Krátkého *Kluk z Polenského zámku na hranicích vlasti*.[4]

Narodil se 8. srpna 1924 v osadě Práčov u Českého Krumlova jako nejstarší dítě Emanuela Krále (?–1939) a Ludmily, rozené Sokolové (1899–1970). Mimo něj měli rodiče ještě syna Jaroslava (1929–1958) a dcery Marii (1926–2003), Ludmilu (1927–?) a Květoslavu (1932). Královi hospodařili v Práčově na menší usedlosti č. p. 5 (4,5 ha polí a luk, 5 ha lesa), kterou Ludmila zdědila v roce 1922 po smrti otce, původně strojního zámečníka a dílovedoucího ve Vendlerově továrně v Praze, jenž ji zakoupil v roce 1920, kdy se zde i s dcerou usadil. Za Emanuela Krále, rolnického syna původem ze Sadské u Nymburka, se Ludmila provdala v roce 1922. Její muž zemřel v Praze 13. června 1939 na

1 Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage, česky Služba zahraniční dokumentace a kontrašpionáže, je bývalá francouzská tajná služba. Vznikla v roce 1945 jako nástupkyně DGER, zrušena byla v roce 1982. O založení přidružené čs. zpravodajské organizace jednali již v roce 1948 národně socialistický politik Hubert Ripka a generál Čeněk Kudláček. K vedoucím a organizátorům zpravodajské činnosti patřili Radomír Luža nebo Karel Škrábek. Viz TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956*. Ústav pro studium totalitních režimů, Praha 2009.

2 Mimo Baden-Baden vznikly čs. sekce, umístěné ve francouzské okupační zóně Německa a Rakouska, také v Norimberku, Friedrichshafenu, Lindau, Wangenu, Freiburgu, Vídni, Innsbrucku, Západním Berlíně nebo Paříži.

3 ŠAROCH, Zdeněk: *Výstřely z hranice*. Naše vojsko, Praha 1972.

4 KRÁTKÝ, Jan: *Kluk z Polenského zámku na hranicích vlasti*. Oftis, Ústí nad Orlicí 2008.

zápal plic, který si měl uhnat rychlým útěkem poté, co ho hlídka postřelila při ilegálním přechodu hranice ze Sudet, kam Práčov patřil, do Protektorátu.

Jan Král vychodil v nedalekém Přídolí pět tříd obecné školy a v Českém Krumlově tři třídy měšťanky.[5] Po ukončení školní docházky se v Českém Krumlově učil řezníkem. Učení po otcově smrti zanechal a pracoval na matčině hospodářství. Během války zůstali Královi jako jedna z mála českých rodin v německém záboru čs. pohraničí. Život zde neměli snadný, oficiální nacistická propaganda tu s Čechy do budoucna nepočítala. Po válce, v říjnu 1945, vstoupil Král s celou rodinou, mimo nejmladší Květoslavu, do Československé strany lidové (ČSL).[6] Za tuto stranu, jejímž členem byl až do února 1948, se v roce 1946 stal nakrátko členem Místní správní komise, později MNV Spolí.[7] Krátce po válce osídlil spolu se svým mladším bratrem Jaroslavem ve Spolí statek po odsunutých sudetských Němcích. V říjnu 1946 nastoupil základní vojenskou službu u 15. pěšího pluku v Chodově u Karlových Varů, později u pracovního oddílu v Habersbirku (dnes Habartov) u Sokolova, odkud se domů vrátil v hodnosti vojína koncem září 1948.[8]

Na počátku Králova útěku na Západ stála poněkud kuriózní událost: skupinka cikánských dětí kradla na jejich zahradě jablka. Jan Král jedno z nich chytil a ztloukl. Zanedlouho ho vyhledal otec dítěte se společníky. Král z obavy, že ho budou bít, vystřelil do vzduchu několik ran z nelegálně držené pistole. Byl oznámen okresní prokuratuře a 22. prosince 1950 odsouzen Okresním soudem v Českém Krumlově za „ublížení na těle" dítěte a neoprávněné držení zbraně k trestu odnětí svobody na tři měsíce a náhradě škody ve výši 300 Kčs Okresnímu ústavu národního zdraví (OÚNZ).[9]

Místo aby Král trest přijal, vzal si ho jako záminku k útěku na Západ. Čas do nástupu trestu využil k naplánování přechodu státní hranice, přičemž se s žádostí o pomoc obracel na některé známé, o nichž předpokládal, že by mu

5 *SOkA Český Krumlov*, f. Základní škola Přídolí (1926–1980), neuspořádáno, třídní výkazy o docházce a prospěchu žactva, 1930–1935.

6 *ABS*, f. Historický f. MV (dále jen MV-H), a. č. H-340 MV, sv. 32, Králův členský průkaz ČSL.

7 *SOkA Český Krumlov*, f. Místní národní výbor Spolí (1945–1960), sign. I/2a, inv. č. 17, zápis o ustavující schůzi nově vytvořeného MNV Spolí, 28. 6. 1946.

8 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 32, ustanovka Jana Krále, 8. 10. 1954.

9 Tamtéž, sv. 2, akce „Úředník" – prověření, 1. 10. 1954. Rozsudek Okresního soudu v Českém Krumlově, který se má nacházet v SOkA Český Krumlov, fondu Okresní soud Český Krumlov 1945–1990, se nepodařilo dohledat.

mohli poradit. Jedním z nich byl kočí Československých státních statků (ČSSS) Dubová František Král (1905–?) z nedaleké osady Všeměry, jenž nebyl s Janovou rodinou v příbuzenském poměru. Jan Král se u něj objevil někdy zjara 1951 vpodvečer. František Král mu však poradit nedokázal, doporučil mu ale svého švagra Aloise Trinkbauera (1901–1984) z blízké Branné. Předpokládal, že ten jako rodilý sudetský Němec z této části jižních Čech (pocházel z Horní Světlé u Malšína), který celou Šumavu prošel jako potulný muzikant, pohraničí dobře zná.[10]

Jan Král se za ním skutečně vypravil. Zpočátku se Trinkbauera ptal, zda by mu neopatřil rychlostní skříň do auta. Teprve po delším rozhovoru, který vedl v lámané němčině, se svěřil s pravým úmyslem své návštěvy. Sdělil mu, *„že hodlá uprchnouti do zahraničí a to z důvodů těch, že má být zde potrestán a proto raději uprchne. Dotazoval se při tom, kde v Německu by dostal přístřeší anebo na koho by se mohl obrátit, kdyby se mu podařilo přejít, že nemá žádných peněz a zdali by u někoho dostal najíst, neb kdo by jej podpořil"*.[11] Trinkbauer byl Královou žádostí překvapen. Údajně mu řekl, že v západním Německu nikoho nemá, přičemž mu zatajil, že tam byly po válce odsunuty jeho dvě sestry. Král se jej dále ptal, *„zdali nevím o nejkratší cestě ku hranicím, kudy by mohl přejít. Když jsem mu nato odpověděl, že nevím a aby s takovou na mě nechodil, nadával si pro sebe něco česky, což jsem mu nerozuměl a tak ode mě odešel"*.[12] Ačkoli Trinkbauer později kategoricky popíral, že mu poradil vhodné místo k přechodu hranice, v roce 1951 se měl svěřit Františku Královi s tím, že mu *„podrobně vysvětlil cestu přes čsl. státní hranice, kterým směrem a kde má svůj útěk do zahraničí uskutečnit a k tomu mu ještě řekl, aby se vydal na cestu přes čsl. státní hranice směrem přes obec Světlík"*.[13]

Před útěkem se Král objevil také v Hůrce u Černé v Pošumaví u Františka Makovce (1901–?), s nímž se znal od roku 1945, kdy Makovec na krátkou dobu osídlil v Práčově zemědělskou usedlost. Na rozdíl od jiných se ho údajně nevyptával na nejvhodnější cestu přes hranice, pouze u něj přespal. Makovcově

10 *ABS*, f. Vyšetřovací spisy – České Budějovice (dále jen CB-V), vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Františka Krále, 29. 12. 1954.

11 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Aloise Trinkbauera, 23. 12. 1954.

12 Tamtéž.

13 Tamtéž, výpověď Františka Krále, 29. 12. 1954.

ženě Marii se zdál divný. Mluvil o soudu a měl u sebe chlebník s masem, sádlem se škvarky a chlebem.[14] Když druhý den ráno odcházel, Makovec mu dal lyže bez vázání, které Krále zaujaly.[15] Možná si pouze obhlížel terén, možná se již pokusil překonat hranici. Hranici však každopádně nepřešel, protože se s lyžemi objevil v Hašlovicích u známých Josefa Kučery[16] a Jindřicha Papeže[17], jimž se svěřil, že *„byl na hranicích si obhlédnout terén*, […] *a jelikož ztratil orientaci a nevěděl kde se nachází, vrátil se zpět. Kučera se mu smál a nabídl mu, že mu k tomu účelu, aby se mohl při útěku do zahraničí orientovat, dá kompas. Pro kompas odešel domů a tento přinesl a daroval Královi. Též při této příležitosti prohlíželi* […] *mapu a Král ukazoval Kučerovi, kde asi byl"*.[18]

Úspěšně přejít přes státní hranici se Královi podařilo až na třetí pokus, a sice na přelomu února a března 1951 v prostoru českokrumlovských příhraničních obcí Dolní Vltavice (Untermoldau) – Kyselov (Sarau). Jednalo se o místo, které skutečně leželo v prodloužení spojnicí Práčov – Světlík, jak mu měl doporučovat Alois Trinkbauer, a bylo zhruba osm kilometrů vzdálené od Hůrky, bydliště Františka Makovce. Hranici přejel na lyžích, při orientaci si pomáhal Kučerovým kompasem.[19] Ani za hranicemi však neměl vyhráno. Pronikl

14 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 26, výpověď Marie Makovcové, 11. 10. 1954.

15 Tamtéž, výpověď Františka Makovce, 2. 10. 1954.

16 Josef Kučera (24. 12. 1920–?) pocházel z chudých poměrů, z osmi dětí. Otec byl vyučený krejčí. Kučera vychodil v Bratřicích obecnou školu a v Lukavci se vyučil pekařským dělníkem. V roce 1937 se s rodiči přestěhoval do Bohdalovic ke švagrovi Jindřichovi Papežovi a pracoval u něj. Po přičlenění Sudet k Německé říši byl Kučera poslán na nucené práce do Německa, v roce 1942 nastoupil v papírnách ve Větřní, krátce nato pracoval v Českém Krumlově při vykládce vagonů s uhlím. Po osvobození opět pracoval na Papežově hospodářství a jako dělník v papírnách ve Větřní, než v polovině roku 1946 obdržel zkonfiskované hospodářství o 4 ha v Hašlovicích. S ním vstoupil do ČSSS Bohdalovice a v roce 1952 do JZD Hašlovice (v roce 1953 vystoupil). V roce 1946 se oženil s Marií Candrovou, s níž měl tři děti. V roce 1947 vstoupil do ČSSD, sloučením se po únoru 1948 stal členem KSČ, z níž v roce 1950 vystoupil.

17 Jindřich Papež (5. 7. 1902 – 14. 8. 1986) pocházel z více dětí rolníka z Jetřichovic. V bydlišti vychodil osm let obecné školy, poté pomáhal rodičům s hospodářstvím. V roce 1937 si s manželkou Františkou, rozenou Kučerovou, pořídil v Bohdalovicích vlastní usedlost s 11 ha půdy. V roce 1946 předal hospodářství pastvinářskému družstvu a dostal jiné v nedalekých Hašlovicích, s nímž v roce 1950 vstoupil do JZD. Od roku 1952 byl předsedou, od února 1954 místopředsedou družstva. V letech 1946–1948 byl organizován v ČSSD, krátce vykonával funkci důvěrníka. Od roku 1945 působil v Hašlovicích jako předseda Místní správní komise, od roku 1946 až do února 1948 jako předseda MNV.

18 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 27, výpověď Jindřicha Papeže, 2. 2. 1955.

19 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Jiřího Koubka, 12. 2. 1955.

totiž do sovětské okupační zóny Rakouska, odkud mohl být v případě dopadení sovětskou hlídkou vrácen zpět. Měl ovšem štěstí, podařilo se mu dostat se do západoněmeckého Pasova.[20] O úspěšném přechodu hranice informoval dopisem svou sestru Marii, provdanou Velátovou. Vzkaz poslal také matce do Práčova. Ten ovšem domů nedošel.[21]

Tak jako většina československých občanů, kteří uprchli po únoru 1948 na Západ, byl i Jan Král umístěn do uprchlického tábora. Nikdo z těch, s nimiž se později stýkal, si ovšem nepamatoval jméno tábora. Někteří pouze věděli, že se nacházel u Norimberku.[22] Lze tedy předpokládat, že se jednalo o tábor Valka.[23]

Zpravodajská činnost

V západním Německu vstoupil Jan Král do služeb československé sekce při francouzské zpravodajské službě SDECE, pobočky v Baden-Badenu ve francouzské okupační zóně. Co přesně Krále k tomuto rozhodnutí přivedlo, se asi již nedozvíme. Mohla to být bída poválečného Německa a beznaděj táborového života, na niž si Král stěžoval koncem jara 1951, kdy se poprvé od útěku objevil doma v Práčově. Doma se zdržel asi čtrnáct dní a působil zbědovaným dojmem. Podle své matky Ludmily *„byl značně hubený, rozbité boty a na nohou měl značné puchýře od daleké chůze. Oděv* […] *měl celý mokrý, což mě vysvětlil, že přecházel státní hranici nějakou vodou, aby se vyhnul mostu“* (autor se domnívá, že je myšlen dnes již neexistující most přes Vltavu v Dolní Vltavici).[24] Teprve později, kdy aktivně plnil zpravodajské úkoly, na něm bylo vidět, že již nouzí netrpí. Naopak matce a sourozencům vždy přinesl nějaký dárek.[25] Většinou kakao, čokoládu, silonky nebo i náramkové hodinky a americké dolary. Motivem rozhodnutí stát se kurýrem mohla být také víra v rychlejší odchod do

20 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, výpověď Jaroslava Krále, 9. 11. 1954.
21 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 33, výpověď Ludmily Slavětínské, 28. 9. 1954.
22 Tamtéž, osobní spisy, výpověď Jaroslava Krále, 28. 9. 1954.
23 O táboru Valka např. ARENBERGEROVÁ, Helena: *Tábor Valka u Norimberku*. Ztracená blízkost. Praha – Norimberk v proměnách staletí. Scriptorium, Praha 2010, s. 695–702.
24 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 23, výpověď Ludmily Králové, 28. 9. 1954.
25 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-477 ČB proti Květoslavě Královou, výpověď Květoslavy Královou, 29. 9. 1954.

zámoří. Prohlašoval totiž, že by chtěl odjet do USA nebo Brazílie. Odchod ale stále odkládal, nadřízení jej prý nechtěli pustit.[26]

U zpravodajské činnosti ho mohlo držet také přesvědčení o brzkém pádu komunistického režimu v Československu. Předpokládalo se, že mezi západními demokratickými zeměmi a komunistickým východním blokem vypukne válečný konflikt. V tom případě chtěl Král použít funkční střelné zbraně uschované doma v Práčově. Zbraně, které tu zbyly po německé armádě, shromáždil již v roce 1945 – šlo o pušku Mauser vz. 98, samopal MP 40 a kulomet MG 42 i s menším množstvím nábojů. Při zpravodajských cestách tvrdil, že *„v dohledné době bude zbraní zapotřebí a že přijde brzo čas, kdy* se *bude v ČSR účtovat"*.[27] V září 1953 zbraně uschoval na zemědělské usedlosti svého švagra Františka Veláta[28] v nedalekém Spolí.[29] K jejich přemístění ho donutilo, že jeho matka byla v dubnu 1953 přinucena odevzdat své hospodářství podle zákona č. 55/1947 Sb. do nuceného nájmu ČSSS Dubová a v únoru 1954 byla přesídlena z Práčova do blízké Dubové.[30] Důvodem bylo, že pro svůj nesouhlas s odevzdáním svého hospodářství vyvolávala v Práčově *„nesváry, hádky a tak narušovala pracovní morálku zaměstnanců přidělených na její hospodářství"*.[31]

Královým řídícím důstojníkem, alespoň po určitou dobu jeho zpravodajské činnosti, byl exulant Josef Němeček.[32] Na Západ uprchl v listopadu 1949, aby se zde plně zapojil do protikomunistického odboje. Do služeb francouz-

26 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Vojtěcha Řihouta, 28. 9. 1954.

27 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-477 ČB proti Květoslavě Králové, výpověď Květoslavy Králové, 8. 10. 1954.

28 František Velát (12. 9. 1918 – 22. 8. 1984), od roku 1946 Králův švagr. Velátovi rodiče vlastnili v Zátesu u Č. Krumlova hospodářství s 11 ha půdy. Fr. Velát měl dva vlastní sourozence a z matčiny strany nevlastní sestru. Vychodil osm tříd obecné školy a dva ročníky rolnické školy, poté pracoval na rodinném hospodářství. V roce 1943 byl totálně nasazen v Linci při odklízení obětí leteckých náletů a zajišťování nevybuchlých pum. V roce 1944 byl při náletu zasypán, po vyléčení v březnu 1945 uprchl domů. Krátce po válce Velátovi rodiče hospodářství v Zátesu vyměnili za jiné v blízkém Spolí, jež v roce 1945 předali synu k užívání. Velát vstoupil po válce do ČSL a v roce 1945 se stal členem MNV Spolí. V únoru 1948 byl z MNV vyakčněn, ale při reorganizaci do něj opět jmenován. V roce 1952 vstoupil do JZD, kde rok působil jako předseda.

29 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 8. 10. 1954.

30 *SOkA Český Krumlov*, f. Místní národní výbor Spolí (1945–1960), sign. II/2b, inv. č. 33, protokol sepsaný mezi ČSSS Dubová a Ludmilou Královou, 9. 4. 1953.

31 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 23, zpráva o pověsti Ludmily Králové, 24. 9. 1954.

32 Josef Němeček (23. 4. 1923 – ?), syn malozemědělce a majitele obchodu se smíšeným

ské rozvědky vstoupil nejspíše v listopadu 1950, zakrátko se díky své aktivitě stal jedním z operačních důstojníků pobočky v Baden-Badenu. Používal krycí jméno „Josef Hacker". Německovým nadřízeným byl podle StB francouzský kapitán Valin.[33] Josef Němeček verboval kurýry mezi čs. uprchlíky i lodníky Československé plavby labské (ČSPL)[34] v Hamburku, které vysílal do Československa za svými známými a za přáteli uprchlíků s žádostí o spolupráci.[35] V některých verbovacích dopisech se na potenciální spolupracovníky obracel jménem obnovené agrární strany v exilu,[36] jíž byl od roku 1950 aktivním členem.[37] Současně pro francouzskou rozvědku překládal z češtiny do němčiny. Později byl z pozice řídícího důstojníka odstaven a pořizoval pouze překlady. Začátkem roku 1954 na žádost dr. Josefa Černého[38], předsedy agrární strany v exilu, od francouzské služby odešel, aby se v Mnichově plně věnoval práci pro Mezinárodní selskou unii.[39]

Jan Král se ke spolupráci s čs. sekcí při francouzské zpravodajské službě SDECE musel zavázat někdy krátce po svém útěku na Západ. Na přelomu července a srpna 1951 se totiž opět objevil doma v Práčově, kde se zdržel

---

zbožím z Veselí u Přelouče Jana a Růženy, rozené Luxové. Ve Veselí u Přelouče vychodil obecnou školu, v Pardubicích navštěvoval měšťanku a reálné gymnázium. Těsně před válkou nastoupil v Praze na Univerzitu Karlovu. Po uzavření vysokých škol mu otec předal obchod, který Němeček vedl až do svého útěku na Západ v roce 1949.

33 *ABS*, f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem Ministerstva vnitra (dále jen Z), sign. Z-10-V-452, zpráva o činnosti francouzské rozvědky, díl 3 – KS MV Hradec Králové, heslo Němeček Josef.

34 Od 1. 7. 1952 n. p. Československá plavba labsko-oderská (ČSPLO).

35 Nejvyšší taxou, jakou Němeček poskytoval kurýrům, bylo 500 DM stálého platu, 800 francouzských cigaret, byt, strava, k dispozici měli osobní auto. Za každou cestu do ČSR obdrželi 500 DM a prémii za přinesený materiál. Podmínkou byl vstup do exilové agrární strany.

36 Agrární strana byla v exilu obnovena na ustavujícím sjezdu 27. a 28. 9. 1948 v Paříži, kde odsoudila Košický vládní program, odmítla retribuční dekrety a chtěla obnovit demokracii v ČSR.

37 Josef Němeček se v exilové agrární straně zakrátko vypracoval na zplnomocněnce pro Německo. Kromě toho se angažoval v Mezinárodní selské unii (International Peasant Union), jejíž zájmy hájil v Německu a zemích Beneluxu, působil ve Sdružení čs. politických uprchlíků nebo jako redaktor časopisu *Hlas exilu*, spolupracoval s vedením Rádia Svobodná Evropa a byl v kontaktu s odbočkou Rady Svobodného Československa v Paříži.

38 JUDr. Josef Černý (28. 2. 1885 – 7. 12. 1971), československý politik, ministr vnitra a poslanec Národního shromáždění za Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu (agrárníci), po únoru 1948 v exilu.

39 *ABS*, f. Svazky kontrarozvědného rozpracování – Centrála (dále jen MV-KR), a. č. 946642 MV, akce „Student" – vyhodnocení, 12. 6. 1963.

velmi krátce s tím, že *„musí kontaktovat hodně lidí“*.[40] Tou dobou, někdy v polovině roku 1951, plnil svůj první zjištěný zpravodajský úkol – v dopoledních hodinách vyhledal v Praze na Strossmayerově náměstí Jiřího Pohorského[41], kterému předal dopis od Martina Hrabíka[42], Němečkova stranického kolegy v exilové agrární straně. Král se mu prokázal hliníkovým klíčem, který sloužil jako poznávací znamení, že přichází od Hrabíka. Královým úkolem bylo Pohorského, jehož sestru Marii měl Hrabík za ženu, bezpečně převést na Západ. Podle Pohorského Král *„chtěl, abych prodal veškerý svůj majetek, že na mě počká třeba 14 dní, ale že za hranice s ním musím jít. Také sliboval, že bych nešel do sběrných táborů, ale rovnou za Hrabíkem a sestrou do Paříže“*.[43]

Jiří Pohorský ovšem jeho žádost odmítl. Měl novou přítelkyni, kterou nechtěl opustit, naopak se s ní chtěl oženit. Král ho tedy požádal o zpravodajské informace, o něž Pohorského žádal v dopise rovněž Hrabík. Dopis současně obsahoval instrukce, podle nichž měl Pohorský do shromažďování zpravodajských informací zapojit okruh známých, vybudovat mrtvé schránky pro ukládání získaných zpráv a zajistit si bezpečný úkryt, který by mu v případě prozrazení posloužil do doby, než by pro něj poslali kurýra, který by ho bezpečně převedl přes hranice na Západ. O zpravodajské činnosti měl být poučen poblíž Českého Krumlova, kam se měl dostavit za pomoci přiloženého plánku. Na určené místo se však Pohorský nikdy nevypravil. Král se s ním rozloučil ten samý den v odpoledních hodinách, kdy mu Pohorský předal obálku se zpravodajskými informacemi i s dopisem pro sestru Marii. Král mu za to nabízel peníze, které Pohorský odmítl. I tak mu během týdne přišlo poštou 2 000 Kčs.[44]

---

40 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 32, výpověď Marie Králové, 27. 9. 1954.

41 Jiří Pohorský (13. 4. 1907 – ?) pocházel z živnostenské rodiny z Prahy, později byl sám živnostník. Po únoru 1948 posílal Hrabíkovi na jeho žádost na Západ zprávy o situaci v ČSR, shromažďované Marií Preiningerovou za pomoci známých. Byl rovněž vyzván, aby získal vhodnou osobu k převzetí vysílačky. Skupina, k níž mimo Pohorského patřili např. bývalý generálmajor četnictva a politik Josef Ježek, Antonín Kruml či Marie Lakomá, shromažďovala a posílala nejrůznější informace o politické, hospodářské či vojenské situaci až do začátku roku 1954, kdy byla pozatýkána. Souzena byla vojenským kolegiem Nejvyššího soudu v Praze 30. 7. 1954 při soudním přelíčení Adolf Mudroch a spol. Viz *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2737 MV proti Adolfu Mudrochovi a spol.

42 Martin Hrabík (6. 10. 1904 – 22. 10. 1992), za první republiky předseda republikánského dorostu, v exilové agrární straně generální tajemník, v letech 1969–1984 předseda.

43 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jiřího Pohorského, 13. 11. 1954.

44 Tamtéž.

Podle zjištěných údajů se Jan Král objevil v Československu v roce 1951 třikrát – koncem jara, na přelomu července a srpna a začátkem října. Zdali v tomto roce plnil i jiné zpravodajské úkoly, je těžké zodpovědět. Údajně měl na jaře 1951 vyhledat v Plzni JUDr. Hugo Ebenstreita[45], kterého Královu nadřízenému Němečkovi doporučila exulantka Marie Čadová (1927–?), a verbovacím dopisem jeho i některé jeho známé zapojit do opatřování zpravodajských informací.[46] Pokud Král Ebenstreita skutečně vyhledal, nemohlo to být na jaře, ale nejdříve až v říjnu 1951, protože Čadová odešla na Západ spolu s bratrem Oldřichem kolem 30. srpna 1951.[47] Možnosti zjistit, zda ho Král (nebo jiný kurýr) skutečně vyhledal, bránil po Ebenstreitově zatčení 8. října 1954 jeho zdravotní stav, který *„nedovoluje řádného vyšetřování, jelikož některý den odpovídá nesouvisle a trpí ztrátou paměti, vzhledem k vysokému stáří“*.[48]

Objektivnímu zjištění, jak tomu opravdu bylo, brání i okolnost, že Král v roce 1951 plnil úkoly zcela sám, pouze se při přechodech ukrýval u matky v Práčově a vídal se se sourozenci. Úkryt měl domluvený také u již zmíněného přítele Josefa Kučery a jeho ženy Marie v Hašlovicích. Objevil se u něj v roce 1951 dvakrát – koncem jara a v říjnu.[49] Kučerovi ani sourozencům se nesvěřoval, proč přechází hranici. Domnívali se, že ze stesku po rodině a kvůli špatné hospodářské situaci v západním Německu. Aby byl co nejméně nápadný, při cestách vlakem do vnitrozemí *„vozil s sebou dvě hlávky zelí a nějaké okurky v plátěné tašce“*.[50]

---

45 JUDr. Hugo Ebenstreit (1. 4. 1874 – 27. 1. 1955), bývalý notář z Plzně, majitel znárodněného kamenolomu ve Starém Plzenci. Zpravodajské informace měl pro francouzskou rozvědku získávat za pomoci JUDr. Jana Veselého. Zatčen byl v rámci akce „Plzeň“ 8. 10. 1954. Po náročných výsleších, kdy se od něj StB téměř nic nedozvěděla, byl z vyšetřovací vazby 3. 11. 1954 propuštěn, protože hrozilo, že kvůli nemoci a vysokým horečkám ve vazbě zemře. Souzen měl být spolu s JUDr. Janem Veselým Krajským soudem v Plzni 17. 2. 1955. K tomu ovšem nedošlo, protože Ebenstreit 27. 1. 1955 skutečně zemřel.

46 Srovnej *ABS*, f. Z, sign. Z-10-V-452, zpráva o činnosti francouzské rozvědky, díl 7 – KS MV Plzeň, heslo Ebenstreit Hugo, JUDr. *ABS*, f. Vyšetřovací spisy – Plzeň (dále jen PL-V), vyšetřovací spis a. č. V-963 PL proti JUDr. Hugo Ebenstreitovi, osobní spis JUDr. Hugo Ebenstreita, výpověď JUDr. Hugo Ebenstreita, 20. 10. 1954 a *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-1273 PL proti JUDr. Janu Veselému a spol., osobní spis Hugo Ebenstreita, výpověď Hugo Ebenstreita, 23. 10. 1954.

47 *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-1273 PL proti JUDr. Janu Veselému a spol., podsvazek Čadová Marie, opis trestního oznámení opuštění republiky, 24. 9. 1951.

48 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-963 PL proti JUDr. Hugo Ebenstreitovi, osobní spis JUDr. Hugo Ebenstreita, návrh na propuštění JUDr. Hugo Ebenstreita, 2. 11. 1954.

49 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Marie Kučerové, 7. 1. 1955.

50 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Vojtěcha Řihouta, 28. 9. 1954.

Více víme o Králově zpravodajské činnosti až od roku 1952, kdy se mu v zimních měsících na přelomu let 1951/1952 dostalo náležitého zpravodajského zaškolení. Tehdy se v Práčově objevil koncem května 1952 a matce i sestrám pověděl, že byl zavázán západní zpravodajskou službou, ovšem americkou. Že byl ve skutečnosti zavázán francouzskou rozvědkou, věděla jen hrstka vyvolených. Ostatním tvrdil, že pracuje pro Brity, méně již pro Američany. Měl absolvovat školení v orientaci v terénu podle mapy a kompasu, v obsluze radiostanice, střelbě apod. Obdržel rovněž průkaz na falešné jméno, ovšem nikomu jej nikdy neukázal.[51] Nikdo proto nevěděl, že Královo krycí jméno je „Karel Košut".[52] Měl také prodělat výsadkářský výcvik. V případě válečného konfliktu by byl shozen do týlu komunistických armád.[53]

Zpravodajské cesty podnikal Král od jara do podzimu, v zimě do Československa nechodil. Vyrážel z německého Pasova, do jižních Čech se dostával přes sovětskou okupační zónu Rakouska. Cesta mu trvala celkem asi pět dní.[54] Pro fyzickou náročnost přechodů používal Král *„tablety, které osvěží, takže nikdy necítí únavu"*.[55] Hranici překonával v prostoru jihočeských pohraničních obcí Přední Zvonková (Vorderglöckelberg) – Kyselov (Sarau), tedy v místě svého úspěšného útěku na Západ. Později hranici přecházel také jižně od Kyselova, v prostoru hraničního potoka Ježová. Místo bylo na opačném konci vymezené zaniklou roztroušenou osadou Růžový Vrch (Rosenhügel), známější dnes pod označením U Korandy. Šlo o oblast značně protkanou lesy, četnými bažinami a rašeliništi, po odsunu sudetských Němců jen řídce osídlenou.[56]

Než překročil hranici, pozoroval Král i několik hodin činnost hlídek Pohraniční stráže. K vlastnímu přechodu přistoupil v příhodnou chvíli v nočních hodinách. Zatímco mu zpočátku přechody ztěžovaly jen hlídky Pohraniční

51 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-477 ČB proti Květoslavě Královi, výpověď Marie Králové, 29. 9. 1954.

52 *ABS*, f. Z, sign. Z-926, přehled činnosti agenta fr. rozvědky Jana Krále a jeho společníků, 19. 2. 1969.

53 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Vojtěcha Řihouta, 9. 10. 1954.

54 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., podsvazek osobní spisy, výpověď Jaroslava Krále, 28. 9. 1954.

55 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-477 ČB proti Květoslavě Královi, výpověď Květoslavy Královi, 29. 9. 1954.

56 *SOkA Český Krumlov*, f. Okresní národní výbor Český Krumlov (1888) 1945–1990 (2002), karton (dále jen k.) 476, sign. 230, inv. č. 459, nedostatky v pohraniční službě v úseku Dolní Vltavice, nedatováno.

stráže, postupně musel překonávat stále se zdokonalující ženijnětechnické zabezpečení. Orný pás přecházel kvůli oklamání hlídek pozpátku,[57] drátěnými zábranami se prostříhával kleštěmi[58] a v případě, že prostřední stěna byla pod proudem, zkratoval ji kouskem drátu.[59] Plot překonával také pomocí jakési hole, kterou *„nazýval kouzelná hůlčička a pomocí ní prý přeleze přes ostnaté dráty a vůbec mu nevadí elektrický proud"*.[60] Mohlo jít jen o žebřík, případně o gumovou hadici, která se navlékala na dráty s vysokým napětím.[61] Mimoto si musel dávat pozor na miny.[62] V cestě mu ještě stála přírodní překážka, řeka Vltava, kterou musel přebrodit.[63] U spolupracovníků, kteří mu na čs. straně poskytovali úkryt, se objevoval mokrý. K překonání Vltavy měl proto údajně dostat nafukovací člun, který si měl uschovat na břehu.[64]

O tom, s jakými nástrahami se Král setkával, se můžeme dočíst také v dopisu z 5. června 1953, který zanechal Josefu Krnínskému[65], důležité osobě Královy zpravodajské činnosti. Pro případ útěku na Západ Krnínského upozorňoval, že *„v pásmu hraničním 5–15 km širokém je více poplašných zařízení. Ty zjistíš tak, že před sebou budeš jemně mávat tenkým proutkem. Záseky z ostnatých drátů 3 m široké a 2 až 2,5 m vysoké jsou uprostřed nabity elektřinou a zaminovány nášlap. minami. Dále jest v nich 1 tenký drát na poplašné zařízení. Přes elektrický plot hodíš 2 dráty napravo a nalevo, při čemž dáš pozor, aby se nedotýkaly a nesahaly až na zem, načež klidně projdi. Ostatní ostnatý drát přestříháš, ale než začneš šlapat dovnitř, propíchej ze strany půdu bajonetem kvůli minám. Kde je mina, je půda měkčí. Min je desítek druhů, jak sám víš. Dostal-li*

57 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Vojtěcha Řihouta, 9. 10. 1954.
58 Tamtéž, výpověď Jana Herála, 23. 9. 1954.
59 Tamtéž, výpověď Vojtěcha Řihouta, 9. 10. 1954.
60 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-477 ČB proti Květoslavě Králové, výpověď Květoslavy Králové 29. 9. 1954.
61 Různými způsoby překonávání hranice se zabýval např. TOMEK, Prokop: Přechody státních hranic z hlediska agentů-chodců a kurýrů. In: VANĚK Pavel a kol. (eds.): *Ochrana státní hranice 1948–1955*. Technické muzeum, Brno 2013, s. 12–14 nebo TÝŽ: Netradiční metody přechodu státní hranice kurýry v době studené války. In: *Odboj a odpor proti komunistickému režimu v Československu a ve Střední Evropě*. ÚSTR, Praha 2010, s. 217–224.
62 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jana Herála 23. 9. 1954.
63 Místo, kde Král překonával Vltavu, je v současné době zatopené lipenskou přehradní nádrží, napuštěnou v roce 1958.
64 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, výpověď Jaroslava Krále, 9. 11. 1954.

by ses do minového pole na dráty zařízeného, musíš nejprve zjistit druh, neboť jedny při zatáhnutí bouchnou a druhé při přestřihnutí. Nejlépe, když takové pole obejdeš. I kdyby ses dostal do ohně, neopětuj jej, neboť jen zbytečně tak udáváš místo, kde jseš. Tj. v noci. Kompas je bezpodmínečně nutný, ten měj již teď připraven, pak izolované kombinačky a hlavně dostatek proviantu na cestu. NA 1 TÝDEN".[66]

Zatímco v roce 1951 si Král vystačil pouze s bezpečným úkrytem doma v Práčově a u Josefa Kučery v Hašlovicích, přičemž se s důvody přechodů hranice nikomu nesvěřoval, od roku 1952 začal do zpravodajských úkolů, které plnil, aktivně zapojovat sourozence a některé přátele, kterým důvěřoval, protože věděl o jejich nesouhlasu s komunistickým režimem. Síť spolupracovníků nechtěl mít přitom *„příliš rozsáhlou, aby nedošlo k jejímu prozrazení"*.[67] Oproti předchozímu roku 1951 byly jeho cesty do Československa četnější a pobyty delší. V roce 1952 byl v jižních Čechách čtyřikrát – v květnu, na přelomu července a srpna, koncem srpna a téměř celé září a na přelomu října a po větší část listopadu. Místo u matky v Práčově, kde SNB dělala občasné namátkové kontroly, se začal od konce května 1952 pravidelně ukrývat na seníku zemědělské usedlosti svého švagra Františka Veláta v nedalekém Spolí.[68] S matkou i sourozenci se i nadále vídal. Většinou u švagra, případně na smluvených místech poblíž Práčova.

Krátká vzdálenost od hranice k manželům Kučerovým do Hašlovic a ke švagrovi do Spolí, kde se ukrýval, umožňovala Královi dostat se k nim bez použití veřejné dopravy, což minimalizovalo nebezpečí, že bude zatčen. Od místa přechodu hranice chodil pěšky, nejraději přes lesy a louky, pro větší bezpečí v noci. Směřoval přímo k obci Světlík a dále do Hašlovic, k zemědělské usedlosti Josefa Kučery. Šel vždy jen v noci, den přečkával v opuštěných domech

65 Josef Krnínský (17. 2. 1923 – 10. 4. 2006). Jako malý pobýval s rodiči v Chicagu v USA. Po návratu v roce 1931 vychodil ve Velešíně obecnou školu a v roce 1943 v Č. Budějovicích Jirsíkovo gymnázium. Za války byl totálně nasazen ve Škodových závodech v Plzni. Po válce pracoval jako úředník na ONV v Č. Budějovicích, od října 1945 do června 1946 vykonával základní vojenskou službu. Od dubna 1948 pracoval jako účetní v továrně Jikov ve Velešíně. V letech 1945– 1948 byl členem ČSL a Svazu přátel USA. Oženil se v lednu 1953.

66 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 50, Králův dopis pro Josefa Krnínského, 5. 6. 1953.

67 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Jindřicha Papeže, 4. 12. 1954.

68 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 27. 9. 1954.

po odsunutých Němcích v Dolní Vltavici[69] nebo ve Světlíku.[70] Do Hašlovic ke Kučerům, kam to bylo od místa přechodu hranice vzdušnou čarou přibližně třicet kilometrů, přicházel v podvečerních či večerních hodinách. Někdy se tu po namáhavém pochodu zdržel přes noc a den na seníku, jindy se u nich jen ukázal a pospíchal k Velátovi do Spolí. Zpátky do západního Německa chodil stejnou cestou navečer.

Mimo již zmíněného Josefa Kučery a Františka Veláta Jan Král postupně zapojil do své zpravodajské činnosti i další lidi – v červnu 1952 bratra Jaroslava[71], pobývajícího tou dobou doma na krátké dovolené, a Kučerova švagra Jindřicha Papeže, zemědělce z Hašlovic. Od konce července 1952 se s úkoly často obracel na Jana Hoška[72], tiskaře z Holubova, jehož znal od roku 1945 z Místní správní komise (MSK) ve Spolí a kterého mu doporučil švagr Velát. Od začátku září 1952 pravidelně vyhledával spolužáka z měšťanky Vojtěcha Řihouta[73], zemědělce z Mirkovic, jehož prostřednictvím se v září 1952 seznámil s Josefem Krnínským z Holkova u Velešína, úředníkem n. p. Motor-Union ve Velešíně, a v listopadu 1952 s bývalým sedlákem Janem Herálem[74] z jihočeských Markvartic,

---

69 Tamtéž, výpověď Františka Veláta, 13. 10. 1954.

70 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-477 ČB proti Květoslavě Králové, výpověď Květoslavy Králové, 29. 9. 1954.

71 Jaroslav Král (12. 2. 1929 – 28. 3. 1958), Králův mladší bratr, navštěvoval obecnou školu v Přídolí, poté byl nasazen na práci na německém statku v Hašlovicích. V prosinci 1945 spolu s bratrem osídlil ve Spolí hospodářství o 19 ha po Němcích, z něhož byl pro špatné hospodaření v roce 1949 vysídlen. Nastěhoval se ke švagrovi Fr. Velátovi. Poté pracoval u stavebního závodu v Č. Krumlově jako řidič. V říjnu 1951 nastoupil základní vojenskou službu u 59. PTP v Mostě. Byl svobodný.

72 Jan Hošek (1. 5. 1921 – ?) pocházel ze zemědělské rodiny z Bečic se čtyřmi dětmi. V Žimuticích vychodil pět tříd obecné školy a v Týně nad Vltavou tři třídy měšťanky. Čtvrtou třídu měšťanky vychodil v Dolním Bukovsku. Poté se v Č. Budějovicích vyučil tiskařem a až do roku 1945 tu pracoval jako tiskař. Od července 1945 působil v Místní správní komisi ve Spolí u Č. Krumlova. Od října 1945 do března 1946 vykonával základní vojenskou službu. Poté nastoupil jako tiskař v Č. Krumlově a v roce 1948 byl přeřazen do n. p. Artypa v Holubově. V letech 1945–1948 byl členem ČSL. Byl ženatý, měl dceru.

73 Vojtěch Řihout (22. 4. 1924 – 13. 7. 1995) pocházel z rolnické rodiny s osmi dětmi, která hospodařila na 24 ha. Rodiče byli od první republiky až do února 1948 organizováni v ČSL, otec byl v Mirkovicích starostou. Vojtěch vychodil v Mirkovicích pět tříd obecné školy a v Č. Krumlově tři třídy měšťanky. Pracoval na rodinném hospodářství. V letech 1946–1948 byl členem ČSL, kde zastával funkci okresního místopředsedy. Byl členem krajského výboru lidovecké mládeže a v Mirkovicích místním důvěrníkem. Byl ženatý.

74 Jan Herál (24. 10. 1918 – 6. 4. 1990) pocházel ze staré sedlácké rodiny, která vlastnila v jihočeských Markvarticích hospodářství o 61 ha. Herálův otec byl za první republiky

u něhož se dvakrát skrýval. Do své činnosti Král v srpnu 1952 prostřednictvím Veláta částečně zapojil Jana Jílka[75] z Českého Krumlova, dělníka n. p. Lira. Pro jeho obavy s ním ale záhy přestal počítat.[76] Se spolupracovníky zpravidla komunikoval v podvečerních hodinách na smluvených místech, především u Přídolí, s některými se setkával u Veláta ve Spolí či je sám vyhledával. Běžně jim ze zahraničí nosil kakao, čokoládu, koření, cigarety nebo i zahraniční léky. Postupně se o něm, o jeho přechodech i úkolech, dozvěděla řada dalších lidí.[77]

Po zmíněných osobách, které lze považovat za jádro jeho zpravodajské sítě, požadoval Král různé informace. V červnu 1952 se obrátil na Jindřicha Papeže, aby opatřoval *„špionážní zprávy, které by pak odnesl do zahraničí“*,[78] ve stejnou dobu žádal Františka Veláta o informace týkající se *„vojska, nebo pohraniční stráže či továren“*.[79] Se specifickou žádostí o doporučení vhodného místa k přistávání letadel, *„které by měly za úkol z ČSR odvážet osoby a dále sem další osoby vysadit“*, se v listopadu 1952 obrátil na Jana Herála. Současně ho žádal *„o zprávy ze zemědělství, že je potřebuje pro bývalého ministra Černého“* (dr. Josef Černý byl předseda agrární strany v exilu).[80] Na běžné věci, *„jak si žiji, zda jsem spokojen, zda jsou spokojeni lidé v Čes. Krumlově, zda je dostatek*

členem Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu (agrárníci) a zakládajícím členem a předsedou agrárního dorostu na Českokrumlovsku. Jan vychodil ve Velešíně pět tříd obecné školy a v Č. Budějovicích čtyři třídy gymnázia i dvouletou rolnickou školu. Od roku 1936 byl členem agrárního dorostu, zastával funkci předsedy místní skupiny, v roce 1937 se stal jednatelem okresní agrární organizace v Č. Krumlově. Po válce vstoupil do ČSL. Byl ženatý.

75 Jan Jílek (1. 5. 1897 – ?) pocházel z rodiny tesařského dělníka z Přísečné s pěti dětmi. V Č. Krumlově vychodil pět tříd obecné školy, poté se učil zámečníkem u fy Schinko. V roce 1915 narukoval na ruskou frontu, od roku 1917 bojoval na italské. Po propuštění do civilu v roce 1920 pracoval jako zámečník v Č. Krumlově. Po připojení Sudet k Německé říši se s rodinou přestěhoval do Písku, pracoval v ČZ Strakonice. Po válce se vrátil do Č. Krumlova, pracoval jako výběrčí Jihočeských elektráren. V roce 1948 byl potrestán 6 měsíci vězení za hanobení SSSR. Po propuštění pracoval v n. p. Lira. Od roku 1948 vdovec. V letech 1923–1948 byl členem ČSSD.

76 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 4. 10. 1954.

77 Nejvíce o Královi, o jeho příchodech do ČSR, pravděpodobně mluvili mezi svými známými Vojtěch Řihout a Jaroslav Král. Je proto až s podivem, že se StB nedozvěděla o jeho činnosti touto cestou, ale až díky odhalení tajného radiooperátora Josefa Krnínského, kterému Král předal vysílačku.

78 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Jindřicha Papeže, 3. 12. 1954.

79 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 27. 9. 1954.

80 Tamtéž, příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jana Herála, 27. 9. 1954.

zboží a pod.“, se v srpnu 1952 vyptával Jana Jílka,[81] v září 1952 mu po Velátovi vzkázal, že *„bude-li mít možnost získat nějaké zprávy vojenského rázu, z bezpečnosti, nebo i jiné zprávy“*, má je předávat Velátovi.[82] V červnu 1953 se pak Král zajímal o měnovou reformu, *„jaký má mezi obyvatelstvem v ČSR republice a mezi zaměstnanci na závodech ohlas“*.[83]

K ukládání běžných vzkazů i získaných zpráv si měli někteří z Králových nejbližších spolupracovníků vybudovat mrtvé schránky, aby se nemuseli osobně stýkat, *„jelikož je to nápadné a nebezpečné“*.[84] Jedna ze schránek měla být podle plánu založena na podzim 1952 u kapličky mezi Mirkovicemi a Přídolím.[85] Vzkazy rodinného charakteru, určené k odeslání vysílačkou, do ní měla údajně ukládat Králova sestra Lída, vybírat ji měl, aniž o tom věděla, Vojtěch Řihout.[86] Byl o ní informován i František Velát. V případě nebezpečí měl pomocí ní upozornit Krále, který by pro něj přišel a převedl ho na Západ.[87] Schránka ale vybudována nebyla. Vybudována nebyla ani schránka, již si podle instrukcí chtěli zřídit František Velát s Janem Hoškem v létě 1952 u kapličky u železničního přejezdu mezi Holubovem a Třísovem, protože *„vzkazy musely být vyřízeny ihned“*, tedy i nadále osobně.[88]

Jednosměrné spojení naproti tomu fungovalo prostřednictvím Rádia Svobodná Evropa, které Král využíval k vyrozumívání spolupracovníků o úspěšných přechodech hranice na Západ. Poprvé si tuto možnost vyzkoušel v létě 1951, kdy ve *Vzkazech domovu* pod značkou Honza Světlík vzkázal matce a sourozencům, že se mu návrat do západního Německa zdařil.[89] Mimo značku Honza Světlík začal používat i hesla Jan Lucemburský a Čert v lese, krátké zprávy posílal každý třetí den v měsíci.[90]

81 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, výpověď Jana Jílka, 1. 10. 1954.
82 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 4. 10. 1954.
83 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, výpověď Bohuslava Jakubce, 27. 9. 1954.
84 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jana Hoška, 16. 11. 1954.
85 Tamtéž, výpověď Vojtěcha Řihouta, 5. 10. 1954.
86 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 33, výpověď Ludmily Slavětínské, 28. 9. 1954.
87 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 27. 9. 1954.
88 Tamtéž, výpověď Františka Veláta, 5. 10. 1954.
89 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-477 ČB proti Květoslavě Králové, výpověď Květoslavy Králové, 13. 10. 1954.

Spolupracovníci poskytovali Královi běžné informace, málokdo z nich měl možnost dostat se k opravdu hodnotným zprávám. V červnu 1952 získal Král od bratra Jaroslava všeobecné informace o 59. lehkém pomocném technickém praporu (PTP), u něhož Jaroslav vykonával základní vojenskou službu, a o Československém státním statku (ČSSS) Dubová, o jeho strojovém parku a platech jeho zaměstnanců.[91] Jindřich Papež ho ve stejný čas zpravil o JZD Hašlovice, kde byl předsedou,[92] František Velát mu průběžně sděloval zprávy z vlastního pozorování místa a okolí,[93] Jan Herál ho v listopadu 1952 informoval o prováděné kolektivizaci a likvidaci selského stavu, jak ji znal z vlastní zkušenosti.[94] Zajímavé informace týkající se situace v zemědělství v okrese Český Krumlov mohl Královi poskytnout Papežovým prostřednictvím českokrumlovský obvodní zootechnik Jiří Koubek (1925–?). Podle Krále ale neměly valnou cenu, a další proto odmítal. Navíc Koubkovi, kterého neznal, silně nedůvěřoval.[95]

Mnohem užitečnější byli spolupracovníci sloužící jako spojky, které Král posílal se vzkazy, především do vnitrozemí. Nejenže tím minimalizoval nebezpečí vlastního dopadení, kterému by se při cestách veřejnými hromadnými prostředky a kontaktu s cizími osobami vystavoval, zároveň byl díky spolupracovníkům schopen plnit současně více úkolů. Někdy v srpnu 1952 potřeboval doručit blíže neurčenému inženýrovi, nejspíše Ing. Daliboru Paspovi (1917–?) do Prahy, dopis. Mělo se jednat o dopis od příbuzného ze zahraničí, pravděpodobně i s výzvou ke spolupráci s francouzskou rozvědkou. Původně chtěl Král poslat do Prahy Jana Jílka. Ten to ale odmítl s tím, že Prahu nezná.[96] Dopis alespoň doručil v Holubově Janu Hoškovi, který ho do Prahy vezl během své služební cesty někdy koncem srpna 1952. Předání ale neproběhlo hladce. Žena adresáta jej hrubě odmítla s tím, *„že s takovými věcmi nic nechtějí mít společné-*

90 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Marie Kučerové, 2. 2. 1955.
91 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, výpověď Jaroslava Krále, 9. 11. 1954.
92 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Jindřicha Papeže, 4. 12. 1954.
93 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 27. 9. 1954.
94 Tamtéž, příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jana Herála, 12. 11. 1954.
95 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Jindřicha Papeže, 4. 12. 1954.
96 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, výpověď Jana Jílka, 1. 10. 1954.

ho, že žádný dopis ode mne nepřijmou, že již měli dost nepříjemností". Jelikož byla velmi rozčilená a zvyšovala hlas, Hošek raději utekl a dopis zničil.[97]

Bezproblémové naproti tomu bylo předání dopisu již zmíněnému Jiřímu Pohorskému v Praze koncem září 1952, který doručil František Velát. Velát vyhledal Pohorského pomocí plánku v jeho bytě na Strossmayerově náměstí, kde se uvedl heslem „posílá mne Karel". I tak se musel Pohorskému ještě legitimovat. Pohorský mu předal obálku se shromážděnými zpravodajskými informacemi, kterou Velát po návratu do Spolí odevzdal Královi. Další zprávy měl Pohorský podle instrukcí vozit na Českokrumlovsko ke křižovatce z Přídolí do osady Zahrádky, kde měl u křížku vybudovat mrtvou schránku. Za nějaký čas, asi dva měsíce poté, poslal Pohorský Velátovi dopis, v němž slíbil, že až nějaké zprávy získá, do mrtvé schránky je uloží.[98] Podle Veláta se s nimi měl ale vypravit přímo k němu do Spolí. Proto v listopadu 1952, kdy ho Král opět požádal, aby vyhledal Pohorského a předal mu další dopis s instrukcemi a 10 000 Kčs, Velát nikam neodjel a čekal, že se u něj Pohorský ukáže.[99] Ten se ovšem do Spolí nevypravil, protože ho v Praze začal vyhledávat jiný kurýr.[100]

Tajná vysílačka

Pravděpodobně nejdůležitější úkol, který Král v Československu plnil, se týkal vysílačky a nalezení vhodné osoby, jež by ji převzala.[101] Cílem francouzské rozvědky bylo vytvořit síť vysílaček, s nimiž se počítalo především v případě napadení západních demokratických zemí armádami východního bloku.[102] Zájem byl proto o osoby, které ovládaly morseovku a nebyly by v případě válečného konfliktu povolány do armády. S tímto úkolem se Král poprvé objevil v červnu

97 Tamtéž, podsvazek – osobní spisy, výpověď Jana Hoška, 26. 10. 1954.
98 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jiřího Pohorského, 13. 11. 1954.
99 Tamtéž, osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 29. 9. 1954.
100 Tamtéž, příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jiřího Pohorského, 13. 11. 1954.
101 Intenzivní činnost s vysílačkami vyvíjely pobočky v Paříži, Innsbrucku a Baden-Badenu. Viz *ABS*, f. Ústředna Státní bezpečnosti (dále jen 305), sign. 305-872-6, zpráva o francouzské zpravodajské službě, 24. 1. 1955.
102 Problematikou studené války a vojenskými přípravami se zabýval např. LUŇÁK, Petr: Přípravy východního bloku na válku v jaderném věku. In: LUŇÁK, Petr (ed.): *Plánování nemyslitelného. Československé válečné plány 1950–1990*. Dokořán a ÚSD AV ČR, Vimperk 2007, s. 11–82.

1952 u Františka Veláta ve Spolí. Chtěl po něm, aby mu pomohl najít vhodnou osobu nebo aby vysílačku převzal sám. Napsal mu také Morseovu abecedu s tím, aby se ji naučil. Velát se na převzetí vysílačky necítil a morseovku se neučil. Také nikoho nehledal. Když se Král koncem července 1952 opět objevil ve Spolí, označil mu Velát jako vhodnou osobu k převzetí vysílačky Jana Hoška. Král s nápadem souhlasil, ovšem při testování Hoška pomocí bzučáku na výuku morseovky počátkem srpna 1952 na půdě Velátovy usedlosti zjistil, že k převzetí není vhodný.[103]

Kromě vlastní snahy získat někoho k obsluze vysílačky byl Král nadřízeným Josefem Němečkem zaangažován v umístění vysílačky i u někoho z těch, s nimiž již francouzská rozvědka spolupracovala nebo na něž dostala doporučení. Určeným osobám Král dopisy s žádostí nedoručoval osobně, posílal je, jak měl ve zvyku, po některém ze spolupracovníků. Na doporučení již zmíněné exulantky Marie Čadové měli vysílačku převzít její přátelé z Plzně – JUDr. Jan Veselý[104], případně Miluše Kubovcová, provdaná Tillerová (1924–?).[105] Verbovací dopisy jim měl předat jejich dobrý známý, bývalý notář JUDr. Hugo Ebenstreit, kterému je bez potíží přivezl koncem července 1952 Králem pověřený Jan Hošek.[106] Ebenstreitovu odpověď si od Hoška převzal v Holubově Velát, Královi ji dal v září 1952. Vysílačka ale u nikoho ze zmíněných s největší pravděpodobností umístěna nebyla.[107]

K převzetí vysílačky se Králův nadřízený Němeček pokusil získat jeho prostřednictvím také Ladislava Závadského[108], vlakvedoucího z Tršnice u Chebu,

103 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 30. 9. 1954.

104 JUDr. Jan Veselý (14. 11. 1905 – ?) pocházel z Karviné, z úřednické rodiny. Po vystudování Právnické fakulty Univerzity Karlovy působil od roku 1930 na zemském finančním ředitelství v Praze, pobočce v Karlových Varech, později v Plzni. V letech 1935–1948 pracoval u obchodní komory v Plzni, po zrušení komory od ledna 1949 v hospodářském referátu KNV Plzeň. Zde měl pro francouzskou rozvědku získat některé zpravodajské informace, které na Západ poslal přes JUDr. Ebenstreita. V září 1951 byl převeden do výroby. Viz *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-1273 PL proti JUDr. Janu Veselému a spol.

105 *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-1273 PL proti JUDr. Janu Veselému a spol., podsvazek Veselý Jan, opis zpráv zahraničního spolupracovníka Ferdinanda k akci Plzeň, 22. 10. 1954.

106 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., vyšetřovací podsvazek, výpověď Jana Hoška, 1. 10. 1954.

107 *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-1273 PL proti JUDr. Janu Veselému a spol., podsvazek Veselý Jan, akce „Plzeň" – souhrnná zpráva, 8. 12. 1954.

kterého opět doporučila exulantka Marie Čadová. Verbovací dopis přinesl koncem července 1952 Jan Král, místo sebe za Závadským poslal 3. srpna 1952 bratra Jaroslava. Na této službě se oba bratři domluvili již v červnu 1952, kdy se spolu náhodou potkali doma v Práčově, kde byl Jaroslav během vojenské služby u 15. lehkého pomocného technického praporu (PTP) na dovolené. Bratři se tehdy spolu dohodli, že se Jaroslav pokusí na přelomu července a srpna 1952 dostat domů. To se mu skutečně povedlo, protože se v n. p. Armstav Doubí u Karlových Varů, kde jejich útvar působil, nabídl, že jim v Českých Budějovicích opatří součástky, které potřebovali. Předání dopisu při zpáteční cestě Jaroslava Krále k útvaru však neproběhlo podle plánu. Závadský ho považoval za provokatéra a zavolal na něj příslušníky Pohraniční stráže z Chebu.[109] Jaroslavovi se podařilo dopis vhodit do toalety a zatajit, od koho jej skutečně dostal.[110] Při vyšetřování tvrdil, že ho obdržel od neznámého muže ve vlaku. Pro nedostatek důkazů byl v říjnu 1952 propuštěn. I tak StB předpokládala, že mu dopis mohl ze zahraničí přinést jeho uprchlý bratr Jan.[111]

Další verbovací dopis pro Ladislava Závadského přinesl Jan Král počátkem září 1952. Tentokrát jej měla Závadskému předat Marie Čadová (1886–?) z Volduch u Rokycan, matka zmiňované exulantky, která se s ním také znala, protože do roku 1951 bydlela v Tršnici. Dopis vezl do Volduch 14. září 1952 Josef Krnínský, s nímž se Král seznámil začátkem září 1952 prostřednictvím Vojtěcha Řihouta.[112] Marie Čadová chtěla Závadskému dopis předat koncem října 1952, cestou do Františkových Lázní na léčení. Předtím si ho ze zvědavosti přečetla. Její dcera Marie se v něm na Závadského obracela jako na svého dobrého známého. Vyzývala ho ke spolupráci s francouzskou rozvědkou

108 Ladislav Závadský (20. 10. 1910 – ?) pocházel z dělnické rodiny z Voděrad. Do února 1948 byl místopředsedou Československé národně socialistické strany (ČSNS) v Tršnici, znal se s jedním z hlavních organizátorů tzv. Vlaku svobody Karlem Truxou. I když byl pro svůj negativní postoj ke komunistickému režimu otipován jako vhodná osoba pro spolupráci s francouzskou rozvědkou, žádnou činnost pro ni velmi pravděpodobně nevyvíjel. I tak byl 16. 11. 1954 zatčen a 5. 3. 1955 odsouzen Krajským soudem v Plzni na 10 let odnětí svobody (po odvolání na 7 let). Propuštěn byl na podmínku 9. 7. 1959. Viz *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-751 PL proti Ladislavu Závadskému.

109 *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-751 PL proti Ladislavu Závadskému, výpověď Ladislava Závadského, 30. 12. 1954.

110 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., podsvazek – osobní spisy, výpověď Jaroslava Krále, 28. 9. 1954.

111 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 15, Král Jaroslav – souhrnná zpráva, 8. 8. 1952.

112 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Josefa Krnínského, 25. 9. 1954.

a k získávání zpráv. Současně mu oznamovala, že ho navštíví kurýr, který mu přinese vysílačku, pomocí níž bude na Západ posílat zpravodajské informace. Nakonec ale Čadová dopis Závadskému nepředala. Po příjezdu do Tršnice 28. října 1952 se při návštěvě kostela dozvěděla, že Závadský byl před časem vyšetřován, protože *„měl nějaký malér s nějakým agentem"*, kterého oznámil. Chtěla se proto poradit se svým známým Emilem Altšmídem (1909–?) z Dlouhých Mostů u Františkových Lázní. Ten po přečtení dopisu usoudil, že bude nejlepší ho spálit, což vzápětí učinili.[113]

Minimálně jednu vysílačku se však Královi v Československu umístit podařilo. Jednalo se o tu, kterou nabízel Velátovi a později Hoškovi.[114] Měl ji přinést v září 1952, čtrnáct dní byla ukryta u Kučerů na seníku,[115] poté několik dní u Veláta ve Spolí.[116] Od Krále ji převzal Josef Krnínský z osady Holkov u Velešína, investiční účetní n. p. Motor-Union ve Velešíně. Původně ji obsluhovat neměl. Pouze v září a říjnu 1952 pomáhal Královi s nalezením vhodné osoby, u níž by mohla být umístěna. Přitom se neúspěšně obrátil na kolegu ze zaměstnání Josefa Gallistla, švagra Miroslava Ryneše a přítele z gymnázia a Svazu přátel USA Josefa Kyselu. Sám ani nepatřil mezi vhodné osoby – neovládal morseovku a byl podporučíkem v záloze. V aktivní spolupráci se západní rozvědkou však mohl spatřovat účinnější formu odboje.[117] Za pomoci Ryneše se proto na bzučáku morseovku naučil, takže základní podmínku k obsluze vysílačky splnil. Převzal ji od Krále v listopadu 1952 po krátkém, asi čtyřdenním nočním školení u rodičů v Holkově.[118] Král za Krnínským docházel z nedalekých Markvartic, kde se přes den ukrýval u Jana Herála na seníku.[119]

113 *ABS*, f. PL-V, vyšetřovací spis a. č. V-1273 PL proti JUDr. Janu Veselému a spol., osobní spis Marie Čadové, výpověď Marie Čadové, 7. 1. 1955.

114 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 27. 9. 1954.

115 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Marie Kučerové, 3. 12. 1954.

116 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., podsvazek II., výpověď Marie Velátové, 13. 10. 1954.

117 O Krnínského protikomunistickém odboji viz ŘEZNÍČEK, Jiří: Spojte se všichni utlačovaní a svrhněte tu bolševickou sebranku! Protikomunistické letáky odbojové skupiny Hnutí bojovníků za svobodu z Velešínska v jižních Čechách. *Paměť a dějiny*, 2010, roč. 4, č. 3, s. 109–119 a TÝŽ: Francouzská vysílačka Josefa Krnínského. Příběh tajného radisty na pozadí studené války. *Paměť a dějiny*, 2013, roč. 7, č. 4, s. 115–128.

118 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Josefa Krnínského, 22. 9. 1954.

119 Tamtéž, výpověď Jana Herála, 23. 9. 1954.

Úkolem Josefa Krnínského bylo podle Královych instrukcí udržovat pomocí vysílačky v časových intervalech tři až čtyři týdny krátká spojení s centrálou v Baden-Badenu. Kvůli utajení měl místa vysílání měnit, v létě vysílat nejlépe z terénu, a do činnosti nezasvěcovat další osoby. Vysílačkou měl v budoucnu komunikovat s blíže nespecifikovanou *„vlastní českou službou"*.[120] Mimoto byl instruován, aby získával zpravodajské informace o vojenské, politické a hospodářské situaci, které neměl z důvodů utajení vysílat, ale předávat kurýrům nebo ukládat do mrtvých schránek. Jedna ze schránek, kterou Krnínský zřídil u silnice z Velešína na Svatého Jana nad Malší a později přemístil k železničnímu přejezdu u Bukovce, měla být vybírána *„někým z francouzské ambasády v Praze"*.[121]

Krnínského vysílačka měla primárně sloužit během předpokládaného válečného konfliktu mezi komunistickým východním blokem a západními demokratickými zeměmi k posílání zpravodajských informací z týlu komunistických armád, především o přesunech, soustředění nebo síle vojska. Aby byl schopen adekvátně plnit primární úkol, obrátil se Král koncem roku 1952 na Vojtěcha Řihouta s úkolem najít vhodné starší osoby, bydlící *„při státní silnici směrem od Čes. Budějovic k Čes. Krumlovu a Kaplici"*, které by v případě válečného konfliktu podávaly *„zprávy radiotelegrafistovi pomocí ‚mrtvé schránky' o pohybu čsl. armády"*, určené k odeslání vysílačkou. Ve snaze splnit úkol se Řihout na jaře 1953 obrátil na svého švagra Jana Bürgera (1920–?), soukromě hospodařícího zemědělce z Radostic u Českých Budějovic. Získal od něj doporučení na několik osob z Kamenného Újezdu, kudy tehdy procházela státní silnice z Českých Budějovic do Rakouska. Nikoho ale nekontaktoval.[122]

O Janu Královi se hovoří také v souvislosti s případem MUDr. Josefa Zenáhlíka[123] jako o muži, který ho vyškolil v obsluze vysílačky.[124] Tento údaj není

120 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 50, Králův dopis pro Josefa Krnínského, 5. 6. 1953.

121 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Josefa Krnínského, 25. 9. 1954.

122 Tamtéž, příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Vojtěcha Řihouta, 11. 11. 1954.

123 MUDr. Josef Zenáhlík (5. 1. 1915 – ?), lékař z Vyššího Brodu, převzal stejně jako Krnínský vysílačku od pobočky francouzské rozvědky v Baden-Badenu. Převzal ji na jaře 1952, v srpnu a listopadu 1952 byl vyškolen v její obsluze. Pomocí sítě spolupracovníků získával zpravodajské informace o vojenské, hospodářské a politické situaci v ČSR. Na Západ je posílal prostřednictvím kurýra Berty Riepla, později také pomocí vysílačky. Zatčen byl v rámci akce „Doktor" 26. 4. 1953 a odsouzen vojenským kolegiem Nejvyššího soudu v Praze 30. 11. 1953 na doživotí. Propuštěn byl 11. 6. 1965 z Valdic. Viz *ABS*, f. MV-H, a. č. H-384 MV, akce „Doktor".

124 *ABS*, f. Z, sign. Z-10-V-452, zpráva o činnosti francouzské rozvědky, díl 6 – KS MV České Budějovice.

pravdivý, Král byl v době jeho školení na přelomu srpna a září 1952 i v listopadu 1952 zaneprázdněn vlastními úkoly. Zenáhlíka ve skutečnosti vyškolil instruktor Lubor Fanta[125], rodák z Brna. Podle údajů, které o sobě Zenáhlíkovi a jeho ženě Marii sdělil, nebyl pro StB problém ho po Zenáhlíkově zatčení v dubnu 1953 identifikovat a opatřit si jeho civilní fotografii. Na ní Zenáhlíkovi spolupracovníci, kteří s Fantou přišli do kontaktu, i on sám instruktora bezpečně poznali.[126] Že Zenáhlíka vyškolil Fanta, potvrzují také informace, které o něm StB shromáždila v agenturně pátracím svazku.[127]

V následujícím roce 1953 Král své zpravodajské aktivity velmi omezil. Do Československa sice stále docházel (na přelomu května a června, v červenci a v září), na spolupracovníky se ale již skoro s žádnými úkoly neobracel. Některé z nich, jako např. Jana Hoška, ani nevyhledával. Jeho příchody do Československa se totiž již téměř výhradně týkaly Josefa Krnínského a vysílačky, kterou mu předal. Spojení mezi centrálou a vysílačkou totiž nefungovalo, Krnínskému se totiž nedařilo navazovat spojení, protože nebyl dostatečně vyškolen. Koncem května 1953 se proto Král objevil v Mirkovicích u Vojtěcha Řihouta, který působil jako spojka, aby mu s Krnínským domluvil schůzku.[128] Ten ale právě byl na vojenském cvičení v Josefově, kam byl povolán jako záložní důstojník. S Králem se sice sešel na základě Řihoutova telegramu během krátké dovolené, doškolen ale být nemohl.[129]

Nakonec byl Králem znovu vyškolen až v září 1953 na Kučerově zemědělské usedlosti v Hašlovicích. Poté se spojení velmi zlepšilo. I když se Král s Krnínským v květnu 1953 domluvil, že ho doškolí po skončení vojenského cvičení, do Československa již podle svého vyjádření neměl se zpravodajskými úkoly chodit. Také proto již některé spolupracovníky nevyhledával, nebyl k tomu důvod. Při loučení s Řihoutem v červnu 1953 totiž oznámil, že již *„nikdy nepřijde a že se odstěhuje do Brazilie“*.[130] V červenci 1953 se nakrátko

125 Lubor Fanta (21. 3. 1931 – ?) pocházel z rodiny plk. Josefa Fanty. Na Západ odešel v září 1951, krátce nato se stal radioinstruktorem pobočky v Baden-Badenu, kde pracoval pro řídícího důstojníka Josefa Němečka. V roce 1956 odešel do USA, kde se oženil. Viz *ABS*, f. Svazky kontrarozvědného rozpracování – Brno (dále jen BN-KR), a. č. 983 BR, agenturně pátrací svazek na Lubora Fantu.

126 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-384 MV, akce „Doktor“.

127 *ABS*, f. BN-KR, a. č. 983 BR, agenturně pátrací svazek na Lubora Fantu.

128 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Vojtěcha Řihouta, 22. 9. 1954.

129 Tamtéž, výpověď Josefa Krnínského, 22. 9. 1954.

130 Tamtéž, výpověď Vojtěcha Řihouta, 28. 9. 1954.

sešel s matkou, které *„ukázal lodní lístek a to proto, že již odjede z Německa do zámoří a že již nepůjde do ČSR“*.[131] Přesto se ale v září 1953 znovu objevil v jižních Čechách, aby Krnínského doškolil. I když tvrdil, že ho nadřízení ještě nechtějí pustit, pravděpodobně ho chtěl doškolit sám a utajit tak jeho totožnost. Otázku, nakolik byl Král rozhodnutý skončit se zpravodajskou činností, je ale těžké zodpovědět. Při školení v září 1953 se totiž Krnínskému svěřil, *„že pravděpodobně naváže v zahraničí spojení s americkou rozvědkou a bude pro ni pracovat“*.[132]

Král úspěšným převaděčem

Mimo zmíněnou zpravodajskou činnost se Jan Král zabýval také převáděním československých občanů na Západ. Prvními osobami, které chtěl bezpečně převést, byli jeho matka Ludmila, sestry Květa a Lída a bratr Jaroslav. K útěku je Král přemlouval při prvním přechodu do Československa v květnu 1951. Tvrdil, že se mu v zahraničí stýská a že mohou být kvůli jeho útěku pronásledováni. Přitom uváděl, že by po krátkém umístění v uprchlickém táboře v Německu byli vystěhováni do USA, kde by dostali hospodářství. Matka i sestry jej odmítly. Nechápaly, proč by měly být za jeho odchod na Západ perzekvovány. Rovněž se jim nezamlouvalo nebezpečné dobrodružství při přechodu státní hranice do poválečného Německa, kde byla bída. Obě sestry měly navíc slušné zaměstnání a Králova matka Ludmila tou dobou také hospodářství.[133]

Nad Královým návrhem uvažoval pouze jeho mladší bratr Jaroslav, který měl v říjnu 1951 nastoupit základní vojenskou službu. Jan ho totiž při svém příchodu do ČSR v srpnu 1951 upozorňoval, že kvůli jeho útěku na Západ pravděpodobně nastoupí k PTP. Měl ho přesvědčovat, že si spolu v Anglii pronajmou farmu, na které budou společně hospodařit. Nakonec se domluvili, že Jaroslav na vojnu nastoupí a teprve poté se rozhodne, zda svůj útěk za pomoci bratra uskuteční, či ne. Krátce po Janově odchodu se Jaroslav rozhodl, že odejde za hranice. Netrpělivě čekal na bratrův příchod. Ten ale stále nepři-

131 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 23, výpověď Ludmily Králové, 28. 9. 1954.
132 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Josefa Krnínského, 11. 11. 1954.
133 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 33, výpověď Ludmily Králové, 30. 9. 1954.

cházel, takže Jaroslav se domluvil s traktoristou ČSSS Dubová Janem Oslíkem (1930–?), že na Západ odejdou spolu. K hranicím se vypravili někdy koncem září 1951. Cestou si ale vše rozmysleli a druhý den se vrátili domů. Jaroslav krátce nato, 1. října 1951, nastoupil základní vojenskou službu u 59. lehkého pomocného technického praporu v Mostě.[134]

Jan Král se v Československu objevil až začátkem října 1951, kdy v noci zašel domů do Práčova. Když se dozvěděl o Jaroslavově nástupu na vojnu i o jeho nedotaženém pokusu o přechod státní hranice, poslal ještě ten večer sestru Lídu do Spolí za švagrem Františkem Velátem s tím, aby přišel za ním do Práčova. Požádal ho pak, aby se s civilním oblečením vypravil do Prahy za jejich příbuzným Miroslavem Doršnerem. Měl mu vyřídit, aby vyhledal Jaroslava v Mostě a pokusil se ho přivést. Doršner nechtěl zpočátku do Mostu jet, nakonec se ale nechal přesvědčit. Navštívil Jaroslava Krále v kasárnách, ale nemohl s ním o útěku mluvit, protože byl střežen. S touto informací se vypravil následující neděli do Spolí za Janem Králem, který se ukrýval u Veláta na seníku.[135] V následujícím roce se Jaroslav sešel se svým bratrem dvakrát (v červnu a v červenci), ale o útěk na Západ již neměl zájem.

Podle dostupných údajů začal Král převádět přes hranici až od léta 1952. Vždy se při návratu ze zpravodajských cest snažil vzít někoho s sebou. Není přitom známo, až na jeden případ, že by za převedení žádal finanční či jinou odměnu. S útěky pomáhali sourozenci a nejbližší přátelé, na něž se cíleně obracel. Stejně jako např. v červnu 1952 na Jindřicha Papeže s tím, že kdyby o *„někom věděl, kdo by chtěl uprchnout do zahraničí*, aby *mu to při příští jeho návštěvě sdělil a že by pak těmto osobám útěk do zahraničí umožnil“*.[136] Nejvíce mu byli při organizování útěků nápomocni František Velát a Vojtěch Řihout. Nezastupitelnou roli sehráli také manželé Kučerovi, jejichž usedlost v Hašlovicích sloužila Královi jako místo, odkud s uprchlíky navečer vyrážel k hranicím. Nikdo z nich si neměl brát moc věcí, základem byly dobré boty, prádlo a jídlo na tři dny.[137]

134 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., podsvazek – osobní spisy, výpověď Jaroslava Krále, 9. 11. 1954.

135 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., podsvazek 1, výpověď Františka Veláta, 10. 11. 1954.

136 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Jindřicha Papeže, 3. 12. 1954.

137 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., podsvazek – osobní spisy, výpověď Petra Nováka, 27. 9. 1954.

První zjištěnou skupinu osob, kterou Král úspěšně převedl, tvořila Helena Šůlová (1914–?) ze Strakonic a jejích pět dětí ve věku pět (podle jiné výpovědi sedm) až čtrnáct let. Jednalo se o ženu Ing. Jana Šůly (1908–?), který byl v letech 1946–1948 zástupcem ředitele České zbrojovky Strakonice a od roku 1949 obchodním zástupcem n. p. Kovo pro Brazílii, jenž se odmítl vrátit z obchodní cesty domů.[138] S úkolem převést jeho manželku na Západ se Král objevil v Československu v červnu 1952 a kontaktoval ji ve Strakonicích prostřednictvím své sestry Lídy. Šůlová jí ovšem nevěřila. Podruhé se pro ni Král vypravil koncem července 1952. Tentokrát přinesl od jejího muže dopis, který ve Strakonicích předala opět Králova sestra Lída.[139]

Převod Šůlové s dětmi se uskutečnil kolem 7. srpna 1952. Král celou skupinu soustředil u Josefa Kučery v Hašlovicích, kde jim hospodářova žena Marie poskytla stravu.[140] Podívat se na ně zašel také Jindřich Papež, jenž obdivoval Královu statečnost. Blíž k hranicím je měl převézt následující podvečer nákladním autem František Velát. Z toho ale sešlo, protože nákladák měl porouchaný a musel by použít povoz tažený koňmi. S tím by si ale večer připadal na silnici podezřelý.[141] Celá skupina se tedy vydala k hranicím pěšky. Přitom si Král pomohl medikamenty. Malé děti uspal prášky na spaní a přes hranice je přenesl, větší naopak tabletami povzbudil k namáhavé cestě.[142] Převedení Šůlové je jediným známým případem, kdy za ně Král obdržel odměnu. Peníze v částce 20 000 Kčs si ale nenechal a dal je na věno sestře Lídě, která se v listopadu 1952 provdala za tehdejšího tajemníka MNV v Malčicích Františka Slavětínského.[143]

Další skupinu osob, řidiče ČSAD Český Krumlov Otto Tužila (1912–?), účetního českokrumlovského hotelu Růže Václava Išku (1920–?) a sudetskou Němku Annu Hegerlíkovou (1891–?) z Novosedel u Kájova, převáděl Král počátkem června 1953. Původně měl převést pouze A. Hegerlíkovou, kterou čs. úřady nechtěly pustit za jejím mužem JUDr. Richardem Hegerlíkem (1889–?), jenž

138 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 4, akce „Úředník" – zpráva o Ing. Šůlovi, 30. 9. 1954.
139 Tamtéž, sv. 33, výpověď Ludmily Slavětínské, 28. 9. 1954.
140 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Marie Kučerové, 1. 2. 1955.
141 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 12. 10. 1954.
142 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-477 ČB proti Květoslavě Králové, výpověď Ludmily Králové, 13. 10. 1954.
143 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 33, výpověď Ludmily Slavětínské, 28. 9. 1954.

byl v roce 1950 odsunut do západního Německa, a jejich synem, který na Západ uprchl v roce 1951.[144] Král se o ní dozvěděl od Františka Veláta, ten zase od své sestry Eleonory Neubergerové.[145] Celou skupinu přivedl Král do Hašlovic na Kučerovu usedlost, kde se zdrželi do večera. Zatímco jedli, Král překontroloval jejich zavazadla. U Hegerlíkové zjistil, že toho s sebou má moc a že by se jí hranice špatně přecházela. Část věcí, tři přehozy na postel, šaty a látku na dlouhé kalhoty a kabát, dala Hegerlíková Kučerové se slovy, že kdyby je nechala doma, stejně by o ně přišla.[146]

Vlastní přechod hranice proběhl za dramatických okolností v místě dnešní Rakovské zátoky lipenské přehrady krátce po půlnoci 9. června 1953. Skupinu totiž zaregistrovala dvoučlenná hlídka Pohraniční stráže roty Kyselov, složená z desátníků Miroslava Jírů a Dušana Trojanovského, která zde měla od půlnoci hlídku. Podle jejich hlášení byla asi ve 2.10 hodiny ráno uvedena v činnost výmetnice, v jejímž bílém světle *„uviděla hlídka 2 muže s batohy na zádech. Při vystřelení světlice oba muži zalehli na zem do trávy. Hlídka vyběhla ze stanoviště na silnici a velitel hlídky vypálil ze signální pistole 3 bílé světlice a viděl jak neznámé osoby zaléhávají. Vzdálenost mezi hlídkou a narušiteli byla 100–120 metrů"*.[147] I když hlídka použila služební zbraň, podařilo se uprchlíkům prostříhat trojstěnným drátěným zátarasem, přičemž v prostřední stěně přestřihli také dva elektrické vodiče s vysokým napětím. Poté proběhli lesním porostem ke státní hranici, vzdálené od drátěné zábrany asi 50 metrů, a mezi hraničními mezníky I/64 a I/65 přešli do Rakouska. Přechod hranice se však nezdařil Anně Hegerlíkové, která při střelbě omdlela a byla při následném pročesávání terénu objevena.[148] Při výslechu však nic neprozradila a tvrdila, že pro ni její muž poslal ze západního Německa dva převaděče. Po odpykání půlročního trestu

144 Manžel Anny Hegerlíkové působil v Českém Krumlově jako vládní rada bývalého Landratu. Po válce byl v roce 1945 odsouzen na 2,5 roku odnětí svobody. V roce 1948 mu byl trest zvýšen na 5 let. Po propuštění z vězení byl v roce 1950 vyhoštěn do západního Německa. Spolu s ním chtěla být odsunuta i jeho žena a syn Richard (tomu se v roce 1951 povedlo utéct na Západ). Žádost Hegerlíkové o vystěhování ministerstvo zahraničí zamítlo s konečnou platností v lednu 1953.

145 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 9. 11. 1954.

146 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Marie Kučerové, 2. 2. 1955.

147 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 2, narušení státní hranice v prostoru roty Kyselov, 2. 10. 1954.

148 Tamtéž.

odnětí svobody, uloženého Lidovým soudem v Českém Krumlově, byla na jaře 1954 odsunuta do západního Německa.[149]

Poslední známou osobou, kterou Jan Král převedl na Západ, byl Jan Princ (1925–?) z Těšínova u Trhových Svinů, který měl být potrestán za přenášení dopisů vězňům v Jáchymově, kde byl na brigádě. Útěk mu zprostředkoval Vojtěch Řihout, švagr Princova staršího bratra Josefa, kterému se Princ svěřil v srpnu 1953. Netušil přitom, že je Řihout v kontaktu s kurýrem západní zpravodajské služby. Král okolnosti převodu dojednal s Princem v Mirkovicích v Řihoutově sadu na přelomu září a října 1953, současně se ho vyptával na poměry v jáchymovských uranových dolech.[150] Týden nato přišel Princ do Mirkovic k Řihoutům s malou brašnou. Král ho tu večer vyzvedl a společně odešli do Hašlovic, kde na Kučerově usedlosti přečkali noc i den. Stravu jim opět poskytla Marie Kučerová. Druhý den večer spolu odešli k hranicím.[151]

Útěk na Západ si s Králem domlouvalo i několik dalších osob. Hned dvakrát s ním byl dohodnut František Sládek (1907–?), sedlák z Rojšína, který hospodaříval na 31 ha a nyní byl pronásledovaným kulakem. Poprvé mu převedení přes hranici zprostředkoval Bohuslav Jakubec, který o jeho úmyslu řekl Janu Hoškovi, o němž věděl, že je v kontaktu s Janem Králem.[152] Sládek poté okolnosti útěku projednal s Králem osobně v září 1952 na Velátově usedlosti ve Spolí a pak ještě jednou, začátkem listopadu 1952 v nočních hodinách za Rájovem u silnice na České Budějovice. Král přišel na místo schůzky pěšky z Markvartic, kde se tou dobou ukrýval u Jana Herála. Schůzky se účastnili také Jakubec a Hošek, kteří přijeli na motocyklu. Sládek měl odejít v polovině listopadu 1952. V den odchodu ho navštívili Jakubec a Hošek s tím, že jej Hošek odveze na svém motocyklu k liščí farmě poblíž Spolí, kde na něj měl čekat Král. Sládek ale utrpěl den předtím úraz při stavbě kravína JZD v Rojšíně a byl upoután na lůžko.

149 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-776 ČB proti Anně Hegerlíkové. Hegerlíková se po propuštění z vězení objevila na jaře 1954 v Hašlovicích u Kučerů, kde si vyzvedla věci, které zde zanechala před nepovedeným odchodem za hranice. Současně Kučerovy informovala, že okolnosti svého útěku StB zamlčela.

150 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Vojtěcha Řihouta, 22. 9. 1954.

151 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Marie Kučerové, 3. 2. 1955.

152 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, výpověď Bohuslava Jakubce, 1. 10. 1954.

Jen co se uzdravil, začátkem roku 1953 opět požádal Bohuslava Jakubce o zprostředkování bezpečného přechodu hranice. Jakubec ani Hošek ale netušili, zda Král do Československa ještě vůbec někdy přijde. S přáním utéct na Západ se Sládek na jaře 1953 svěřil také svému známému Janu Bürgerovi z Radostic. Řekl mu, že přechod hranice měl domluvený už koncem roku 1952. Náhodou se přitom od Bürgera dozvěděl, že i jeho švagr Vojtěch Řihout je v kontaktu s Králem.[153] Jak již bylo řečeno, Král se v Československu objevil v květnu 1953 s úkolem znovu vyškolit Krnínského v obsluze vysílačky. Prostřednictvím Řihouta se dozvěděl o Sládkovi a slíbil ho převést. Sládek měl odejít začátkem června 1953. V den odchodu ho vyhledal Jan Hošek, jehož úkolem bylo Sládka odvézt na schůzku s Králem ke statku Drahoslavice, ležícím na silnici mezi Českým Krumlovem a Přídolím. Sládek si ale útěk rozmyslel. Bylo po měnové reformě a odejít by znamenalo nechat matku doma bez prostředků.[154] V průběhu léta 1953 svého rozhodnutí zalitoval, ale Král v září 1953 před Řihoutem prohlásil, že *„když nechtěl jít dříve, tak ať si zůstane doma“*.[155]

Možnost bezpečného odchodu na Západ měl také kovář Petr Novák (1905–?) z Michnice na Kaplicku, kterému se stýskalo po ženě, po válce odsunuté sudetské Němce. Ta sice odejít nemusela, chtěla ale následovat příbuzné. Král se o tom dozvěděl od Vojtěcha Řihouta v květnu 1953. Prostřednictvím Františka Veláta vylákal Nováka, jehož sám znal, pod záminkou, aby *„přijel rašplovat kobylám zuby“*,[156] na Velátovu usedlost do Spolí. Oba muži se domluvili, že až bude Král odcházet, Velát pošle Novákovi lístek se smluveným heslem: „Mám nemocnou krávu – přijeď“. Aby Novák nebyl nápadný, měl si s sebou vzít potřebné náčiní. V případě, že by Krále ve Spolí nezastihl, měl za ním přijít do Hašlovic ke Kučerům. Velát Novákovi ukázal ze svého sadu ve Spolí jejich usedlost, která byla přes údolí Vltavy vidět.[157] Novák ale ve stanovený den nepřišel, ač mu byla odeslána pohlednice, protože mu útěk rozmluvil bratr Ludvík.[158]

153 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jana Bürgera, 11. 11. 1954.
154 Tamtéž, podsvazek II., výpověď Františka Sládka, 4. 11. 1954.
155 Tamtéž, příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Vojtěcha Řihouta, 27. 9. 1954.
156 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, pohlednice zaslaná Velátem Petru Novákovi, 28. 5. 1953.
157 Tamtéž, vyšetřovací podsvazek, výpověď Petra Nováka, 26. 9. 1954.
158 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-845 ČB proti Josefu Gallistlovi a spol., skupinový spis, výpověď Ludvíka Nováka, 26. 9. 1954.

O útěku na Západ uvažoval i jiný pronásledovaný kulak, sedlák Jan Herál z jihočeských Markvartic, původně hospodařící na 51 ha. Král se o něm dozvěděl od Vojtěcha Řihouta v listopadu 1952 a ihned jej spolu s ním vyhledal. Herálovi se ale útěk již nehodil, měl snoubenku. Král ho alespoň zapojil do plnění některých z již zmíněných úkolů.[159] Podobně útěk na Západ odmítl dříve odhodlaný úředník n. p. Motor-Union Josef Krnínský nebo zootechnik Jiří Koubek. Na Západ neodešla ani neznámá trafikantka ze Čtyř Dvorů u Českých Budějovic, kterou měl Král převést na žádost jejího muže, čekajícího v západním Německu. Králem pověřený Jan Jílek, jenž jí měl v září 1952 doručit dopis, se ji v obavě z celé akce ani nepokusil vyhledat a vymyslel si, že ji nemůže zastihnout.[160]

Mimoto byl Král využíván také jako převaděč jiných kurýrů při jejich zpravodajských cestách. Mnoho jich pravděpodobně nepřevedl, snad pouze jednoho. Král jemu údajně neznámého kurýra odvedl do jižních Čech v polovině roku 1952 na příkaz nadřízených. Měl ho považovat za kontrašpiona, *„neboť se ho cestou ptal, jak chodí při svých cestách do ČSR ozbrojen“*.[161] Již nikdy se s ním nesetkal. Podle Královy sestry Lídy šlo o muže, který měl za úkol zjistit informace o papírnách ve Větřní, kde chtěl zároveň navštívit i svou ženu.[162] Podle názoru StB se jednalo o dělníka n. p. Jihočeské papírny, závodu Rudého Práva ve Větřní Václava Kvasničku (1921–?), který při své zpravodajské cestě skutečně ve Větřní vyhledal svou ženu.[163] Ten ovšem na Západ odešel v dubnu 1953 a po zverbování čs. zpravodajskou skupinou pod patronací USA, pobočkou v Řezně, byl do Československa vyslán začátkem září 1953. Do jižních Čech přešel bez cizí pomoci z Rakouska v prostoru Kyselova.[164]

159 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Jana Herála, 24. 9. 1954.
160 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-858 ČB proti Jaroslavu Královi a spol., II. díl, výpověď Jana Jílka, 1. 10. 1954.
161 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., osobní spis Františka Veláta, výpověď Františka Veláta, 10. 11. 1954.
162 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 33, výpověď Ludmily Slavětínské, 28. 9. 1954.
163 Tamtéž, sv. 2, akce „Úředník“ – pravděpodobný přechod agenta Jana Krále do ČSR, 12. 10. 1954.
164 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-813 ČB proti Václavu Kvasničkovi a spol.

Tajný zahraniční spolupracovník StB „Ferdinand“

Velkou roli v Králově několikaleté úspěšné zpravodajské činnosti hrála vedle štěstí také obezřetnost i při jednání s nadřízenými. Výstižným dokladem je již zmíněný dopis z 5. června 1953, který Král zanechal Josefu Krnínskému. Mimo jiné mu v něm doporučoval *„naléhavě krajní opatrnost, pokud by se týkalo srazu s dalším agentem. Výběru agentů věnují páni tak malou pozornost, že možno prakticky v každém vidět StBáka“.*[165] I proto se Král s Krnínským poté, co ho v listopadu 1952 zaškolil v obsluze vysílačky, dohodl, že nezbytný dotazník nepodepíše pravým jménem, ale pouze krycím označením „Eso“. Takový podpis se řídícím důstojníkům nelíbil, a tak Král po domluvě s Krnínským z května 1953 označil centrále v Baden-Badenu za radiooperátora neexistujícího Josefa Krosnaře z Velešína č. p. 97.[166] V dopise přitom Krnínského upozornil: *„…tvé jméno jim neřeknu, ani se neobávej, že by jej nějak vyčuchali. Tak daleko páni F.*[rancouzi] *ještě nejsou.“* [167]

Králova opatrnost nebyla vůbec přehnaná. Nesmíme zapomínat, že na Západ neutíkali pouze lidé, kteří se cítili ohroženi komunistickým totalitním režimem nebo se zde chtěli pustit do boje za obnovu demokracie v Československu. Odcházely tam také osoby z pověření Státní bezpečnosti. Jednou z nich byl i tajný zahraniční spolupracovník StB s krycím jménem „Ferdinand“, kterému se podařilo částečně proniknout do francouzské centrály v Baden-Badenu. „Ferdinand“, vlastním jménem František Kavale (1923–?), byl bratrancem Králova řídícího důstojníka Josefa Němečka.[168] Ten ke Kavalemu po svém zařazení mezi operační důstojníky pobočky v Baden-Badenu posílal od března 1951 až do června 1952 kurýry s žádostmi o spolupráci při shromažďování a posílání zpravodajských informací. K tomu účelu obdržel Kavale fotoaparát značky Minox a peníze na nákup psacího stroje. V listopadu 1951 byl vyzván k získání vhodné osoby k převzetí vysílačky. Kavale poskytl Němečkovi údaje

165 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 50, Králův dopis pro Josefa Krnínského, 5. 6. 1953.
166 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Josefa Krnínského, 27. 11. 1954.
167 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 50, Králův dopis pro Josefa Krnínského, 5. 6. 1953.
168 *ABS*, f. Agenturní svazky – Centrála (dále jen MV-TS), a. č. 464483 MV, r. č. 128, krycí jméno „Ferdinand“. Srovnej evidenční podklady zveřejněné podle § 7 zák. č. 107/2002 Sb. na internetové adrese http://www.abscr.cz/cs/vyhledavani-evidencni-zaznamy, záznam: František Kavale, nar. 1. 2. 1923, a. č. 464483, r. č. 128, II. správa FMV III. odbor 2. oddělení jako TS „Ferdinand“. Údaje staženy dne 21. 6. 2014.

o výrobě leteckých motorů v tehdejším ČKD Stalingrad, kde pracoval jako administrativní úředník, později ale spolupráci odmítal.[169]

Státní bezpečnost se o Kavaleho spojení s Německem dozvěděla a 26. června 1952 ho tajně zatkla. Současně u něj v bytě provedla domovní prohlídku.[170] Plánem StB bylo Kavaleho spojení na Německa využít. Výslech proto vedla tak, aby Kavale nabyl dojmu, že o jeho činnosti nic neví. Plán vyšel, Kavale se bez konkrétního dotazování dobrovolně a zcela doznal. *„Kavale v touze odčinit své provinění a navrátit se k manželce* […] *prosil, abychom mu poskytli jakoukoliv možnost, aby mohl dokázat, jak svého činu lituje, jak svůj život a poměry v republice po rozhovorech s námi lépe chápe. Chopil se proto s radostí našeho návrhu na dočasnou službu v zahraničí pro nás. Sám při tom uvedl, že jako záruku spolehlivosti zde budeme mít jeho manželku."*[171] Současně StB provedla v ČKD Stalingrad šetření, které mělo Kavaleho spoluzaměstnance svést k domněnce, že z obavy ze zatčení uprchl a pokusí se ilegálně odejít na Západ.

František Kavale se ke spolupráci s StB písemně zavázal 1. srpna 1952. Po nezbytném zaškolení v konspirační chatě ho 8. srpna 1952 spolupracovník KS StB České Budějovice převedl u Volar do západního Německa. Tady kontaktoval Josefa Němečka, jehož důvěru si získal smyšlenou legendou o útěku. Podle ní měl z obavy ze zatčení (několik dní ho v kanceláři pozoroval spoluzaměstnanec komunista, posléze byl upozorněn manželkou, že ji její kamarádka z bezpečnostního referátu ČKD Stalingrad informovala, že se o něj zajímá StB) odejít již 22. května 1952 z pracoviště a ukrýt se u Ing. Blahoslava Zedníka (1903–?), kolegy ze zaměstnání, který mu za čas obstaral bezpečný přechod hranice. Blahoslav Zedník, rovněž tajný spolupracovník StB s krycím jménem „Blahoslav" (tou dobou informátor referátu těžké strojírenství)[172], který se s Kavalem do jeho zavázání vůbec neznal, sehrál v příběhu svou roli: Kavale mu posílal ze západního Německa dopisy s běžným obsahem a na vnitřní stranu

169 *ABS*, f. MV-TS, a. č. 464483 MV, návrh na zavázání spolupracovníka a jeho vyslání do zahraničí, 15. 7. 1952.

170 *ABS*, f. Vyšetřovací spisy – Centrála (dále jen MV-V), vyšetřovací spis a. č. V-955 MV proti Františku Kavalemu.

171 *ABS,* f. MV-TS, a. č. 464483 MV, návrh na zavázání spolupracovníka a jeho vyslání do zahraničí, 15. 7. 1952.

172 Svazek tajného spolupracovníka StB Blahoslava Zedníka, vedený pod a. č. 83356, byl 3. 5. 1980 skartován. I tak se o Zedníkově spolupráci s StB uchovaly materiály v jiných svazcích. Např. *ABS*, f. MV-TS, a. č. 464483 MV nebo *ABS*, f. MV-V, vyšetřovací spis a. č. V-2411 MV proti Josefu Homolovi a spol.

obálek vpisoval tajným inkoustem zprávy pro StB. Pro jistotu vpisoval stejné tajné zprávy do dopisů pro svou ženu. StB Kavaleho dopisy pro Zedníka i manželku zachycovala. Pokud by jim některý proklouzl, měl ho Zedník odevzdat.[173]

Františka Kavaleho můžeme považovat za velmi úspěšného agenta StB. Po získání Němečkovy důvěry dostal krycí jméno „Tom Mikles", prodělal zpravodajský kurz a pracoval jako výslechář v uprchlickém táboře Valka. Ze západního Německa poslal množství hodnověrných a důležitých zpráv, v nichž StB informoval o čs. uprchlících a především o Josefu Němečkovi, o jeho spolupracovnících v exilu i o jím budovaných zpravodajských sítích. „Ferdinandovy" zprávy velkou měrou pomohly odhalit několik desítek osob pracujících v Československu ve prospěch francouzské rozvědky. *„Jeho zásluhou byla v r. 1953 likvidována rozsáhlá protistátní skupina vedená MUDr. ZENÁHLÍKEM (akce DOKTOR), dále protistátní skupiny PLZEŇ a ÚŘEDNÍK,"*[174] tedy odhalen Králův spolupracovník, tajný radiooperátor Josef Krnínský.

K dopadení Josefa Krnínského, jehož vysílačku zaregistrovala StB prostřednictvím Kontrolní služby radiokomunikační již 2. prosince 1952, přispěl František Kavale informací z počátku roku 1953, podle níž *„řídící orgán franc.* [ouzské] *špionážní centrály v Baden-Badenu Němeček Josef poslal do Velešína k nějakému úředníkovi svého agenta kr.*[ycím] *jménem Košut Karel* (Jan Král – pozn. aut.)*. Uvedený úředník byl vyškolen v obsluze vysílačky, kterou má ve Velešíně a vysílá 1x za měsíc. Ve Velešíně je také ileg.*[ální] *skupina. Vysílačka se však neosvědčila"*.[175] Kavaleho zpráva, podle níž bylo pátrání po radiooperátorovi označeno jako akce „Úředník", vedla k vypracování seznamu všech úředníků z Velešínska. V polovině roku 1953 poslal Kavale upřesňující informaci, podle níž byl kurýr „Karel Košut" vyslán k onomu úředníkovi *„v květnu 1953, avšak musel se vrátit s nepořízenou, protože onen člověk byl na 3 měs.*[íčním] *voj*. [enském] *cvičení"*.[176]

---

173 *ABS*, f. MV-TS, a. č. 464483 MV, dodatek k vázacímu návrhu – plán spojení se zahraničním spolupracovníkem Kavalem Františkem, 24. 7. 1952. Mimo to byl Blahoslav Zedník doporučen Kavalem francouzské rozvědce jako spolehlivá osoba. V prosinci 1952 za ním Josef Němeček vyslal kurýra, kormidelníka Československé plavby labsko-oderské (ČSPLO) Josefa Homolu (1926–?) s žádostí o spolupráci. Vyslán byl za Zedníkem také v květnu 1953. Viz *ABS*, f. MV-KR, a. č. 946642 MV, opis dopisu Blahoslava Zedníka pro Ferdinanda a Němečka, který předal 5. 1. 1953 v kavárně Waldek kurýrovi, 6. 1. 1953.

174 Tamtéž, Kavale František – vyhodnocení spolupráce, 12. 2. 1955.

175 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, i. č. 1, k akci „Úředník" – zpráva, 30. 1. 1953.

176 Tamtéž, vysílačka u Velešína, 30. 3. 1954.

Ačkoli se díky zprávám Františka Kavaleho zúžil počet podezřelých již v počátcích pátrání na dvanáct osob, odhalit Josefa Krnínského se StB stále nedařilo.[177] Pátrání spočívalo v zaměřování místa vysílání lokálními monitorovacími přístroji a „rozpracováváním" podezřelých osob. Měla ho na starosti Krajská správa StB České Budějovice (od 1. ledna 1954 Krajská správa Ministerstva vnitra – KS MV). Pomáhal jí a zároveň ji úkoloval I. odbor Hlavní správy StB, 3. oddělení (boj proti rozvědkám Francie a zemím Beneluxu a na ně napojeným „agentům-chodcům"), od října 1953 II. správa MV, III. odbor (Francie), za přispění zpravodajské (operativní) techniky (IV. odbor HS StB, od října 1953 IX. správa MV). Josef Krnínský, ač byl i na nejužším seznamu, nepatřil k nejpodezřelejším. Pátrání ztěžoval obměňováním vysílacích míst a posíláním velmi krátkých zpráv. Současně věděl o zájmu StB o svou osobu. Tajně zatčen byl až 22. září 1954.[178] Tou dobou byl již František Kavale zpátky v Československu, kam byl stažen na jaře 1954 *„a po zhodnocení výsledků jeho spolupráce* […] *odměněn částkou Kčs 12 000"*.[179]

Králova poslední zpravodajská cesta

Zpravodajská činnost Jana Krále tragicky vyvrcholila v říjnu 1954, kdy byl vyslán, aby od Josefa Krnínského vyzvedl připravený zpravodajský materiál. Do Československa přišel přitom nedlouho poté, co Krnínského tajným zatčením 22. září 1954 vrcholila akce „Úředník", téměř dvouleté náročné pátrání po tajném francouzském radiooperátorovi z Velešínska. Nutno podotknout, že StB se od Krnínského nedozvěděla, že spolupracuje s Králem.[180] Tuto informaci, jež vedla k rozkrytí Královy zpravodajské sítě, získala StB teprve od Vojtěcha Řihouta, který byl tajně zatčen ve stejný den jako Krnínský.[181] Oba dva ovšem

177 Tamtéž, akce „Konec" – zpráva 1. odboru HS-StB pro 1. odbor KS-StB České Budějovice, 22. 7. 1953.

178 ŘEZNÍČEK, Jiří: Pátrání po obsluhovateli tajné vysílací stanice orgány Státní bezpečnosti v 50. letech 20. století na Velešínsku. *Výběr, časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, 2010, roč. 47, č. 3, s. 183–195.

179 *ABS*, f. MV-TS, a. č. 464483 MV, Kavale František – vyhodnocení spolupráce, 12. 2. 1955.

180 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., příloha k vyšetřovacímu spisu, výpověď Josefa Krnínského, 22. 9. 1954.

181 Tamtéž, výpověď Vojtěcha Řihouta, 22. 9. 1954.

StB prozradili jinou podstatnou informaci, totiž že Krnínský očekává po 15. září 1954 příchod kurýra.

Tato zpráva StB přímo vybízela k pokusu tohoto kurýra při zpravodajské cestě dopadnout. Poslán mohl být opět Jan Král, případně jiný kurýr vyslaný po jeho zpravodajské síti. StB předpokládala, že údaje o jeho plánovaném příchodu musí obsahovat radiogram, který francouzská radiocentrála v Baden-Badenu nabízela Krnínskému od večera 23. září 1954. Chtěla ho přijmout a jeho přijetí prostřednictvím Krnínského potvrdit, tak aby v Baden-Badenu nepojali podezření a aby od vyslání kurýra neupustili. Hrozilo ovšem nebezpečí, že Krnínský, pro StB kvůli charakteristickému rukopisu radiooperátora nepostradatelný, vyšle při spojení tajný kód, kterým upozorní na své zatčení.[182] StB přišla s jednoduchým řešením: Krnínský měl, aniž to tušil, navázat spojení ne s pravou francouzskou centrálou, ale s fingovanou, obsluhovanou orgány IX. správy MV. Od plánu označeného jako akce „Santos" si StB slibovala, že jí pomůže zjistit Krnínského detailní způsob navazování spojení a předávání i přijímání zpráv. Chtěla jej napodobit při rozehrání zpravodajské hry a přijmout telegram, který mu nabízela francouzská radiocentrála.[183]

Před vlastní operací byl snížen dosah vysílačky Josefa Krnínského i KS MV České Budějovice, jejichž antény byly upraveny pro vysílání zpráv na jeden až dva kilometry. Zkouška dosahu antén proběhla 24. září 1954 v 17.00 hodin. Opěrný bod v chatě v obci Krasejovka u Velešína, poslechové středisko Praha, Brno a zaměřovač Tomáš měly následně podat zprávu do Českých Budějovic, zda při zkoušce nebylo vysílání slyšet. Pro úspěch akce bylo nezbytné přesvědčit Krnínského, aby navázal spojení s Baden-Badenem. Jaké přesvědčovací metody StB použila, se již pravděpodobně nikdy nedozvíme. Nejspíše mu pohrozila trestem smrti, který mohl za svou činnost dostat. Navíc byl 22. září zatčen jeho otec a těhotná manželka. A jak naznačují dokumenty k akci „Santos", StB ho pravděpodobně pomocí fotomontáže přesvědčila o Králově zatčení.

Vlastní operace vyvrcholila v podvečer 24. září 1954, kdy centrála v Baden-Badenu opět volala Krnínského. Na to čekala vysílačka KS MV České Budějovice, obsluhovaná Janem Horákem z III. odboru IX. správy MV, která se vydávala za francouzskou radiocentrálu, a nabídla Krnínskému podle plánu

182 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 2, zpráva pro soudruha ministra vnitra o likvidované francouzské vysílací stanici, nedatováno.

183 Tamtéž, návrh na provedení fingovaného radiospojení v akci „Santos", 24. 9. 1954.

zašifrovaný radiogram: *„Oznamte příchod přítele a sdělte, zda je vše v pořádku."* Krnínský na něj odpověděl: *„Přítel šťastně došel, žádané jsem obdržel, vše v pořádku. Eso."* Radiogram, který mu StB připravila ze slov z již rozluštěných radiogramů, si sám zašifroval a odeslal z vyšetřovací místnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích, vzdálené od fingované francouzské centrály vzdušnou čarou asi 800 metrů. StB při ní odpozorovala a nahrála Krnínského detailní způsob navazování spojení a předávání i přijímání zpráv.[184] Cenné informace, které získala také výslechem, využila již následující den, v podvečer 25. září, kdy od francouzské radiocentrály získala důležitou zprávu: *„Odeslání oznámeného kurýra bude o jeden měsíc opožděno. Přijde k Vám v polovině října."*[185] Aby vyvolala zdání, že je vše v pořádku, domluvila si StB s francouzskou radiocentrálou další dvě spojení na 7. a 11. října 1954.[186]

Na příchod francouzského kurýra se StB důkladně připravovala. Výslechy se jí podařilo zjistit místo, kudy Král chodil k hranici, i oblast, kde ji překračoval, a zatknout osoby, které mu pomáhaly (viz přehled na s. 170). Po dalších možných Královych spolupracovnících intenzivně pátrala. Všechna zjištěná místa Královy činnosti zpravodajsky zajistila.[187] Zároveň předala příslušným pohraničním útvarům, 15. brigádě PS České Budějovice a 10. brigádě PS Volary, veškeré poznatky s uvedením doby, místa a pravděpodobného způsobu přechodu kurýra do Československa. Úkolem Pohraniční stráže bylo zesílit střežení státní hranice a hlavních přechodových kanálů, s největší intenzitou od 12. do 17. října 1954.[188] Pro úspěch akce se StB také pokusila zverbovat ženy některých zatčených s tím, že díky spolupráci na dopadení kurýra *„bude snížen trest jejich manželům."*[189]

Janu Královi se do Československa podařilo proniknout v prostoru Růžový Vrch, kde po několikahodinovém pozorování činnosti hlídek Pohraniční stráže přestříhal devět ostnatých drátů drátěné zábrany, aniž porušil vodiče s nebezpečným vysokým napětím, které byly pod proudem. Pokud ho chtěla StB lapit hned po překonání drátěné zábrany, plán selhal, protože Královi se i přes

184 Tamtéž, návrh na provedení fingovaného radiospojení v akci „Santos", 24. 9. 1954.
185 Tamtéž, další zpráva pro soudruha ministra vnitra o likvidované francouzské vysílací stanici, nedatováno.
186 Tamtéž.
187 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 2, akce „Úředník" – zajištění kanálu Jana Krále, 8. 10. 1954.
188 Tamtéž, záznam z porady konané na OO MV Český Krumlov, 8. 10. 1954.
189 Tamtéž, akce „Úředník" – rozpracování a využití dalších osob, 30. 9. 1954.

zesílené střežení státní hranice podařilo dostat do jižních Čech zcela nepozorovaně, StB byla na jeho příchod upozorněna Pohraniční stráží teprve v 7.00 hodin ráno 12. října 1954. Podle místa ohledání měl hranici překonat již kolem 1.00 hodiny. Prošel lesem ke dva kilometry vzdálené Vltavě, kterou přebrodil, a zmizel ve vnitrozemí. Ani pes nasazený s odstupem času na jeho stopu nebyl úspěšný, protože silný ranní mráz rozptýlil pachovou stopu.[190]

Okamžitě po tomto zjištění zahájila KS MV České Budějovice v počtu 72 příslušníků StB za pomoci zpravodajské sítě intenzivní pátrání. Spočívalo ve zpravodajském zajištění nebo přímém skrytém střežení všech míst, která by Král mohl použít, tedy obydlí příbuzných a rodin, k nimž při přechodech docházel, i rodin, z jejichž členů byl v souvislosti s případem někdo zatčen. StB tak za vydatné pomoci svých důvěrníků nebo členů Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti (PS VB) nenápadně hlídala konkrétní místa v jihočeských obcích Dubová, Spolí, Hašlovice, Velešín, Holkov, Mirkovice, Markvartice, Dolní Třebonín, Český Krumlov, Hůrka, Křemže, Křenov, Těšínov, Kaplice, Bukovsko, Michnice, Rojšín nebo Větřní. StB perlustrovala rovněž cestující v autobusech v Českém Krumlově nebo ve vlaku mezi Kájovem a Křemží a střežila cesty mezi Dubovou a Přídolím, Kájovem a křižovatkou Český Krumlov – Chvalšiny či terén v oblasti Zátoňských Dvorů a mezi Světlíkem a dnes již neexistujícím Bedřichovem. Nezapomínala ani na skryté pozorování mrtvých schránek. Současně se výslechy snažila dozvědět o dalších osobách, které by Královi mohly poskytnout pomoc.

Do akce bylo nasazeno i 40 příslušníků VB, kteří v okresech Český Krumlov, Kaplice a Trhové Sviny hlídkovali v terénu a perlustrovali osoby v dopravních prostředcích. Od rána 13. října 1954 až do setmění byly hlídky VB rozmístěny na strategických místech, především na křižovatkách, v obcích Hořice na Šumavě, Černá v Pošumaví, Český Krumlov, Dolní Dvořiště, Kaplice, Vyšší Brod, Rožmberk, Horní Stropnice, Ločenice, Velešín a Kamenný Újezd. Několik dalších hlídek bylo rozmístěno, tentokrát nepřetržitě ve dne v noci, na přístupových cestách do Českých Budějovic a na českobudějovickém autobusovém nádraží. Na důležité komunikace okresů Kaplice a Český Krumlov nasadila VB několik pohyblivých hlídek na motocyklech Jawa 500.[191] Ke střežení prostoru

190 Tamtéž, akce „Úředník" – pravděpodobný přechod agenta Jana Krále do ČSR, 12. 10. 1954.

191 Tamtéž, plán prováděných opatření S VB České Budějovice v rámci pátrání po neznámém muži, 13. 10. 1954.

u obce Světlík byli využiti také vojáci Pohraniční stráže z Klatov, kteří zde tou dobou vypomáhali na státním statku. Útvary Pohraniční stráže, 15. brigáda PS České Budějovice a 10. brigáda PS Volary, prováděly zesílenou ostrahu státní hranice pro případ, že by se Král pokusil uniknout zpátky do Rakouska.[192]

I přes usilovnou snahu jako by se po Královi slehla zem. Jediné, co StB připadlo podezřelé, byl vůz s francouzským vojenským atašé projíždějící přes České Budějovice a Český Krumlov do Volar, který u rybníka Štilec na křižovatce silnic České Budějovice – Český Krumlov – Velešín kontrolovala hlídka VB.[193]

Královi se nakonec málem podařilo uniknout zpátky do Rakouska. Štěstí, které ho při přechodech provázelo, jej však tentokrát opustilo. Při zdolávání drátěné zábrany 16. října 1954, opět v prostoru Růžový Vrch, měl být přibližně ve 3.45 hodin ráno vyrušen přicházející hlídkou Pohraniční stráže roty Koranda a zavadil o drát vysokého napětí. Byl na místě mrtvý.[194] Na rakouské straně ho pravděpodobně někdo očekával. Hlídky Pohraniční stráže zde 16. října ráno a 18. října večer zaregistrovaly signalizaci světlem.[195]

Při ohledání těla nebyly u Krále nalezeny žádné doklady, peníze ani nic jiného, co by potvrzovalo jeho totožnost.[196] Nebyl ozbrojen, u sebe měl kromě kapesního nože pouze kouřový granát americké výroby. Kromě běžného vybavení, izolovaných kombinovaných kleští, kompasu, baterky a dvou speciálních map jihočeského a rakouského pohraničí, u něj Pohraniční stráž našla tři útržky papíru: první s připravenou výhružkou Pohraniční stráži, druhý s německy psaným pozdravem pro Ludvíka Schinka v západním Německu, a co hlavně – třetí se seznamem 27 jmen i s adresami (27. jméno bylo škrtnuté).[197]

192 Tamtéž, akce „Úředník" – pravděpodobný přechod agenta Jana Krále do ČSR, 12. 10. 1954.

193 Tamtéž, akce „Úředník" – poznatky ze dne 14. 10. 1954.

194 Tamtéž, zneškodnění agenta při cestě z ČSR do Rakouska, 16. 10. 1954.

195 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 32, akce „Úředník" – zpráva, 20. 10. 1954.

196 Jana Krále identifikoval 18. 10. 1954 jeho bratr Jaroslav: *„…podle tvaru čel. lysin, barvy vlasů, jejich délky a způsobu účesu, dále podle knírku, obočí, jakož i pohled z profilu, konečně i podle charakter. růstu krátkých nehtů /široké, krátké nehty/ – jde o mého bratra Jana Krále."* Viz *ABS*, f. MV-HV, a. č. H-340 MV, sv. 32, protokol sepsaný dne 18. 10. 1954 v prostoru Maršlák.

197 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 2, zneškodnění agenta při cestě z ČSR do Rakouska, 16. 10. 1954. Podle šetření StB se jednalo o Královy kolegy z vojenské prezenční služby u 15. pěšího pluku. Několikaleté pátrání vedené jako Akce „Cep" ale nepřineslo důkaz o jejich spolupráci s Králem.

Teprve později, díky Králově nejmladší sestře Květoslavě, zavázané jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Květa“[198], StB částečně zmapovala Králův pohyb po překročení hranice.[199] Podle svého zvyku se objevil v Hašlovicích u Josefa Kučery, kde se sešel s jeho ženou Marií. *„Král se mne hned dotazoval, kde je můj manžel. Odpověděla jsem mu, že manžel byl před deseti dny zatčen pro jeho spojení s ním. Dále jsem mu řekla, že bylo v tomto případě zatčeno mnoho lidí. Dotazoval se mne, zda byla též zatčena jeho matka a švagr Velát. Na to jsem mu odpověděla, že všichni jeho příbuzní jsou zatčeni a že byla též někde při domovní prohlídce nalezena vysílací stanice.* […] *Pak se zajímal o to, zda není náš dům střežen, a když jsem mu řekla, že mi o tom není nic známo, poděkoval mi za informace a řekl mi, že se ještě možná u mne zastaví.“*[200]

Podle Marie Kučerové se u ní Král objevil před 19.00 hodinou večer, ovšem již 10. října 1954. Tento údaj bude nejspíše pravdivý, protože Kučerová byla následujícího dne, tedy 11. října, předvolána na StB k výslechu, po němž se večer stavila v Hašlovicích u Papežů, kterým se svěřila se setkáním s Králem.[201] Jejich dům nebyl navíc tou dobou ještě bedlivě hlídán, pod dohledem jej měl pouze místní člen PS VB.[202] Intenzivně ho orgány KS MV České Budějovice za pomoci důvěrníků, kterým by Král pravděpodobně neproklouzl, začaly sledovat teprve po zjištění Králova příchodu do jižních Čech, tedy 12. října 1954.[203] Příchod Jana Krále dříve než 12. října potvrdila také rodinná známá Marie

198 *ABS*, f. Agenturní svazky – České Budějovice (dále jen CB-TS), a. č. 4056 ČB, r. č. 929, krycí jméno „Květa“. Srovnej evidenční podklady zveřejněné podle § 7, zák. č. 107/2002 Sb. na internetové adrese http://www.abscr.cz/cs/vyhledavani-evidencni-zaznamy, záznam: Květoslava Králová, a. č. 4056, r. č. 929, S StB České Budějovice II. odbor 1. oddělení jako TS „Květa“ (citováno k 21. 6. 2014). Květoslava Králová byla StB získána ke spolupráci 15. 10. 1954 s cílem *„odhalit přechodový kanál J. Krále a tohoto zneškodnit“*. Svou spoluprací sledovala především to, aby *„moje matka a bratr Jaroslav byli propuštěni na svobodu cestou milosti“*, čehož se jí ovšem dosáhnout nepodařilo. Bratr Jaroslav byl odsouzen na 20 let odnětí svobody a 28. 3. 1958 zahynul v Jáchymově, matka Ludmila Králová byla odsouzena na 12 let a propuštěna na amnestii 10. 5. 1960.

199 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 3, II. část, akce „Úředník“ – ověření kanálu a poslední cesta agenta Jana Krále do ČSR v říjnu 1954, 28. 11. 1954.

200 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Marie Kučerové, 3. 12. 1954.

201 Tamtéž, vyšetřovací spis a. č. V-866 ČB proti Josefu Krnínskému a spol., podsvazek II, výpověď Marty Papežové, 4. 12. 1954.

202 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 2, akce „Úředník“ – zajištění kanálu Jana Krále, 8. 10. 1954.

203 Tamtéž, akce „Úředník“ – opatření k zadržení agenta Krále, 12. 10. 1954.

Hambergerová (1908–?) z osady Dubová, na niž se přišlo rovněž díky „Květě". Hambergerovou Král při zpravodajských cestách nikdy nevyhledával, v říjnu 1954 ji ale navštívil hned dvakrát. Poprvé se u ní měl objevit rovněž 10. října 1954, kolem 20.00 hodiny večer.

Marie Hambergerová k tomu později vypověděla: *„…když jsem byla ve stáji a šla jsem do stodoly pro krmení, spatřila jsem, že tam stojí nějaký muž. Polekala jsem se a v tom mě oslovil a řekl mi, že se nemusím bát, že jest Jan Král."*[204] Hambergerová mu potvrdila zatčení příbuzných a dala mu jídlo. Podruhé za ní Král zašel asi dva dny poté. Měl se jí svěřit, *„že spí někde v okolí Velešína pod zemí, je to prý v lese a tam ho nikdo nemůže objevit"*.[205] Současně ji požádal, aby jeho sestře Marii Velátové nenápadně předala nadvakrát 7 000 Kčs. Peníze byly určeny na podporu rodin, z nichž byl někdo zatčen. Dal jí za to pro jejího syna pánské náramkové hodinky. Další hodinky, dámské, měla nějak šikovně předat jeho sestře Marii. Hambergerová namítla, že to tak neumí, načež jí Král nechal i tyto hodinky. Dále jí daroval dva balíčky amerických cigaret a k tomu jí nabízel 600 Kčs. Peníze ale Hambergerová nepřijala a požádala ho, aby je v západním Německu raději dal její odsunuté sestře Hedvice Schinko, která má šest malých dětí a peníze potřebuje víc. Napsala mu adresu jejího muže Ludvíka Schinka, která byla objevena u Králova těla.[206]

Zbývá otázka, zda Králova zpravodajská činnost měla nějaký hmatatelný výsledek. V případě válečného konfliktu by se pravděpodobně zhodnotila jako dobrá příprava, jak napovídají slova kpt. Ludvíka Kriebla, že *„realizací protistátní skupiny Jana KRÁLE se podařilo zabránit rozsáhlejší špionážní činnosti, která by zvlášť citelně vyvrcholila v případě mimořádného stavu ČSSR"*.[207] Historie ale žádné kdyby nezná. Jan Král zahynul v ostnatých drátech pohraničního zátarasu a lidé, kteří mu pomáhali nebo o jeho činnosti věděli, byli odsouzeni k mnohaletým trestům (viz přehled na s. 172). Králova zpravodajská činnost tedy vyšla naprázdno, znamenala spoustu těžce poznamenaných lidských osudů. Na druhou stranu však Jan Král i všichni ti, kteří mu pomáhali, byli ochotni vzepřít se komunistickému totalitnímu režimu, a právě proto si naši pozornost zaslouží.

204 Tamtéž, sv. 35, výpověď Marie Hambergerové, 8. 12. 1954.
205 *ABS*, f. CB-V, vyšetřovací spis a. č. V-863 ČB proti Jindřichu Papežovi a spol., vyšetřovací spis II. díl, výpověď Jana Hambergera, 3. 12. 1954.
206 *ABS*, f. MV-H, a. č. H-340 MV, sv. 32, výpověď Marie Hambergerové, 3. 12. 1954.
207 *ABS*, f. Z, sign. Z-926, přehled činnosti agenta fr. rozvědky Jana Krále a jeho společníků, 19. 2. 1969.

Osoby zatčené v souvislosti s činností Jana Krále a Josefa Krnínského (akce „Úředník“)

22. září 1954
Krnínský Josef (1923), Krnínská Jiřina (1925), Krnínský Josef (1895), Krnínský Stanislav (1905), Ryneš Miroslav (1922) a Řihout Vojtěch (1924)

23. září 1954
Herál Jan (1918) a Nárovec František (1924)

25. září 1954
Kysela Josef (1924)

26. září 1954
Král Jaroslav (1929), Novák Ludvík (1922), Novák Petr (1905) a Velát František (1918)

27. září 1954
Hošek Jan (1921), Jakubec Bohuslav (1919), Jílek Jan (1897), Králová Ludmila (1899) a Slavětínský František (1928)

28. září 1954
Gallistl Josef (1924)

30. září 1954
Kučera Josef (1920) a Makovec František (1901)

1. října 1954
Lachout František (1931)

8. října 1954
Ebenstreit Hugo, JUDr. (1874) – akce „Plzeň“ a Veselý Jan, JUDr. (1905) – akce „Plzeň“

20. října 1954
Ebenstreit Hugo (1908) – akce „Plzeň“ a Veselá Olga (1923) – akce „Plzeň“

2. listopadu 1954
Sládek František (1907)

4. listopadu 1954
Bürger Jan (1920)

5. listopadu 1954
Zika Jan (1921)

16. listopadu 1954
Altšmíd Emil (1909) – akce „Plzeň“, Čadová Marie (1886) – akce „Plzeň“ a Závadský Ladislav (1910) – akce „Plzeň“

1. prosince 1954
Hamberger Jan (1936), Hambergerová Marie (1908), Král František (1905) a Papež Jindřich (1902)

4. prosince 1954
Kučerová Marie (1928)

16. prosince 1954
Trinkbauer Alois (1901) a Trinkbauer Josef (1927)

25. ledna 1955
Koubek Jiří (1925)

23. února 1955
Velát Václav (1927)

Soudní procesy v souvislosti s činností Jana Krále a Josefa Krnínského

10. 1. 1955 – Vyšší vojenský soud v Praze
1. Lachout František (odsouzen ke 4 měsícům a ztrátě vojenské hodnosti)

12. 1. 1955 – Krajský soud v Českých Budějovicích (Josef Gallistl a spol.)
1. Gallistl Josef (odsouzen na 11 let, propuštěn na amnestii 10. 5. 1960)
2. Krnínský Stanislav (odsouzen na 10 let – po odvolání na 7 let, propuštěn na podmínku 26. 1. 1960)
3. Krnínská Jiřina (odsouzena na 20 měsíců, trest pro těhotenství přerušen)
4. Novák Ludvík (odsouzen na 1 rok)

28.–31. 1. 1955 – Krajský soud v Českých Budějovicích (Jaroslav Král a spol.)
1. Král Jaroslav (odsouzen na 20 let, zahynul v Jáchymově v dole Rovnost 28. 3. 1958)
2. Hošek Jan (odsouzen na 14 let, propuštěn na amnestii 11. 5. 1960)
3. Kučera Josef (odsouzen na 12 let, propuštěn na amnestii 10. 5. 1960)
4. Králová Ludmila (odsouzena na 12 let, propuštěna na amnestii 10. 5. 1960)
5. Jílek Jan (odsouzen na 12 let – po odvolání na 10 let, propuštěn na podmínku v září 1959)
6. Novák Petr (odsouzen na 11 let, propuštěn na amnestii 10. 5. 1960)
7. Jakubec Bohuslav (odsouzen na 10 let, propuštěn na amnestii 11. 5. 1960)
8. Makovec František (zproštěn viny)

11. 2. 1955 – Krajský soud v Českých Budějovicích
1. Lachout František (odsouzen na 2 roky, propuštěn po odpykání trestu 2. 2. 1957)

17. 2. 1955 – Krajský soud v Plzni (JUDr. Jan Veselý a spol.)
1. Veselý Jan, JUDr. (odsouzen na 12 let, propuštěn na amnestii 11. 5. 1960)
2. Ebenstreit Hugo (odsouzen na 2,5 roku, propuštěn na amnestii 11. 5. 1955)
3. Veselá Olga (odsouzena na 1 rok)
4. Čadová Marie (odsouzena na 4 roky, propuštěna na podmínku 13. 3. 1957)
5. Altšmíd Emil (odsouzen na 1,5 roku)

15. 3. 1955 – Krajský soud v Plzni
1. Závadský Ladislav (odsouzen na 10 let – po odvolání na 7 let, propuštěn na podmínku 9. 7. 1959)

18.– 19. 3. 1955 – Krajský soud v Českých Budějovicích (Jindřich Papež a spol.)
1. Papež Jindřich (odsouzen na 11 let, propuštěn na amnestii 12. 5. 1960)
2. Kučerová Marie (odsouzena na 10 let, propuštěna na podmínku 3. 12. 1959)
3. Hambergerová Marie (odsouzena na 6 let)
4. Hamberger Jan (odsouzen na 10 měsíců)
5. Král František (odsouzen na 2,5 roku, propuštěn na amnestii 9. 5. 1955)
6. Postl Jaroslav (odsouzen na 1,5 roku)
7. Trinkbauer Alois (odsouzen na 1 rok)

8. 4. 1955 – Krajský soud v Českých Budějovicích
1. Zika Jan (odsouzen na 2, 5 roku – odvolání zamítnuto, propuštěn po snížení trestu v květnu 1955)

21.–22. 4. 1955 – vojenské kolegium Nejvyššího soudu při soudním líčení v budově Krajského soudu v Českých Budějovicích (Josef Krnínský a spol.)
1. Krnínský Josef (odsouzen na doživotí, propuštěn na podmínku 19. 6. 1964)
2. Řihout Vojtěch (odsouzen na 21 let, propuštěn na amnestii 11. 5. 1960)
3. Nárovec František (odsouzen na 16 let, propuštěn na amnestii 10. 5. 1960)
4. Kysela Josef (odsouzen na 14 let, propuštěn na amnestii 10. 5. 1960)
5. Ryneš Miroslav (odsouzen na 22 let, propuštěn na podmínku 13. 9. 1966)
6. Herál Jan (odsouzen na 20 let, propuštěn na amnestii 19. 9. 1960)
7. Bürger Jan (odsouzen na 16 let, propuštěn na amnestii 11. 5. 1960)
8. Sládek František (odsouzen na 12 let, propuštěn na amnestii 11. 5. 1960)

27. 4. 1955 – Krajský soud v Českých Budějovicích
1. Koubek Jiří (odsouzen na 8 let, propuštěn na amnestii 11. 5. 1960)
2. Velát Václav (odsouzen na 5 let, propuštěn na podmínku 23. 10. 1959)

6. 5. 1955 – vojenské kolegium Nejvyššího soudu v Praze
1. Velát František (odsouzen na 23 let, propuštěn na podmínku 11. 11. 1965)

15. 7. 1958 – Krajský soud v Českých Budějovicích
1. Ondrášek František (odsouzen na 6,5 roku, propuštěn na amnestii 10. 5. 1960)

Mladý Jan Král na fotografii pořízené v Seidlově ateliéru v roce 1941
Zdroj: Museum fotoateliér Seidel v Českém Krumlově

Jan Král na fotografii pořízené v Seidlově fotoateliéru v září 1945
Zdroj: Museum fotoateliér Seidel v Českém Krumlově

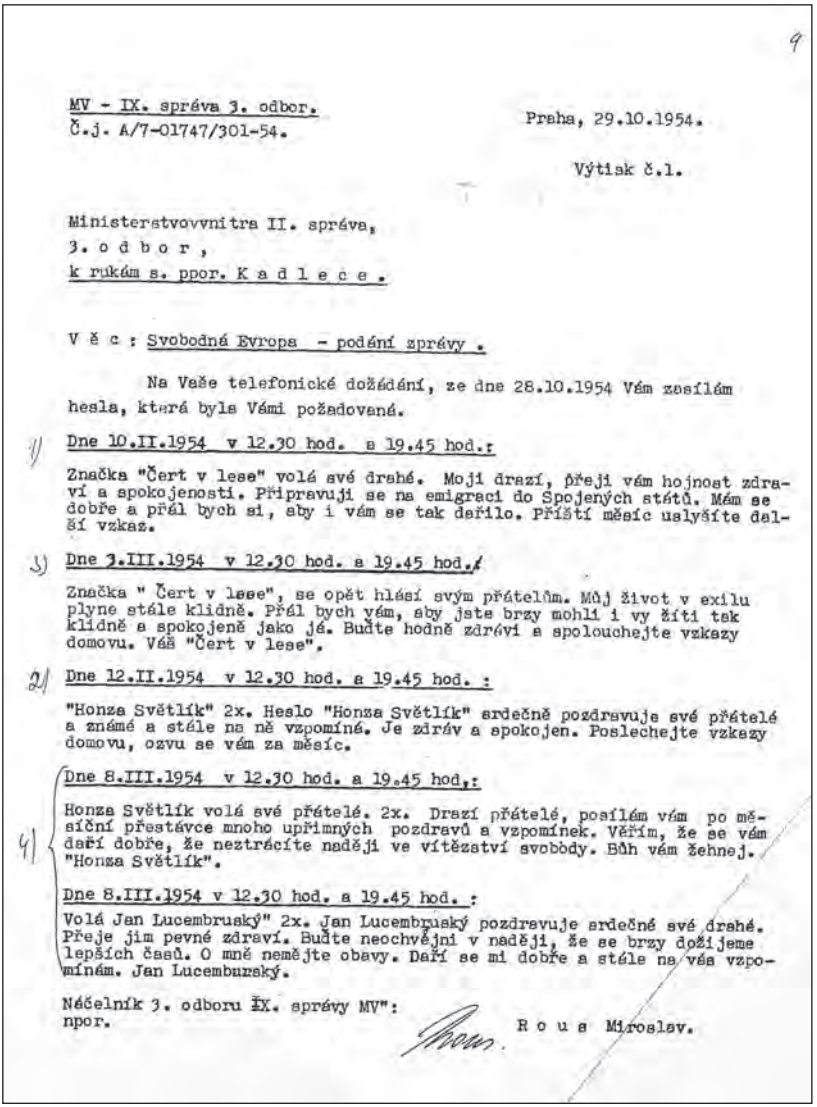

9

MV - IX. správa 3. odbor.
Č.j. A/7-01747/301-54.

Praha, 29.10.1954.

Výtisk č.1.

Ministerstvovvnitra II. správa,
3. o d b o r ,
k rukám s. ppor. K a d l e c e .

V ě c : Svobodná Evropa - podání zprávy .

Na Vaše telefonické dožádání, ze dne 28.10.1954 Vám zasílám hesla, která byla Vámi požadovaná.

1) Dne 10.II.1954 v 12.30 hod. a 19.45 hod.:

Značka "Čert v lese" volá své drahé. Moji drazí, přeji vám hojnost zdraví a spokojenosti. Připravuji se na emigraci do Spojených států. Mám se dobře a přál bych si, aby i vám se tak dařilo. Příští měsíc uslyšíte další vzkaz.

3) Dne 3.III.1954 v 12.30 hod. a 19.45 hod.:

Značka " Čert v lese", se opět hlásí svým přátelům. Můj život v exilu plyne stále klidně. Přál bych vám, aby jste brzy mohli i vy žíti tak klidně a spokojeně jako já. Buďte hodně zdráví a spolouchejte vzkazy domovu. Váš "Čert v lese".

2) Dne 12.II.1954 v 12.30 hod. a 19.45 hod. :

"Honza Světlík" 2x. Heslo "Honza Světlík" srdečně pozdravuje své přátelé a známé a stále na ně vzpomíná. Je zdráv a spokojen. Poslechejte vzkazy domovu, ozvu se vám za měsíc.

4) Dne 8.III.1954 v 12.30 hod. a 19.45 hod.:

Honza Světlík volá své přátelé. 2x. Drazí přátelé, posílám vám po měsíční přestávce mnoho upřímných pozdravů a vzpomínek. Věřím, že se vám daří dobře, že neztrácíte naději ve vítězství svobody. Bůh vám žehnej. "Honza Světlík".

Dne 8.III.1954 v 12.30 hod. a 19.45 hod. :

Volá Jan Lucembruský" 2x. Jan Lucembruský pozdravuje srdečné své drahé. Přeje jim pevné zdraví. Buďte neochvějni v naději, že se brzy dožijeme lepších časů. O mně nemějte obavy. Daří se mi dobře a stále na vás vzpomínám. Jan Lucembuzský.

Náčelník 3. odboru IX. správy MV":
npor. R o u s Miroslav.

Jan Král využíval Rádio Svobodná Evropa, jehož prostřednictvím posílal svým příbuzným a spolupracovníkům pod krycími jmény vzkazy

Zdroj: ABS

Helena Šůlová (1914–?) ze Strakonic se svými dětmi. Jan Král je v srpnu 1952 převedl v prostoru Dolní Vltavice na Západ.

Zdroj: ABS

Králova matka Ludmila (1899–1970). Za pomoc synovi, o jehož zpravodajských úkolech téměř nic nevěděla, byla odsouzena na 12 let.

Zdroj: ABS

Svatební fotografie Františka Veláta a Královy sestry Marie. Na fotografii je Jan Král v uniformě a sedí vlevo spolu se svou matkou, sestrami a bratrem Jaroslavem.
Zdroj: Museum fotoateliér Seidel v Českém Krumlově

Pohled na usedlost Josefa Kučery v Hašlovicích, kde se na seníku vlevo ukrýval Jan Král při svých zpravodajských cestách do Československa a odkud vyrážel s uprchlíky k hranicím
Zdroj: ABS

Vysílací stanice, kterou Jan Král přinesl do Československa a v listopadu 1952 předal Josefu Krnínskému. Jedná se o britský typ 3 MK II, po válce upravený a vyráběný v západním Německu firmou Telefunken.

Zdroj: ABS

Královy zbraně ukryté v seníku u Fr. Veláta ve Spolí – puška Mauser vz. 98, samopal MP 40 a kulomet MG 42

Zdroj: ABS

Mrtvý kurýr Jan Král na fotografii pořízené Pohraniční stráží v říjnu 1954

Zdroj: ABS

Trojstěnný drátěný zátaras s vodiči o vysokém napětí v úseku Růžový Vrch, kudy se Jan Král 16. října1954 pokusil přejít do Rakouska

Zdroj: ABS

Králův mladší bratr Jaroslav (1929–1958). Za pomoc bratrovi zaplatil nejvyšší cenu. Zemřel v Jáchymově při výkonu trestu.
Zdroj: ABS

Nejbližším Královým spolupracovníkem byl jeho švagr František Velát (1918–1984)
Zdroj: ABS

Králův přítel Josef Kučera (1920–?), který mu při jeho zpravodajských cestách poskytoval spolu s manželkou ukrýt na své zemědělské usedlosti v Hašlovicích
Zdroj: ABS

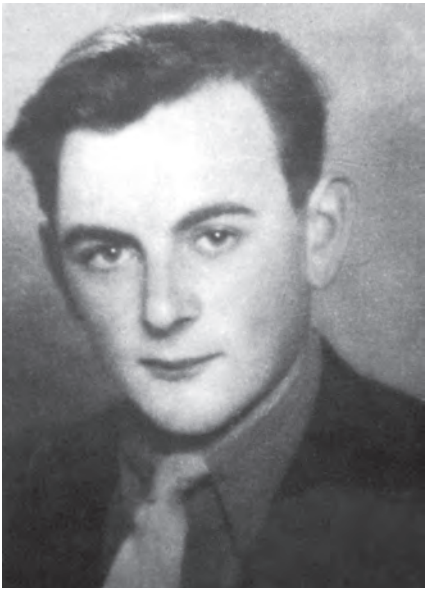

Králův přítel Vojtěch Řihout (1924–1995), který působil jako spojka mezi Králem a Krnínským. Několika lidem také zprostředkoval u Krále bezpečný přechod hranice.
Zdroj: ABS

Josef Krnínský (1923–2006), který od Jana Krále převzal v listopadu 1952 vysílací stanici

Zdroj: ABS

Symbolické místo posledního odpočinku Jana Krále na českokrumlovském hřbitově. Údajně je pohřben na zaniklém hřbitově zničené pohraniční vsi Kapličky (Kapellen) u Vyššího Brodu.

Foto: Jiří Řezníček

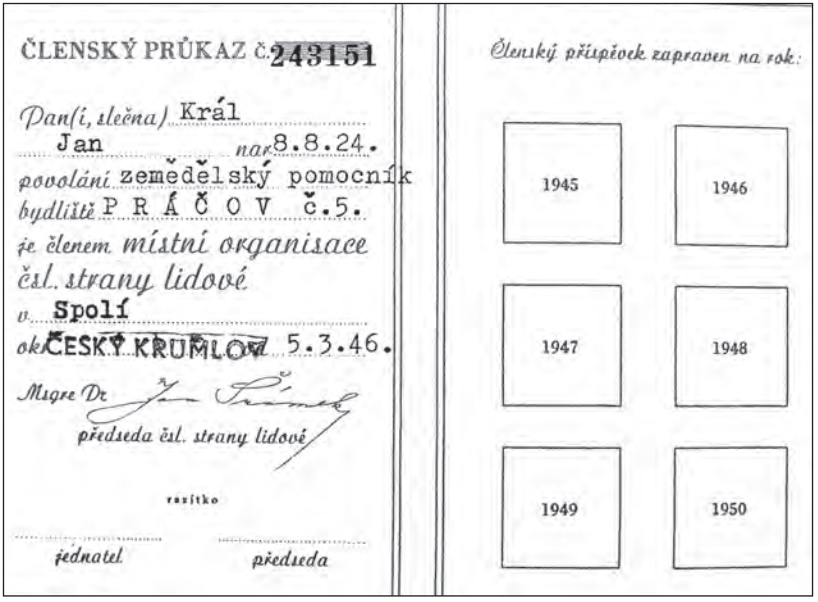

ČLENSKÝ PRŮKAZ č. 243151

Paní, sleěna) Král
Jan nar. 8.8.24.
povolání zemědělský pomocník
bydliště P R Á Č O V č.5.
je členem místní organisace
čsl. strany lidové
v Spolí
ok. ČESKÝ KRUMLOV 5.3.46.

Mgre Dr Jan Šrámek
předseda čsl. strany lidové

razítko

jednatel

předseda

Členský příspěvek zapraven na rok:

1945 | 1946

1947 | 1948

1949 | 1950

Králova legitimace Československé strany lidové

Zdroj: ABS

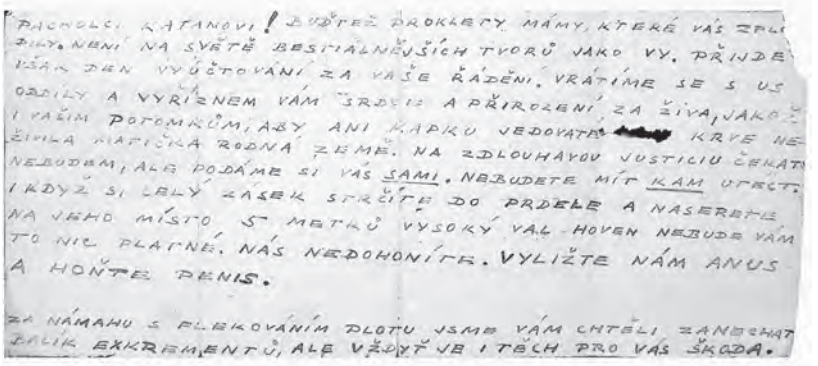

PACHOLCI KATANOVI! BUĎTEŽ PROKLETÍ MÁMY, KTERÉ VÁS ZPLO
DILY. NENÍ NA SVĚTĚ BESTIÁLNĚJŠÍCH TVORŮ JAKO VY. PŘIJDE
VŠAK DEN VYÚČTOVÁNÍ ZA VAŠE ŘÁDĚNÍ. VRÁTÍME SE S US
ODDÍLY A VYŘÍZNEM VÁM SRDCE A PŘIROZENÍ ZA ŽÍVA, JAKO
I VAŠIM POTOMKŮM, ABY ANI KAPKU VEDOVATÉ [redacted] KRVE NE
ŽIVILA MATIČKA RODNÁ ZEMĚ. NA ZDLOUHAVOU JUSTICIU ČEKAT
NEBUDEME, ALE PODÁME SI VÁS SAMI. NEBUDETE MÍT KAM UTÉCT.
I KDYŽ SI LELY ZÁSEK STRČÍTE DO PRDELE A NASERETE
NA VEHO MÍSTO 5 METRŮ VYSOKÝ VAL HOVEN NEBUDE VÁM
TO NIC PLATNÉ. NÁS NEDOHONÍTE. VYLIŽTE NÁM ANUS
A HONĚTE PENIS.

ZA NÁMAHU S PLEKOVÁNÍM PLOTU JSME VÁM CHTĚLI ZANECHAT
BALÍK EXKREMENTŮ, ALE VŽDYŤ VE ITĚCH PRO VÁS ŠKODA.

Králův vzkaz Pohraniční stráži a celému komunistickému režimu

Zdroj: ABS

Osobný príbeh „agenta-chodca“ Živodara Tvarožka

Slavomír Michálek

Príbeh Živodara Tvarožka, „agenta-chodca“, ktorý sa odohral koncom roku 1948 a začiatkom roku 1949, je dodnes takmer neznámou „kapitolou“ našich moderných dejín. Iste nie „kapitolou“ nosnou z hľadiska československej histórie uvedeného obdobia, nepochybne však dôležitou v mikrosvete jedného človeka, ktorý v plnej miere a na svojej koži pocítil „ovocie“ zakladateľského obdobia našej komunistickej totality.[1]

Niekoľko poznámok k režimu, ktorý vznikol vo februári 1948.

Komunistický režim ako taký mal určité stabilné vlastnosti, ktoré charakterizovali jeho podstatu. K nim patrili: diktátorský spôsob vládnutia, monopol moci štátostrany a jej silových zložiek, likvidácia politických oponentov, uzavretosť trhu, uplatnenie princípu centrálneho a direktívneho plánovania v ekonomike a marxisticko-leninská ideológia a propaganda, nezmieriteľnosť a boj proti imperializmu. Vnútropoliticky nastolili komunisti diktatúru svojej politickej strany, ktorá za pár rokov dokázala zdeformovať, resp. zdegenerovať kompletne ekonomickú, politickú, kultúrnu i morálnu dimenziu života ľudí a krajiny. S tým bezprostredne súvisel zahranično-politický rozmer, stiahnutie železnej opony a ostnatého drôtu vo východnom bloku pod patronátom moskovského Kremľa s dôslednou masívnou propagandou presvedčujúcou o snahe imperialistického Západu zničiť rodiacu sa a spravodlivú svetovú socialistickú sústavu. A podľa tejto propagandy ju podkopávali s pomocou imperialistov aj „zradcovia“ utekajúci individuálne či v skupinách, cez zelenú hranicu či autami, lietadlami a pod. Tisíce získali slobodu, no iné desaťtisíce ich rodinných príslušníkov, priateľov či známych v Československu za túto slobodu likvidovala v politických procesoch ŠtB. Najmä sledované „zakladateľské“ obdobie komunistickej totality v ČSR je smutne preslávené snahou o dôkladnú „očistu“ spoločnosti.

1 Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja ako súčasť projektu „Štátne hranice a identity v moderných slovenských dejinách v stredoeurópskom kontexte“, riešeného na Historickom ústave SAV na základe zmluvy č. APVV-0628-11. Autor je vedeckým pracovníkom Historického ústavu SAV.

Súčasne, ako každý iný politický režim, podliehal aj komunistický totalitný systém určitým zmenám. Zrodil sa v čase vrcholného stalinizmu, prežil „dobu ľadovú" v rokoch 1948 – 1953, mierny odmäk roku 1956 po odhalení „kultu osobnosti", oteplenie, krízu a pokusy o reformu v šesťdesiatych rokoch, ako aj neostalinizmus (často nazývaný „guľášový socializmus"), t. j. návrat do minulosti počas normalizácie po invázii roku 1968, aby napokon zanikol na sklonku roku 1989.

Komunistický totalitný systém v Československu sa sformoval v priebehu niekoľkých mesiacov po pražskom februárovom prevrate 1948. Málokto si však vtedy uvedomoval hĺbku týchto politických zmien. Prezident Edvard Beneš vykonával naďalej svoju funkciu. Národný front ako politická inštitúcia sa síce formálne zachoval, ale zmenila sa jeho podstata. Stal sa len vonkajšou fasádou, ktorá mala slúžiť na zakrytie nastolenia komunistickej diktatúry.

Zásadné zmeny v československej spoločnosti sa udiali na konci štyridsiatych a začiatku päťdesiatych rokov minulého storočia aj v hospodárstve, sociálnej oblasti, školstve a kultúre. Bezprostredne po februári 1948 sa uzákonila druhá etapa znárodnenia a tretia etapa pozemkovej reformy. Koncom roka sa spustila vlna „obmedzovania a zatlačovania kapitalistických elementov" a likvidácia živnostenského podnikania. Roku 1949 sa začala kolektivizácia poľnohospodárstva, ktorá trvala, s krátkou prestávkou rokov 1953 – 1955, jedno desaťročie.[2] Uskutočnila sa štrukturálna prestavba československej ekonomiky s preferovaním výstavby ťažkého priemyslu. Československo sa stalo strojárskou veľmocou východného bloku. Súčasťou týchto ekonomických zmien v Československu bola industrializácia Slovenska, pričom pri jej uskutočňovaní sa zo strategických dôvodov uprednostňovala výstavba ťažkého priemyslu, vrátane zbrojnej výroby.[3] Zaviedla sa nová jednotná školská sústava, do všetkých oblastí umenia sa presadzovala ikonografia socialistického realizmu, do spoločenských vied marxisticko-leninská metodológia a ideológia.[4] Spoločnosť sa sekularizovala a ateizovala. Hlboké zásahy do vlastníctva, sociálnych vzťahov, kultúry, tradícií a spôsobu života boli nemysliteľné bez komunistického

2 HLAVOVÁ, Viera: *Kulak triedny nepriateľ. „Dedinský boháč" v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949 – 1960).* Veda, Bratislava 2010, s. 7 a nasl.

3 LONDÁK, Miroslav: *Ekonomické reformy v Československu v 50. a 60. rokoch a slovenská ekonomika*. Historický ústav SAV, Bratislava 2010, s. 11 – 40.

4 LONDÁKOVÁ, Elena: *Modernizácia výchovy a vzdelávania na Slovensku v druhej polovici 20. storočia.* Veda, Bratislava 2007, s. 50 – 58.

násilia a teroru. Ľudia boli diskriminovaní z politických, sociálnych a náboženských dôvodov. Zvlášť nepohodlnú „skupinu" predstavovali pre komunistický režim aktívni účastníci druhého západného odboja, pôvodne bojujúci v československých ozbrojených zložkách (alebo v službách RAF) na strane Spojencov. Títo „západniari" boli po februári 1948 považovaní automaticky za najväčších domácich nepriateľov, bez ohľadu na ich profesijné (civilné či vojenské) zameranie.

Uvedené hlboké totalitné „zlomy" v živote československej spoločnosti mali za následok početné úteky za hranice. Tieto úteky občanov do slobodného sveta po pražskom komunistickom prevrate sú dodnes plnohodnotne nespracovanou témou. Navyše témou výsostne aktuálnou a zaujímavou. Začali krátko po „víťaznom februári" a boli dôsledkom nastupujúcej totalitnej moci československých komunistov, ktorí so svojou predĺženou rukou – Štátnou bezpečnosťou – likvidovali v politických procesoch skutočných či vymyslených oponentov alebo iných nepriateľov „diktatúry proletariátu". A práve politické procesy v Československu na konci štyridsiatych a začiatku päťdesiatych rokov sa oprávnene pokladajú za tragický fenomén našich moderných dejín. Ich spoločným menovateľom bola nezákonnosť.[5] Boli umelo vykonštruované s vynútenými priznaniami a porušovali základné ľudské a občianske práva. Zasiahli celú spoločnosť, všetky sociálne vrstvy obyvateľstva.

Práve perzekučný rozmer komunistického režimu predstavuje jeho nosnú charakterovú črtu. Dodnes rezonujú v Čechách a na Slovensku najmä známe verejné megaprocesy s domácou komunistickou i nekomunistickou elitou (Rudolf Slánský, Vladimír Clementis, Milada Horáková a pod.) pod zámienkou nájdenia a zlikvidovania vnútorného nepriateľa. Avšak totalitné „červené" Československo pod krídlami Moskvy odmietali tisíce bežných, resp. obyčajných Slovákov či Čechov. Utekali do demokratického sveta celé štyri desaťročia.

Úteky na demokratický Západ boli pre mnohých nevyhnutnosťou, pre iných predstavovali možnosť, resp. príležitosť slobodného života. Útek všetkých, samozrejme, nebol možný. Pasívna a mlčiaca väčšina spoločnosti, potácajúca sa „päťročnicami", bola držaná v kazajke skupinou, ktorej plynuli za poslušnosť a aktivitu nemalé výhody.

5 PEŠEK, Jan: Nástup komunistickej totality po roku 1948. In: BYSTRICKÝ, Valerián – PEŠEK, Jan – KOVÁČ, Dušan: *Kľúčové problémy moderných slovenských dejín*. Veda, Bratislava 2012, s. 255 – 282.

Koniec štyridsiatych a začiatok päťdesiatych rokov minulého storočia v Európe, resp. vo svete, bol obdobím plného „rozkvetu" studenej vojny. Bipolárny svet superveľmocí a ideologických protipólov, USA a ZSSR, a ich satelitov hľadal svoje vlastné status quo. Hrozba nového svetového konfliktu medzi nedávnymi spojencami diktovala globálne medzinárodný vývoj z hľadiska života budúcich generácií. Kým demokratický Západ pod krídlami USA v tom čase vystupoval viac-menej ako homogénny celok bez vnútorných otrasov, vo východnom bloku sa naplno rozhorel vnútorný proces ideologického čistenia vlastných radov pod patronátom Moskvy.

Akým smerom sa vyvíjalo medzinárodné postavenie Československa po februári 1948? Povojnový vývoj v Európe a vo svete, resp. ich delenie na sféry vplyvu, následne i na bloky, nebolo plánované, ale pravdepodobne bolo nevyhnutné. Rovnako tak „nevyhnutnou" sa javí východisková povojnová pozícia Československa. Pod krídlami Kremľa.

Udalosti z februára 1948 a tragická smrť ministra zahraničných vecí Jana Masaryka z 10. marca toho istého roku síce vyvolali šokovú vlnu odporu na Západe, ale žiadne rozhodnutie zasiahnuť. A v Československu bolo nemálo tých, ktorí sa buď nádejali, alebo aspoň potajme očakávali, že hlavná západná veľmoc, USA, sa aktívne zapojí do obrany československej demokracie. Washington však prejavil málo záujmu o tak dôležité geopolitické územie, na akom sa Československo nachádzalo.

Po smrti Stalina roku 1953, po čiastočnom uvoľnení napätých vzťahov medzi Východom a Západom, sa vzájomné vzťahy Československa a Spojených štátov zlepšili len nepatrne. Naďalej pokračovali tzv. balónové akcie, pohraničné incidenty a podľa československej propagandy napadla československé poľnohospodárstvo americká „mandelinka zemiaková". Československo bolo naďalej pevnou konštantou sovietskeho bloku, budovalo socializmus a pod vedením KSČ a ŠtB likvidovalo všetkých, reálnych i vymyslených, oponentov totalitného komunistického režimu.

Takmer na dennom poriadku boli americké a československé prieskumné, resp. špionážne lety ponad pohraničné československo-nemecké územie. Ich interpretácia bola závislá od toho, kto lety uskutočnil. Československo označovalo americké lety na československom území za špionážne, svoje na nemeckom za prieskumné. Americké hlásenia presne naopak.

V skutočnosti bola zahranično-politická pozícia ČSR v sledovanom období jednoznačná – pod tvrdou, resp. priamou sovietskou kontrolou viedla po boku Moskvy nezmieriteľný boj proti USA a svetovému imperializmu. Do tejto mozaiky doby kladenia základov komunizmu v Československu „vstúpil" aj Živodar Tvarožek.

Tvarožkov príbeh začal trochu netradične, únosom civilnej Dakoty do Nemecka na začiatku októbra 1948. Dňa 4. októbra 1948 vyštartovalo lietadlo Československých aerolínií DC-3 „Dakota" (označenie OK-WCN) v skorých ranných hodinách na mimoriadnej vnútroštátnej linke z Košíc do Prahy, s medzipristátím v Bratislave a v Brne. Toto lietadlo letelo pôvodne z Prahy do Košíc 2. októbra 1948 podvečer. Posádka lietadla – prvý pilot škpt. vz. Jaroslav Hájek, druhý pilot rtm. vz. Ján Bielopotocký, rádiotelegrafista (navigátor) ppor. let. vz. Milan Jakubec – prenocovala v košickom hoteli Európa. Let z Košíc 4. októbra meškal viac ako hodinu kvôli štyrom pasažierom, ktorí v Bratislave vystúpili. Ďalšie zdržanie spôsobil v Bratislave jeden meškajúci cestujúci, spolu ich bolo deväť, ku ktorým v Brne pristúpili ďalší traja. Po opustení brnianskeho vzdušného priestoru lietadlo zmenilo kurz na Mníchov. A tam aj pristálo. O tom však v Československu spočiatku nikto ani netušil.

Dakota OK-WCN mala pôvodne podľa letového poriadku pristáť v Ruzyni o 11.15 hodine. Keďže sa tak nestalo, zaslala Oblastná úradovňa ŠtB (OÚ ŠtB) v Prahe simultánne dva takmer identické diaľnopisy pre iné úradovne ŠtB, jeden pre košickú, druhý pre brniansku. Diaľnopis do Košíc oznamoval, že Dakota z Košíc cez Bratislavu a Brno do Prahy nedoletela a od 11.18 hodiny je nezvestná. Zároveň žiadal obratom oznámiť, či nedošlo v priebehu štartu z Košíc k nejakým zvláštnym udalostiam, ako napr. k náhlej zámene posádky, či sa nevyskytli iné podozrivé okolnosti, nakoľko existuje podozrenie, že lietadlo opustilo územie Československa. „Brniansky" diaľnopis v podstate opakoval domnienku o ilegálnom opustení republiky, žiadal zistiť mená cestujúcich z Brna, resp. či tam tiež nedošlo k mimoriadnym udalostiam, *„z ktorých by sa dalo na ilegálny odlet usudzovať"*.[6] Podľa úradného záznamu OÚ ŠtB v Prahe bolo posledné spojenie s Dakotou o 11.00 hodine v Brne. Lietadlo naposledy videli o 11.18 hodine nad Zručí nad Sázavou. Oficiálne vyhlásenie, že uvedené lietadlo je nezvestné, vydalo v ten istý deň o 14.45 hodine Oblastné veliteľstvo Zboru národnej bezpečnosti (OV ZNB) Praha-sever. Podľa predbežného šetre-

6 *ABS*, f. T-1422, diaľnopisy OÚ ŠtB Praha do Košíc a Brna zo 4. októbra 1948.

nia nastúpila do lietadla v Brne *„príbuzná rádiotelegrafistu Jakubca a tento je podozrivý, že prípadný odlet za hranice organizoval“*.[7] OÚ ŠtB v Prahe zároveň žiadala vykonať v bytoch členov posádky domové prehliadky. Cieľ bol jasný – nájsť akékoľvek dôkazy, ktoré by uvedenú tézu potvrdzovali.

Podozrenie ŠtB, že za útekom z republiky, resp. za únosom lietadla stál Milan Jakubec, bolo správne. Skutočne, hlavným organizátorom bol tento bývalý československý príslušník RAF z obdobia druhej svetovej vojny, ktorý krátko po vojne nastúpil do ČSA a lietal ako navigátor na medzinárodných linkách spoločnosti.[8] V roku 1947 ho pre skončenie platnosti pasu preložili na vnútroštátne lety, najmä medzi Prahou a Bratislavou.

Milan Jakubec pochádzal z Myjavy, kam sa z Prahy, kde býval, často vracal na návštevu rodičov a priateľov. V auguste 1948 sa počas pracovnej dovolenky na jednej z takýchto návštev rodiska s manželkou i synom stretol s priateľom z detstva Milanom Jurášom. Obaja sa zhodli v názore, že nechcú a nebudú žiť v komunistickej klietke, že spolu odídu do Nemecka. Do príprav úteku zapojili Kolomana Kazimíra Krauza, starého Jakubcovho priateľa zo začiatku vojny, ktorý pracoval v Prahe ako úradník ČSA. Postupne sa k nim pripojili bratia Samuel a Ján Rechtorisovci, ktorí pochádzali z Brezovej pod Bradlom a žili v Bratislave, Jakubcov príbuzný Miloš Smetana, ďalej Ján Dinga a Viliam Grún. Všetko starí priatelia Jakubca z okolia Myjavy a Brezovej alebo z obdobia druhej svetovej vojny. Najväčším problémom tejto novovzniknutej skupiny bolo získať spoľahlivého pilota lietadla, nakoľko sa v tom čase mnohí povinne zahlasovali do KSČ. Jakubec sa totiž obával, aby nedošlo k odhaleniu príprav úteku lietadlom.[9] Nakoniec pre nich získal pilota Viliam Grún. Bol ním Ján Bielopotocký, ktorý sa tiež rozhodol opustiť republiku.[10]

---

7 Tamže, úvodný záznam OÚ ŠtB v Prahe zo 4. októbra 1948.

8 Milan Jakubec sa narodil 8. marca 1922 na myjavských kopaniciach U Devánov. Absolvoval gymnázium v Novom Meste. Po rozbití ČSR odišiel cez Maďarsko, Juhosláviu a Turecko do Francúzska, odtiaľ sa po páde Paríža i s ostatnými československými vojakmi preplavil do Anglicka. Počas druhej svetovej vojny bol navigátorom 311. československej bombardovacej perute RAF. Zomrel 17. júla 2002 v Toronte.

9 JAKUBEC, Milan: *Na zemi i nad morom*. Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin 1997, s. 291–302.

10 Ján Bielopotocký nebol počas druhej svetovej vojny účastník československého západného odboja, bol príslušníkom slovenskej armády. Počas SNP, 29. augusta až 25. októbra 1944, bol pilotom Kombinovanej letky povstaleckej armády na banskobystrickom letisku Tri duby.

Keďže zloženie posádok lietadiel ČSA nebolo stabilne dlhodobo dopredu určené a neustále sa menilo, bolo potrebné čakať na príležitosť, kedy poletia Jakubec s Bielopotockým spolu. To však znamenalo, že dlhodobá a detailná príprava únosu lietadla nebola možná. Navyše aj preto, lebo sa robili výmeny posádok častokrát na poslednú chvíľu, keď z rôznych príčin za seba po dohode „zaskakovali". Vďaka takýmto výmenám sa Bielopotocký dostal do posádky k Hájekovi a Jakubcovi 2. októbra 1948 na zvláštnej linke z Prahy do Košíc a 4. októbra späť.

Po pristátí lietadla v Mníchove umožnili americké okupačné úrady pilotovi Hájekovi odoslať do Prahy telegram. Informoval v ňom, že boli unesení a že pri najbližšej príležitosti sa vracia späť do Prahy. Súčasne s ním sa za pomoci československého konzulátu v Mníchove vrátila 7. októbra 1948 vlakom aj pasažierka Anna Široká so synom Bohumilom, o ktorej sa mylne Jakubec domnieval, že je manželkou komunistického predáka Viliama Širokého. Ostatní aktéri letu zostali v Nemecku.

Bezprostredne po príchode do Prahy boli Jaroslav Hájek a Anna Široká vypočutí Štátnou bezpečnosťou. Práve ich výpovede boli prvými konkrétnymi informáciami o priebehu únosu.[11]

Podľa protokolu z Hájekovej výpovede 7. októbra 1948 let z Prahy do Košíc 2. októbra 1948 prebehol bez problémov. V Košiciach sa Jakubec s Bielopotockým v hoteli od neho odčlenili, nešiel s nimi na večeru, nasledujúci deň boli chytať ryby, opäť nebol s nimi na večeri. Ďalší deň ráno spoločne odišli z hotela na letisko a s viac ako hodinovým meškaním odleteli do Bratislavy. Meškanie odletu spôsobilo čakanie na pasažierov. V Bratislave doplnili pohonné hmoty a s novými cestujúcimi pokračovali do Brna. Tesne pred štartom z Brna sa Hájek presvedčil, že dvere do pilotnej kabíny sú uzamknuté, takže sa k nim nemohol nik dostať. Sedem minút po štarte, po dosiahnutí výšky 1350 metrov, keď bol ešte zaneprázdnený obsluhou pilotných prístrojov, vošiel do kabíny muž s pištoľou, ktorý vyzval Hájeka, aby prenechal riadenie lietadla na druhého pilota Bielopotockého. Ten podľa pokynov navigátora Jakubca zmenil kurz i výšku letu. V okolí Klatov nabrali kurz 240 na Mníchov. V Mníchove prevzal riadenie lietadla pri pristávaní opäť Hájek. Cestujúcim s pištoľou v kabíne bol Milan Juráš. Hájek vo výpovedi tiež uviedol, že pred Mníchovom sa pri ich

11 Jaroslav Hájek slúžil za vojny ako pilot československej zahraničnej armády v Anglicku. Odtiaľ sa poznal s rádiotelegrafistom Jakubcom. Po návrate z Anglicka po vojne absolvoval trojmesačný pilotný kurz pre civilné lietadlá. Pracoval pre ČSA, lietal do zahraničia i na vnútroštátnych linkách.

Dakote objavila legendárna americká stíhačka Thunderbolt P-47 „Jug“, ktorá sa vzdialila po zakývaní krídlami Dakoty.[12] V rovnakom duchu bolo napísané aj jeho hlásenie pre Operačné oddelenie ČSA dňa 9. októbra 1948.[13] Po pristátí, natankovaní a zarolovaní Dakoty do hangáru chceli utečenci pokračovať v lete do Anglicka. To však nebolo možné, pretože Hájek odmietol utiecť a pri Dakotách boli potrební podľa predpisov dvaja piloti.

Výpoveď Anny Širokej z Bratislavy bola v mnohom identická s výpoveďou prvého pilota J. Hájeka, najmä čo sa týka udalostí po pristátí v Mníchove a odchode do Prahy. Široká opísala situáciu počas letu medzi cestujúcimi: po kontrole dokladov a batožiny v Bratislave prebehol let do Brna bez zvláštnych udalostí, nič nenasvedčovalo na to, že ide o únos. Po nástupe Jakubcovej manželky so slúžkou a dieťaťom v Brne a krátko po štarte vošiel do kabíny k pilotom Milan Juráš. Pred Mníchovom aj cestujúci zbadali iné lietadlo. Že išlo o americkú hliadku, sa Široká dozvedela neskôr od Hájeka. V Mníchove boli ubytovaní v hoteli, kde s nimi hovorili novinári.[14] Široká trvala na návrate domov do Bratislavy spolu s 9-ročným synom Bohumilom.

Po vypočutí oboch menovaných, Hájeka i Širokej, rozbehla pražská OÚ ŠtB dôkladné vyšetrovanie, pričom do akcie zapojila ďalšie svoje regionálne štruktúry po celom Československu. Keďže bol únos Dakoty hlavne „slovenskou“ záležitosťou, smerovala Praha svoj záujem predovšetkým na Slovensko. V diaľnopisných správach úradovniam ŠtB do Bratislavy a Košíc žiadala rozpracovať všetky informácie o aktéroch únosu, vykonať u nich domové prehliadky a čo najskôr ju informovať o výsledkoch vyšetrovania.[15]

Jedným z pasažierov letu ČSA do Prahy 4. októbra 1948 bol Živodar Tvarožek. Nepatril medzi tých, čo únos plánovali s Jakubcom. Dokonca sa ako jediný v krátkom čase do Československa vrátil.

Ohľadne Živodara Tvarožka dokázala Odbočka ŠtB v Trnave do 28. novembra 1948 zistiť iba to, že bol synom nebohého povereníka financií Tomáša Tvarožka, na Brezovej sa nenarodil a nezdržiaval. Inak nezistili nič. Ako sa vyvíjal jeho ďalší životný osud?

12 *ABS*, f. T-1422, protokol z výpovede J. Hájeka na OÚ ŠtB v Prahe zo 7. októbra 1948.
13 *SOA* Praha, f. ČSA, inv. č. 85, k. 13, hlásenie J. Hájeka o lete Praha-Košice a späť z 9. októbra 1948.
14 *ABS*, f. T-1422, protokol z výpovede A. Širokej na OÚ ŠtB v Prahe zo 7. októbra 1948.
15 Tamže, diaľnopisné správy OÚ ŠtB Praha, adresované ústredniam v Bratislave a Košiciach z 8. a 9. októbra 1948.

Tvarožek skutočne nepatril medzi organizátorov únosu lietadla. O pripravovanej akcii sa dozvedel deň pred odletom od Samuela Rechtorisa. Keďže mal naplánovanú služobnú cestu do Prahy, využil možnosť a spolu s Jánom Petrovičom nahradili ako pasažieri bratov Rechtorisovcov.[16] Tvarožek nikomu nič nepovedal v obave, aby sa neprezradil. Až počas sprievodu americkej stíhačky na nemeckom území začal veriť, že útek sa podaril. Po krátkom pobyte v Mníchove a po vypočutí tých, čo odmietli návrat do ČSR, americkými úradníkmi z kontrašpionážnych zborov CIC (Counter Intelligence Corps), sa všetci presunuli do Frakfurtu. Tam sa ich cesty rozišli. Po krátkej dobe sa Tvarožek rozhodol vrátiť do Československa, čo organizačne zabezpečoval Michal Zibrín, v tom čase exilový spolupracovník uvedenej americkej kontrašpionáže v Nemecku. Zibrín mu sprostredkoval českého prevádzača cez zelenú hranicu a využil ho ako „agenta-chodca" na odovzdanie korešpondencie pre odbojové skupiny v ČSR.

Živodar Tvarožek letel pôvodne do Prahy vybaviť svoj odklad vojenskej služby. Po pristátí v Mníchove ho Ján Petrovič prehovoril, aby zostal v zahraničí. Z podnetu dr. Žáka z pobočky mníchovského Československého komitétu odcestovali do centrály komitétu vo Frankfurte nad Mohanom, sídliaceho v budove utečeneckej organizácie International Refugee Organization (IRO). Tu sa stretli so slovenskými zástupcami komitétu Branislavom Lajdom, Milanom Ondrušom a Milanom Fábrym, bývalými exponentmi Demokratickej strany. Tvarožek sa dobre poznal najmä s Lajdom, ktorý pochádzal z Brezovej. Ondruš oboch utečencov kontaktoval s Michalom Zibrínom, slovenským zástupcom v CIC. Po mesiaci ničnerobenia sa im minuli peniaze, preto Tvarožek žiadal Zibrína o nejakú prácu. Ten najprv odmietol, aby mu napokon ponúkol návrat do Československa v pozícii „agenta-chodca" a aby potom na Slovensku pre neho spravodajsky pracoval.[17] Do Bratislavy mal pricestovať cez Rakúsko. Vybavený peniazmi, inštrukciami i korešpondenciou mal nadviazať kontakty so starými spolupracovníkmi Zibrína a vytvoriť novú sieť informátorov a získavať správy vojenského, hospodárskeho i politického charakteru. Tie prostredníctvom ďalších kontaktných osôb (t. j. kuriérne) mal odosielať Zibrínovi.

Ako to všetko malo prebiehať? A ako to prebiehalo?

16 Bratia Samuel a Ján Rechtorisovci ušli z Československa peši cez zelenú hranicu 5. októbra 1948 do Viedne. *AÚPN*, spis č. 334, Živodar Tvarožek, predbežná výpoveď Ž. Tvarožka z 30. januára 1949 na KV ŠtB v Bratislave.

17 Tamže.

Tvarožek najprv z poverenia Zibrína vypracoval vo Frankfurte plán svojej činnosti, podľa ktorého sa mal na Slovensku pohybovať najmä v noci. Mal použiť svoje široké známosti zo všetkých oblastí života, ktorým pričlenil krycie mená. Do svojej spravodajskej siete predpokladal zapojiť úradníka Povereníctva výživy Vladimíra Baňáka (krycie meno „Jozef"), študenta techniky Eduarda Jurčeka („Mišo"), redaktora *Ľudu* Štefana Šoltyho („Otto"), advokáta Ladislava Brežného („Lojzo"), škpt. Ladislava Lackoviča („Vojtech"), prof. Imricha Hamalu („Alexander"), prokuristu Tatra banky Jána Krušinského („Frico"), úradníka Úradovne národnej bezpečnosti v Bratislave Alexandra Mišicu („Jakub"), úradníka Povereníctva financií Matúša Považaja („Vavrinec"). Zibrín pridelil Tvarožkovi krycie meno „Adam". Pred odchodom na Slovensko mu odovzdal vlastné potvrdenie, hovoriace o tom, že pracuje pre oslobodenie rodnej zeme od diktatúr a komunistov. Tvarožek ho mal použiť iba u tých osôb, ktoré poznajú Zibrínov rukopis, alebo u tých, ktorí by mu nedôverovali. Zároveň ho Zibrín „vyzbrojil" spravodajskými inštrukciami, legitimáciou na meno Walter Schlosser pre prechod rakúskymi zónami a siedmimi listami pre rôzne osoby na Slovensku.[18]

Spravodajské inštrukcie pre „Adama" obsahovali spôsob spravodajskej činnosti na Slovensku, napojenie sa na už vybudovanú sieť, financovanie spolupracovníkov a pod. Bol tam napr. korešpondenčný kľúč cez Taliansko a Švajčiarsko, t. j. Tvarožek dostal adresy v týchto krajinách, cez ktoré mal posielať listy pre Zibrína v prípade zostrenej poštovej cenzúry v Československu alebo v prípade znemožneného prechodu kuriérov cez hranice. Ďalej bolo k inštrukciám priložené heslo „pozdrav od pána v zelenom", ktoré mal Tvarožek použiť pri styku s Emerichom Modošom v Rakúsku (krycie meno „Ernest"), s Margitou Boháčkovou v Bratislave („Eva") a s Rozáliou Weissovou z Prahy. S týmito osobami bol Zibrín už v spojení. Tvarožek ich mal vyhľadať a hlásiť sa svojím krycím menom „Adam". Spojenie na Margitu Boháčkovú viedlo cez Modoša a Júliusa Leloviča z Petržalky (krycie meno „Pišta"). Tvarožek ju mal používať len ako spojku s Modošom, ktorému mal vyplácať mesačne 70 000 Kčs. Prostredníctvom jej kontaktov sa mal napojiť na existujúcu sieť Zibrína na východnom Slovensku, najmä na Bohumila Peťuru z Michaloviec (krycie meno „Juraj"). Podľa inštrukcii mal nadviazať kontakt s Jozefom Žil-

18 Tamže, dodatok k trestnému oznámeniu na Živodara Tvarožka a spol., vypracovaný KV ŠtB v Bratislave dňa 3. marca 1949.

kom, roľníkom z Červenice, okr. Sabinov, ktorému mal odovzdať jeden z listov, pôvodne napísaný bývalým poslancom DS Vagačským. Spojenie na Banskú Bystricu mal nadviazať cez zástupcu riaditeľa tamojšej Tatra banky Alojza Tichého a mal mu odovzdať jeden zo Zibrínových listov. Ďalej mal obstarať plány miest na Slovensku, zakúpiť a odoslať mapy Slovenska. Mal zistiť dislokáciu vojsk na Slovensku, ich personálne obsadenie, ale aj personálie v ZNB a vo finančnej stráži. Všetky listy mal posielať kuriérnou cestou alebo cez spomenuté adresy v Taliansku a Švajčiarsku, číslovať ich pre kontrolu, či sa niektorý list nestratil. Zároveň mal zistiť a zaslať správu, prečo bol zaistený bývalý riaditeľ Tatra banky Martin Nosko, bývalý poslanec DS Valentín Matrka a pracovník Povereníctva dopravy Juraj Balážik. Spojenie na Senicu mal Tvarožkovi zabezpečiť Alexander Vido.

Ďalšie pokyny Zibrína pre Tvarožka boli nasledovné: mal skupovať a odosielať rôzne publikácie hospodárskeho charakteru, železničný cestovný poriadok, telefónne zoznamy. Ďalej mal informovať, či sú na území ČSR jednotky sovietskej armády, kde sú a čo je ich úlohou. Zároveň mal nájsť dvoch ľudí, ktorí by boli schopní obsluhovať vysielačku a ktorí budú vo Frankfurte vyškolení a poslaní nazad na Slovensko. Tiež mal zistiť, kto z významných činiteľov je zatvorený v Leopoldove, aké sú tam strážne pomery a či by sa dali oslobodiť. Zibrína mal tiež informovať o politických procesoch v Československu, o zatýkaní politických osôb, ďalej koľko je na Slovensku pracovných táborov, aká je v mestách protiletecká obrana, resp. kde a aké vojenské útvary sú na Slovensku.[19]

Živodar Tvarožek pricestoval do Bratislavy 21. novembra 1948 cez spomenuté „spojky" Modoša a Leloviča. Najprv sa stretol s bratrancami Vlastimilom Bzdúškom a Branislavom Tvarožkom a s Andrejom Krašteničom, ktorých informoval o svojom úteku Dakotou a o svojom poslaní na Slovensku. Nocoval u Gejzu Schindlera. Stretol sa aj so sestrou Natašou Tvarožkovou, ktorá z obavy prezradenia tajila pred matkou Martou Tvarožkovou a ostatnými príbuznými jeho prítomnosť v Bratislave. Prostredníctvom pražského evanjelického farára Jaroslava Ryšavého sa stretol v Prahe s Dušanom Mojmírom Slávikom (krycie meno „Emil") a s úradníčkou Národnej banky československej Boženou Hlouškovou. S oboma sa poznal z minulosti. Na tajnom pražskom stretnutí ich tiež informoval o svojej úlohe. Slávik i Hloušková mu prisľúbili pomoc pri získavaní potrebných správ. Z Prahy cestoval Tvarožek do Košíc, Sabinova a Banskej

19 Tamže.

Bystrice. Tam nadväzoval kontakty s určenými osobami z pôvodnej Zibrínovej siete, informoval o svojom poslaní a odovzdával Zibrínove listy. Na spiatočnej ceste sa stretol v Trenčíne s Dušanom Slávikom, ktorý ho informoval, že pre krátkosť času zatiaľ nezískal žiadne správy. Zaobstaral však Tvarožkovi nové ubytovanie v Bratislave u Alexandra Matejčíka. So Slávikom sa stretol opäť tajne v Bratislave 2. a 4. decembra 1948, pričom na druhej schôdzke mu už Slávik odovzdal správy o presune pracovných síl v Československu, o stavbe nových ciest, železničných tratí a letísk. Slávik bol osobným tajomníkom ministra Vavra Šrobára, preto mal prístup k viacerým informáciám. Ďalšie stretnutia s Boháčkovou, Slávikom a Schindlerom priniesli pre Tvarožka nové správy o prekladacej vlakovej stanici v Čiernej nad Tisou a o rozširovaní vojenského výcvikového tábora Oremov Laz. Postupne kontaktoval ďalších, Emila Dohnanca, Ljubu Biskupovú, Leloviča. Pravidelne sa stýkal so Slávikom a 9. decembra opäť s Hlouškovou v Prahe, ktorú urgoval o dodanie správ z národnej banky. Na rôznych stretnutiach si požičiaval peniaze, aby mohol vyplácať svojich spolupracovníkov. Pred Vianocami žiadal sestru Natašu, aby sprostredkovala jeho stretnutie s rodinou, najmä s matkou, čo ona odmietla. Za sľub, že nebude kontaktovať rodinu, sa zaviazala požičať mu ďalšie financie na krytie výdajov.

Dňa 30. decembra 1948 cestoval Tvarožek opäť do Prahy na stretnutie s B. Hlouškovou, ktorá mu nasledujúci deň odovzdala niekoľko dôležitých správ, napr. plán distribúcie potravín pre Čechy a pre Slovensko, údaje o zásobách potravín v ČSR, plány československého zahraničného obchodu na rok 1949, ich porovnanie s rokom 1948, správy o priemysle, o päťročnom pláne. Následne získal od Slávika správy o československej produkcii zlata a striebra, o dovoze zo ZSSR, odhady československej platobnej bilancie a úverové plány do roku 1953.

V polovici januára 1949 však Tvarožek usúdil, že musí vycestovať do Frankfurtu za Zibrínom. Pre chýbajúce finančné prostriedky totiž odmietli jeho „spojky", okrem Dušana Slávika, spolupracovať. Po neúspešnom pokuse vycestovať cez Kittsee odišiel so Slávikom 17. januára 1949 do Prahy a odtiaľ pokračoval po dvoch dňoch do Chebu. Tam ho pri čakaní na prechod hranice s prevádzačom v byte Alžběty Benešovej zatkla ŠtB.[20] Tá ho následne eskortovala do Bratislavy. Po prvých vyšetrovaniach Tvarožka nasledovala reťaz zatýkania a vyšetrovania osôb, ktoré s nim boli v kontakte. Tvarožek neodolal fyzickému a psychickému nátlaku ŠtB a mená spolupracovníkov prezradil.

20 Tamže, zápisnica z vyšetrovania Živodara Tvarožka 24. marca 1949.

O činnosti Živodara Tvarožka a jeho skupiny na Slovensku pre Michala Zibrína však vedela ŠtB aj z iného informačného „zdroja“. Tým bol „agent-chodec“ Milan Štěpánek, zatknutý na začiatku januára 1949 v priestore Domažlíc pri pokuse ilegálne prekročiť hranice do západného Nemecka. Jeho výsluchom sa zistilo, že na územie ČSR bol vyslaný Michalom Zibrínom. Vo výpovedi uviedol, že jeho hlavnou úlohou bolo spravodajsky obsluhovať sieť Zibrínových spolupracovníkov na východnom Slovensku. Túto sieť pôvodne budovala manželka bývalého poslanca DS Jozefa Horvátha Antónia Horváthová. Patrili do nej napr. Eugen Gábor, Bohumil Peťura, Jozef Žilka, Daniel Jabcenko a ďalší. Keď v októbri 1948 Štěpánek tajne previedol Horváthovú do Nemecka, odmietol ďalej pre Horvátha pracovať s odôvodnením nedostatočného odmeňovania jeho služieb. Preto ho „prevzal“ Zibrín, ktorý ho vyslal na východné Slovensko, aby aktivoval svoju pôvodnú spravodajskú sieť. Štěpánek mal kontaktovať aj Margitu Boháčkovú v Bratislave. ŠtB ju podrobila domovej prehliadke a výsluchu a zistila, že spolupracovala s agentmi „Adamom“, „Emilom“ a „Pištom“ (Tvarožek, Slávik, Lelovič). Tvarožka tak v podstate prezradila korešpondencia pre Zibrína u Boháčkovej, pripravená na kuriérne odoslanie. Išlo o finančné výkazy o výdavkoch a o požiadavky na ďalšie finančné zdroje pre sieť informátorov a spolupracovníkov. V jednom z pripravených listov napr. Tvarožek informoval Zibrína, že pripravuje nové spojenie cez rakúsky Marchegg. ŠtB tak cez Štěpánka, resp. Boháčkovú, tiež zistila, že Tvarožek vytvoril okrem starej Zibrínovej siete aj novú spravodajskú skupinu, pozostávajúcu z evanjelického krídla DS, kde najdôležitejším a najaktívnejším článkom bol Dušan Mojmír Slávik („Emil“), ktorý získal pre financovanie spravodajskej činnosti 450 000 Kčs. Ďalšie peniaze získal Tvarožek ako pôžičku za sľub o ich vrátení v USD v prepočte 1:300 od kaviarnika Jaroslava Dvořáčka, dr. Matejčíka i sestry Nataše Tvarožkovej, u všetkých troch po 150 000 Kčs. Ďalšie peniaze mal na spravodajskú činnosť získať podľa pokynov Zibrína od manželky Valentína Matrku, u ktorého si dala do úschovy pred útekom do zahraničia Zibrínova manželka Janka Zibrínová 400 000 Kčs.[21]

Vyšetrovanie bratislavskej ŠtB Tvarožkovej skupiny prebehlo rýchlo. Preto už 25. apríla 1949 viceprokurátor štátnej prokuratúry v Bratislave plk. Anton Rašla podal obžalobu na 30 ľudí s odôvodnením, že priznania obvinených, ich vzájomné usvedčenie a vyšetrovanie dokázali, že spáchali trestné činy. Navrhol

21 Tamže, spis V-1053, Živodar Tvarožek, správa KV ŠtB v Bratislave zo 4. februára 1949.

predĺženie ich vyšetrovacej väzby až do rozhodnutia na hlavnom pojednávaní. Aké dôvody obžaloba u Tvarožka, Slávika a Boháčkovej uvádzala?

Živodar Tvarožek ako veľkokaviarnik bol označený za nepriateľa ľudovodemokratického zriadenia v Československu, ilegálne odletel do zahraničia, pracoval pre agenta CIC Zibrína na území Slovenska v spravodajských sieťach, podával do zahraničia správy vojenského, obchodného i politického charakteru pod krycím menom a za peniaze, nadviazal spojenie s Margitou Boháčkovou, Dušanom M. Slávikom, Boženou Hlouškovou, Alexandrom Matejčíkom, Jaroslavom Dvořáčkom, Júliusom Lelovičom, Andrejom Krašteničom, Máriou Noskovou, Emilom Dohnancom, Natašou Tvarožkovou, Jozefom Žilkom, Vlastimilom Bzdúšekom, Júliusom Špánikom, Vladimírom Baňákom, Alojzom Tichým, Ljubou Biskupovou, Branislavom Tvarožkom, Gejzom Schindlerom, Jaroslavom Ryšavým, Zbynkom Reitmayerom a Zuzanou Matejčíkovou. Margita Boháčková ako „spojka" Tvarožka dostávala mesačne 10 000 Kčs a odovzdávala listy „agentom-chodcom" (kuriérom) do cudziny. Dušan M. Slávik ako štátny úradník Povereníctva zdravotníctva bol najaktívnejším spolupracovníkom Tvarožka.

Tvarožek, Slávik a Boháčková podľa obžaloby za účelom pokusu zničiť alebo rozvrátiť ľudovodemokratické zriadenie republiky vošli do styku s cudzími činiteľmi (Tvarožek priamo, Boháčková a Slávik nepriamo), vyzvedali štátne tajomstvo za úplatok, teda spáchali zločin velezrady a zločin vyzvedačstva podľa zákona č. 231/48 Zb. Ďalší obvinení, Božena Hloušková, Alexander Matejčík, Eugen Gábor, Albína Horváthová, Vladimír Baňák, Gejza Schindler a Zuzana Matejčíková, podľa obžaloby spáchali podľa uvedeného zákona zločin vyzvedačstva (paragr. 5., ods. 1, 2, písm. f). Rovnako zločin vyzvedačstva, avšak podľa ods. 1 uvedeného paragrafu zákona č. 231, spáchali Jaroslav Dvořáček, Július Lelovič, Andrej Kraštenič, Mária Nosková, Bohumil Peťura, Emil Dohnanec, Nataša Tvarožková, Branislav Tvarožek, Vlastimil Bzdúšek, Jozef Žilka, Karol Guliš, Július Špánik, Pavol Mišík, Jaroslav Ryšavý, Zbynek Reitmayer, Jela Fašková a Elena Fašková. Zločin neoznámenia trestného činu podľa paragr. 35, ods. 2, zákona č. 231/48 Zb. spáchali Alojz Tichý, Ljuba Biskupová a Jozef Biskup.[22]

Hlavné pojednávanie na Štátnom súde v Bratislave v trestnej veci „Živodar Tvarožek a spol." s vylúčením verejnosti až do skončenia dokazovania sa konalo 7. – 11. júna 1949. Predsedom trestného senátu bol dr. Artúr Šimko, členmi dr. Ladislav Meislinger, dr. Vladimír Rojkovič (všetci traja ako sudcovia

22 *ŠABA,* f. Štátny súd 1948-1952, spis Živodar Tvarožek a spol., č. OR III.77/49.

z povolania), František Puškáč a Jozef Kubliha (sudcovia z ľudu). Za štátnu prokuratúru bol prítomný dr. Anton Rašla. Obhajcami obžalovaných (zvolení i ex offo) boli Alexander Šimkovic, Ján Slabej, Henrich Lax, Vojtech Felek, Štefan Král, Ján Steiner a Branislav Šimonovič. Tvarožek na pojednávaní priznal, že sa cíti vinný (okrem neho aj Tichý a Gábor) a potvrdil svoju spravodajskú činnosť. Odmietol však, že by bol jedným z organizátorov únosu civilnej Dakoty. Ďalší sa na hlavnom pojednávaní vyjadrili, že vinní sa cítia len čiastočne (Boháčková, Slávik, Dohnanec, Horváthová, Špánik, Baňák, Schindler, Ryšavý, Branislav Tvarožek a Elena Fašková) a svoju vinu odmietli Dvořáček, Lelovič (ten napr. svoju činnosť označil iba za pašeráctvo), Kraštelič (uznal vinu iba v tom, že neoznámil ilegálny príchod Tvarožka), Nosková, Peťura, Tvarožková, Žilka, Bzdúšek, Guliš, Biskup, Biskupová, Reitmayer, Matejčíková a Jela Fašková. Po obhajobných rečiach obžalovaných a ich obhajcov nasledovalo vyhlásenie rozsudku. Traja dostali tresty smrti, 22 boli odsúdení do väzenia. Piati boli spod obžaloby oslobodení.[23] Obhajca Ž. Tvarožka Alexander Šimkovič sa po vyhlásení rozsudku odvolal a v mene jeho, jeho matky a svojom podal žiadosť o milosť. Toto odvolanie žiadalo Najvyšší súd, aby zrušil rozsudok, t. j. kvalifikovanie viny zo zločinu velezrady a vyzvedačstva s tým, že sa Tvarožek k trestnej činnosti priznal, vysvetlil okolnosti, ako sa k tomu dostal, a že správy, ktoré podával, neboli podľa výpovede znalca predmetom štátneho tajomstva. Uznal, že pomocou týchto správ mohlo zahraničie vyvíjať na štát hospodársky nátlak, ale v medzinárodnom bankovom sektore boli verejne známe. Objasnil i to, že keď sa „spolčil" so Zibrínom, neuvedomoval si plne dôsledky svojho konania. Pod tlakom okolností v dôsledku neuváženého úteku zostal v cudzine, bol vo finančnej tiesni, podľahol nahováraniu Zibrína a po príchode do Československa nemal odvahu prihlásiť sa na príslušných úradoch. Nebol si tiež plne vedomý toho, že sa tak zapojil do organizácie, ktorej cieľom bolo vyzvedať štátne

23 Trest smrti dostal Živodar Tvarožek, Dušan Slávik a Margita Boháčková. Trest odňatia slobody na 18 rokov dostal Alexander Matejčík, na 15 rokov Bohumil Peťura. Ďalších 20 obžalovaných bolo odsúdených na tresty odňatia slobody v trvaní od 8 mesiacov do 12 rokov. Z nich boli na základe návrhov na súdnu rehabilitáciu podľa zákona č. 82/68 na verejnom zasadnutí Krajského súdu v Bratislave dňa 19. septembra 1969 rehabilitovaní J. Dvořáček (pôvodne odsúdený na 12 rokov), M. Nosková (2), K. Guliš (8), E. Dohnanec (8), V. Baňák (8), J. Špánik (2), J. Žilka (3), B. Tvarožek (5) a J. Ryšavý (6). Zbynek Reitmayer, ktorý bol pôvodne odsúdený na 6 rokov väzenia, bol tým istým súdom rehabilitovaný dňa 24. septembra 1970. *ŠABA*, f. Štátny súd 1948 – 1952, Živodar Tvarožek a spol.

tajomstvá. Toto všetko, uvádzal ďalej vo svojej žiadosti, odmietol uznať štátny súd ako poľahčujúce okolnosti. Rovnako tak svoje vyzvedačstvo i velezradu označil ako dôsledok nešťastného odchodu do cudziny, ako dôsledok mladíckej nerozvážnosti. Jednoducho ako nezrelý človek si vraj neuvedomoval svoje konanie. Za poľahčujúcu okolnosť v odvolaní označil aj to, že sa podrobne, úprimne a kajúcne priznal, čím umožnil dôsledné vyšetrenie celého prípadu bezpečnostnými orgánmi. Tiež sa odvolával na svoju beztrestnú minulosť, mladícku nerozvážnosť a prejavil úprimnú ľútosť nad spáchanými činmi a ochotu napraviť sa. Pripomenul aj svoju účasť v Slovenskom národnom povstaní. Žiadal Najvyšší súd, aby všetky tieto poľahčujúce okolnosti zvážil a uznal. Spolu s matkou prosil o poskytnutie tejto možnosti *„na premenu trestu smrti na trest na slobode“* s presvedčením nápravy.[24]

Odvolanie proti rozsudku štátneho súdu podali okrem Živodara Tvarožka ďalší 19 odsúdení: Boháčková, Slávik[25], Hloušková, Matejčík, Dvořáček, Krašteníč, Peťura, Dohnanec, Horváthová, Žilka, Guliš, Špánik, Baňák, Biskupová, Schindler, Ryšavý, Reitmayer a bratranci Živodara Vlastimil Bzdúžek a Branislav Tvarožek. Odvolacie konanie pred Najvyšším súdom v Prahe sa konalo 10. – 11. novembra 1949 s vylúčením verejnosti, nakoľko by podľa súdu bolo ohrozené štátne tajomstvo.[26] Odvolania neboli plne zamietnuté, tresty smrti súd zmenil na doživotie. Nasledovalo väzenie a u niektorých práca v uránových baniach.

V roku 1962 svitla Živodarovi Tvarožkovi nádej na prepustenie, ktorá vyplývala z „májovej“ prezidentskej amnestie. Avšak Krajský súd v Bratislave na neverejnom zasadnutí 15. júna 1962 vydal uznesenie, že na Tvarožka sa amnestia nevzťahuje. V odôvodnení uviedol, že jeho doživotný trest z 11. novembra 1949, udelený Najvyšším súdom, mu bol znížený na 15 rokov a že trestnú činnosť *„spáchal tým spôsobom, že po ilegálnom odchode do zahraničia vstúpil do spojenia so zamestnancom vojenskej spravodajskej služby cudzej moci, ktorému sa zaviazal k podávaniu špionážnych správ“*, po predbežnej teoretickej príprave bol vyslaný na Slovensko vykonávať protištátnu činnosť, poskytoval

24 Tamže, odvolanie Živodara Tvarožka, Marty Tvarožkovej a Alexandra Šimkovica proti rozsudku z 11. júna 1949.

25 Dušan Slávik bol po odvolaní odsúdený na doživotie, potom na 11 rokov. Prepustený z väzenia bol v roku 1960. Podľa vyjadrenia jeho syna Martina nikdy doma o útrapách vo väzení nehovoril.

26 *ŠABA*, f. Štátny súd 1948 – 1952, Živodar Tvarožek a spol., zápisnice z pojednávania na Najvyššom súde v Prahe 10. a 11. novembra 1949.

špionážne správy za peniaze a ide teda *„o páchateľa, ktorý bol v zahraničí získaný pre spoluprácu s imperialistickou rozviedkou, aby vykonával na Slovensku protištátnu činnosť, ktorú neskôr aj v značnom rozsahu vykonával. Vzhľadom na toto je odsúdený z použitia amnestie prezidenta republiky z 9. mája 1962 vylúčený“*.[27] Aj toto stanovisko ukazovalo na rozpoltenosť sveta vo víre studenej vojny a všemocnosť komunistického súdnictva a propagandy, dokazujúcich tvrdý postoj ku všetkému a všetkým, ktorí nezdieľali plnohodnotne myšlienku budovania a obrany socializmu.

Únos civilnej Dakoty 4. októbra 1948 Jakubcovou skupinou je príbehom ľudí, ktorí odmietali nastupujúcu komunistickú totalitu a s ňou spojené perzekúcie v Československu. Nebol prvý, a zďaleka ani nie posledný. Najmä na začiatku päťdesiatych rokov, ale i neskôr, sa tieto pokusy pravidelne objavovali, väčšinou úspešne. Po každom takom úteku štát uťahoval ostnaté drôty a ŠtB rozpútala „akciu“, ktorej výsledkom bol zmanipulovaný politický proces s nepriateľmi štátu, smerujúcimi na mnohé roky do väzníc či uránových baní. A samozrejme, s občianskym či ľudským postihom ich príbuzných a priateľov.

Aj prípad ŠtB „Tvarožek a spol.“ je toho dôkazom. Po Tvarožkovom udaní, zatknutí a eskortovaní do Bratislavy ich všetkých čakal takmer 6-mesačný súdny proces. Snahou ŠtB bolo, aby sa Živodar Tvarožek priznal k organizovaniu únosu lietadla, čo on vytrvalo zapieral. Napriek tomu rozsudok Štátneho súdu v Bratislave znel: trest smrti. Bol však zmenený na doživotie, neskôr na 15 rokov väzenia. Nasledovalo 6 mesiacov na „samotke“ v Leopoldove a potom práca v uránových baniach v Jáchymove a Příbrami. Ďalších 6 rokov ho väznili znova v Leopoldove, potom nasledovali opäť nútené práce v uránových baniach v Jáchymove. Až v roku 1964 bol Tvarožek prepustený na slobodu. Po návrate z väzenia pracoval ako robotník. Žije v Bratislave.[28]

27 Tamže, uznesenie Krajského súdu v Bratislave z 15. júna 1962.

28 Živodar Tvarožek pri rozhovore s autorom štúdie v rokoch 2011 – 2012 odmietol prezradiť viac zo svojho života s komentárom, že je to uzavretá a veľmi bolestná kapitola jeho života, ku ktorej sa nebude nikdy vracať.

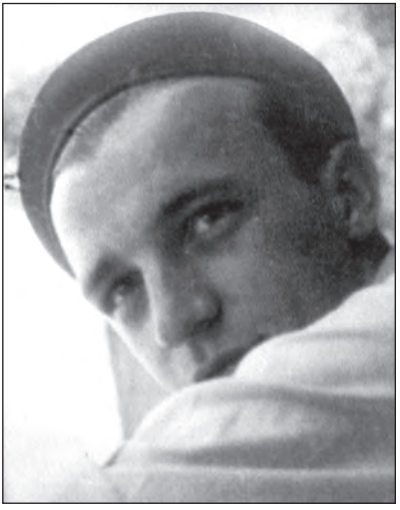

Živodar Tvarožek na fotografii z roku 1944…

Zdroj: HÚ SAV

… a šesť rokov po prepustení z väzenia, rok 1970

Zdroj: HÚ SAV

Tri rozsudky smrti v Bratislave

Dvadsaťdeväť členná vyzvedačská skupina skončila pred štátnym súdom

Bratislava (zas) — Štátny súd vyniesol dňa 11. júna 1949 v Bratislave po 6-dňovom pojednávaní rozsudok v trestnej veci proti Živodarovi Tvarožkovi a ďalším 29 spoluobvineným pre vlastizradu a vyzvedačstvo. Živodar Tvarožek, bývalý veľkokaviarnik, ktorý sa po útieku do zahraničia vrátil ilegálne späť na Slovensko, kde z príkazu zahraničnej vyzvedačskej organizácie založil spolu so štátnym úradníkom Dr. Slávikom a Margitou Boháčovou rozvetvenú ilegálnu sieť pre prípravu sabotáží, pre získavanie a dodávanie správ do zahraničia. Súd odsúdil týchto nepriateľov ľudu a národa, ktorí v službách vojnových podpaľačov dopustili sa ťažkých zločinov proti nášmu štátu značným trestom: Živodara Tvarožku, Margitu Boháčovú a Dr. Dušana Mešinca Slávika na trest smrti spoluobžalovaných Dr. Alexandra Majerčíka na 18 rokov trestnice, Bohumila Petra na 15 rokov trestnice a ďalších 19 obžalovaných na trest na slobode od 8 mesiacov do 12 rokov, 5 obžalovaní boli oslobodení.

Novinová správa o procese so skupinou Živodara Tvarožka

Zdroj: ŠABA

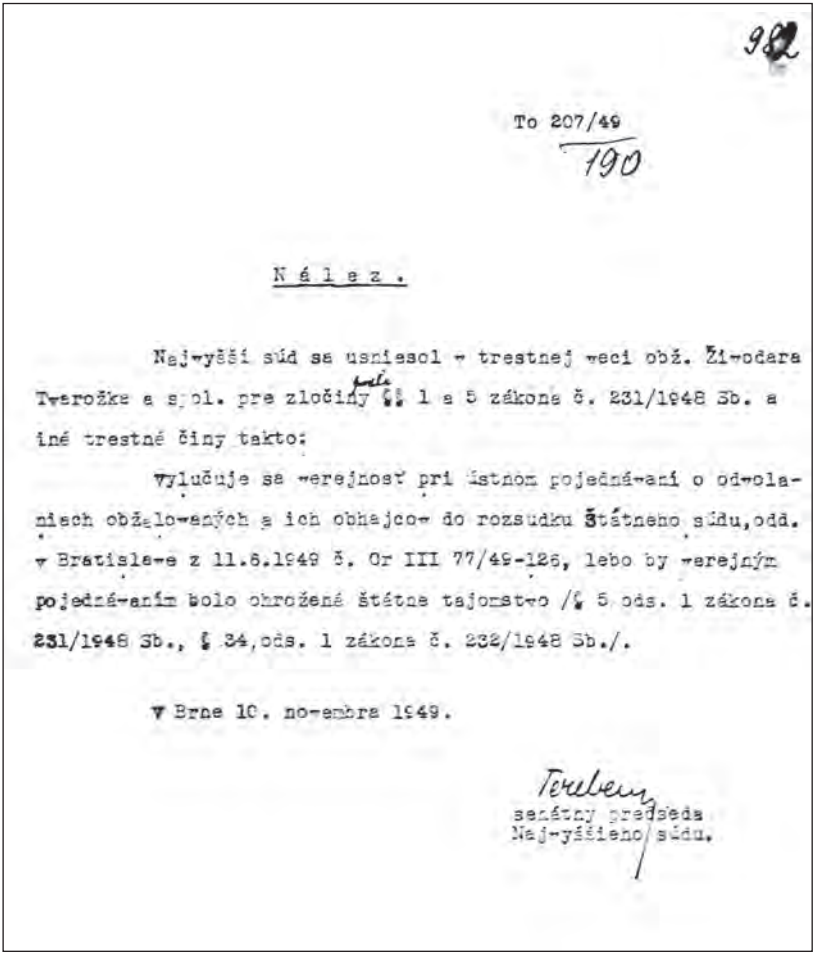

982

To 207/49

190

N á l e z .

Najvyšší súd sa uznesol v trestnej veci obž. Živodara Tvarožka a spol. pre zločiny §§ 1 a 5 zákona č. 231/1948 Sb. a iné trestné činy takto:

Vylučuje sa verejnosť pri ústnom pojednávaní o odvolaniach obžalovaných a ich obhajcov do rozsudku Štátneho súdu, odd. v Bratislave z 11.8.1949 č. Or III 77/49-126, lebo by verejným pojednávaním bolo ohrozené štátne tajomstvo /§ 5 ods. 1 zákona č. 231/1948 Sb., § 34, ods. 1 zákona č. 232/1948 Sb./.

V Brne 10. novembra 1949.

Terebesy
senátny predseda
Najvyššieho súdu.

Najvyšší súd v Bratislave prerokúval odvolanie Živodara Tvarožka a spol. s vylúčením verejnosti

Zdroj: ŠABA

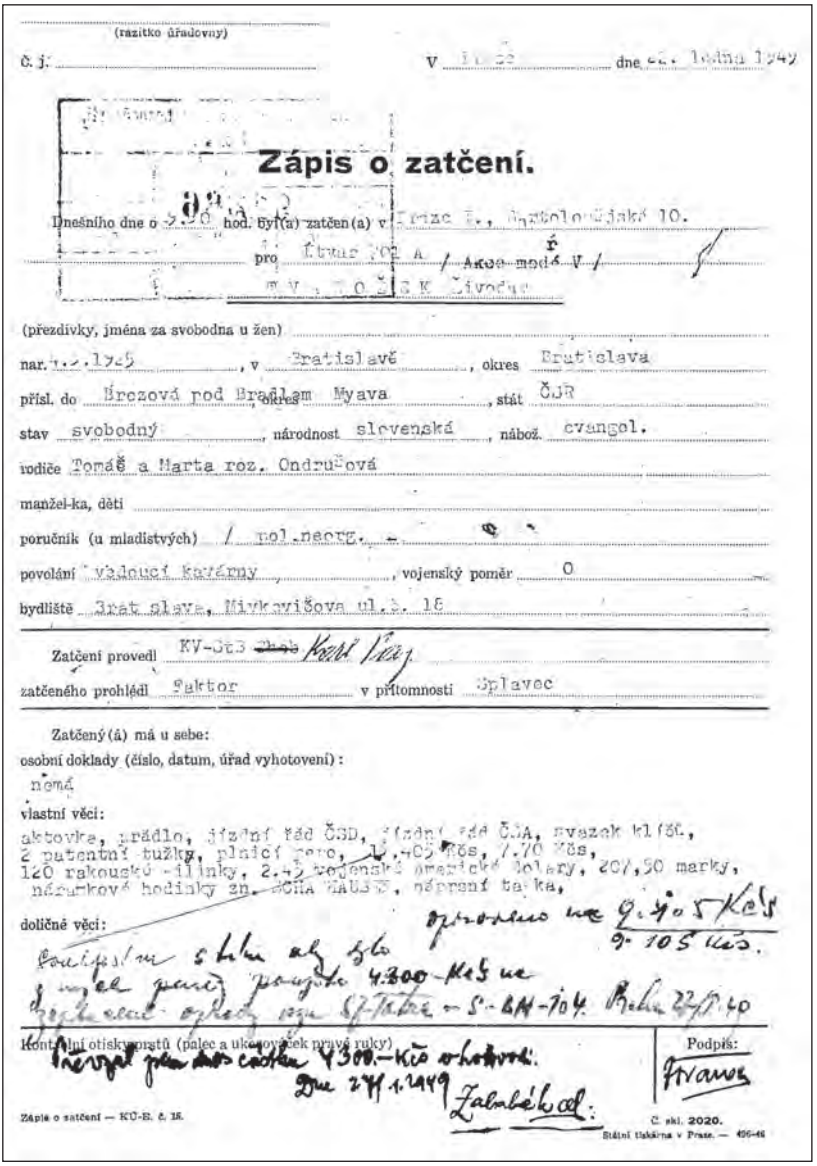

(razítko úřadovny)

č. j. ..... V Praze dne 22. ledna 1949

Zápis o zatčení.

Dnešního dne o 9.30 hod. byl(a) zatčen(a) v Praze I., Bartolomějská 10.

pro Čtvr. VOZ A / Akce mobil V /

MV - OBK Živodar

(přezdívky, jména za svobodna u žen) .....

nar. 1.2.1925, v Bratislavě, okres Bratislava

přísl. do Březová pod Bradlem okres Myava, stát ČSR

stav svobodný, národnost slovenská, nábož. evangel.

rodiče Tomáš a Marta roz. Ondrušová

manžel-ka, děti .....

poručník (u mladistvých) / nedl. neorg. /

povolání válečná kavárny, vojenský poměr 0

bydliště Brat slava, Mikovíčova ul. č. 16

Zatčení provedl KV-OBK ~~Chab~~ Karel Šrej

zatčeného prohlédl Faktor v přítomnosti Oplavec

Zatčený(á) má u sebe:

osobní doklady (číslo, datum, úřad vyhotovení):

nemá

vlastní věci:

aktovka, prádlo, jízdní řád ČSD, jízdní řád ČSA, svazek klíčů, 2 patentní tužky, plnicí pero, 2.-Kčs, 7.70 Kčs, 120 rakouské cihlinky, 2.-$ vojenské americké dolary, 207,50 marky, náramkové hodinky zn. OCHA GAUSS, náprsní taška,

doličné věci: Opravdu má 9.405 Kčs 9.105 Kčs.

Pravděpodobně s sebou ale ještě

mělo peníze přes 4300 Kčs ne

Jeho celý oděv viz ST-Tatra - S-BM-704. Praha 22/1/49

Kontrolní otisky prstů (palec a ukazováček pravé ruky)

Převzal plnou částku 4300.- Kčs obdržel.

Dne 24.1.1949 Zahaľčuk:

Podpis: Tvarož

Zápis o zatčení — KÚ-B. č. 16. č. skl. 2020. Státní tiskárna v Praze. — 496-46

Zápis o zatknutí Živodara Tvarožka

Zdroj: ABS

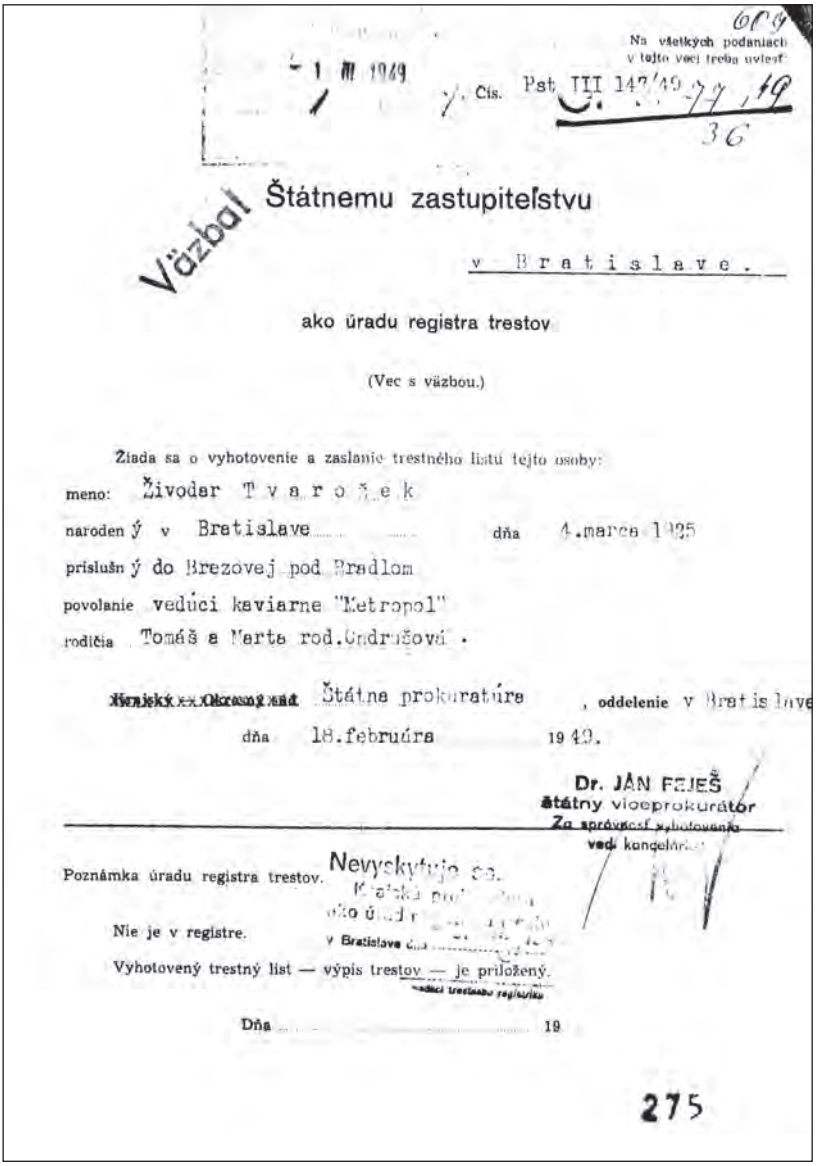

609

Na všetkých podaniach
v tejto veci treba uviesť

- 1 III 1949 / Čís. Pst III 142/49

36

Väzbal

Štátnemu zastupiteľstvu

v Bratislave.

ako úradu registra trestov

(Vec s väzbou.)

Žiada sa o vyhotovenie a zaslanie trestného listu tejto osoby:

meno: Živodar Tvarožek

narodený v Bratislave dňa 4.marca 1925

príslušný do Brezovej pod Bradlom

povolanie vedúci kaviarne "Metropol"

rodičia Tomáš a Marta rod.Ondrišová.

~~Krajský súd~~ Okresný súd Štátna prokuratúra, oddelenie v Bratislave

dňa 18.februára 1949.

Dr. JÁN FEJEŠ
štátny vicoprokurátor
Za správnosť vyhotovenia
vedúci kancelárie

Poznámka úradu registra trestov. Nevyskytuje sa.
Krajský prokurátor
ako úrad registra trestov
v Bratislave

Nie je v registre.

Vyhotovený trestný list — výpis trestov — je priložený.

vedúci trestného registra

Dňa 19

275

Ďalší z mnohých dokumentov k prípadu Živodara Tvarožka

Zdroj: ŠABA

Rudolf Kalčík. Životopisná črta

Martin Tichý

Na první pohled úzce vymezené téma kurýrů a převaděčů, kterému se věnuje tato studie, překračuje nejen horizont přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století, nýbrž i prostor a historii Šumavy oné doby. Minulost formovaná pamětí je dnes konfrontována s historií konstruovanou na podkladě interpretovaných pramenů. Znamená to snad, že s odchodem pamětníků historie zvítězí nad minulostí? Jistě ne, zvláště když tu zůstane její literární zpracování. Jedním z prvých, kdo zaznamenali příběhy z hranic, v nichž se objevují právě kurýři a převaděči, byl Rudolf Kalčík. Zpracoval je kdysi takřka v reálném čase a dnes je můžeme vnímat jako (jeho) svědectví o minulosti. Svědectví jistě problematické, přesto takové, vůči němuž se lze vymezovat, jež je možné považovat za inspirativní pro poznání toho, jak byla minulost v průběhu předcházejících desetiletí formována a konstruována. Snad i proto nejsou v naznačených souvislostech bezpředmětné úvahy, jež se jen letmo dotýkají tématu kurýrů a převaděčů, zato přímo osoby a díla Rudolfa Kalčíka. Dají se vymezit otázkou: Potřebuje spisovatel Rudolf Kalčík životopisnou črtu a ukázalo se být jím vytvořené dílo natolik životaschopné, aby přežilo svého tvůrce a dobu, s níž je neodmyslitelně spjato? Vždyť pokud by mezi současnými čtenáři rezonoval jeho literární odkaz, pokud by existovalo širší povědomí o jeho díle a životě, nemuseli bychom se vracet k biografickým heslům v naučných a literárních slovnících či v přehledových příručkách české literatury 20. století, které byly vydány v několika předešlých dekádách. Symbiotický vztah mezi spisovatelem, respektive jeho dílem, a čtenáři, po němž touží většina tvůrců, se ovšem v tomto konkrétním případě vytrácí. Zůstává tak povětšinou rámcová – a tudíž i nepřesná – představa o tvorbě úzce spjaté s Kalčíkovým životem, době a souvislostech, jež musel respektovat. Jejím nositelem zůstávají v minulých desetiletích vzniklé biogramy. Jejich časovost – vznikaly v určité době, přičemž penzum informací v nich obsažených nelze v současnosti považovat za plně relevantní – vyvolává potřebu nejen jejich soudobé reflexe, nýbrž i životopisné črty Rudolfa Kalčíka.

Jako první představil nejširší čtenářské obci mladého spisovatele *Slovník českých spisovatelů beletristů 1945–1956*,[1] který obsahuje více než podrobný profil začínajícího – v roce vydání 1957 čtyřiadvacetiletého – básníka a prozaika, jehož budoucí popularitu při přípravě slovníku předjímal jen málokdo, přestože od počátku jeho spisovatelské kariéry, již od první poloviny padesátých let rozvíjel pod svým jménem, se mu dostalo nemalé cti: byl označován a snad i považován za novodobého pokračovatele slavného šumavského spisovatele Karla Klostermanna (1848–1923).[2] Původce uvedených hodnotících soudů svádělo k naznačenému příměru jednak prostředí Šumavy, do něhož Kalčík s oblibou zasazoval své příběhy, dále pak – možná – identický rok, v němž starší z autorů Šumavy zemřel a mladší se narodil. Lákavou hru na „dědice" navíc přijal a osobitým způsobem rozvíjel sám mladý „pretendent", jenž se o své nástupnictví nepřímo přihlásil v knižním souboru povídek *V hraničních horách*,[3] jejichž děj zasadil do prostředí Šumavy.

Kniha se setkala s poměrně kladným ohlasem, a to jak u čtenářů, tak u kritiky. Knižním „prvotinám" Rudolfa Kalčíka se vůbec dostávalo (opakovaně) příznivého přijetí. Užití plurálu může překvapit, údiv však není namístě. Kalčík coby spisovatel vstupoval do české literatury vícekrát, (přinejmenším) dvakrát způsobem, o němž je možné říci, že za sebou zanechal výraznou stopu. Poprvé pod záhy opuštěným pseudonymem Josef Šimůnek, jehož *Setkání s válkou*[4] bylo označeno za osobité vyrovnání se s prožitým válečným traumatem, podruhé již pod vlastním jménem, s nímž dosáhl největšího úspěchu a popularity. Tím však jeho výpravy na osvojená literární pole (díky syžetům byla jeho tvorba přiřazována k žánru dobrodružné literatury,[5] toto vymezení je však poněkud zužující a nedostatečné), na něž se vydával pod několikerými jmény, nekončí. Krátce poté, co dosáhl vrcholu popularity, tedy po vydání románu *Král Šumavy*,[6] začal opět publikovat pod několika pseudonymy. Proč tak u/činil, co jej k ukrývání se před čtenáři vedlo, je otázkou nesnadno zodpověditel-

1 KUNC, Jaroslav: *Slovník českých spisovatelů beletristů 1945–1956.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957.
2 STEHLÍK, Ladislav: *U Krbu.* Československý spisovatel, Praha 1987, s. 79–81.
3 KALČÍK, Rudolf: *V hraničních horách.* Naše vojsko, Praha 1954.
4 ŠIMŮNEK, Josef: *Setkání s válkou.* Svoboda, Praha 1947.
5 Srovnej např. kolektiv autorů: *Slovník české literatury 1970–1981.* Československý spisovatel, Praha 1985, s. 159–160. Heslo Rudolf Kalčík zpracoval Jiří Poláček.
6 KALČÍK, Rudolf: *Král Šumavy.* Naše vojsko, Praha 1960.

nou. Pochopení daných důvodů a „úplné“ zodpovězení této otázky, pokud by něco takového bylo možné, přesahuje vymezený prostor této životopisné črty.

Je však možné odkrýt identity všech jím užívaných pseudonymů? K vlastnímu (pravému?) spisovatelovu jménu je možné přiřadit přinejmenším čtyři další, případně několik jejich variant (a snad i šifer či zkratek): mimo již zmíněného Josefa Šimůnka je ke Kalčíkově osobnosti a tvorbě nutné přiřadit Rudolfa Jánského, respektive R. Jánského, Pavla Kartáka a Karla Pavlíka, ze zkratek pak nejčastěji užíval iniciály R. K. Hru na schovávanou bychom snad lépe pochopili, pokud by s každým jménem přicházel za čtenářem „autor“ rozdílného žánru, formy či poetiky. Tak tomu však až na výjimky není. Již uvedený *Slovník českých spisovatelů beletristů 1945–1956* vymezil v heslu *Rudolf Kalčík* okruh témat – byť poměrně široký –, jimž zůstal jak začínající, tak zkušený spisovatel (pod všemi jím užívanými pseudonymy) věrný: mírové poslání armády, morální profil pohraničníků, bezpečnost západních hranic, jejich narušitelé, třídní rozvrstvení společnosti, bojová činnost partyzánů v době okupace atd. V kontextu autorova díla a doby, v níž tvořil, se jedná o výčet takřka emblematický. Jím později zpracovávané případy – užijeme-li dobového termínu – z oboru bezpečnostní problematiky a kriminální příběhy, s nimiž vstoupil do literatury v šedesátých letech 20. století jako jeden ze spoluautorů, uvedené okruhy spíše doplňují, než rozšiřují. Důvody osvětlující užívání pseudonymů je tedy patrně nutné hledat ani ne tak v rovině čistě umělecké, jako spíše v rovině praktické.

O dvacet osm let později vydaný *Slovník české literatury 1970–1981* nemusel na inspiračních zdrojích Kalčíkovy tvorby a její charakteristice nic podstatného měnit.[7] Podává však až překvapivě stručnou bilanci uzavřeného díla předčasně zesnulého spisovatele (Rudolf Kalčík zemřel 15. února 1980). Ta, odhlédneme-li od formy hesel, jako by přinejmenším nekorespondovala s jeho popularitou, měřitelnou počtem vydaných knih, neodrážela ani jeho oficiální postavení v české literatuře, přesněji pozice a funkce, jež ve svazových strukturách české literární obce zastával. Přitom má výše uvedené období, tedy léta 1970–1980/81, pro hodnocení Kalčíkova života zásadní význam. Vymezovalo, přesněji může a mělo by vymezovat, onu tvůrčí etapu, v níž umělec hodný tohoto označení obmyslně a kriticky zkoumá prostředí, ve kterém žije, a společnost (nebo alespoň čtenářskou obec), pro kterou tvoří. Jeho tvorba by také měla být v ideálním případě obohacena o rozměr poznání, označovaný nejed-

7 Tamtéž.

nou za životní zkušenost, možná až moudrost věku.[8] Rezonuje-li výše naznačené v (jakémkoliv) tvůrčím odkazu, lze předpokládat, že pomocí vzájemně se obnovujících vztahů mezi autorem (a později dílem samým) a jeho příjemci přežije dílo svého tvůrce a dobu, v níž a pro niž bylo stvořeno (a překlene dobová a ideologická, případně jiná omezení). U naprosté většiny Kalčíkovy tvorby však tuto nezbytnou rezonanci mezi ní a čtenáři dnes postrádáme.

Čas vyměřený literárnímu odkazu Rudolfa Kalčíka by minul, nebýt oné části nedávné historie, již dvakrát ztvárnil ve svém vrcholném díle *Král Šumavy*; to jej bude patrně „navždy" připomínat, jako scénáristu i jako spisovatele. Zejména stejnojmenný film režiséra Karla Kachyni z roku 1959 (dodejme, že předcházel románovému zpracování), na jehož scénáři se Rudolf Kalčík podstatnou měrou podílel, se dodnes jistě právem těší značnému zájmu nejen filmových historiků, kritiků, ale i filmových fanoušků a televizních diváků. Zejména jeho forma[9] – oddělená od obsahu, o němž je možné vést polemiky – je ceněna filmovými historiky a teoretiky.[10] Právě tento film udržoval do roku 1989 (snad spolu s románem) v povědomí veřejnosti události, k nimž docházelo na Šumavě po únoru 1948; a to v intencích doby, v níž se odehrály, ale ještě spíše doby, v níž byly více poplatným než uměleckým způsobem zpracovány.

Poměrně časté uvádění filmu *Král Šumavy* na televizních obrazovkách po roce 1989 budilo zprvu nesouhlasné reakce a zároveň rozvířovalo debaty, zda je vůbec vhodné vysílat film, o němž je možno konstatovat, že naplnil dobová očekávání a sloužil jako nástroj propagandy.[11] Zdá se ale, že opakované, byť dnes již vlastně nezáměrné prezentování ideových až ideologických postulátů,

---

8 Dosažený věk samozřejmě nemusí mít s „moudrostí věku" mnoho společného. Je mnoho ceněných spisovatelů a básníků, kteří zemřeli v mladém či tzv. středním věku…

9 KOPAL, Petr: Film Král Šumavy ve světle (a v temnotě) symboliky zla. In: KOPAL, Petr (ed.): *Film a dějiny 2. Adolf Hitler a ti druzí*. Casablanca a ÚSTR, České Budějovice 2009, s. 214–240; srovnej s. 225: *Král Šumavy* je thriller…

10 Petru Kopalovi se zdá být film *Král Šumavy* režiséra Karla Kachyni v souladu s užívanou hierarchií osob, zaznamenaných událostí, výkladem minulosti *„nikoli jednookým, ale úplným a skutečným králem"*; tamtéž, s. 215.

11 Odezvy byly opravdu rozporuplné, spor vzplanul poté, co tento Kachyňův opus uvedla v září 1998 Česká televize. Ta již 26. října 1998 odvysílala pořad *Nadoraz*, pojatý jako polemika s filmem – vyzněním „příběhu" o Králi Šumavy –, mnohé diváky však tento pokus neoslovil, podle nich působil jednak zbytečně a také poněkud zmatečně. Vysílání vyvolalo i vážné znepokojení Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, o čemž se mohli dočíst i čtenáři deníku *Blesk*, který věnoval 17. září 1998 vysílání filmu celou úvodní stranu s poněkud hystericky nadneseným titulkem: „Diváci v. strážci čistoty. Válka kvůli Králi Šumavy".

jež vnímáme většinou jako nepřesvědčivá dogmata plná dobových klišé, vyvolalo potřebu celý příběh odmytizovat. Nejen jej nově popsat (přepsat), nýbrž ztvárnit ho s umělecko-tvůrčí licencí tak, aby nové vyprávění starých „historií" rehabilitovalo postavy minulosti a události, jež jsou na Šumavě doposud v živé paměti. Patrně žádné jiné než umělecké ztvárnění nemá v současnosti sílu přesvědčit veřejnost o tom, že minulost lze nahlížet i z jiných perspektiv. Filmové dokumenty vzniklé na dané téma na zažitém „výkladu" mnoho nezmění, jakkoliv pracují více s fakty a důsledněji odkrývají pozadí tragických lidských osudů.

Své o tom ví režisérka Kristýna Vlachová, jejíž filmový dokument *Zpráva o Králi Šumavy* z roku 2001 vyvolal rozporuplné reakce,[12] vysloužil si dokonce nařčení z propagace násilí.[13] Poněkud upřílišněná kritika mu, mimo jiné, vyčítala tematickou neujasněnost, projevenou prý prezentací osudů rodiny Starých, jež byla v padesátých a šedesátých letech 20. století perzekvována.[14] Obhájit své kvality, případně potvrdit výtky kritiků dokument při nemnoha reprízách prakticky nedostal.[15] O deset let později tvůrci dokumentárního cyklu České televize *Po stopách třetího odboje* natočili další svědectví o Králi Šumavy. Tentokrát více zaměřené na „hledání" Josefa Hasila, jednu z vícera postav, jíž je tento titul připisován.[16] O deset let mladší dokument ani zdaleka nevyvolal podobně vyhrocené reakce. Česká společnost, prošlá nejen mašínovskými diskusemi o minulosti, neshledala nyní téma králů Šumavy, jež je neodmysli-

12 Mohou je reprezentovat dva články v deníku *Právo*. Viz text Oty Novotného z 28. května 2001 a Petra Uhla z 5. června 2001.

13 Dočkal se ale i zastání, viz PAŠMIK, Jaroslav: Uhl na stráži. *Respekt*, 2003, č. 38.

14 Osudy rodiny Starých, včetně následné a dlouhotrvající perzekuce, měly spojitost s těmi událostmi na Šumavě, jež jsou blízké tématu králů Šumavy, v tomto konkrétním případě navíc personifikované Josefem Hasilem.

15 Dokument měl premiéru na ČT2 14. 5. 2001 v 20.00, reprizován byl na ČT1 21. 5. 2001 v 00.25; ČT1 11. 12. 2001 v 14.15; ČT2 3. 8. 2003 v 09.30; ČT2 3. 8. 2003 v 02.55 a ČT2 24. 8. 2012 v 23.45. V současné době však není na rozdíl od druhého dokumentu přístupný ve webovém archívu České televize.

16 *Král Šumavy*, čtrnáctý díl ze sedmnáctidílného cyklu *Po stopách třetího odboje*, jehož spolutvůrcem a průvodcem byl Luděk Navara, dosáhl nejen většího počtu repríz, zároveň se ale těší důsledné mediální podpoře. Primát v „nalezení" Josefa Hasila však patří dokumentu *Zpráva o Králi Šumavy* z roku 2001 Kristiny Vlachové. Vysílání *Po stopách třetího odboje – Král Šumavy* (vše na ČT2): premiéra 10. 1. 2012 v 20.50; 11. 1. 2012 v 06.25; 13. 1. 2012 v 02.00; 16. 1. 201 2 v 13.40; 28. 5. 2013 v 03.50; 25. 2. 2014 v 00.55; 27. 2. 2014 v 14.35; 4. 3. 2014 v 11.55. Srovnej (citováno k 11. 6. 2014): http://www.ceskatelevize.cz/porady/10314845897-kral-sumavy/411235100221015/.

telně spojené s ustavováním komunistického režimu v Československu, tak kontroverzní. I v tom je možné vidět posun ve vnímání toho, co ještě je, či již není předmětem bouřlivých debat, při nichž nejde jen o odborné vymezování a interpretaci soudobých dějin.

O uměleckém úsilí mladé („a minulostí nezatížené"?) generace, jež má reálný potenciál oslovit širší obec zájemců o minulost, svědčí úspěch novely *Smrt Krále Šumavy*[17] a románu *Návrat Krále Šumavy*.[18] Není náhodné, že autoři výše uvedených titulů mají blízký vztah k prostředí, lidem a událostem, o nichž píší. „Objektivizace" minulosti tak pochopitelně tkví v subjektivních motivacích. V této souvislosti není od věci připomenout, kým vlastně byl ten, kdo přivedl *Krále Šumavy* na scénu…

Rudolf Kalčík se narodil 13. září 1923 na Podkarpatské Rusi ve městě Berehovo, v jednom z nejvýchodnějších měst Republiky československé, dnes státně a správně příslušného do Zakarpatské oblasti západní Ukrajiny. Otec Rudolfa Kalčíka[19] spojil svůj život v zemi Podkarpatoruské, kde lišky dávaly dobrou noc, se službou u státní policie. V Berehovu, kde svoji službu u policie započal, sloužil v hodnosti strážníka, do penze odešel v roce 1944 v hodnosti vrchního policejního strážmistra.[20] Jeho prvorozený syn, nositel stejného jména, zde začal v roce 1929 chodit do obecné školy, o rok později ale strážmistr Kalčík ovdověl, a tak poté, co bylo vyhověno jeho žádosti o přeložení, se v roce 1932 přestěhoval se synem do Bohumína. V tomto městě se mu 18. března 1934 narodil z druhého manželství další syn, který dostal při křtu jméno Jaromír. Prvorozený Rudolf zde po dokončení obecné školy nastoupil na (reformované) reálné gymnázium. Ani zde však jeho studium nemělo dlouhého trvání, neboť otec podal novou žádost o přeložení, tentokrát do Českého Krumlova.[21] Na zdejším gymnáziu nastoupil mladý Rudolf do tercie. Studium v kvartě, započaté 1. září 1938, však v Českém Krumlově nedokončil; následovalo další stěhování, nyní však nedobrovolné: *„…po vpádu hitlerovských trup do Krum-*

17 SICHINGER, Martin: *Smrt Krále Šumavy. Do nitra hor po dávných stezkách ke starým příběhům.* 65. pole, Praha 2011.

18 ŽÁK, David Jan: *Návrat Krále Šumavy. Román o Josefu Hasilovi.* Labyrint, Praha 2012.

19 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 11. Dotazník pro uchazeče o zaměstnání u vojenské správy. Rudolf Kalčík st. se narodil 3. března 1889, zemřel 3. ledna 1970.

20 Přesné údaje o službě a životě Rudolfa Kalčíka st. nejsou v životopisech jeho syna uvedeny. Je to pochopitelné, neboť jejich hlavní postavou byl syn spisovatel.

21 Bydleli v obci Vyšný, která je dnes součástí Českého Krumlova.

lova jsme se přesídlili do Č. Budějovic," napsal o několik let později. Z několika poznámek o otci, které o něm ještě za jeho života zaznamenal jeho prvorozený syn, se dá usuzovat, že vrchní policejní strážmistr Kalčík spojoval svoji službu s vlasteneckým přesvědčením a étosem první republiky, jejíž bezpečí bránil v neklidném roce 1938 v řadách jednotek Stráže obrany státu (SOS). Příkladu svého otce, jenž *„stál za naší věcí až do posledních chvil"*, následoval i patnáctiletý Rudolf, jemuž za to *„bylo* [místními Němci, patrně mladíky stejného věku – pozn. autora] *pohroženo tím nejhorším"*. Přestěhování do Českých Budějovic si tedy vynutily nepříznivé okolnosti nastalé v době zářijové krize, jež eskalovaly okupací pohraničí. Škoda že se o nich ve svých pozdějších životopisech spisovatel Kalčík zmiňuje pouze letmo a až v příliš obecných formulacích; neboť co si představit pod slovy, že vyhrožování násilím, směrované na otce i na něj samotného, ho *„vyprovokovalo k intensivnější práci jak mezi mládeží, tak mezi dospělými"*.[22]

V Českých Budějovicích nastoupil Rudolf Kalčík na slavné Jirsíkovo gymnázium, zde jeho postupně dozrávající osobnost silně ovlivnil mladý a u studentů velmi oblíbený profesor Karel Šatal, jedna z pozdějších legend protinacistického odboje,[23] jenž byl za svoji ilegální činnost 17. března 1941 na půdě gymnázia zatčen, 17. července 1942 odsouzen k trestu smrti a 8. září téhož roku popraven. Gymnaziální studia Kalčík završil v červnu 1943 maturitní zkouškou.[24] V témže roce začal pracovat ve firmě Leichtbau Budweis (Leichtbau GmbH sídlila v areálu budějovické sirkárny), která v době války opravovala poničená křídla letadel. Pracoval tu jako pomocná administrativní síla. Šest měsíců nato byl povolán do Kuratoria.[25] Po osvobození byla jeho činnost v Kuratoriu prošetřována, z kolaborace obviněn nebyl; naopak obdržel osvědčení o práci v ilegální organizaci Odboj československé mládeže, v níž měl působit již od počátku roku 1943.[26] Navíc za odbojovou činnost obdržel čestné uzná-

22 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 3. Nedatovaný životopis (napsaný pravděpodobně krátce po válce) – Rudolf Kalčík, České Budějovice, Husova 16.

23 PECHA, Miloslav – VONDRA, Václav: *Karel Šatal. Portrét bojovníka proti fašismu (1915–1942).* Jihočeské nakladatelství, České Budějovice 1984.

24 Školní docházka Rudolfa Kalčíka by se dala podle místa a doby konkretizovat v tomto chronologickém sledu: Berehovo – obecná škola 1929–1932; Nový Bohumín – obecná škola 1932–1934; Nový Bohumín – gymnázium 1935; Český Krumlov – gymnázium 1936–1938; České Budějovice – gymnázium 1938–1943.

25 Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě (KVMČM).

26 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 3, Odboj československé mládeže (OČM), č. j. a52/R-1945 z 11. června 1945.

ní, které vydalo Ústředí odboje československé mládeže.[27] Přesto občas pocítil potřebu své působení v Kuratoriu vysvětlovat, a co více, nejednou k tomu byl pohnut vnějšími okolnostmi. Za jiné o tom svědčí dopis z ústředního výboru Československého svazu mládeže (ČSM), z něhož je zřejmé, že je odpovědí na přehled jeho činnosti z doby války, který snad v roce 1955 sepsal pro potřeby této mládežnické organizace.[28]

Vraťme se však k časům po skončení druhé světové války a době následující, kdy začíná nová etapa života Rudolfa Kalčíka. Symbolizuje ji jednak vstup do KSČ, za jejíhož člena byl přijat 22. května 1945, dále pak jeho vystoupení z římskokatolické církve, o čemž v únoru 1946 zpravil ONV v Českých Budějovicích. Po otevření vysokých škol v osvobozeném Československu se přihlásil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, na níž 5. června 1945 složil akademický slib. Studoval zde v letech 1945–1950 obor čeština – filozofie. Posluchač vysoké školy Rudolf Kalčík musel své vzdělávání „obohatit" o práci v dole. Kdy se tak stalo, nevíme přesně. Není ani zřejmé, zda šlo o běžnou studentskou brigádu (byť je to pravděpodobné) či o dobově podmíněný akt, jímž měl odčinit členství v Kuratoriu; případné, pokud „cestu do dolu" vykonal po únoru 1948, o záměr či nutnost vylepšit si třídní původ. Z příslušných písemností nelze ani zjistit, kde a na jaké pracovní pozici brigádu absolvoval; v pracovní legitimaci studentů vysokých škol je uvedena až příliš obecná formulace: „práce v hornictví".[29] Sám Kalčík ve svých pozdějších životopisech uváděl, že se v této době *„účastnil živě stranické práce i brigád"*.[30] O „živé účasti na stranické práci" svědčí jeho vstup do Svazu československo-sovětského přátelství (SČSP), kam byl přijat 1. října 1949. Jen dva necelé měsíce předtím vydalo velitelství stanice Sboru národní bezpečnosti (SNB) na Kvildě potvrzení, dle něhož byl Rudolf Kalčík, vedoucí *„rekreace-ozdravovny kralupské ve Kvildě"*, osobou politicky spolehlivou.[31] Jedná se patrně o jeden z prvých dokladů o počátku celoživotního vztahu Rudolfa Kalčíka k tomuto koutu Šumavy, vztahu, jenž svým způsobem vyvrcholil 26. dubna 1975, kdy obec Kvilda udělila „svému" spisovateli čestné občanství.

27 Tamtéž. Čestné uznání za odboj československé mládeže.
28 Tamtéž, Ústřední výbor československého svazu mládeže, č. j. 2128-A/1955 ze dne 28. dubna 1955.
29 Tamtéž, Pracovní legitimace studentů vys. škol.
30 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 3. Životopis z roku 1972.
31 Tamtéž, Potvrzení ze dne 4. srpna 1949. Kvilda. Stejné potvrzení dostala i Eva Kalčíková, choť Rudolfa Kalčíka.

Během vysokoškolských studií pracoval jako externí redaktor nakladatelství Svoboda. Před jejich zakončením nastoupil výpomocný učitel Rudolf Kalčík, v úřední korespondenci titulovaný jako „kandidát profesury", na národní školu ve Velvarech (okres Kladno), což jej pravděpodobně nijak nepřekvapilo, neboť již 21. prosince 1949 mu Ministerstvo školství, věd a umění dalo na vědomí, že jej zaměstná v obvodu spadajícím pod Krajský národní výbor v Praze.[32] Dlouho zde ale neučil; již 1. září 1950 nastoupil na střední školu v Kralupech nad Vltavou, v místě svého trvalého bydliště. O měsíc později (1. října 1950) však oblékl uniformu, povolán brannou mocí na dvouletou vojenskou základní službu, již ukončil k 1. říjnu 1952. Během ní prošel několika útvary, sloužil například i u 7. brigády Pohraniční stráže v Sušici, postupně dosáhl hodnosti četaře a na politické správě PS zastával funkci mládežníka praporu.[33] Druhou polovinu základní prezenční služby „prožil" v redakci časopisu politické správy, jehož první číslo, symptomaticky nazvané *Pohraniční stráž*, vyšlo 1. května 1951. Nadřízená místa přesvědčil o svých schopnostech, o čemž svědčí jeho jmenování předsedou Ústřední zkušební komise Fučíkova odznaku (ÚZK FO).[34] Zastávané funkce, vlastně celý průběh jeho základní vojenské služby, svědčí o tom, že se Kalčík bez problémů pohyboval v ideologických mantinelech doby, splňoval představy nadřízených o politické vyspělosti a dokázal dobře plnit nejen své vojenské (služební), ale i politicko-ideové a redakční úkoly; pozdější stranická hodnocení vyzdvihovala jeho činnost ve funkci politického pracovníka roty a později i praporu.[35] Snad ještě během vojenské služby, případně krátce po jejím skončení, začal spolupracovat s nově vzniklým armádním časopisem, s redakcí *Československého vojáka*,[36] čímž úspěšně završil svoji snahu navázat nové pracovní kontakty s redakcemi časopisů či nakladatelstvími a udržet si je i poté, co přestane být členem vojenského kolektivu v časopise *Pohraniční stráž*.

Po skončení vojenské prezenční služby se sice Rudolf Kalčík vrátil k povolání učitele a po necelé dva roky učil na základní škole ve Veltrusech nad Vltavou, celou svou bytostí ale tíhl k jinému povolání a snad i poslání: chtěl se vrátit

32 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 3, Ministerstvo školství, věd a umění, č. j. 37 106/49-5/5.
33 Tamtéž, Dotazník pro uchazeče o zaměstnání u vojenské správy.
34 Tamtéž, Potvrzení ze dne 18. března 1952.
35 Tamtéž, k. 4, Stranické hodnocení s. Rudolfa Kalčíka ze dne 5. ledna 1976.
36 Tamtéž, k. 3, Redakce československý voják. Praha 25. července 1952.

k redakční práci, případně se stát spisovatelem. Jeho předsevzetí nebylo nesplnitelné. Ostatně už v roce 1949 podal přihlášku do české sekce Svazu československých spisovatelů (SČSS), podepsal ji ještě pseudonymem Josef Šimůnek, s nímž se jako mladý literát prezentoval před veřejností. Předsednictvo Svazu 31. května 1950 přijalo Rudolfa Kalčíka za svého kandidáta, řádným členem se stal o šest let později, 4. dubna 1956.[37] Ještě jako příslušník československé armády, dřív než se vrátil jako učitel do Veltrus, přemýšlel, jak to udělat, aby se mohl stát profesionálním spisovatelem, jehož životní potřeby by pokrývaly tvůrčí stipendia a honoráře. Ostatně již jako příslušník Pohraniční stráže (PS) požádal o udělení šestiměsíční bezplatné tvůrčí dovolené.[38] Nastoupil ji po svém návratu do civilního života a využil té doby k přípravě knihy, s níž vstoupil v roce 1954 pod svým jménem do české literatury. Následně začal sice učit na již zmíněné základní škole, práce jej ale patrně neuspokojovala – ve školním roce 1952/53 žádal o povolení rozvázat pracovní poměr a stát se spisovatelem na volné noze. Cestu „předčasné profesionalizace"[39] mu ve své odpovědi předsednictvo Svazu nedoporučilo. Začínající autor, veřejnosti prakticky neznámý, se prý mohl nadít *„uměleckého nezdaru"*.[40] Útěchou či jakýmsi aktem podpory snad mělo být zaslané sdělení předsednictva, že má povědomí o jeho připravované knize povídek, které záhy vyšly v nakladatelství Naše vojsko. Jednalo se o avizovaný soubor povídek ze života příslušníků PS nazvaný *V hraničních horách.*[41] A právě tímto dílem se Rudolf Kalčík etabloval jako autor Šumavy, pohraničí a pohraničníků. Předsednictvo Svazu ocenilo způsob, jakým vylíčil život mladých mužů na hranicích. Chodskou tradici o ochráncích země, známou z Jiráskova románu, přetavil v ideových mezích doby do budovatelského úsilí.

Důvěra, podpořená odměnou, jej postupně přibližovala k vytouženému povolání (poslání). Kariéru učitele ukončil Rudolf Kalčík již v roce 1954, kdy nastoupil do trvalého pracovního poměru v redakci časopisu *Československý voják*. Zde vykonával práci, již jako bývalý redaktor nakladatelství Svoboda jis-

37 Tamtéž, Svaz Čs. spisovatelů, č. j. 1848/I.

38 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 4, Žádost o udělení šestiměsíční bezplatné tvůrčí dovolené ze dne 14. května 1952.

39 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 3. Odpověď Svazu československých spisovatelů č. j. 59 ze dne 30. ledna 1953.

40 Tamtéž, k. 3. Ústřední sekretariát SČSS, č. j. 59, ze dne 30 ledna 1953. Rudolf Kalčík měl za sebou již několik spisovatelských úspěchů.

41 KALČÍK, Rudolf: *V hraničních horách.* Naše vojsko, Praha 1954.

tě dobře zvládal; přesto zde začal od píky a podle svých slov prošel během let *„všemi úseky redakční práce“.*[42] Zanedlouho, konkrétně 25. srpna 1955, se stal spolu s majorem Jaroslavem Zimou smluvním spoluautorem knihy *Stráže na pomezí*,[43] která, ač vyšla tiskem až v roce 1958, byla od počátku zamýšlená jako oslava PS. Poúnorová historie pohraničí v ní byla podána formou, jež naplnila snad všechna klišé propagandy v dobovém tisku a filmových týdenících. Výpravné provedení knihy s pevnou vazbou, poutavý přebal, kvalitní fotografie tištěné na křídovém papíře, to vše dodávalo textu – na vnější – věrohodnosti.

Vzedmutá vlna tvůrčí aktivity přinesla knihu povídek *Oheň v srdci*, vydanou v Našem vojsku pouhý rok po předchozím souboru.[44] Konečně na podzim 1959 nastoupil Rudolf Kalčík půlroční tvůrčí dovolenou, již strávil na šumavské Kvildě, kde patrně pracoval nejen na knižní podobě svého již zfilmovaného námětu *Král Šumavy*, ale i, jak proklamoval, na přípravách nové knihy, věnované životu *„dnešní vesnice v pohraničí“.*

Tvůrčí dovolené mu zaručovaly nerušeně pobývat a tvořit v místech, jež měl rád; ponejvíce, pokud to dovolovaly zprvu pracovní a po roce 1968 čím dál častěji i stranické povinnosti, na milované Šumavě. Spisovatelem na volné noze se však nestal. Nutné „pracovní krytí“ mu poskytovala redakce časopisu *Československý voják*, od 1. října 1964 v ní pracoval jako samostatný redaktor.[45] Stal se také předsedou redakční rady nakladatelství Naše vojsko a v roce 1971 předsedou redakční rady periodické řady *Magnet* stejnojmenného nakladatelství.

Úspěch filmu a záhy i románu *Král Šumavy* stál nejen za Kalčíkovou popularitou, nýbrž i za jeho společenským, profesním a stranickým vzestupem. Nebyl by myslitelný bez bezproblémového vztahu mezi spisovatelem a státními a stranickými orgány; a jsou to právě státní a stranická ocenění, jež dobře dokumentují jeho bezkonfliktní vztah k režimu. Jedno z nich, čestný odznak Za ochranu hranic ČSSR, jenž mu byl udělen 20. února 1968, jako by vzhledem k době, kdy jej obdržel, předznamenávalo jeho postoje k okupaci ČSSR vojsky Varšavské smlouvy. Rudolf Kalčík od svého vstupu do KSČ v roce 1945 až do své smrti v únoru 1980 respektoval stranickou linii KSČ. Nenechal se ani

42 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 3. Životopis Rudolfa Kalčíka. Autor jej napsal v druhé polovině sedmdesátých let 20. století.
43 ZIMA, Jaroslav – KALČÍK, Rudolf: *Stráže na pomezí.* Naše vojsko, Praha 1958.
44 KALČÍK, Rudolf: *Oheň v srdci.* Naše vojsko, Praha 1955.
45 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 3, Pracovní smlouva ze dne 2. 11. 1964.

strhnout k mírné osobní revoltě tak jako jemu generačně blízcí spisovatelé na II. sjezdu Československých spisovatelů v roce 1956. Naopak, jako by zde pochopil, že vzepřít se moci po příkladu svých velkých básnických vzorů, po příkladu Seifertově a Hrubínově, není možné bez osobního rizika.[46] A snad to ani nebylo v jeho mírné povaze, tak jak zůstala v paměti jeho přátel. To předurčilo jeho postoje k tzv. době tání, krátkému období politického uvolnění v Československu, pro nějž se vžilo označení Pražské jaro, stejně jako k následné normalizaci. Slovy dobového stranického hodnocení nebyl vyznavačem *„pravicově extrémních názorů"*.[47] A byly to právě ony neměnné postoje, jež ho přivedly na čelná místa v pomyslné spisovatelské hierarchii, pokud tedy budeme za něco takového – mimo veškerá umělecká kritéria – považovat Svaz českých spisovatelů (SČS),[48] nahrazující ve „federalizované" republice původní Svaz československých spisovatelů.

Přípravný výbor Svazu českých spisovatelů kooptoval do svého předsednictva Rudolfa Kalčíka již 22. ledna 1971, přestože byl za člena Svazu formálně přijat až 23. září 1971. „Ustavující" sjezd, obnovující činnost fakticky zaniklého SČS, proběhl se značným zpožděním ve dnech 31. května – 1. června 1972.[49] O podílu Rudolfa Kalčíka na vzniku „nového" svazu svědčí minimálně jedna skutečnost: již v roce 1971 byl formálně uvolněn z redakce *Československého vojáka* pro práci v SČS (na „plný" úvazek v něm začal působit až v roce 1975). Jeho „pevné" postoje v době Pražského jara, ideové a ideologické tendence obsažené v jeho dílech (byť často umně skryté) ho přitom předurčovaly k tomu, aby byl 15. prosince 1971 ustanoven tajemníkem pro ideově-tvůrčí činnost SČS. Krátce poté, 7. ledna 1972, jej ústřední výbor Svazu českých spisovatelů schválil do funkce šéfredaktora časopisu *Literární měsíčník*,[50] do jehož čela měl

46 BAUER, Michal (ed.): *II. sjezd Svazu československých spisovatelů 22. – 29. 4. 1956 (svazek I – protokol).* Akropolis, Praha 2011, s. 433–435. Na tomto sjezdu se vymezil vůči odvážnějším kolegům – Karlu Šiktancovi a Jiřímu V. Svobodovi, také ale Milanu Kunderovi. K opravdu burcujícím vystoupením F. Hrubína a J. Seiferta se na sjezdu veřejně nevyjádřil.

47 Tamtéž, k. 4, Stranické hodnocení Rudolfa Kalčíka ze dne 5. ledna 1976.

48 Svaz českých spisovatelů vznikl na ustavujícím sjezdu 10. 6. 1969 v Praze. Jeho činnost však byla záhy ochromena nastupující normalizací. V původní podobě, v níž reprezentoval ideje Pražského jara, fakticky zanikl v roce 1970. Byl obnoven v intencích normalizace na „novém" ustavujícím sjezdu 31. 5. – 1. 6. 1972.

49 Viz předchozí poznámku.

50 *Literární měsíčník* vycházel v letech 1972–1990 v nakladatelství Československý spisovatel. SČS v něm získal literární platformu sloužící k prosazování programu tzv. normalizace.

nastoupit 1. března 1972, ale již v polovině března téhož roku výbor Českého literárního fondu vyhověl jeho žádosti o dvouroční tvůrčí stipendium, fakticky se však jednalo o zdravotní dovolenou.[51] Právě od první poloviny sedmdesátých let 20. století se začínají u Rudolfa Kalčíka projevovat nemoci a jiné zdravotní indispozice; jen v roce 1972 se dvakrát nervově zhroutil.[52] Přitom byl zatěžován úkoly z dnešního pohledu naprosto zbytečnými, avšak v dobovém kontextu symptomatickými: například v roce 1975 musel na Vysoké škole politické ÚV KSČ (VŠP ÚV KSČ) absolvovat dvoudenní seminář určený pro *„členy tvůrčích svazů“*, v němž se posluchači „seznamovali“ s kulturní politikou strany a s marxistickou estetikou.[53] Do funkce ideově-tvůrčího tajemníka se vrátil 1. července 1974, současně působil jako tajemník literárního odboru a předseda Českého literárního fondu. Od roku 1975 zastával funkci tajemníka SČS. V březnu 1978 požádal o dvouroční stipendium, ve své žádosti zmínil nejen „tvůrčí“ důvody, nýbrž i svůj zdravotní stav. Práce v SČS ho očividně vysilovala, zapříčiňovala časté nemoci, zejména jej ale „vzdalovala“ od literatury.[54]

Činnost, postoje a tvůrčí práce Rudolfa Kalčíka však nezůstaly ani v této době bez oficiálního, stranického a státního ocenění. V průběhu jeho života mu byla udělena četná vyznamenání, ceny a medaile; mimo jiné v roce 1965 obdržel Vyznamenání za zásluhy v boji proti fašismu, ve stejném roce mu byla udělena Pamětní medaile k 20. výročí osvobození ČSSR. V roce 1973, tedy u příležitosti jeho padesátin, mu bylo propůjčeno vyznamenání Za zásluhy o výstavbu a udělen čestný odznak Za ochranu hranic ČSSR a byl oceněn Výroční cenou Víta Nejedlého za knihu *V ruce samopal*. V roce 1976 za novelu *Bílý list* obdržel Cenu Českého literárního fondu za literaturu roku 1976, 13. dubna 1978 mu byl udělen čestný titul zasloužilého umělce.

Přes zdravotní problémy a pracovní vytížení (jeho činnost zde nelze ani zdaleka a do všech podrobností postihnout) nepřestával Rudolf Kalčík psát. Ke konci šedesátých let 20. století začal opět publikovat pod jiným jménem, respektive jinými jmény. K praxi, kterou si vyzkoušel na začátku své literární kariéry a kterou záhy opustil, se vrátil po více než sedmnácti letech. Místo jednoho pseudonymu však začal postupně užívat několik nových literárních

51 *PNP*, f. Rudolf Kalčík (nezpracováno), k. 3, Přehled díla a života Rudolfa Kalčíka.
52 Tamtéž, k. 4, Nedatovaný životopis (pravděpodobně z roku 1975).
53 Tamtéž, k. 3, Diplom VŠP ÚV KSČ ze dne 15. listopadu 1975. Škole se posměšně přezdívalo „Vokovická Sorbonna“.
54 Tamtéž, Svaz českých spisovatelů. Dopis Donátu Šajnerovi ze dne 19. března 1978.

„identit". Prvou z nich užil u próz, jejichž obsahem byla (v dobovém označení) „bezpečnostní problematika" či „tematika". Dodejme jen, že je nenapsal sám, spolupracoval na nich s Janem Vítkem a také s později slavným kriminalistou Karlem Kalivodou, přezdívaným Pražský Maigret.[55] Publikovali je však pod jedním společným autorským jménem R. Janský (s praxí více autorů, jedno jméno se v Kalčíkově případě ještě několikrát setkáme). O důvodech spolupráce se můžeme dnes jen dohadovat, předpoklad, že Kalčíkovi scházely náměty a dostatek tvůrčí fantazie, nemá podle mého soudu onu absolutní platnost, jakou v *Pražském Maigretovi* naznačuje Martin Kučera.[56] V každém případě na první počin vzájemné spolupráce, knihu *Tady bezpečnost* vydanou v roce 1966, o rok později navázala obdobně zaměřená, a tudíž i nazvaná knížka *Bezpečnost zasahuje*. Po dvou letech vyšel v jednom svazku výběr z těchto dvou knih.[57] Čtenářům byly jednotlivé prózy v úvodu prezentovány jako skutečné příběhy mapující praxi Bezpečnosti po roce 1945, jako *„kriminální reportáž o velkých i docela malých případech"*.[58] Průvodcem a komentátorem jednotlivých případů měl být, slovy autorů, *„výtečný kapitán pražské kriminálky"*, postava s iniciálou K.[59] Ten se ovšem nemohl stát předobrazem socialistického Sherlocka Holmese již pro „poodkrytí" jedné z jeho kriminalistických metod: *„vražda se musí vyšlapat"*[60]. Tento výrok není sám o sobě nijak pozoruhodný, vzhledem k tomu, jak jsou jednotlivé „reportáže" psány, jej však nelze pominout; šlo v nich o přímo ikonografické příběhy příslušníků československých bezpečnostních složek (tedy StB a SNB), o nichž je možné říci, že dodnes budí zájem veřejnosti, historiků a kriminalistů. Povídková forma nutící autory k nezbytnému okleštění

55 KUČERA, Martin: *Pražský Maigret. Osobní zápas legendárního kriminalisty.* Academia, Praha 2009, s. 405.

56 Tamtéž, s. 404. V daných souvislostech se naskýtá otázka, zda spolupráce s jinými autory nebyla vynucena pracovními povinnostmi, později zhoršujícím se zdravím, tématy, k nimž (ne)musel najít onen bezprostředně tvůrčí vztah, případně je neměl z praxe a svého života osvojené. Všechny uvedené eventuality, zejména ta o tvůrčím vztahu, však zůstávají zatím v rovině hypotéz.

57 JANSKÝ, Rudolf: *Tady bezpečnost.* Naše vojsko, Praha 1969, 2. vydání.

58 Tamtéž. Úvodní slovo: bez názvu a číslování stránek.

59 Na postavu kriminalisty, skrytého pod iniciálou K., by se dalo s jistou ironií nahlížet z perspektivy roku 1963, kdy se v Liblicích konala konference o Franzi Kafkovi, která v Československu symbolicky předznamenala několikaleté uvolnění ve společnosti; zprvu v kultuře, později i v politice. Nebýt však „indiskrece" v tiráži, v níž je uvedeno, že autorem komentáře (v knize je oddělen od ostatního textu) je podplukovník Karel Kalivoda. Patrně se nejednalo o skrytou hru autorů, paralela s kafkovskou postavou zeměměřiče Josefa K. tak zůstala nevyužita... Srovnej KUČERA, Martin: *Pražský Maigret*, s. 404–405.

60 JANSKÝ, Rudolf: *Tady bezpečnost.* Úvodní slovo.

děje vedla nejen k nevyhnutelnému zjednodušení složitých motivací a dějových linií, ale zejména k jejich interpretačnímu zploštění až, řečeno slovníkem oněch časů, k ideologické nivelizaci. Nelze přitom předpokládat, že by se tu projevila nezkušenost autorů. Jednalo se naopak o promyšlené ztvárnění příběhů tak, aby vyhovovaly jedinému možnému hledisku „bezpečnosti" a požadavkům ministerstva vnitra. Je otázkou, zda vznik těchto próz v období let 1966/67, respektive 1969, byl dílem náhody, nebo zda vznikly na objednávku. Případy bezpečnostní a kriminální povahy byly přetvořeny ve veřejně prezentovatelné příběhy, jejichž dobová interpretace musela respektovat předem dané či pro tento účel vytvořené vzorové obrazy dějů i postav a hodnotící schémata.

Vraťme se však k výroku „vražda se musí vyšlapat". V souvislostech, v nichž byl užit, jej lze považovat za zcela účelový, až absurdní. Už pro způsob, jímž byly (pro veřejnost?) známé případy kodifikovány. Čtenáři se způsobem ve své době atraktivním a čtivým seznamovali s doposud takřka tabuizovanými událostmi, jejichž tehdejší interpretace nemohla být jiná než sourodá s propagandistickým obrazem, tak jak byl načrtnut již v padesátých letech 20. století, jenž však byl po celé následující období existence komunistického režimu, zvláště pak v čase normalizace, recyklován. A v této podobě – uveďme příklad neustále opakovaného televizního seriálu *Třicet případů majora Zemana* – dodnes přežívá. Dodejme, že Rudolf Kalčík se podílel na scénáři k osmé epizodě uvedeného seriálu nazvané *Strach*, jejíž děj se odehrává v roce 1951. Ostatně jedna z kapitol knihy *Tady bezpečnost* pojednávající o padesátých letech byla nazvána *Teror.*[61] Jejím předobrazem, stejně jako předobrazem výše zmíněné seriálové epizody, se stal dodnes diskutovaný příběh bratří Mašínů.[62] Angažování Rudolfa Kalčíka pro spolupráci na scénáři se jeví takřka jako samozřejmé. Pravděpodobně při ní využil svých znalostí o „případu" z doby *„ostrého třídního boje"*,[63] jež získal, když s pracovníky ministerstva vnitra připravoval kriminální reportáže z přelomu čtyřicátých a padesátých let.

61 Tamtéž, kapitola Teror, s. 84–114.

62 K novější debatě viz TICHÝ, Martin: Česká společnost ve světle mašínovské diskuse. Co zaznělo po smrti Milana Paumera o skupině bratří Mašínů. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. IV, č. 3, s. 120–124. Z odborné literatury vydané v nedávné době je možné uvést MAŠÍN, Ctirad – MAŠÍN, Josef – PAUMER, Milan: *Cesta na severozápad.* Academia, Praha 2010; zde nalezne čtenář přehled další literatury. Beletristické zpracování příběhu se těší i značnému zájmu spisovatelů a čtenářů, viz např.: NOVÁK, Jan: *Zatím dobrý. Mašínovi a největší příběh studené války.* Petrov, Brno 2004.

63 JANSKÝ, Rudolf: *Tady bezpečnost*, s 85.

Příběhům s tzv. bezpečnostní tematikou zůstal Rudolf Kalčík věrný po několik dalších let. V době Pražského jara, v mezičase „dvojího" vydání knih/y *Tady bezpečnost* – pod tímto názvem vyšly v letech 1966 a 1969 dva svazky –, se na pultech knihkupectví objevila kniha kriminálních povídek *Bartolomějská 10* „nového" spisovatele: Pavla Kartáka;[64] v rozšířené podobě vyšla až v roce 1980, a to pod názvem *Bartolomějská ulice.* Na obálce však bylo uvedeno skutečné jméno autora, v té době již ovšem zemřelého Rudolfa Kalčíka.[65] I na výše jmenovaných titulech spolupracoval Karel Kalivoda, jednak při jejich přípravě (*„koncipování"*), prvou navíc lektoroval.[66] Pod pseudonymem Karel Pavlík pak vydal Kalčík v roce 1971 knihu *Cena smrti.*[67] V době normalizace se nikoliv náhodou soustředil na tři kriminální příběhy čistě apolitické povahy, zpracoval je nadmíru realisticky ve formě reportáží, nevyhýbal se v nich, byť v rámci literární rekonstrukce, brutálnímu popisu zločinu. Přímočarý přístup obhájil před čtenářem odbornými komentáři, jejichž autorem byl soudní psychiatr, docent MUDr. Ivan Horvai. O rok později vyšla knižně zpracovaná „kronika" pohraničního útvaru SNB, přibližující službu na hranicích v letech 1946–1949, nazvaná *V ruce samopal*, jejímž (oficiálním) autorem byl Václav Janeček.[68] Víme však, že v roce 1973 obdržel Rudolf Kalčík za tuto knihu Výroční cenu Víta Nejedlého.

Knihy jako *Tady bezpečnost* a *Bezpečnost zasahuje*, *Bartolomějská 10*, respektive *Bartolomějská ulice*, případně *V ruce samopal*, nemohly vzniknout bez spolupráce s těmi, kdo měli přístup k archivním pramenům tzv. bezpečnostní provenience, případně bez konzultace s příslušníky Státní bezpečnosti a nakonec i s kriminalisty. Ti se nepodíleli ani tak na výběru případů, nýbrž na jakémsi odborném komentáři. Uvedené skutečnosti sice Rudolf Kalčík nezakrýval, v tvůrčím přístupu zůstal ale věrný beletristickému zpracování: výjimečně a opravdu jen nepřímým způsobem naznačil zdroj, pramen, z něhož vycházel, občas užil citací či nepřímých opisů. Ve výsledku se přiblížil k u nás velmi oblíbenému žánru literatury faktu. Můžeme ale předpokládat, že práce s „prameny", jejichž objektivní zpracování i interpretace nebyla v dané době možná, a odbornými texty[69] ani kooperace v autorském kolektivu nepatřily

64 KARTÁK, Pavel: *Bartolomějská 10.* Magnet, Praha 1968.
65 KALČÍK, Rudolf: *Bartolomějská ulice.* Naše vojsko, Praha 1980.
66 KUČERA, Martin: *Pražský Maigret*, s. 406.
67 PAVLÍK, Karel: *Cena smrti.* Magnet, Praha 1971.
68 JANEČEK, Václav – KALČÍK, Rudolf: *V ruce samopal. Kronika pohraničního útvaru SNB 1945–1949.* Naše vojsko, Praha 1972.

(patrně) k jeho oblíbeným činnostem. Snad i proto se na počátku normalizace začal vracet k počátkům své tvorby, v širším slova smyslu možná až k sobě samému.

Prakticky po celý tvůrčí život připravoval k vydání knižní výbory, do nichž vybíral povídky ze svého staršího období. Při sledování inspiračních zdrojů a námětů knížek, jež v reedicích opětovně vracel na pulty knihkupectví, se nelze ubránit domněnce, že nejbližší mu byly ty, v nichž se mohl nadít inspirace z let svého mládí a dospívání, v nichž se – jakoby ve vzpomínkách – vracel na dobře známá místa. Za formálně nejzdařilejší – a i dnes poutavé a pro poznání minulosti těchto končin i podnětné – je možné považovat ony povídky, jejichž vznik podnítil osobní prožitek či událost, jíž osobně zažil, případně dobře znal z vyprávění svých známých a přátel. V nich se jeví jako suverénní vypravěč popisující v širším slova smyslu svět, jemuž i díky prožité zkušenosti více než dobře rozuměl. Zachytil jej nejednou poeticky a s citem, pro někoho možná až sentimentem, přitom jsou to vzhledem k válečným létům náměty nemálo surové.

Povídky Nejkrásnější dobrodružství, Soud, Na samotě, Nůž, Ruské duše, Cesta na Budějovice, otištěné ve sbírce *Bílý šeřík*,[70] hypotézu o utíkání se k sobě samému nepřímo potvrzují. Odehrávají se v reálném světě jihočeských rybníků, vesnic a městeček, v místech mu známých. Psal o lidech, jež pravděpodobně znal, o nichž věděl, že ještě žijí. Není ovšem snadné posoudit, do jaké míry se jeho tvůrčí fantazie odpoutávala od inspiračního „zdroje". V těchto povídkách patrně ale naplnil své literární ambice více než v těch případech, v nichž „zasahovala Bezpečnost".[71] V každém případě však „jihočeské" povídky více než dobře reprezentují svého tvůrce, ať již křehkostí a poetikou příběhu nebo i přesvědčivým podáním dějů. Jsou svědectvím o době, jež dělá z běžných lidí hrdiny i zbabělce. Radost a hrůzu oněch dní odvyprávěl, aniž by překročil únosné meze sentimentu či nekriticky vzýval konec války. Ukázal tak, čím a jak v samém závěru války lidé žili.

---

69 Jednu z mála výjimek učinil na konci povídky *Vzpoura*, když v poznámce uvedl: *„Tento příběh jsem zpracoval podle stati Jaroslava Křížka ‚Železnorudská vzpoura 22. července 1919' ze sborníku Historie a vojenství, ročník 1953, č. 4, a podle materiálu z Vojenského ústředního archívu.* Srovnej KALČÍK, Rudolf: *Oheň v srdci*, s. 53.

70 KALČÍK, Rudolf: *Bílý šeřík*. Naše vojsko, Praha 1975.

71 Nutno ale připustit, že tvůrčí fantazie byla v případě „kriminálních reportáží" podvazována jednak spoluprací s jinými autory, jednak požadavky zadavatele „zakázky".

Část výše uvedených povídek napsal již v padesátých letech 20. století.[72] Čtenářům již tehdy nabídl realisticky propracované postavy, na hony vzdálené vzývaným hrdinům období národní revoluce a budování socialismu, a právě jejich „ne-budovatelská" povaha je povyšovala nad průměr doby. Politicky nekonfliktní náměty mu pak umožňovaly realizovat tvůrčí ambice, aniž by jimi naplnil kadlub, který by je zformoval do požadovaného (či alespoň očekávaného) tvaru. O pozdějších návratech do bezpečných vod vlastní tvorby svědčí právě výbory ze starších, dříve publikovaných povídek, neboť i jimi se autor v rámci reedic re/prezentuje. Přitom si minimálně v jednom případě návrat ke starší tvorbě, kterou po letech připravil pro nové vydání, neulehčil. Naopak tím, jak proměnil formu povídky a zejména její vyznění, výše uvedené tvrzení o bezpečných vodách problematizuje.

Z prozaického cyklu *Bílý list*, publikovaného v roce 1964, vybral závěrečnou stejnojmennou povídku, kterou po podstatných úpravách a rozšíření vydal ve formě novely (1976).[73] Námětem prózy byl „jev" z druhé poloviny padesátých let 20. století, jenž bývá spojován s přechodným obdobím tzv. procesu uvolňování, respektive tání komunistického režimu, kdy mělo být a v určitých případech i bylo postihováno nejkřiklavější porušování zákonů ze strany nižších funkcionářů KSČ a příslušníků StB. Pro značně rozšířené excesy například při vyšetřování tzv. státněbezpečnostních případů, jako v případě hlavního hrdiny *Bílého listu*, kapitána StB Jodase, se užíval dobově opisný a záměrně obsahově indiferentní termín nezákonnosti. Již prvé zpracování námětu bylo značně poplatné době vzniku, přičemž ani literární kvality jej nepovýšily nad průměr. Obojí platí i pro pozdější novelu, přestože alespoň o prvém zpracování Martin Kučera soudí, že bylo „*silně antischematické*",[74] jakkoliv již v něm bylo obsaženo nemalé pochopení pro „nezákonnosti".

Rudolf Kalčík se podílel jako scenárista na několika filmech. Většinou adaptoval své již vydané povídky. Je určitým paradoxem, že nejznámější film *Král Šumavy*, jehož synopse vznikla v autorském kolektivu F. A. Dvořák, Rudolf Kalčík, Karel Kachyňa, předcházel literárnímu zpracování. Filmu se musel Kalčík jako autor románu přizpůsobit, přestože původní námět, na němž pracoval

72 Například povídky *Soud* a *Na samotě* vyšly v jeho druhé knize, již publikoval pod svým skutečným jménem, viz KALČÍK, Rudolf: *Oheň v srdci.*

73 Srovnej KALČÍK, Rudolf: *Bílý list*. Naše vojsko, Praha 1964 a TÝŽ: *Bílý list*. Československý spisovatel, Praha 1976.

74 Srovnej KUČERA, Martin: *Pražský Maigret*, s. 404–405.

patrně od roku 1956, byl značně vzdálen výsledné podobě, již znají filmoví diváci či čtenáři opakovaně vydávaného románu (novely).[75] Ne všechny plánované náměty, na nichž se Kalčík podílel, se podařilo přes značně pokročilé rozpracování syžetu realizovat. Mezi uskutečněné projekty patří dva filmy z roku 1959: *Král Šumavy* režiséra Karla Kachyni a *Vstup zakázán*, jímž debutoval František Vláčil. V roce 1974 vznikl film, drama s kriminální zápletkou, režiséra Vladimíra Čecha *Sedmého dne večer,* režiséři Ivo Toman, Karel Kovář, Jaroslav Toman se v roce 1976 podíleli na realizaci příběhů ze života SNB a PS ve filmu *Boty plné vody* (jednotlivé příběhy se odehrávají během několika let: *Zelenáči* – příběh z roku 1945, *Silvestr* – 1948, *Zimní vítr* – 1951). Film *Drsná planina*, natočený režisérem Jaroslavem Soukupem v roce 1980, byl inspirován knihou *V ruce samopal.* Pominout nelze již zmíněný Strach, osmý díl ze seriálu *Třicet případů majora Zemana.*[76]

Rudolf Kalčík zemřel 25. února 1980. Přes zdravotní potíže, jež ho v posledních letech života pronásledovaly, byl jeho odchod z tohoto světa pro většinu současníků, přátel a spolupracovníků překvapením: *„Co je to platné – zemřel vlastně mladý, ano mladý. A mladí ho mají rádi dodnes, dosud jej mají v paměti, píší o něm eseje a básně,"* přepínal poněkud Oldřich Rafaj.[77] *„Škoda, že byl odvolán tak záhy,"* litoval básník, prozaik a esejista Ladislav Stehlík, jenž stejně jako Rudolf Kalčík spojil část svého života s jižními Čechami.[78] Hodnocení a uznání od přátel bývají vždy ošidná. Co však prověřuje kvalitu (uměleckého) díla? Je to snad více komponent, mezi než lze jistě počítat společenský ohlas (v tomto případě zájem čtenářů), kritérium času, jenž prověřuje dílo v jeho „trvání", a patrně i fundovanou kritiku, jež mu dodává na „odborné" vážnosti? Objektivní, natož definitivní soud nad jakýmkoliv dílem není možný. Již proto, že jej nelze oddělit od autora samého a doby, v níž vznikalo. O díle Rudolfa Kalčíka to platí dvojnásob, neboť prezentuje vyhraněný a vlastně celoživotně (alespoň navenek) neměnný názor autora na proměnu společnosti v poválečném období natolik zřetelně, že není nepřípadná otázka, zda

75 Více připravovaný titul nové ediční řady nakladatelství Academia *Film Král Šumavy (1959): komunistický thriller.*

76 V Česko-slovenské filmové databázi (www.csfd.cz) jsou výše uvedené filmy hodnoceny takto: Král Šumavy – 71 %; Vstup zakázán – 58 %; Sedmého dne večer – 49 %; Boty plné vody – 58 %; Drsná planina – 69 %.

77 RAFAJ, Oldřich: *Literatura a čas.* Československý spisovatel, Praha 1985, s. 171–174.

78 STEHLÍK, Ladislav: *U krbu.* Československý spisovatel, Praha 1987, s. 79–81.

ideová a(ž) ideologická východiska nepřevyšují literární kvalitu jeho tvorby. Tento fakt si uvědomovali již jeho současníci, minimálně v jedné skutečnosti: *„…zobrazování jeho času je dramaticky konfliktní, vyostřené.“*[79]

Nereflektovat s kritickou opatrností starší soudy o Rudolfu Kalčíkovi, nahlížet na něj pouze ze současných perspektiv (zejména co se literární hodnoty jeho odkazu týče), není dost dobře možné. Jeho dílo nebylo kriticky zhodnoceno ani za jeho života, ani po jeho smrti, natož v současné době. Z uvedených příčin bychom neměli pominout ona hodnocení jeho tvorby, jež máme k dispozici. Přitom by bylo ale zbytečné klást přílišný důraz na dobovou obsesi (pominout ji však také není možné), potřebu definitivních, a přitom kategorických soudů. Jistě si dnes uvědomujeme, že mají, ať jsou vyslovovány kdykoliv a kýmkoli, pouze omezenou platnost; navíc se s nimi nemusíme setkat v oné absolutní podobě, již předem očekáváme. Vždyť již v autorské předmluvě k několikráte zmíněnému *Slovníku českých spisovatelů beletristů 1945–1956* Jaroslav Kunc na relativitu hodnotících soudů předem – a nadčasově – upozornil. Uvedl v ní, že v předchozích letech trpěla česká literární kritika kolísavostí hledisek, v důsledku čehož bylo těžké vypracovat jednotlivá hesla tak, aby byla bezpečně opřena právě o její definitivní soudy. Možné „omyly“ v hodnocení jednotlivých autorů a jejich díla však vysvětlil způsobem hodným doby: tedy snahou oprostit se od *„idealistického objektivizmu“*, místo toto se měla sledovat hlediska *„pokrokovosti a ideovosti díla“*.[80] To, co však Jaroslav Kunc naznačil v intencích doby v případě Rudolfa Kalčíka (*„Ideově chtěl* […] *autor ukázat, jak* […] *souvisí svoboda naší vlasti s touhou lidu po porážce kapitálu“*[81]), předjímalo další směřování jeho díla natolik, že mohlo naplňovat „ideál“ trvale platného úsudku, v tomto případě možná až přímo kádrového posudku s jeho dobovými klady a dnešními zápory. Ona „věčnost“ platného soudu, vyslovená tehdy literárním kritikem, však platila (jen, přinejmenším, nebo až?) do roku 1989.

V tomto směru je možné na Rudolfa Kalčíka a jeho postavení v české literatuře nahlížet z dvojí perspektivy. Jednak jako na autora (ve své době) žádaného a čteného a vlastně i ctěného, o jehož popularitě svědčí nejen náklady jeho knih (počet výtisků šel do desetitisíců),[82] nýbrž i ohlas takřka celé jeho tvorby.

79 RAFAJ, Oldřich: *Literatura a čas*, s. 173.
80 KUNC, Jaroslav: *Slovník českých spisovatelů beletristů 1945–1956*, s. 6
81 Tamtéž, s. 176.
82 Vzhledem k dobovým podmínkám omezeného a regulovaného trhu, a to nejen s knižní produkcí, nemusí být tento argument přijímán jako plně platný…

V oné době byl úspěch Kalčíkova díla jistě pozoruhodný, což vypovídá více o čtenářském zájmu než o stranickém, státním či ideovém protežování autora. Kalčíkovo dílo, aniž to kdokoliv tušil, se v druhé polovině sedmdesátých let 20. století začalo předčasně uzavírat; a to v době, kdy se on sám na počátku normalizace úspěšně etabloval v oficiální hierarchii spisovatelů, ve strukturách SČS. V rovině umělecké se jedná o zajímavý paradox: oficiální postavení vzdalovalo Rudolfa Kalčíka od původní tvorby natolik, že mu nezbývalo než recyklovat svá předchozí díla v nových vydáních.

U čtenářů bezpochyby oblíbený, patřil k úspěšným a uznávaným spisovatelům. Mezi umělci a spisovateli byl zároveň počítán k těm, o nichž se vědělo, že se řadí mezi oddané a spolehlivé opory komunistického režimu v Československu. Pracovní a stranické funkce, zastávané Rudolfem Kalčíkem až do jeho předčasné smrti, jej pak přiřazují k autorům, kteří takřka bez výhrad respektovali mantinely doby a ideologie. Otázka, zda s ní nespojil svoji tvorbu natolik, že oslabila odolnost jeho tvůrčího odkazu vůči pomyslnému zubu času – což lze vnímat i jako předčasně splacenou daň za úspěch, jehož dosáhl za svého života –, není jistě nepřípadná. Po roce 1989 vydávané přehledy, slovníky a příručky české literatury až na výjimky jeho jméno nezmiňují. Převážná část jeho díla je patrně až příliš spojená s dobou před rokem 1989; poslední pokus vydat něco z autorovy tvorby se uskutečnil v rozmezí let 1991/92. Čas mu vyměřený jako by minul, což může vedle společenských změn souviset i s generační a „kádrovou" výměnou v nakladatelstvích, která po roce 1989 hledala jiné autory a témata, jimiž by si ve změněných politických a ekonomických podmínkách zajistila další existenci. V naprosté většině svých děl Kalčík nezakrýval ideové postuláty, často jimi však převrstvil to, co mělo trvalý potenciál: literárně prožitou reflexi osobních prožitků a zkušeností. Až příliš souzněl s reáliemi, symboly a představiteli doby, stal se tak nakonec nejen jejím generačním představitelem, nýbrž i jedním ze symbolů, tím se však minul s věčností, po níž nejeden umělec touží.

Znamená to, že se autor a zvláště jeho dílo přežili? Přinejmenším o historii a tématu *Krále Šumavy* to, zdá se, neplatí…[83]

83 Po napsání této studie bylo opět vydáno nejslavnější Kalčíkovo dílo, obohacené o literárně-společenskou studii. KALČÍK, Rudolf – ŽÁK, Jan David: *Král Šumavy. Román a literární reportáž.* Labyrint, Praha 2013.

Rudolf Kalčík v mládí

Zdroj: PNP

Portrét Rudolfa Kalčíka, kresba uhlem

Zdroj: PNP

Patrně nejznámější spisovatelova podobenka z předsádek jeho knih

Zdroj: PNP

Král Šumavy, tajemný příběh, který do českého filmu i literatury vnesl Rudolf Kalčík

Zdroj: PNP

VLÁDA ČESKOSLOVENSKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY

UDĚLUJE

RUDOLFU KALČÍKOVI

ZA ZÁSLUHY O ROZVOJ ČESKÉ SOCIALISTICKÉ LITERATURY

ČESTNÝ TITUL

ZASLOUŽILÝ UMĚLEC

V PRAZE DNE 13. DUBNA 1978

MÍSTOPŘEDSEDA VLÁDY ČSSR

Čestný titul Zasloužilý umělec byl Rudolfu Kalčíkovi udělen 13. dubna 1978

Zdroj: PNP

Summaries

Couriers and people-smugglers as a form of anti-communist resistance
Libor Svoboda

Dispatching couriers was a long-standing and traditional method of intelligence work. People were illegally sent across what was called the green border to the territory of another state where they carried out intelligence missions of various types: they acquired important information related to security, the economy and the military, recruited collaborators, brought people across the border and in some cases carried out sabotage behind enemy lines. They operated on foreign territory for a limited period, depending on the mission in question – from a few hours to several weeks or even months. For reasons of conspiracy, the couriers acted in utter secrecy and sometimes assumed false identities. Couriers were closely linked to the activities of people-smugglers; indeed, the two terms are very frequently interchangeable as many couriers also operated as people-smugglers. A people-smuggler was somebody who actively helped others to cross state borders illegally. Many of them were also linked to foreign intelligence headquarters, for which they also ensured the cross-border passage of couriers; they helped them prepare for operations inside Czechoslovakia and also provided them with logical assistance (with accommodation, food, etc.). Thanks to their actions, couriers and people-smugglers, who are often forgotten today, made an important mark on the history of Czechoslovakia's anti-communist resistance.

Construction of engineering arrangements in the area of the 12th Planá Border Guard brigade
Pavel Vaněk

The study deals with the process of construction of so called engineering measures in the area of one of the Border Guard brigades – the 12th Border Guard brigade whose command was in Planá. It discusses the different types of measures: trap lights, control zone, clearings, three-wall barricade and its electrification and mining. The construction started in the second half of

the year 1951. The time schedule of the action proved the work was done in haste. Many tasks had to be performed again, either due to a partial destruction of the barrier walls after trunks and stumps had been pulled out from the inside of the wired barricade or after mines had spontaneously exploded. We can conclude that the so called engineering measures were completed by the end of 1953, though not entirely without problems in the forest parts.

Villa "Okopanina". Training centre for couriers in Bruchsal in the years 1949-1950
Petr Blažek

A few years after 1948, the most common type of intelligence operations used by the anti-communist resistance in exile was dispatching couriers ("agent--walkers", in contemporary terminology) who secretly crossed the state border to the Czechoslovak territory in order to perform different tasks. This text deals with training of couriers carried out by an intelligence group which had been created by former Czechoslovak army general František Moravec with the support of the American secret service. It operated at the turn of the 1940s and 1950s in Bruchsal, West Germany. The training was led by former Czechoslovak soldiers and policemen with combat experience who had fled the country after February 1948. The leading figure among the intelligence officers acting in Bruchsal was former Czechoslovak army major Antonín Bartoš, who went into exile in February 1948 and was then involved in the anti-communist resistance.

The story of Josef Ludvík, a courier in Prachatice, against a background of intelligence operations of the Czechoslovak exile
Petr Mallota

The study maps the extraordinary life story of Josef Ludvík. Born in South Bohemia, he served in the police force and during the occupation he joined the anti-Nazi resistance movement. After communists had seized power in Czechoslovakia, he acted in a similar way. As a member of the National Security Corps he defected from his place of service in Prachatice to West Germany in

the summer of 1949. After crossing the border he went through several refugee camps, including the famous Valka camp near Nuremberg, and later he joined the anti-communist resistance organized under the auspices of American and British intelligence services. As a courier (so called agent-walker), he crossed the border in the area of the Šumava mountains and fulfilled commissioned intelligence tasks in the border zone and inland of Czechoslovakia. In the course of almost two years he undertook five missions on which he met or cooperated with many outstanding exile figures, such as the legendary "King of Šumava", courier Josef Hasil, the prominent senior intelligence officer Major Karel Černý, or Ludvík's relative, courier and leading executive, Jaroslav Kaska. His fifth mission in May 1951 ended up a disaster for both Josef Ludvík and his colleague Vladimír Palma after they were detained by a Border Guard patrol near Bučina. In February 1952 they stood before the tribunal of the State Court in Prague which sentenced them to death in a monster political show trial. The sentence was executed on 8 July 1952 in the Pankrác execution room. The research studies Ludvík's anti-communist resistance activities carried out from behind the border in a broader context of intelligence operations of the Czechoslovak exile.

Jan Král, courier of the Czechoslovak section of the French intelligence service SDECE
Jiří Řezníček

The study deals with intelligence activities of the courier Jan Král, who entered the service of the Czechoslovak section of the French intelligence service Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage (External Documentation and Counter-Espionage Service) after emigrating to the West at the turn of February and March 1951. From the summer of 1951, he carried out his intelligence tasks under the code name Karel Košut. His activities comprised of construction of a network of collaborators, transporting messages and acquiring intelligence information about the military, economic and political situation in the CSR. He crossed the state border in South Bohemia in the area of Zvonková – Kyselov – Růžový Vrch (U Korandy). He was dispatched with his tasks by senior officer and exile Josef Němeček from Veselí u Přelouče to Prague, Plzeň and other places. He used Radio Free Europe for

his work, through which he sent messages, primarily concerning successful crossings of borders back to West Germany. He was also involved in people smuggling of Czechoslovak citizens to the West. Král mostly operated in the Český Krumlov region, where he was born and where he created a network of collaborators consisting of some of his family and friends. They helped him primarily as liaisons in delivering messages or they provided him with shelter. Král's arguably most important task was to place a transmitter with a suitable person. He handed it to Josef Krnínský in November 1952. It was supposed to be used during an anticipated armed conflict to send intelligence information from the rear of the communist armies. Upon returning from one of his journeys, Král touched a high voltage wire while getting over a wired barrier and died instantly.

Personal story of Živodar Tvarožek, an agent-walker
Slavomír Michálek

The presented study looks into the personal story of Živodar Tvarožek, a son of Minister of Finance of the Slovak National Committee, Tomáš Tvarožek. Živodar Tvarožek was among the passengers on the Dakota aircraft, whose escape was prepared by former RAF members. After a short stay in Munich and Frankfurt, he returned to Slovakia as an "agent-walker" upon the suggestion of Michal Zibrín and was tasked to revive the old and open new intelligence contacts and to inform the western Counter Intelligence Corps (CIC) about the development in Czechoslovakia. After a short time, he was arrested and charged with anti-Czechoslovak espionage in a political trial. The original death sentence was changed to a life sentence and later to 20 years of imprisonment. He worked in uranium mines until the amnesty. After his return to civilian life, he worked as a workman. He lives in Bratislava.

Rudolf Kalčík. A biographical sketch
Martin Tichý

Author and scriptwriter Rudolf Kalčík could have considered himself a successful writer. However, after his death and mainly after 1989, he was slowly

falling to oblivion. Today, the public knows him primarily as the author of the novel *Král Šumavy (The King of Šumava)*, which was preceded by an eponymous movie in the preparations of which Rudolf Kalčík was involved. In the movie, he made use of his personal experience as a member of the Border Guard. In dozens of short stories, mostly scattered in magazines and newspapers, in several novels and scripts he presented a distinct view of the period after February 1948 in Czechoslovakia and the so called security issues, on which he focused as an author. It was this almost ideological distinctiveness which was most likely the reason why his work lost its appeal to readers. However, his legacy, though of varying quality, is an interesting document of the given period.

Prameny

Archiv bezpečnostních složek
f. Personální spisy příslušníků MV
f. Vyšetřovací spisy – Centrála
f. Vyšetřovací spisy – České Budějovice
f. Vyšetřovací spisy – Plzeň
f. Mapy zpráv zpracované Studijním ústavem MV
f. Historický fond MV
f. Taktické svazky
f. Agenturní svazky
f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky
f. Vyřazené typy
f. Hlavní správa Pohraniční stráže a ochrany státních hranic
f. Svazky kontrarozvědného rozpracování
f. Odbor politického zpravodajství MV
f. Pohraniční útvary Sboru národní bezpečnosti
f. Svazková agenda Zpravodajské správy Generálního štábu

Národní archiv
f. Státní soud Praha
f. Správa Sboru nápravné výchovy

Památník národního písemnictví
f. Rudolf Kalčík

Státní oblastní archiv Praha
f. Československé státní aerolinie

Štátny archív v Bratislave
f. Štátny súd 1948–1952

Literatura

ARENBERGEROVÁ, Helena: Tábor Valka u Norimberku. In: *Documenta Pragensia, XXIX. Ztracená blízkost: Praha – Norimberk v proměnách staletí*. Scriptorium, Praha 2010

BAUER, Michal (ed.): *II. sjezd Svazu československých spisovatelů 22.–29. 4. 1956 (svazek I – protokol).* Akropolis, Praha 2011

BLAŽEK, Petr: „Byli jsme první vojáci i zajatci studené války". Případ kurýra Miloslava Čapka. In: JAŠEK, Peter (ed.): *Protikomunistický odboj v strednej a východnej Európe*. Ústav pamäti národa, Bratislava 2012, s. 39–73

ČAPEK, Miloslav: *O mužích, na které se zapomnělo. Autentické svědectví o nelidskosti komunistických věznic*. Pragma, Praha 2000

ČELOVSKÝ, Bořivoj: *Politici bez moci. První léta Rady svobodného Československa.* Tilia, Šenov u Ostravy 2000

FOOT, Michael Richard Daniel: *SOE. Stručná historie Útvaru zvláštních operací 1940–46.* Bonus A, Brno 1997

HLADÍK, Ondřej: František Vacek – krátká kariéra popraveného agenta-chodce. In: *Paměť a dějiny*, 2013, roč. VII, č. 1, s. 103–114

HLAVOVÁ, Viera: *Kulak triedny nepriateľ. „Dedinský boháč" v kontexte kolektivizácie na Slovensku (1949 – 1960).* Veda, Bratislava 2010

HRADILEK, Adam – TICHÝ, Martin: Osudová mise Moravcova kurýra. In: *Paměť a dějiny*, 2009, roč. III, č. 1, s. 72–85

JAKUBEC, Milan: *Na zemi i nad morom*. Vydavateľstvo Matice slovenskej, Martin 1997

JANEČEK, Václav – KALČÍK, Rudolf: *V ruce samopal. Kronika pohraničního útvaru SNB 1945–1949.* Naše vojsko, Praha 1972

JANSKÝ, Rudolf: *Tady bezpečnost.* Naše vojsko, Praha 1969, 2. vydání

JIRÁSEK, Zdeněk – TRAPL, Miloš: *Exilová politika 1948–1956. Počátky politické organizovanosti a činnosti poúnorové emigrace a vznik Rady svobodného Československa.* CČES a Moneta – FM, Olomouc 1996

KALČÍK, Rudolf: *Bartolomějská ulice.* Naše vojsko, Praha 1980

KALČÍK, Rudolf: *Bílý list*. Naše vojsko, Praha 1964

KALČÍK, Rudolf: *Bílý list*. Československý spisovatel, Praha 1976

KALČÍK, Rudolf: *Bílý šeřík*. Naše vojsko, Praha 1975

KALČÍK, Rudolf: *Oheň v srdci.* Naše vojsko, Praha 1955

KALČÍK, Rudolf: *V hraničních horách.* Naše vojsko, Praha 1954

KALČÍK, Rudolf – ŽÁK, Jan David: *Král Šumavy. Román a literární reportáž.* Labyrint,

Praha 2013
KALOUS, Jan: K obsahu jedné přednášky. Jaroslav Jerman o Dvořáčkově případu. In: *Paměť a dějiny*, 2009, roč. III, č. 4, s. 48–51
KAPLAN, Karel: *Poúnorový exil 1948–1949*. Dialog, Liberec 2007
KARTÁK, Pavel: *Bartolomějská 10.* Magnet, Praha 1968
Kolektiv autorů: *Slovník české literatury 1970–1981.* Československý spisovatel, Praha 1985
KOPAL, Petr: Film Král Šumavy ve světle (a v temnotě) symboliky zla. In: KOPAL, Petr (ed.): *Film a dějiny 2. Adolf Hitler a ti druzí*. Casablanca a ÚSTR, České Budějovice 2009
KOUTSKÁ, Ivana – ŽÁČEK, Pavel: Rozbor dokumentů o zatčení „agenta-chodce" Miroslava Dvořáčka. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 4, s. 61–84
KRÁTKÝ, Jan: *Kluk z Polenského zámku na hranicích vlasti*. Nakladatelství Oftis, Ústí nad Orlicí 2008, 2. vydání
KUČERA, Martin: *Pražský Maigret. Osobní zápas legendárního kriminalisty.* Academia, Praha 2009
KUDRNA, Ladislav: Nepoučitelný „útěkář". Plukovník letectva v záloze Otakar Černý. In: *Paměť a dějiny*, 2009, roč. III, č. 4, s. 79
KUNC, Jaroslav: *Slovník českých spisovatelů beletristů 1945–1956.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1957
KUNC, Radomír: *Clay-Eva volá Londýn. Hlášení z let 1939–1945*. Melantrich, Praha 1992, 2. vydání
LONDÁK, Miroslav: *Ekonomické reformy v Československu v 50. a 60. rokoch a slovenská ekonomika*. Historický ústav SAV, Bratislava 2010
LONDÁKOVÁ, Elena: *Modernizácia výchovy a vzdelávania na Slovensku v druhej polovici 20. storočia.* Veda, Bratislava 2007
LUKEŠ, Igor: *Československo nad propastí. Selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945–1948*. Prostor, Praha 2014
LUKEŠ, Igor: Operace velký metař. In: PERNES, Jiří (ed.): *Politické procesy v Československu po roce 1945 a případ „Slánský". Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference, pořádané ve dnech 14.–16. dubna 2003 v Praze*. ÚSD AV ČR – Prius, Brno 2005, s. 59–85
LUKEŠ, Igor: Selhání tajných služeb. Československo 1945–1948. In: *Securitas Imperii*, 2009, č. 15, s. 12–41
MALLOTA, Petr: Tragická mise kurýrů Rudolfa Fuksy a Jiřího Hejny. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. IV, č. 4, s. 93–112

MAREK, Jindřich: Geneze vojenského velitelství „Alex“ a jeho vliv na události v květnu 1945. In: *Historie a vojenství*, 2007, č. 4, s. 70–88
MAŠÍN, Ctirad – MAŠÍN, Josef – PAUMER, Milan: *Cesta na severozápad.* Academia, Praha 2010
NOVÁK, Jan: *Zatím dobrý. Mašínovi a největší příběh studené války.* Petrov, Brno 2004
PACNER, Karel: *Československo ve zvláštních službách. Pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914–1989. Díl III. 1945–1961.* Themis, Praha 2002
PECHA, Miloslav – VONDRA, Václav: *Karel Šatal. Portrét bojovníka proti fašismu (1915–1942).* Jihočeské nakladatelství, České Budějovice 1984
PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti. Kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Svět křídel, Cheb 2010
PEŠEK, Jan: Nástup komunistickej totality po roku 1948. In: BYSTRICKÝ, Valerián – PEŠEK, Jan – KOVÁČ, Dušan: *Kľúčové problémy moderných slovenských dejín*. Veda, Bratislava 2012, s. 255–282
PULEC, Martin: Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek; Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989. In: *Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu*, č. 13, 2006
RAFAJ, Oldřich: *Literatura a čas.* Československý spisovatel, Praha 1985
RAMBOUSEK, Ota: *Krochnu s sebou*. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1978
RAMBOUSEK, Ota: *Paměti lichoběžníka. Paměti agenta-chodce*. Primus, Praha 1999
ŘEZNÍČEK, Jiří: Francouzská vysílačka Josefa Krnínského, Paměť a dějiny, 2013, roč. VII, č. 4, s. 115 - 128
ŘEZNÍČEK, Jiří: Pátrání po obsluhovateli tajné vysílací stanice orgány Státní bezpečnosti v 50. letech 20. století na Velešínsku. In: *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, č. 3, 2010, s. 183–195
ŘEZNÍČEK, Jiří: Spojte se všichni utlačovaní a svrhněte tu bolševickou sebranku! *Paměť a dějiny*, 2010, roč. IV, č. 3, s. 109–119
SICHINGER, Martin: *Smrt Krále Šumavy. Do nitra hor po dávných stezkách ke starým příběhům.* 65. pole, Praha 2011
SLAVÍK, Tomáš: Ženijnětechnická opatření na příkladu 15. českobudějovické pohraniční brigády v letech 1951–1955. In: VANĚK, Pavel a kol. (eds.): *Ochrana státní hranice 1948–1955*, Technické muzeum Brno ve spolupráci s ABS, Brno 2013, s. 24–34
SMOLÍK, Milan: *Andaluská romance.* Naše vojsko, Praha 1955
STEHLÍK, Eduard: „MEASURE. Příspěvek k historii Czechoslovak Intelligence Organization – CIO. In: *Studentské listy,* 1991, č. 25, s. 16
STEHLÍK, Ladislav: *U Krbu.* Československý spisovatel, Praha 1987

SVOBODA, Libor: „Nebylo mi povoleno se hájit“ aneb k osudu bývalého poručíka SNB a agenta-chodce Jana Hoška. In: GALAŠ, Radek (ed.): *Almanach příspěvků II. konference policejních historiků.* Policejní muzeum, Praha 2007, s. 56–80
SVOBODA, Libor: Štábní kapitán Bohumil Valtr. Osudy jednoho ze zapomenutých hrdinů zahraničního protikomunistického odboje. In: *Solitér. Pocta historiku Václavu Veberovi*, ÚSTR, Praha 2012, s. 103–115
SVOBODA, Libor: Život a dílo Miloše Knora. In: *Paměť a dějiny*, 2008, č. 3, roč. II, s. 44–54
ŠAROCH, Zdeněk: *Výstřely z hranice*. Naše vojsko, Praha 1972
ŠIMŮNEK, Josef: *Setkání s válkou.* Svoboda, Praha 1947
TICHÝ, Martin: Česká společnost ve světle mašínovské diskuze. Co zaznělo po smrti Milana Paumera o skupině bratří Mašínů. In: *Paměť a dějiny*, 2010, roč. IV, č. 3, s. 120–124
TOMEK, Prokop: Československý zpravodajský úřad 1949–1956. In: *Historie a vojenství*, č. 3, 2004, s. 74–90
TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956. Katalog výstavy k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. ÚSTR, Praha 2009
TOMEK, Prokop: Vysílání kurýrů do ČSR pomocí balonů v době studené války. In.: *Historie a vojenství,* 2007, roč. 56, č. 2, s. 76–84.
TOMEK, Prokop: Zpravodajská skupina „Iron“ a její infiltrace československými bezpečnostními složkami v letech 1948–1952. In: *Historie a vojenství*, 2010, č. 3, s. 23–43
TOMEK, Prokop: Zpravodajská skupina „IRON“ a její infiltrace československými bezpečnostními složkami 1948–1952. In: VEBER, Václav – BUREŠ, Jan a kol.: *Třetí odboj. Kapitoly z dějin protikomunistické rezistence v Československu v padesátých letech 20. století*. Nakladatelství Aleš Čeněk – ÚSTR – Metropolitní univerzita Praha, Plzeň 2010, s. 295–302
TRAPL, Bohumil: *Exil po únoru 1948*. CČES a Moneta – FM, Olomouc 1996
VANĚK, Pavel: Nástin organizačního vývoje 5. brigády Pohraniční stráže Cheb v letech 1951–1990. In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra*, č. 3, 2005, s. 233–300
VANĚK, Pavel: *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*. ÚSTR, Praha 2008
VEBER, Václav: *Třetí odboj v ČSR v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014
VLČEK, Vojtěch: *Totalitám navzdory.* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2011

Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945. Ministerstvo obrany ČR – AVIS, Praha 2005
ZIMA, Jaroslav – KALČÍK, Rudolf: *Stráže na pomezí*. Naše vojsko, Praha 1958
ŽÁČEK, Pavel: „Drtina v Plzni: Pokus o organizování reakční mocenské akce". Prověřování jedné fámy na pozadí reorganizace ministerstva vnitra v letech 1947–1948. In: *Paměť a dějiny*, 2008, roč. II, č. 1, s. 60–75
ŽÁČEK, Pavel: Odluky osob v padesátých letech (únosy v režii československé Státní bezpečnosti). In: BABKA, Lukáš – VEBER, Václav (ed.): *Za svobodu a demokracii III. Třetí (protikomunistický) odboj*. Evropské hnutí v České republice, Univerzita Hradec Králové, Ústav filosofie a společenských věd v nakl. M&V, Hradec Králové 2002
ŽÁK, David Jan: *Návrat krále Šumavy. Román o Josefu Hasilovi*. Labyrint, Praha 2012

Seznam zkratek

ABS – Archiv bezpečnostních složek
a. č. – archivní číslo
AÚPN – Archív Ústavu pamäti národa
bps. – brigáda Pohraniční stráže
CIA – Central Intelligence Agency
CIC – Counter Intelligence Corps
CIO – Czechoslovak Intelligence Office
č. – číslo
č. j. – číslo jednací
čp. – číslo popisné
čs. – československý
ČSA – Československé aerolinie
ČSAD – Československá automobilová doprava
ČSD – Československé státní dráhy
ČSL – Československá strana lidová
ČSM – Československý svaz mládeže
ČSPL – Československá plavba labská
ČSPLO – Československá plavba labsko-oderská
ČSR – Československá republika
ČSSD – Československá strana sociálně demokratická
ČSSR – Československá socialistická republika
ČSSS – Československé státní statky
DM – Deutsche Mark
DZ – drátěný zátaras
ERU – Economic Research Unit
ev. č. – evidenční číslo
EZOH –elektrické zařízení ochrany hranice
f. – fond
FO – Fučíkův odznak
GmbH – Gesellschaft mit beschränkter Haftung
ileg. – ilegální
inv. č. – inventární číslo
inv. j. – inventární jednotka

IPU – International Peasant Union
IRU – International Refugee Organization
IS – Intelligence Service
JUDr. – juris utriusque doctor
JZD – jednotné zemědělské družstvo
k. – karton
Kčs – koruna československá
KOP – kontrolní orný pás
KSČ – Komunistická strana Československa
KS MV – krajská správa ministerstva vnitra
KS StB – krajská správa Státní bezpečnosti
KVMČM – Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě
KV NB – krajské velitelství Národní bezpečnosti
KV StB – krajské velitelství Státní bezpečnosti
MG 42 – Universal-Maschinengewehr Modell 42
MIS – Military Intelligence Service
MNB – ministerstvo národní bezpečnosti
MNV – místní národní výbor
MP 40 – Maschinenpistole 40
MUDr. – medicinae universae doctor
MV – ministerstvo vnitra
NA – Národní archiv
nakl. – nakladatelství
ONV – okresní národní výbor
OSS – Office of Strategic Services
OÚ ŠtB – oblastná úradovňa ŠtB
OÚNZ – okresní ústav národního zdraví
OV NB – okresní velitelství národní bezpečnosti
OV ZNB – oblastné veliteľstvo Zboru národnej bezpečnosti
PDŠ – poddůstojnická škola
PNP – Památník národního písemnictví
podsv. – podsvazek
PS – Pohraniční stráž
PS VB – Pomocná stráž Veřejné bezpečnosti
PTP – pomocné technické prapory
ROH – Revoluční odborové hnutí

s. – strana
SAV – Slovenská akadémia vied
SČS – Svaz českých spisovatelů
SDECE – Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage
sign. – signatura
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SOA – státní oblastní archiv
SOE – Special Operations Executive
SOS – Stráž obrany státu
sp. zn. – spisová značka
SSNV – Správa sboru nápravné výchovy
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
StB – Státní bezpečnost
sv. – svazek
ŠABA – Štátny archív v Bratislave
ŠtB – Štátna bezpečnost
UK – Univerzita Karlova
USA – United States of America
ÚV KSČ – ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB – Veřejná bezpečnost
VO StB – velitelství oddílů StB
VŠP ÚV KSČ – Vysoká škola politická ÚV KSČ
vz. – vzor
ZNB – Zbor národnej bezpečnosti
ZNŠ – zástupce náčelníka štábu
ZO – záložní oddíl
ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republik
ZVP – zástupce velitele pro věci politické

Autorský kolektiv

PhDr. Petr Blažek, Ph.D.
vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Působí v Ústavu pro studium totalitních režimů. Zabývá se československými dějinami, specializuje se na dějiny odboje a opozice proti komunistickému režimu a československo-polské vztahy. Publikoval řadu historických studií, edic dokumentů a rozhovorů s pamětníky. Naposledy připravil společně s Jaroslavem Pažoutem k vydání kolektivní monografii *Dominový efekt. Opoziční hnutí v zemích střední Evropy a pád komunistických režimů v roce 1989* (2013).

Mgr. Petr Mallota
vystudoval Pedagogickou fakultu Univerzity Karlovy, obor dějepis – základy společenských věd. V současné době je doktorandem na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, obor české dějiny. Od roku 2008 působí v Ústavu pro studium totalitních režimů. Odborně se zabývá především protikomunistickým odbojem a represemi v komunistickém Československu 50. let 20. století.

PhDr. Slavomír Michálek, DrSc.
historik, riaditeľ Historického ústavu Slovenskej akadémie vied v Bratislave. Zaoberá sa americkou zahraničnou politikou a československo-americkými vzťahmi po druhej svetovej vojne, osobnosťami z radov Slovákov pôsobiacich v službách československej diplomacie, druhým a tretím slovenským a československým demokratickým exilom v Amerike a československými leteckými útekmi za hranice po roku 1948. Je autorom viacerých vedeckých monografií a desiatok štúdii k danej problematike.

Mgr. Jiří Řezníček
vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Pracoval jako historik a kurátor sbírkových fondů v Muzeu Boskovicka a Regionálním muzeu v Českém Krumlově, kde se věnoval novějším regionálním dějinám. V současnosti působí na Odboru péče o válečné veterány Ministerstva obrany ČR.

Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.
vystudoval historii a etnologii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. V letech 2001–2007 absolvoval studijní pobyty a stáže na zahraničních univerzitách v Polsku a Rusku. Působí v Ústavu pro studium totalitních režimů. Specializuje se především na dějiny protikomunistického odboje a odporu. Publikoval řadu historických studií, je spolueditorem několika sborníků a kolektivních monografií. S Jaroslavem Rokoským a Jiřím Petrášem připravil dvě rozsáhlé kolektivní monografie: *Kolektivizace v Československu* (2013) a *Osm let po válce. Rok 1953 v Československu* (2014).

Mgr. Martin Tichý
vystudoval historii na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. Od roku 2008 pracuje jako odborný redaktor Ústavu pro studium totalitních režimů. Zaměřuje se na soudobé dějiny, zejména na 50. léta 20. století. V roce 2011 vydal knihu *Říkali mu Dědek. Příběh protikomunistické skupiny Bayer a spol.* Je autorem řady odborných studií a popularizačních textů.

Mgr. Ing. Pavel Vaněk, Ph.D.
vystudoval český jazyk a historii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Jako archivář působil několik let v Archivu Ministerstva vnitra ČR. Nyní je pracovníkem Archivu bezpečnostních složek, pracoviště Kanice u Brna. Pečuje o archivní fondy vzniklé z činnosti Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Je autorem několika monografií, mimo jiné knihy *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech 1951–1955*.

Cesty za svobodou

Kurýři a převaděči v padesátých letech 20. století

Libor Svoboda, Martin Tichý (eds.)

Odborní recenzenti: PhDr. Jiří Petráš, doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.
Redakce: Jana Kudělková
Jazyková korektura: Jana Kudělková, Jitka Míšková, Mária Smolániková
Překlad resumé: Oldschool
Grafická úprava a sazba: Jaroslav Ježek

Vydal: Ústav pro studium totalitních režimů, Siwiecova 2, 130 00 Praha 3
Tisk: Unipress, spol. s r.o., Turnov

Vydání první
Praha 2014

ISBN 978-80-87912-19-5

Méně pozorní současníci událostí se v únoru 1948 jistě domnívali, že jsou v Československu svědky mezního vývoje, který završuje předchozí politické směřování, aniž by ovšem, jak se mnozí jistě i utěšovali, znamenal příkrý zlom ve vývoji země a společnosti. Z omylu je vyvedlo nejen rostoucí napětí na mezinárodní scéně, soupeření dvou politických a ekonomických systémů, nýbrž i vnitropolitické změny v Československu, jež se dotkly všech obyvatel; charakterizovalo je násilí a represe uplatňované nejenom proti politickým či ideovým oponentům KSČ.

S tím je spojen i nový fenomén doby: protikomunistický odboj, v pořadí již třetí, který sice navazoval na tradice dvou předchozích, přesto byl postaven před naprosto nové podmínky a úkoly. I jeho cíle byly jiné. Neusiloval o znovuobnovení české státnosti jako prvý odboj ani o zachování národa jako odboj protinacistický, nýbrž o udržení jeho demokratických a křesťanských tradic a příslušnosti. Tomu nutně odpovídaly zvolené formy odboje. Nikoliv náhodou dnešní historici považují za jednu z nejvýraznějších zpravodajskou činnost kurýrů a aktivity převaděčů na západních hranicích Československa, jež zároveň byly hranicemi mezi – viděno z perspektivy domácích účastníků – Východem a Západem.

Problematice kurýrů a převaděčů je věnována i tato kolektivní monografie. Autoři v ní navazují na již vydané práce kolegů historiků, přesto ve svých studiích přinášejí nové či upřesňující pohledy a interpretace dané problematiky a doplňují tak mozaiku velkého historického příběhu, který se odehrával na pozadí studené války, na pomezí hranic politických a hospodářských systémů, ve světě, v němž šlo o mnohé, nejen o svobodu slova a myšlení, nýbrž ve výsledku i o život sám.

9 788087 912195

ústav pro studium totalitních režimů